

Lapszámunkat Raffaele Gargiuolo Budapesten élő és alkotó olasz festő műveivel illusztrálunk. A művész bemutatása a 31. oldalon

Vidéki boldogság

FALUDY GYÖRGY

Fannynak

Tizennégy évesen kompjúter mellett dolgoztál, minden csínját-bínját tudtad, pedig senki nem tanított rá, míg én rossz írógépet verdestem vénen.

Té mindig sok-sok ünnepet akartál, ötszáz vendéget, lármát és győzelmet, én veled egy lugas árnyékára vágytam lenn az Adria kékes vize mellett.

Kultúráról szokásom beszélgetni, az óriási hervadó virágról, tenéked a baráti párbeszéd kell, mulatság, tréfa s a nem nyugvó Ámor.

Kilencesztendő éhes korom óta ettem s magamba ültettem a könyvet, te meg a televíziót engedted magadhoz bújni, ami sokkal könnyebb.

Té a jövődet ajánlod nekem, én meg azt mondom, hogy tiéd a múltam. Minden kincsünk a másik fordítottja. Mért szeretjük egymást ily tébolyultan?

Az Irodalmi Jelen NEGYVENEZER dolláros regénypályázata

Módosult időpontok

Lezárult az Irodalmi Jelen által meghirdetett NEGYVENEZER dolláros regénypályázat. Minden várakozást felülmúlva, 283 pályamunka érkezett. A nagy munkavolumen miatt, a pályaművek elbírálásának határideje 2006. április 30-ról 2006. augusztus 31-re módosul. Ezután kerül sor – közjegyző jelenlétében – a jelígék feloldására és a hivatalos eredményhirdetésre. A díjakat ünnepélyes keretek között 2006. szeptemberében (nem májusban, ahogy az eredetileg tervezve volt) adják át Aradon. Addig is folyamatosan frissítjük a www.irodalmijelen.hu honlapon a regénypályázattal kapcsolatos információkat.

„Két lendületes nemzedék között egy kissé magányos maradtam”

– Interjú Böndör Pál vajdasági költővel –

– Többszörösen díjazott költő vagy. Többek között két Híd-díjat is jegyez az irodalomtörténet neved mellett. E tekintetben tehát már rendelkezel megfelelő tapasztalatokkal. Mégis, legutóbb egy olyan díjban részesültél, amely egy olyan költő nevével viseli, akit pályád kezdetén személyesen is ismertél.

– Nem pontosan így van, mármint hogy személyesen is ismertem, mert én Koncz Istvánt személyesen elég későn ismertem meg. Viszont, valóban ismertem, valahol 16-17 éves koromtól, a verseit. Tüdniillik, megjelent egy olyan antológia, amelynek talán *Vajdasági ég alatt*, vagy valami hasonló címe volt. Költői antológia, ahol Koncz István volt a legfiatalabb, vagy egyike a legfiatalabbaknak. Azt hiszem, Gulyás, Deák Ferenc voltak akkor mellette még a fiatal költők. Érdekes különben, hogy nálunk milyen kevés antológia, költészeti antológia jelent meg. Mintegy 20 évre rá jelent meg a következő, és azóta sem egy újabb; a *Gyökér és szárny* című antológiában viszont én voltam a legfiatalabb költő, én, aki ma holnap hatvanéves leszek, akkor meg talán negyven lehettem. Ebben az antológiában találkoztam először Koncz István verseivel. Előbb ismertem a verseit, mint őt magát.

Mondhatom, hogy éppen az ő versei voltak azok, amelyek azt a másodikos gimnazistát valahol megfogták, érdekelték, valami újat talált bennük. Mert Koncz István hangja egy új hang volt a mi költészetünkben. Tulajdonképpen egy mitikus alakja volt ő az első Symposion-generációnak; ha emlékszel, Tólnaiék, Domonkosék sűrűn hivatkoztak rá, akiket szintén abban az időben kezdtem el olvasni. Leginkább Koncz Istvánra hivatkoztak, holott Koncz nem volt sokkal idősebb náluk, mindössze néhány évvel. De valahol Koncz volt a költő a számukra, valamiféleképpen. Aztán elég későn, talán '70-ben jelent meg az első verseskötete. Akkor, amikor már az én első verseskötetem is megjelent, aki tíz évvel voltam fiatalabb nála. A sokat ígérő Koncz költői pályája aztán mégsem úgy alakult, ahogy akkor azt vártuk. Bár Koncz István a vajdasági költészetnek egy valóban biztos pontja maradt, egy egyéni hang, amely az első megírt versektől az utolsóig egy sajátosan Koncz Istváni hang volt. Ami igazán nem kevés, mikor költészetről van szó. Különben ezzel kapcsolatosan eszembe jutott egy anekdota. Valamikor 20 vagy 30 évvel ezelőtt Temerinben osztották ki a Szirmai novellapályázat díját, hogy első- vagy másodjára

osztották ki, nem emlékszem pontosan, de Herceg János bátyánk volt a díjazott. Miután elhangzott a laudáció, kiment a színpadra, megköszönte a díjat, majd elmosolyodott, és azt mondta, hogy mindent el tudott volna képzelni fiatalkorában, de azt, hogy egyszer majd Szirmai Károly-díjat kap, azt igazán nem. Hát valahogy így vagyok én is ezzel, bár hogy is mondjam, ha engem kértek volna meg, hogy adjak egy ilyen díjnak nevet, mert ez egy nemrégiben alapított díj, talán én is Koncz István neve mellett tettem volna le a voksom.

– Koncz István, ha lehet így fogalmazni, a vajdasági magyar irodalom hátterében működött. Még hozzá egy olyan időszakban, amikor irodalmunkban a legjelentősebb folyamatok zajlottak. Téged is kívülállóként tartanak számon, soha sem voltál semmilyen csoportosulásnak, műhelynek, mozgalomnak a magjában.

– Nem is tudom. Alapjában véve nem tartoztam sehova. Mint költő semmiféleképpen. Ugyanakkor az Új Symposion szerkesztőbizottságában talán senkinek a neve nem szerepelt olyan hosszú időn keresztül, mint az enyém.

Folytatása a 18. oldalon

VICKÓ ÁRPÁD

- Kántor Lajos: *Nem babra megy*
 Hans Sachs: *András, magyar király és hű helytartója, Bánk bán – Mann Lajos fordításában*
 Pollágh Péter: *Hogy kerül a csizma az asztalra?*
 Báthori Csaba: *Ablaktól ajtóig*
 Szűcs Géza: *Emerson, Blake and Kemenczky*
 Lászlóffy Csaba: *Idegpályák*
 Faludy György: *Wesselényi Miklós, Czákó András*
 Jánosi András: *Békecsősz*
 Kukorely Endre: *A komonizmus története*
 Kerekes Tamás: *Pepita cérna egy feslett gomblyukon*
 Pozsonyi Ádám: *Ki fog jelezni?*
 Balla D. Károly, Makkai Ádám, Mócsi Ferenc, Lanczkor Gábor, Hartay Csaba, Szilágyi András, Péntek Imre, Mogyorósi László, Mizser Attila, Dudás Henrietta, Dobai Bálint versei
 Írószünetek és -halálok láncolata – Onagy Zoltán új rovata
 Kritika Tomaso Kemeny, Nagy Attila, Pollágh Péter, Mogyorósi László, Vári Attila, Bágyoni Szabó István könyveiről
 Színkritika Jászay Tamás, Darvasi Ferenc, Nagy Botond és Simon Edina tollából
 Boros Norbert az észet filmet elemzi
 Sándor vagyok én is! – Johann von Kronstadt rovata

POLLÁGH PÉTER

Írókonfekció

(Gögös és normakövető irodalmi kisiparunkról)

Franz Kafkának, gyógyíthatatlan rokonszenvel

„A számtalan kis, egyéni tévedésből létrejön a nagy, közös tévedés. És ez a tévedés az egyetlen igazságunk”

(Kertész Imre)

Az „irodalom” komolyan veszi önmagát. Gögös és normakövető irodalmi diskurzusunk beláthatatlan (azaz nagyon is könnyen belátható) energiát fordít határai kijelölésére, óvására. Előre insznuál, előre próbál neveltségessé tenni minden falbontó experimentációt, minden fogalom-átrendező truvájt, legyen az bármennyire is pontos és reflektív. Az „irodalom” nem tanul. Az irodalom szikrázik, a nyár kéméletlen, ful-

lasztó szikrázásával. Szikrázó egyértelműség, semmi kétely, *semmi büntudat*.

Hagyományosan sérült vitakultúrával bíró drága kis irodalmi hazánkban a félreértés a legfontosabb közös tapasztalat. Igen, a félrehallás itt a közös ihlet. Szerelmeosebben: közkinccs. Egyesek gyorsan túlradnának rajta, mások vitrinbe, üveg alá tennék. Én azt mondom: fogdossuk meg bátran! Ragyogjon csak nekünk. Végre egy *közös* kincs!

Hogy kerül a csizma az asztalra?

„Úr a szakmájába, és / társalgási téma. Volt már egy rejtvényben / a neve megfajított, és volt egy keresztelón / a legelső részeg. Szókinccsét őrzi, miként a / szeme világát. Becsvágya a lepkék lámpaláza.”

(Peer Krisztián: Név a szakmában)

Megboldogult Kafkánkat idézik a kézirat-elbírálás kurrens szempontjai is: annak esetlegessége, az előítélet, a *név szerinti* olvasás. Fehér holló az a szerkesztő, ki (öt sornál hosszabban) elemez egy „kéretlen” (micsoda neveltségesen beszédes kifejezés!) írást. Persze miért is tenné – külön díjazás nélkül? Nem nagyon van szándék, ambíció: beköltözni egy szövegbe. Pláne „ismeretlen” (Ez mit is jelent?) emberébe. Minek? Csak nem képzelik? Hogy kerül a csizma az asztalra? Inkább elő a (lehetőleg sajtónyilvánosság előtt elkövetett) nagymellényes mesékkel: Osvátról, Kormosról, a szerkesztői és tudósi lét ezer kínjairól és csudájairól. Le a fontoskodó szerzőkkel! Dögölt szerző: jó szerző. (vö. fékevesztett JA- emlékv) Hogyan él a szerző elvtárs, mit érez két zártosztályi pihenő közt? Egyáltalán mit akar? Rapid visszajelzést, reflektált elemzést? Korrektúrárt, tiszteletpéldányt? Korrektséget, demokráciát? Divatjarmúkat az ilyen várokozások. Ha valaki szót kér, megkérjük kórusban: ki ő, illetve kiez? Hiszen nem érünk rá: mi Platónnal, Shakespeare-rel, Derridával, Babilcsal stb. kelünk-

fekszünk. Na jó, néha Machiavellivel, de hát istenem, az élet bonyolult. Mások kakiztak az oviban, mi meg hermeneutikai vizsgáldást végeztünk a fekáliával, mint olyannal.

Ízlésük sajnos túl sokan kívánják objektivitásként értékesíteni. („Minden lap »minőséget« akar közölni és a »minőség« alapján akar kritizálni, ahelyett, hogy teoretikus vagy gyakorlatias formában megmutatná a preferenciáit, s nyíltan beszélne arról, mit szeret és miért.” – Babarczy Eszter) Nem is az a probléma, hogy szinte csak pozitív kritikák jelennek meg. Ez itt, a feljelentők országában (némi belátással, finom kérdőjel-kihelyezésekkel) a körkörös érzékenységek miatt még indokolható is volna. Inkább a gyávaság hálója az ijesztő. (Hálót fon az est, a nagy barna pók.) A szerkesztőknek nem jut eszükbe, hogy egy könyvről két radikálisan eltérő olvasatot közöljenek. Egyet, mely falhoz állítja a szöveget, s egyet, mely megünnepeli. Jaj! Hü! Mit is szólnának a többiek? Pedig milyen őszinte dolog lenne. Elhető, sőt akár normateremtő gesztus. Helyette elhallgatás és egyformaság. Írókonfekció.

D. bozontos szemöldökű férfi, gondolatai el-elkalandoznak, s ahogyan jár, egész tartása kényelmes, lompos. Aznap is a szokott úton bandukolt végig a katedrális és a híd között, a tócsákat meg a szeméthulladékokat kerülgetve, eszébe sem jutott volna, hogy nem egyedül fog hazamenni.

Az egyik négyemeletes tömbház mögött sötét füst szállt a magasba. Törka észrevétlenül megtelt a kesernyész ízzel. Hirtelen megszomjazott; már éppen be akart térni a sarki cukrászdába, midőn belebotlott valamibe, jobban mondva rá is lépett. Alig volt ideje lenézni – egy eléggé nagy utazótáska volt, meglehetősen üres –, máris összeütközött az ismeretlen nővel. Csak D. udvariaskodott, az asszony szó nélkül tovább akart menni.

„Nem a magáé a táská?” – a férfi hangja kissé ingerült volt. A nő megállt, sok időbe telt, amíg tágra nyitotta a száját, de hang nem jött ki belőle. D. társasághoz, intézkedésekhez szokott ember volt, megismételte a kérdést. Közben szemügyre vette a „boldogtalant játszó” nőszemélyt. Jól öltözött, választékos ízlésű... kinézésre, ha úgy tetszik, úrinőnek látszott. Végre méltóztatott felelni (D. képe már kiült a bosszús fintor).

„Elhagytam volna? Meglehet... – A hang színtelen volt. – Vagy eljöttem? Nem tudom megmondani, olyan üres a fejem ma...”

D. azt hitte, hogy jól ismeri az ilyen szépasszonyokat: ha megszólított őket, nem válaszolnak, a legudvariasabban felkínált segítségét is visszautasítják, csak tekintetükkel jelezik, hogy toladóságnak vesznek minden közlést. Ez a nő azonban ijedten pillantott körül, mintha a szavai sem D.-nek szóltak volna.

De aztán váratlanul: „Azt akarja, hogy magával menjek?” És elbőgte magát. Semmi kacérság vagy felkínálkozás nem volt abban, ahogyan mondta. Csak állt, eszébe sem jutott felvenni a táskát, holott azt állította – vagy csak elismerte (?) – hogy az övé.

D. viszont fölsimerte (ezúttal jól ráérezte), hogy nem közönséges esettel van dolga, hanem olyan személlyel, aki – ki tudja, milyen élmények hatására – hajlamos a depresszióra.

Sietve bemutatkozott: „Dezsó vagyok.”

A lakásában ültek, D. már megfőzte a kávé, semmiféle hátsó szándék nem vezette. Különben is: felületes látásra senki sem találta feltűnőt Nórán (most már a nevé is tudta), Nyomott kedélyű, az ajka körül két éles, határozott ráncsal. Amint hátravetette fejét, majd kiegyenesedett, valamilyen megszenvedett (ősi) büszkeség és fájdalom sugárzott tekintetéből. S feltehetően állandósult benne valami ki nem mondott félelem. Nem sírt többet, de folyton az ajtókat figyelte, vagy kibámult az ablakon a sűrűsödő ködbe. A piszkos kanálisban úszkáló jégtábladarabokat bámulta, akárcsak D. De mintha mégsem kívül, inkább belül, a tudatában rejtőzködnének a kívülálló számára megfajthetetlen titkok, sérülések... És hát egész lényében, viselkedésében volt valami megfoghatatlan szépség.

BÁTHORI CSABA

Ablaktól ajtóig

Jobbkézt az ablak, középen kettős kereszttel, a középső, baloldali üvegnegyzetben lámpám visszfényével. Kint világos, éles őszi délután, fák és hegyek és házfalak és emberek sziesztája, és nem is ajánlana mást a világtörténelemnek ez a langyos pillanata, minthogy három órára négy, négyre öt következék, ez a nyugalom nem a forradalom peremén születik. Ablakom a lejtős tetőbe vágya, a padláson pedig bizonyára galambok, denevérek, por. A falon, velem szemben, vízfestmény: férfi narancssal, borosüveggel. Merev és szomorú, mint egy felszúrt pillangó. Ha valaki egyszer függ a falon, hosszú életre készül. Akit más folyton meg-megnéz, nem elégedhet meg egyszeri itt-létével. Gerendák vesznek körül, talán gerenda vagyok, és csak néha veszek levegőt, mint Odüsszeusz, ha mesél. De elhiszik-e majd, hogy folyton őseimhez közeledve bolyongtam? Lámpám nem világít az arcomba, csak a kezem útja világos. Fehér szekrények takarják a falat, öt fogantyú látszik. A szekrényben ruhák, bőröndök, minden a palackposta része. Csak úgy álltam ki ide, mint egy kelet-európai tücsök odúja bejáratához. Hihetek-e annak, akit nemrég ismertem meg? Az itteni ősz is ismeretlen. A fák, az épületek, az utcák, a ritkán felbukkanó lakosság. Padlóm kenyérbarna, szőke, homokszínű. A mennyezeten két acetilén-lámpa. Ajtóim ferde falba illeszkedik, de minden csengetésre hajlandó kinyitni. Lakásomban csend és hanyagság. Dolgozom. Ma itt járt az apacafőnök, elintézte az illetékeseknél, hogy meglátogathatom a lőportornyot. Halünnepély lesz két hét múlva. És vár rám a Huwiler-torony is. Nincsenek szeráfi hangok a dombokon. A temető egyforma gregoriánt énekel, a bokrok mögött kolompok konganak, és lenn a városban éppen rám nem vár senki. Így fényesedem használatlanul. Elkopni is lehet, ilyen az én kopásom. Nagy csikorgatás az, ha önmagán túlcsap hirtelen egyedül az ember. Szeráfi gondoskodás nincs, csipőt ringató tánc nincs, nehézség és könnyűség szokatlan szigorúságban keveredik ezekben a napokban. Súlyosabb vagyok, mint egy vascilinder, könnyebb, mint egy fagyott hering. Isten és asszony találhatna meg. Ugyanazt az utat választom napok óta, ideje más vallást keresnem. De könnyebben talállok el így azokhoz, akik megindíthatnak, hiszen zörejt nélkül zajlanak napjaim. De a túl hosszú csendtől megjajdek: tudok-e beszélni majd, ha újra emberekkel találkozom? Persze, a túl sok beszédtől sem tud beszélni az ember. Ha túl sokat beszélsz, nem marad külön szó annak, akinek válaszolni akarsz. A hallgatás határán csak egy szemcsippentéssel fejezed ki magad. Sok érintkezés fejeződött be úgy az utóbbi időben, hogy éreztem: felállok, mennem kell, egy rovarral kell beszélnem, egy rovar vár odakint. Teret kell adni mindennek és mindenkinek, ha tisztelni akarod. Másként nem ismered meg. De a pokolba és a paradicsomba egyformán nehéz bejutni. Pokolban és paradicsomban egyformán nehéz boldognak lenni. Minden, ami több nálunk, a rendkívüli erőfeszítések savas csipését okozza. Boldog csak az lehet, aki feladja a reményt.

Victor Auburtin írja: amikor Dante megérkezett a pokol kapuja elé, szemei élesen, gonoszul kikerekedtek, mint a hollóé; minden szegletbe, minden sarokba belekotort, dőfött a szeme. És meglátta a kapu felett a feliratot: Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel.

Amikor a paradicsom bejáratához ért, könnyű, puha léptekkel vezette Beatricét. Minden dolog okosat szólt, minden száj frissen lehelte. Dante csak a hölgy szemsugarát látta, firenzei lábikójának léptét a boldogság gyöngyházzsín mezőin. És ezért nem vette észre, hogy a paradicsom bejárata fölé is feliratot szögeztek az angyalok: Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel.

LÁSZLÓFFY CSABA

Idegpályák

„Most éppen semmit se értek nagyon... Jégsapok az elme mondattanán.”

(Fenyvesi Ottó)

Hajlékony termet, de már nem fiatal, gondolta D. Nem egy szomorúan stílizált regény hősnőjét látta, kereste benne. Fázós, borongós délután volt. Nóra lusta mozdulattal nyújtózott a széken.

„Az embert békén kell hagyni, mindig ezt válaszoltam az apámnak; már özvegy volt, de még folyton a társadalomra hivatkozott, meg a munkásmozgalmi múltjára... Leszerepeltetek, vágtam a képebe nyíltan. Már nem heveskedett, csak saványúan vigyorgott, de egy percig sem hittem róla, hogy valamilyen csoda folytán képes volna lemondani a rögeszméjéről... – Most gyűjtött rá másodszer, nem nézett a férfi arcába, csak a gyufalángot látta. – Hagyjanak békében élni engem, s mást is. – Minden szava, mintha kövel vernének mellbe, hüledezett D. – Mikor még működő, de megfáradt idegpályákat környékez a vér. – Aki gyenge s nem bírja, hadd üvöltözzön; a lökötték pedig kedvükre vigyorgogjanak vagy lelkesedjenek minden hülyeségen. Csak a különböző eszmék megszállottaitól kell tartani!... Én legalábbis úgy hittem. De miután mindenem odaveszett, semmi mást nem lehet velem elhítenni, csak azt, hogy minden hazugság; az ember elképzelései is.” – A képzelt füstfelleg irányába mutatott. – Talán még most is ég...”

Azi állította, hogy a férje műve: Ő gyűjtötte fel a lakást!... Gondaltalanságból, vagy akarattal tette? Nóra szerint ivott, mint egy kefekötő; pedig valamikor úgy emlegették, mint az egyik letehetségesebb keramikust.

„Hisz maga abban, hogy az egyéniségnek mindenképp érvényesülnie kellene?” – kérdezte váratlanul a férfitől. Ültek a sötétben, D.-nek nem jutott eszébe villanyt gyújtani.

„Még jó, hogy így történt – mondta –, és nem égett benn; hisz egyvégtében részeg volt. Előtte, ami érték volt a házban, szerencsére elhordta és eladta. A bútorok egy részén is túladdott, ha történetesen nem voltam otthon.”

A csészék csörrenése, az ajtónyikorgás; valóságos pánikhangulatot idézett elő benne minden. Az ilyesmit, gondolta D., nem lehet megjátszani.

„Láthatja, mi lett belőlem. Idegroncs! Ne tiltakozzék, mondja a szemembe bátran!... Gyűlölnöm kéne azt az embert, akihez, bevallom, inkább hiúságból mentem férjhez, s félig-meddig szükségből, mikor apám felpuffadva feküdt, s már nehezen bírta a

kínszenvedést... Polgárházban nőttem fel. – Abbahagyta a szipogást, a férfi tekintetét kereste. – Sokszor léptem fel gyermekkoromban az evangélikus templomban; énekesnőnek készültem... Ugyebár elcsodálkozott azon, hogy az öltözékem milyen kopott, szegényes?”

„Énszerintem illik önhöz...”

„Szégyellem magam, és szánva szánom a családot... ami végül nem lett belőlünk. Úgy érzem magam, mint akit nap mint nap agyonrugdosnak. Irigylem azokat, még ha szájha is a nevük, akik legalább jól kitombolják magukat. De én csak a hüség áldozata vagyok, nem holmi jóféle. Persze, nem egyik napról a másikra történt...”

Feje előrecsuklott a kimerültségtől, elnyomta az álmot.

A férfi azon tűnődött, amit az a parányi, szinte gyermekien duzzogó száj korábban mondott: „Eljöttem, hogy helyet kérjek öntől éjszakára”. Hangja bár színtelen volt, a kezét, mint régi ismerősnek, úgy nyújtotta a férfi felé. Mintha csak azt mondta volna: „Tartson könnyelmű nőnek, bárminek, nincs mit tennem, önre vagyok szorulva.” Ez az a helyzet, mikor száználmasságunk a kicsinyességünk fölé emelkedik.

D., mintha neki kellene elszégyellnie s összeszednie magát, sietett feketekávéval tölteni, igyekezett magyarázatot találni mindenre, nem csupán erre a fura – hogy ne mondja, groteszk – szituációra. S ez csak a kezdet volt.

„Mindennel leszámoltam – kapta fel fejét a nő; D. nem tudta levenni szemét a kócos hajról s a cserepes szájról, melyen az olcsó rüzs elmaszatolódott. – Apámnak igaza volt. A legrosszabb, ha arra neveljük magunkat, hogy önmagunkban is érünk valamit. Nem kell ahhoz önzés, hogy az eredendően hiú ember (a nők nagy része ilyen) az elképzelései szerint ítélje meg környezetét, anélkül, hogy próbára tette volna képességeit...”

„Nekem már rég nincsenek illúzióim...”

„S az erejében sem hisz?”

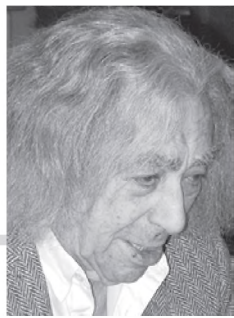
Felpillantott, mintha a férfi arcát kereste volna:

„Már abban is kételkednem kell, hogy volt valaha is erőm?”

„A sorsunk bármikor megváltozhat. Csak hinni kell benne.”

A D. hangjában persze nem volt meggyőződés. Előbb választ szeretett volna kapni a saját kételyeire: „Honnan veszem a bátorságot, hogy vigasztalni merjem. Hátha hazudik. Nem is volt háza, ami leéjen; s csak az alkalmas pillanatra vár, hogy kiraboljon az éjjel?... Ki kényserít rá, hogy itt üljek vele... Egyáltalán, hogyan fogadtam be ebbe a legénylakásba?...”

Mindketten aludtak már. D. csuklásszerűen föl-fölriadt, mint rossz lelkiismeretű vizsla, ha elszalasztotta a prédát. Nyakán, a hónalján izzadságcseppek. S közben kirázta a hideg a hűtlen, sikertelen szerelmi aktusait felmelegítő képzelgésre, hogy mi lesz, ha a nő puha karja a nyaka köré fonódik, s ajka érzelmesen vagy vadul tapad az ő hónapok óta szomjúhozó ajkára?

Faludy György

Wesselényi Miklós

Wesselényi Miklós, az Árvízi Hajós ükunokája történész és újságíró. Nekem legjobb magyar barátom. Még 1956-os emigrációm után is érintkezésben maradtam vele. Leveleket írtunk egymásnak, miket nem postán adtunk föl, hanem utazó barátokkal küldtünk egymásnak. A '80-as évek elején elfogott a vágy, hogy 24 év után hazalátogassak. Írtam Wesselényinek, és közöltem vele szándékomat. Tudna segíteni? Levélben kaptam választ. Wesselényi a külügyminiszterhez fordult az ügyben. A külügyminiszter személyesen válaszolt Miklósnak: „Kénytelenek leszünk az első lépése után letartóztatni, és elítélni.” „De mi a vád ellene? – kérdezte Wesselényi. – Hogy mi a vád? Azt majd kitaláljuk!” – válaszolta a magyar külügyminiszter.

Wesselényi Miklós körülbelül egykorú volt velem. Fiatalon átjött Erdélyből Magyarországra, és a liberális Pesti Naplónál dolgozott. Liberalizmusa mellett meglepően buzgó katolikus volt. A nyilas időkben lehetősége nyílt arra – svájci barátai segítségével –, hogy egy vonatnyi zsidót juttasson el Svájcba, ahol megszabadultak az őket itthon fenyegető halálos veszedelemtől. A nyilas rádió egy alkalommal be is mondta, hogy ha az áruló Wesselényit sikerül elfogniuk, menten felakasztják. Wesselényi ebben az időben jegyben járt Fedor Agnessel, egy kitűnő újságíróval, akit zsidó volta miatt ugyanez a veszély fenyegetett. Miklós, szülei hadadi kastélyába, szobalányként rejtette el Ágnes, de úgy, hogy szülei nem tudták, hogy az ország egyik legjobb újságírója az egyik szobalányuk. Az idősebb Wesselényiné azzal szem törődött, hogy Ágnes, aki cselédként eléggé ügyetlen volt, a festett tányérok tucatját törte össze.

1946 elején tértem haza Amerikából, és akkor ismerkedtem meg Miklóssal. Ő arra készült, hogy élete nagy művét megírja, és pedig a második világháború magyar történetét a maga teljességében. Ugyanez volt velem együtt azon igyekezett, hogy szüleit meglátogassuk Hadadon, mely átért Romániához. Keserűségünkre, a románok egyikünknek sem adtak vízumot, úgy-hogy a látogatás elmaradt, de Miklós anyjának sikerült magyar vízumot kapnia, és így sok érdekes dolgot hallottam tőle. Többek között elmondta, hogy a katolikusok és a protestánsok már a század elején összebékültek egymással. Ő Zilahon esküdött össze férjével, idősebb Wesselényi Miklóssal. Cziráki grófnő volt, vagyis protestáns, és a katolikus Wesselényiek, Szécsi Mária óta mindig protestáns lányt választottak feleségül, de mégis megmaradtak buzgó katolikusoknak, mint egykor Wesselényi Ferenc nádor. A következőkben – mesélte Wesselényiné, hazamentek Zilahról kastélyukba, és a következő vasárnapi nagyebédre készültek, melyre férje három nagyurat és feleségüket hívta meg. Ő viszont lement a faluba, és a protestáns lelkész is meghívta az ebédre, míg a lelkész a vasárnapi istentiszteletre várta a fiatal bárónót. Az asszonynak viszont a konyhában kellett segédkeznie, úgy-hogy nem tudott elmenni a templomba. A főurak és a ház gazdája a kapu előtt álltak, és várták, ahogy a prédikátor a domb lépcsőin feljött. Mikor már elég közel érkezett a várakozókhoz, tölcserít formált szája köré, és így kiáltott: „Méltóságos bárónó! Nagy kár, hogy elmulasztotta templomi prédikációm, mert én nyolc világos pontban bébasztam az katolika egyháznak”. Régebben ilyen kijelentésre az urak elővették volna pisztolyaikat, de ezúttal – 1900 táján – csak mosolyogtak. A vallási béke – évszázadok álma – végül Erdélyben is helyreállt.

Miklós időközben feleségül vette Fedor Ágnes, aki viszont feleségem, Szegő Zsuzsa legjobb barátja lett. Tekintve, hogy Miklós csak nőkhöz járt vendégségbe, és barátokkal csak házában szeretett találkozni, így gyakran jártunk náluk a Dózsa György úti házban, a Regnum Marianum katolikus templommal szemben, melynek helyére csakhamar Sztálin szobra került. Nagyon érdekes ház volt, finoman berendezett bútorkkal és pokoli rendtelenséggel. Az egyik kép megsérült 1948-ban, és félig ferdén lógott a falon. 1956-ban, mikor búcsút vettem tőlük, még mindig ferdén lógott. Hosszú beszélgetésekre rendszerint feketekávé mellett került sor, és olykor éjjelig fennmaradtunk egyetlen csésze mellett. Feleségem minden alkalommal cukrot hozott magával, én pedig két deka kávé tartottam a zsebemben, mert egyik vagy másik mindig hiányzott. Rendesen a történelemlől beszélünk, és Miklós, aki nagyon vidám ember volt, mosolyogva mondta, hogy a kormány nem engedti azoknak a történelmi műveknek a behozatalát, melyek nélkül nem tudja a könyvét megírni.

A forradalom alatt még közelebb kerülünk egymáshoz, mert Miklós pontosan látta a valóságot, azt, hogy a magyarok hősiessége forradalma minden kétség nélkül elbukik, miután a Nyugat ígéretei ellenére sem segíti, a kétszáz milliós Oroszország pedig nem tűri. Ennek ellenére a magunk szerény részéről megtettünk mindent, ami módunkban volt. Már sokkal a forradalom előtt – azt hiszem, 1955 vége fele – négyesben elhatároztuk: ha a kommunista rendszer nem enyhül, úgy 1956 szilveszterén mind a négyen öngyilkosok leszünk. Miklós a mérget már régen megkeverte. Így azonban módot nyertünk, hogy nyugatra elmeneküljünk. Barátaink teherautóról gondoskodtak, mert Miklósék bútoraik egy része nélkül nem akarták az országot elhagyni. Mikor minden előkészület megtörtént a forradalom után, hogy feleségem meg én Miklóssal együtt elhagyjuk az országot, egy késő este felmentem hozzá. Miklós azonban megváltoztatta tervét, és úkapját idézte, aki halálos ágyán azt mondta fiainak: „Tehettek akármit, csak drága hazánkat ne hagyjátok el!”

Miklós ebben az időben – a forradalom után – az Országos Széchényi Könyvtárban dolgozott. Néhány nappal november 4-e után ott állt a könyvtár folyosóján, amikor egy szovjet őrnagy tankcsapatot vezetett a könyvtár udvarára. Hamarost az őrnagy odafent is megjelent, és Miklósához fordult, aki még mindig ott állt: „Esik az eső, fúj a szél, csapatom ázik és fázik a tankokban. Azt hiszem, kérhetek öntől néhány könyvet, hogy azon melegedhessünk.” Miklós hátrahőkölt a rémületől, de aztán elmosolyodott: „Küldje fel nyolc vitézt!” – mondta az őrnagynak. Mikor a katonák megjelentek, kis kocsikat adott nekik, és bevitte őket a marxista részlegbe. – Vigyék! – mondta, és az ablakból gyönyörködve szemlélte, hogy milyen jól égnék Lenin könyvei.

Wesselényiről sok minden jut eszembe, többek közt határtalan vidámsága egy korszakban, mely lényegében kétségbeeséssel volt tele. Őszintesége legyőzte minden ellenállást. 1956 után többször járt külföldön, mindig Párizsban, ahol velem találkozott, aki Londonból jöttem át. Oda-haza ellenségnek tekintettek, és az államtitkár, aki Miklósnak átadta az útlevelet, mindig megkérdezte: – Kivel szándékszik találkozni Franciaországban? – Legjobb barátommal, Faludy Györggyel – felelte Miklós. Az államtitkár meg-hökken Miklós példanélküli őszinteségétől, és átnyújtotta neki az útlevelet; ami más emberrel aligha történhetett meg.

Hadd meséljek még egy rövid történetet jó kedélyéről! Kettesben utaztunk a 7-es autóbusszon a Rákóczi útról a Zugligetbe. Egymás mellett ültünk kettesben, ahogy előttünk is kettesben ültek, egy fiatalasszonyka és egy idősebb nő, aki

nagy hangon magasztalta a kommunista pártot. A fiatal asszonykát mindegyre kritizálta. Mikor felszálltunk a buszra, az aranykeresztet kifogásolta, mely a kisasszonyka nyakában lógott, aztán ruhája eleganciáját, holott az csupán tiszta volt, míg az övé fekete és zsíros. Majd mikor a Szent Domokos templom előtt elhaladtunk, a kisasszonyka keresztet vetett. „Maga keresztet vet? Miféle középkori babona ez? – kérdezte az öregasszony. – Nem babona. Emlékezés az Úr Jézusra. – válaszolta a kisasszonyka. – Ne beszéljen nekem Istenről! Látta már az Istent? – hördült fel az idősebb nő. – Nem, az Isten láthatatlan – válaszolta a fiatalabb. – Láthatatlan? Akkor nincs! – állapította meg az öregasszony.” Miklós ekkor megkopogtatta az ülése támláját: „Már megbocsásson, én sem láttam az ön pelcsáját, mégis tudom, hogy van!” Az autóbusszon erre akkora röhögés támadt, hogy a kommunista öregasszony felugrott, és leszállt a következő, Stefánia úti állomáson.

Még csak annyit, hogy mikor, mint rendesen, elfogyott a Wesselényi házaspár pénze, Miklós mindig vitte boglárait a zálogházba. Egyszer megkérdeztem: „Hol van a zálogház?” Wesselényi csak mosolygott, és azt válaszolta: „A Wesselényi utcában.”

Czakó Andris*

Andris a Kárpátalján született, nagyszerűen tudott oroszul, és többek között ezért választotta Szakasits Árpád – a szociáldemokrata párt vezetője – közvetlenül a háború után egyik titkárának. Érdekes módon ismerkedtem meg vele, amikor Philip Morrison, az angol munkáspárt titkára Ma-

gyarországra jött látogatóba, és én az angolt fordítottam Szakasitsnak, ő pedig nyilván szovjet utasításra az orosz fordítást jegyezte fel. Utána néhány esztendővel Recsken találkoztunk. Elmondta, hogy egy koncepció perben, Szakasits Árpád és társai hazaárulási bűnperében 8 esztendőre ítélte el a Jónás-tanács. „Miért ítéltek el? – kérdeztem. – Azért, mert Philip Morrison, az angol kém érkezését Magyarországra elmulasztottam jelenteni az ávónak. Meg kell jegyez-nem, hogy Morrison diplomata volt, és nem kém, és érkezésénél a Keleti pályaudvaron ott volt Tildy államelnök és Rákosi Mátvás.” Előzetesen, mint ahogy Andris Recsken elmondta, a Szovjetunióban járt Szakasits kíséretében. A Kreml Vladimir termében állt a magyar küldöttség. A Vladimir terem híres volt padlója simaságáról és síkosságáról; olyan volt, mint egy jégpálya. A rajta állók kizárólag azzal voltak elfoglalva, hogy orra ne bukjanak, és nem gondolhattak arra, hogy kedvükre mozogjanak. Az oroszok, mint például Molotov, szőrel bevont cipőkben voltak, és így kedvükre ugrálhattak. András egy híres esés történetét mesélte el. Furceva asszony – mint rangos külügyi képviselő – bejött a Vladimir terembe, ahol Sztálin ült, és elesett, mégpedig úgy, hogy Sztálin láthatta, hogy nincsen bugyogó rajta. Talán ez volt az oka annak, hogy Sztálin megkedvelte, és külügyminiszternek nevezte ki.

Ő maga a kihallgatást is elbeszélte nekem. Sztálin mögött több tisztviselő jött, az egyik nyilvánvalóan magyar volt, mert magyarul mondta a neveket, akiket Sztálin megszólított, és Sztálin is magyarul szólította meg az illetőket. Amikor odaért hozzá, így szólt: „Czakó Andris! (majd oroszul folytatta) 21 esztendő, és másris a párt-vezér titkára. Roppant karrier vár önre!” Ezzel a kedves házigazda a levegőben egy hurkot rajzolt ujjával, fölfelé a levegőben. „Magasra fogja vinni, nagyon magasra!” – és kuncogva továbbment.

1953-ban Andris ismét a Jónás-tanács elé került. Kihallgatás nélkül Jónás felolvasta a régi ítéletet, amelyben Czakót 8 esztendei börtönre ítélte. „Ezt az ítéletet 3 évvel ezelőtt tetszett adni nekem – mondta Czakó. – Nem baj – mondta a bíró –, most igazságszolgáltatás uralkodik, menjen ki!” Öt perc múlva fölolvasták az új ítéletet, mely azonos volt a régivel. A három esztendőt, melyet Vácott és Recsken töltött, végül is beszámították a nyolcba, úgy-hogy öt esztendő múlva kiengedték a börtönből, ahová pusztán azért került, mert Philip Morrison érkezését nem jelentette az ávónak.

* Kénytelen vagyok más néven használni, mert fia az orosz diplomáciában dolgozik még jelenleg is.

Őszi alkony

Nekem nem volt, s mai napig sincs mindenre magyarázatom, mentségem... vagy jó, vagy rossz! Aztán hagyjunk békét! Isten vele! Tudomásul vettem a dolgokat, de én a rosszat soha nem próbáltam jónak magyarázni.

– Ha jól emlékszem, Károly bácsi ezt először Balogh Edgárról, az ő jellemzésében, egy lényegében dicséretet-szeretetet kifejező szövegösszefüggésben mondta el...

– Mai napig megőriztem a baráti jó viszonyt Balogh Edgárral. Láttam, hogy milyen becsületes ember. Pedig a természetünkben sok minden homlokegyenest ellenkezik.

– Tetszett látni azt a szép albumot? Vagy három éve jelent meg, egy fiatal ausztrál építész írta, válogatta, azzal a címmel, hogy *Kós Károly műhelye*. Kikészítettem, hátha mások sem ismerik.

– Már túlzás ez a kultusz, fiam. Közben a lényeg nem változik.

– Csengetnek. Elnézést, egy pillanatra...

– Ki van bent? Szóval nem én vagyok az első.

– A ráncos szent öreg. Mintha így apostrofált volna egyszer. Egyébként éppen rólad beszél.

Edgár, feje búbján a jellegzetes dudorral – amelyet egy tiszteletlen ifjabb pályatárs a nemzetiségi kérdés számára fenntartott pótagynak nevezett el – az előszobában örömmel regisztrálja Kós Károly jelenlétét. Így is illik, őt illeti az elsőség. Amúgy, a meghívóban jelzett képest, jó két hónap késésben vagyunk, azóta tovább gyűlt a megbeszélési, az elrendezni való. Amikor a *Kiáltó Szó* elhangzott, a kiáltvány írója két keserű évről beszélt. Szóval, most már igazán megdörzsölhetjük a szemünket.

– Nahát! Várjál csak, mikor is találkoztunk utoljára, Edgár? Nyilván a Rákóczi úton. Átjöttél, hogy megbeszéljél velem a közös feladatokat. Ezt is Te szervezted? Én már öreg vagyok ehhez, elmúltam százhusz éves. De ha a jó embereim hívnak, nem mondhatok nemet.

– Jön Nagy Pista is. Nem járt ugyan még ebben a házban, szóltam azonban neki, hogy feltétlenül el kell jönnie. És itt lesz Szabédi Laci is.

– Haha! Az egész Népi Szövetség! Jót veszekedhetünk. Talán még Méliusz Jóska is eljön?

Bottal, sántítva érkeznek a következő vendég. Svájci sapkában. Költő, ám nem Szabédi, nem is Méliusz.

– Csak címzetes örült vagyok és megbízható, miből kifolyólag kértem és kaptam kimenőt állandó jelleggel, úgyhogy rendszeren kijárok a városba.

Szisz ő, azaz Szilágyi Domokos, ő írta, három évtizede, *Az önismeret iskolája* címmel azt a bizonyos kritikát a kortárs klasszikusokat, hatvan év feletti erdélyieket megszólaltató interjúkötetről; pamfletnek minősített idézetgyűjteménye kellő felháborodást keltett jobb irodalmi-szerkesztési körökben. Föltehetőleg nem számított találkozásra itt olyan pályatársakkal, akikbe csak úgy belécsik egy verssor, akik nem is tudják, mit írtak le, csak amikor elolvassák, és persze meg vannak elégedve önmagukkal. Ezek a mondatok nyilván nem Szabédíróról szólnak, szeretett tanáráról, és nem is Méliuszról, aki kötetre rúgó levelet, emléket őrzött meg tőle, és örökített az utókorra. Na nem olyanokat, hogy magamban hordom átéléseimnek minden lehetőségét.

– Uraim! – És máris behúzódik egy távoli sarokba. Szisz már csak ilyen.

Nagy István ugyancsak botra támaszkodva lépdel befelé. Egy évszázad munkásmozgalma, remélt szocializmusa nehezedik a vállára. Méliusz nyakában lobog (mert kitekeredett) az elmaradhatatlan vastag piros sál. Szisz mellé ülne a legszívesebben, de avantgárd ide, avantgárd oda, az a szék igen hátul van. Edgártól azért jó távol választ helyet, előveszi, tömködi pipáját, ereszt a füstöt. A házigazda szerencsére nem elszánt környezetvédő, különben Károly bácsi is szívja harmad-cigarettaát, ahogy a családja elvárja tőle (már hogy ne többet). Szabédi a várható esemény súlyához igazított komolysággal üdvözlő mindenkit. Körülnézve látja, hogy számos vitapartnerre akad az öregek, illetve kortársak közül. És jön a régi barát, Mikó Imre, egykori képviselő a budapesti parlamentben, majd botcsinálta orosz tanár, Sebestyént is tanította rövid ideig; a politikai paktumokról ő írt oly bölcs összefoglalókat híres könyvében, a *Huszonkét évben*. Azóta persze több huszonkét év telt el.

KÁNTOR LAJOS

Nem babra megy

Kire várunk még? Sebestyén számolja a megjelenteket. Heten, vele együtt nyolcan még jól elférnek a könyvekkel kitapátázott dolgozószobában, nem kell fölmenni az öregeknek két emeletnyit, a padlástérbe. Néhányan többszörösen is jelen leszünk az alkalmi gyülekezetben, vagyis nem csupán alkalmilag. Könyvek mellett a plakett-gyűjtemény meg a könyvespolcok oldalát elfoglaló grafikák is nemesítik a helyszínt. Vajon Károly bácsi regisztrálta, amíg egyedül volt a szobában, hogy alighanem ő itt a listavezető, bronzban, gipszben meg Cseh Gusztó rézkarcán, a hatvan főember egyikéként? Ha Bethlen Gábor is belovagolna (a rézkarci változathoz híven), ő lehetne még versenyképes Kolozsvár újabb kori polihisztorával, a fejedelemnek ugyanis égetett agyag is jutott. Szabédi apáczaics arcélét, ahogy Jékely jellemezte, Gy. Szabó Béla metszette fába. Illyés Gyulából is van legalább két példány – Borsos Miklósnak meg a korondi Páll Lajosnak köszönhetően (tusrajzán jó korondiasnak ábrázolta). Tényleg, Gyula bácsi elérkezik-e idáig? És a Laci bácsik? Mármint Németh meg Cs. Szabó? László Dezső biztosan, hisz csak a Házsongárdból jön, különben is az Erdélyi Fiatalokat ki képviselné, ha nem ő? Valamikor együtt ült Mikó Imrével az országközi padosorokban, de nem ezért lehet mondanivalója a mai vitatárgyban.

Az újabb csengőhang egy fekete hajú, villogó-cikázó szemű, fényesre koptatott sötét öltönyű, láthatóan vidéki embert jelez. Veress Dani ő, Sepsiszentgyörgy irodátora és színházi mindegye; ha Németh László és Cs. nem jönne meg, ő majd mint elszánt hívők és kitartó levelező társuk biztosan képviseli Sajkódot és Londont a nagy paláverben. (Kinek is volt ez a kedvenc szava? Ja, a Gáll Ernőé.) Szóval kezdeni lehetne már, noha meg kellene várni a Józsefhegyi útról a korszak várt koronatanúját. Lehetséges, hogy Tihanyból jön? De ilyenkor még nem szokott leköltözni a tóhoz. Sebestyén úgy véli, Illyés Gyulára mindenképpen szüksége van ennek a kerekasztalnak. Talán Illyés írta le a legtöbbször, Erdéllyel és a Felvidékkel kapcsolatban, hogy ügyünkben az egész nemzet vizsgálják, levelében pedig egyszer azt üzenté, Kolozsvárt készülő verskötetére utalva: mintha család előtt vizgáznék. És ő mondta Sebestyénnek többször is, fent, a főváros fényei fölött vagy a Balatonra lenézve, mintegy magát is biztatva (bolondítva?): Ti itthon vagytok, bebeszélési jogotok van az ország dolgaiba. Hát erről kell most beszélni, az illúziókról, a pofonokról. Egyszóval, nem lehet, nem szabad vizsgára jelentkezni, vizsgáztatni Illyés Gyula nélkül.

És íme, a Tihanyból ismert fehér tengerész-sapka – bármilyen furcsa a márciusi hidegben – a remény beteljesülését hozza. Illyés nem egyedül jön – a már összegyűlték öröme, Bibó Istvánba karolva.

– Ő a mi külügyminiszterünk – hangzik az aligha szükséges bemutatás, a szívvelies kézzel, ölelések után. Nagy István arcán fanyar mosolyt vagy inkább keserű-rosszalló fintort vél megjelenni Sebestyén, de bizonyára lesz ennél hangosabb botrány is még. Bibó lehet a bíró, az etalon, ahogy mondják; ő már nemzetközi tekintély. A vitára mindenesetre készen állunk. Illyés máris jelt ad, ahogy szétnézve az ismerősök közt számolni kezd, veretes szövegben.

– Tíz ember elkülönítve egymástól: tíz rab. Együttesen egy kis vigalom, egy kis esküdtszék, egy kis eklézsia. Az ótestamentum istene tíz ember gyülekezetét kívánta, hogy megnyilatkozzék. Tízennel együtt többen vagyunk, mint számbeli összességünk.

Mintha az eklézsia szót hallotta volna meg, végszóra befut László Dezső esperes úr. Sebestyénnek gyermekkorából ismerőse, osztálytársának, az egykori szívbeli barátjának apja, de csak mostanában fedezte fel, hogy a szálfegyenes öreg megnőtt az időben, hogy milyen fontosak a László Dezső gondolatai. Legalábbis azok,

amelyeket a kisebbségi létről fogalmazott. Ha jól számol, magában kiigazítva Illyést, már tizenketten vannak, apostoli módra megszentelve dolgozószobáját. Pontosabban, tizenegyen meg ő. Ha még valaki teszi tisztét – akár a Nagy Fejedelem, akár a fejedelmi írnok –, a tizenhármas mindent elronthat. Hacsak valakire rá nem osztják a Mester szerepét... Sebestyén ránéz Sziszre, összevillan a szemük. Azért ne legyünk ennyire szentségtörők. Százhusz vagy négyszázhuszonöt erdélyi év, hát ki tudja...

– Tisztelt klasszikusok, kedves barátaim! – Sebestyén tudja, hogy nem igazán illik, még egy ilyen általa összehívott kerekasztal-beszélgetés keretében sem, így bizalmasodni, de mi mást mondhatna. Utóvégre mindegyik ittlévővel volt személyes találkozása, a többnyire jelentős különbség ellenére némelyikükhöz közelebb is került. Könyveket dedikáltak egymásnak, egyesekkel időnként összajártak. Az elmúlt hetekben újraolvasták leveleiket, a cikkeket, tanulmányokat, föllevenítve a régi találkozásokat. Hónapok óta mérlegeli, hogyan is kellene, hogyan lehetne elindítani ezt a kerekasztal-sorozatot. Olvasson fel egy, itt, ebben a házban nemrég született nyílt levelet? Vagy inkább várjon vele, várjon (történelmi?) sorára? Hirtelen úgy határoz, hogy felborítja a kronológiát, magára vállalja az első megszólalás kockázatát. Tehát újra:

– Bátyaim és Öcsém! (Igaz, utóbbiakból alig egy van itt, de nem baj, így stílusos.) Mai beszélgetésünk tárgya legyen a nemzetstratégia. Természetesen a magyar nemzetstratégia. Az, amiről elég sokszor elmondtuk, hogy tulajdonképpen nem létezik. Legalábbis nem látjuk, nem tapasztaljuk, hogy létezik. Pedig a tapasztalataink évszázadosak. Ha összeadjuk őket, évezredek. Különböző államformákat, rendszereket éltünk meg, most pedig annak a küszöbére érkezünk, hogy az Európai Unió polgárai legyünk.

Sebestyén sejtette, hogy ez a kijelentése, amely a meghívottai számára bejelentésként fog hatni, a legkülönfélébb reakciókat válthatja ki. Mintha azt mondaná, hogy a tanácskozás idejére kapcsolják ki a mobiltelefonjaikat. A jobbik eset, ha fantáziálásnak tekintik a szavait, de hagyják beszélni. Van, aki most kezd igazán figyelni. Szabédi izgatottan moccan, Nagy István azonban – érzi Sebestyén – mindjárt átdöfi a tekintetével. Veress Dani szemogarának egyre gyorsulóbb mozgását már nem is lehet követni. Szilágyi Domokos hátrafesztíti derekát a széken. Mindenesetre még senki sem szakítja félbe.

– Tisztelt Uraim, mindjárt a közepébe vágva, engedjék meg, engedjétek meg, hogy felolvassak, rövidítve, egy nyílt levelet, amely magas állami méltóságokat szólított meg – mégpedig egy nevezetes napon, november 7-én. Hozzá kell tennem, hogy 2004. november 7-én, amikor már nagyon kevés országban emlékeztek meg az úgynevezett Nagy Októberi Szocialista Forradalomról.

– Mi az, hogy úgynevezett? (Ez nyilván a Nagy István felháborodott hangja, de még egy-két harcostársra szekundál, csendesebben.)

– Kérem, ebbe a vitába most ne menjünk bele, hallgassuk a levelet. Azt hiszem, találnak, találtak benne néhány ismerős mozzanatot. Szóval a levélíró így kezdi véleménynyilvánítását:

Több évtizede fogalmazott Kiáltó és Hívó Szók szellemében, megválaszolatlan nyílt levelek és misszilisek ismeretében (szerzőként és társszerzőként), úgy gondolom, a média útján, vagyis a legteljesebb nyilvánosság biztosításával újra szólni kell, időszerű szólnunk az ún. „határon túli magyarok” jelenét és jövőjét illető kérdésekben: a szülőföldön maradás, a szülőföldön magyarként való érvényesülés, a magyarság egészében történő részesedés és az európaiság vonatkozásában. A magyar közvélemény egészét foglalkoztató kettős állampolgárság megadása vagy meg nem adása, ennek nemzetpolitikailag hasznos vagy káros volta csupán rész kérdés –

noha kiváló alkalom az ilyen vagy olyan jellegű manipulálásra. A szlogenek szintjén tizenöt éve a magyar (kultúr)nemzet egységéről, illetve összetartozásáról van szó, valójában azonban a pártok és kormányok pillanatnyi politikai érdeke határozza meg a „határon túli magyarokkal” kapcsolatos gyakorlatot. Kétségtelenül van előrehaladás e téren, mégis azt kell mondanom, hogy a magyarországi szemlélet alapvetően nem változott – sem az intézmények többségét, sem a közembereké. Lehet, erős túlzásnak minősül, mégsem spórolhatom meg a kemény kijelentést: a Rákosi-, majd a Kádár-rendszer felfogása (és külpolitikai gyakorlata) a nemzet-értelmezésben nem tűnt el nyomtalanul, legalábbis bizonyos taktikázásban tovább él – oly fontos úttörések ellenére. A hamis beidegződöttség az iskola, a köznevelés – például a televízió révén – sem próbálja ellensúlyozni. Egyes emberek, elsősorban talán Illyés Gyula, a ma is élők közül Csoóri Sándor, a most hetvenéves Ilia Mihály és Pomogáts Béla, sokat tettek az elkülönítő, illetve hazug, mert utópisztikus voltában leszerelő internacionalista szemlélet ellenében...

Sebestyén kellő nyomatékkal emelte ki az internacionalista szót.

– Ki írta ezt a levelet? Hogy jön hozzá, hogy...

– Hallgassuk végig, mert igaza van. Ne folytassatok, amit már 1944 decemberében elkezdtek!

Sebestyén elsősorban Kós Károly helyeslésére számított, ezúttal azonban Szabédi volt a rendreutastító, a szobában mozgolódó, tiltakozó internacionalistákat figyelmeztető.

– Akkor hát olvasom tovább:

...az ő körükben (tanítványaik, barátaik révén) persze más az erdélyiek, vajdaságiak, felvidékiek, kárpátaljai magyarok megítélése. Ez azonban nagyon szűk kör, sőt az ő segítő szándékuk is mindegyre gellert kap. Jellemzőnek vélem a Duna Televízió helyzetét: a Duna TV-t amolyan gettónak tekintik, amelyet az Antall-kormány idején hoztak létre, „különösen az országok kívüli élő magyarok számára” – következésképpen nem arányítják állami támogatását az MTV-hez, a kinyilvánított közszolgálatosság ellenére itt is a pártarcok érvényesülnek. Az úgymond „nézett” magyar tévéadók velünk kampány-, azaz divatidőben foglalkoznak.

– Itt rövidíték. A levélíró az aránytalanságok folytatódásáról, a pénzügyi karcsúsításokról, az erdélyi s a többi határon túli terület magyar folyóiratainak, könyveinek hiányzó terjesztéséről, illetve a kútba eső kísérletekről, újabb csalódásokról beszél. És aztán ezt írja:

...Minthogy nem ez az első csalódásunk, eszünkbe jut Kós Károly 1912-ben írt cikke, az *Erdély és a pesti közvélemény*. Kilenc évvel a *Kiáltó Szó* előtt írta le Kós: „Mert más az erdélyi ember és más a magyarországi, de különösképpen más és nekünk idegen a pesti magyar.” S a mostohaság okát keresve, így folytatta: „Egyik és talán legfőbb oka az erdélyi dolgokban való teljes és tökéletes járatlanság.” Ezt, sajnos, azóta is sűrűn megéljük. Megélik, úgy vélem, a vajdaságiak, a felvidékiek és a kárpátaljaiak is. Egyesek úgy és ott, akkor próbálnak beavatkozni, ahogy, ahol és amikor nem hasznos vagy éppen súlyos kárt okozhat. Kampány-vállalkozások helyett normalizálásra, normalításra volna szükség, semmiképpen nem a feszültségek fokozására. A *Honos-hontalan* című kötetben olvasható idézet alapján másolom ide ezt a Kós-mondatot: „Most azonban leteszem a pennát, mert még keserűséget talál a papírra szántani és nem akarom megzavarni a nemzet ünnepét.” Igaz, most nem ünnepel a nemzet, hanem belső konfliktusokkal, pártarcokkal teli időket él – mégsem a keserűségek kiöntésének van az ideje. Inkább az újragondolásoké, az építésé. Az Európai Unióba bekerült Magyarország és az egész erdélyi magyarság közös érdekei újragondolásának az ideje...

– Az utolsó mondatokat elhagyom, itt utalás történik az európai alkotmányra, Kós Károly neve ismét előfordul, a politikai gyakorlat számonkérése kapcsán.

Akkor hát – áll a vásár! Vitatkozzunk!

MAKKAI ÁDÁM

Négy szonett

Lepke-halál

Sinka István emlékére

Parányi agy vezérelt: véget értél;
a párna rádcsapott, fejed letépte.
(Az éjszakában, mintha kongna lépte,
kitől hatalmat így csapkodni nyertél –)
„ah, mit, hisz’ csak a lámpa csalta lépre...”
– Szegény kis tébolyult! Amíg kerengtél,
izzadt a hátgerincem. Egy kerek fél
órán keresztül küszködtél, míg végre
végéhez ért a céltalan mutatvány.
S meglátni véltem – mit a falra festett
a barna foltban – szétlapított tested,
a létezés, mely önmagát kutatván
csupán csak létezik, de nem teremthet.
Te váltsd, halál, tudatra ezt a terhet!

A vén bazároshoz

Hazai lét, te vén irigy bazáros,
ne adj tovább hitelt! – Hisz’ egyre görnyed
fáradt gerincünk. Ne „csábítsd a hölgyet”,
s ne vonzza vágyaink a „Messzi Város”,
hová kit űz a vágy, remélve törtet,
mert szenvedésünk tengerrel határos.
– Ne adj tovább hitelt! „Kegyed” ma káros,
mert szörny a képzelet. Valódi szörnyet
mutass nekünk, ha már alátepertél,
ki öl, de nem sebünkön sertepertél,
jöjjön tank-osztag, s bombázók, atommal!
Szabadság? – Ugyan! Egy-két labirintus
közt sóhaj-átmenet, taps, talmi virtus:
új kátyu ránt be minden alkalommal.

Hangyaboly-„én“-ek

Emberi ész, miért nem szállsz te perbe,
hogyan tenmagad felfedezője légy?
Lecsaphatod, mert gyengébb szörny a légy,
de szállni tud, s te sárba vagy teperve.
Hogy ketté válni bátorságot végy,
nem kell, csupán küzdésed régi kedve,
de épp a cél, a kedv van elfeledve:
azt sem tudod: állsz, ülsz, vagy merre mégy.
„Létezem-é hát enmagam?” – ha kérded,
az egyedüllét küzd benned, teérted,
a létező való: egy társ helyett.
Nézd hát a hangyát: akkor nő ki szárnya,
mikor a sav, mely űzi őszi nászra,
nem kérdi: ki az úr a boly felett?

Csillagvilág

Csillagvilág! Terád kell most figyelni:
érteni kell hol áll a Jupiter –
rossz jóstoktól a jót nem unni el:
karmánk térképe egy óriás fegyelmi
intó: nyaraid ura Uriel,
– az aratásért neki kell felelni –
a tavasz ura Raphael: lehelni
a tél havát ő szokta: Gábel;
az ősz urát Michael-nak nevezni
jó s bölcs dolog. Csillagnak sügni kell,
hogy „hulljatok az augusztusi égen”,
mint egykoron, a Balatonnál régen...
...S az arany-Göncöl tisztán, s úgy visz el,
mint ezüst kocsolya, ha fut a jégen.

MÓZSI FERENC

Értelmezhető...

„Megértés helyett
betüremkedik tehát az értelmezés”
(Makkai Ádám: VII.)

– a 70 esztendő Költőnek –

világunk akár értelmezhető
nyomdokainkban adatul szolgáló
kigombolt gerincű gépek
tudatunk velencéjében
egyre kevesebb gondola

versek vitorlás versenye
rímtelen révület
k-rémes korszaka
izolált cukorbeteg
émelyítő érdeklő/kd/ös/ése

osztályozott elvonatkoztatások
szálka és erdő
az ember kerülgeti
kárnyékát

a felező vonalon innen
ízülasztó

ínyenced vagyok
fal-a-to/z és lirdogál

határvadász retusőrök

van aki rezonál
és restelkedve
kitüremkedik...

Szorul...

a szó szorul
a hasonlat hurok
nyakunkon a kés
a költészet éles
bevérti létünk

röviden sem
hosszan meg minek
a kin érdemtelen

kitüntetett fohászok
elveink felszakadtanak
egy Vés hiányától
égünk

végzetes/en
vágynak dőlünk
gyógyíthatatlanok
és ez
elfogadható ok
a túlvélésre

(kórokozó jelző
korszakalkotó
lélki áfium
máz ellen)

Amiért eddig...

és hálát adok amiért eddig
a miért és a miként kihívása
felsorolni felesleges
szigorú szabályainkat
enyhíteni
konvenciók áldozatai
újra értelmezni
más tartalommal tölteni
nem hagyni az energiát
elszegődni fogalomörnek
utólérhetetlen lehetőség/ek
benyitni és kinyitni
ki- és belépni örökös vággyal
örökbe fogadni gyermekeid
a sérthetetlen
törvényt ülni

ok fok tok
ék fék nék

gerillaharc a grammatikával
következetesebb ny/elvtant
tantrilógiát
a hasonlat hármasságát

a jelen mítosz
jel egy falánk ház oldalán
művészbéjáró
kiutalhatatlan stílus
hiányzó kellékeinkről
felismerjük egymást

a h/év utolsó órájában is...

Csik-Hágó, 2005. dec. 31.

Sóhaj

Elmondok nektek egy történetet a büszkeségről és az önérzetes érzékenységről. Nem nyilvánvaló dolgok ezek, olyan értelemben, hogy mindenki azonnal rá fog tudni mutatni, mint a mozgatórugóira a történetnek. De ne vágják a dolgok elébe!

Kedves Zoltán székelynek vallotta magát. Olyan zsidó családból származott, amely a fennmaradás érdekében visszautasította a vallást a múlt rendszerben. Csakhogy bármiféle hovatarozás nélkül beláthatóan nehezebb volt az élet, mint még a zsinagógába járás idején is. Márton, a családapa, aki azt titkolta el, hogy ő volt a zsinagóga utolsó aktív rabbija, mindenüket eladta, és elköltözött még a térről is, ahol a Keszler család ősei valamikor letelepedtek. Azt mondta a főesperesnek, fenn a dombon a templomban, hogy a katolikus pap Barótról eltűnt, s vele együtt az egyházi anyakönyv is, ami igaz is volt, s mivel a házuk is leégett, nem tudja bizonyítani, hogy katolikusok. Az esperes boldogan ajánlotta fel, hogy ne törődjenek, csak keresztelkedjenek újra, mert kell az írott bizonyíték arról, hogy keresztlevelet tudjon kiállítani. Márton fia volt Zoltán, s ő még arra sem emlékezett, hogyan lett Kedves a Keszlerből. A baróti pap – s Márton tudta is jól – olyan helyre távozott, ahonnan emberek nem nagyon kerülnek elő, s ha elő is kerülnek, nem zavarnak sok vizet. Láttá, amikor az elmebetegségeit fogdomegi ráhúzták a kényszerzubbonyt, s a sarok mögöl a két Securitate ügynök végignézte, amint elvitték. Az anyakönyvet ő maga tüntette el, s annak még esélye sem volt többé előkerülni. Mikor arra gondolt, mindig erőfeszítésbe került elrejtene a felbukkanó mosolyt az arcáról. Az első kommunisták szinte olyan rosszak voltak, mint a náci. Minden zsidót csak átkereszteltek kulákra, s szabad volt a vadászat rájuk újból.

A Kedves név egész jól szolgálta őket. Kifelé egészen áhítatos katolikus hívó család voltak, s Márton még egy jezsuita kezdeményezést is támogatott, ami a szegények segítésével foglalkozott. Zárt ajtók mögött azonban előkerült a Tóra, s a gyermekeknek mindig a lelkére kötötték, hogy az egész életük megváltozna, ha kitűdné valahogy, s nem is jó irányban. Udvarhely pedig egy olyan város volt, ahol még azt a néhány család zsidót is megvédték a Securitate ellen, akik nem gondoltak idejében a vallásváltásra. A keresztények voltak nagyobb arányban, s közülük is a reformátusok. Nem sokkal, de mégis kevesebben voltak a katolikusok, s rendszerben a unitáriusok, a baptisták, s még a román ortodox vallások is képviseltettek, jóllehet sokkal kisebb közösségekben. Amikor megtörtént a nagy rendszerváltás, Márton még élt, de alig. Annyi ereje még volt, hogy ceremoniósan visszatért az ősei vallásához, és halála előtt saját vallása törvényei szerint esedezett bűneinek bocsánatáért, de már annyi befolyása nem volt a gyermekeire, hogy mind visszatérítse őket is. A két lány, Eszter és Réka szíves örömet követte az atyai utasításokat, de a fiú, Zoltán, miután alaposan meghányta-vetette a dolgot, úgy döntött, hogy nem annyira fontos, hogy fejére állítsa az életformát, amihez hozzászokott. Döntésében nem kis szerepe volt annak, hogy akkoriban a református pap lányának udvarolt. Udvarhelyen senki sem osztotta soha az embereket vallás szerint, s oda sem figyeltek, hogy a szerelmesek milyen vallásúak. Mégsem élt a lehetőséggel, amikor kérdezték, csak rávágta, katolikus, s ha nem is éppen református, de legalább keresztény, s nem okoz egyetlen felhúzott szemöldököt sem.

Rendszerváltás után Udvarhely nyíltan is felöltötte szerepét, mint az erdélyi kultúra fellegvára, és lázasan tovább kezdte építeni azt az infrastruktúrát, ami a történelem folyamán azzá tette. Persze, nem mint Kolozsvár vagy Vásárhely, amelyeknek magyar egyetemük, színházuk és folyóirataik voltak; Udvarhelyt mindig iskolavárosnak ismerték, amelynek iskolaévben szinte megkétszereződött a lakossága. Ott is jelentek meg új újságok, folyóirat-kezdemenyések, egyetemek kezdtek érdeklődni kirendeltségek alapításának a lehetőségéi iránt. Rádióadók jelentek meg, és televíziók szenteltek egyre több teret és időt a környék által nyújtott lehetőségeknek. Ahogy mondom, Udvarhely nyíltan is a székelyek kulturális lelkiismerete lett. S ez így van rendjén.

Kedves Zoltán elkerült Észak-Amerikába, s a Ryerson Egyetemen, Torontóban, előrehaladott sajtóügynöki végzettséget kapott. Mielőtt végzett volna, már felajánlották neki egy állást, mint a Duna tévé helyi tudósítója Udvarhelyt. El is fogadta, és ünnepelt emberként tért haza. A református pap lánya nem várta meg. Férjhez ment a fiatal gyergyóremetei református paphoz. „Csa-

JÁNOSI ANDRÁS

Békecsősz

lában tartották a vallást” gondolta, de vállalt vonva vetette magát a tennivalókba. Hamarosan a helyi rádióban már csúcsidőben volt program-szerkesztő, és személyisége nemcsak az étert, hanem a város jötevőinek a szerepét is betöltötte. Kitűnő szervezőkészséget örökölt az apjától, és néhány rövid év alatt, a város egyik legbefolyásosabb embereként ismerték.

A rádiózás nagyszerűségére még Torontóban figyelt fel. Az ottani Sportrádió egyik személyisége a Ryersonban erőteljes hatást gyakorolt a sajtósokra mind. A délutáni programja, négytől-hétig, amit egyszerűen csak Csúcsidőnek hívták, a leghallgatottabb beszédprogram volt Észak-Amerikában. Annak próbálva ellesni a titkát, elemezte a programot az évfolyamtársaival, de a nyitjára csak évekkal később jött rá, amikor ő maga is műsorvezető lett Udvarhelyt. Chad Brown Amerikában született és nőtt fel, de Kanadában élt és szerzett állampolgárságot, és minden fontosabb rendezvényre hivatalos volt. Beszélgetéseit tanulmányozni lehetett volna. Tisztelettel hasonlították stílusát a maroszódához. Lzsig-vérig kanadaiá vált, s mivel Torontó mindig egyfajta civil önbizonytalanságot sugárzott kifelé, ez az amerikai születésű ember, aki magabiztosan és tisztán csücsög hanggal kiállott a város, tartomány és ország mellett, elnyerte sokak csodálatát. Műsorait mindig elegendő személyes információval oldotta fel, hogy lelkes hallgatókba mind úgy érezte, hogy ismeri. Hallgatói vele váltak, vele nőültek újra, és a lányával nekik is kisbabájuk született. Az is magától értetődő volt, hogy a rádió hallgatottsága mérhetően ingadozott szabadságolásainak hatására. Amikor szabadságra ment (sokan meg mertek volna esküdni, hogy havonta egyszer mindig legalább egy hétre) a rádió hallgatottsága szinte a felére csökkent. Nem is csoda, hogy minden sajtós a Ryersonból őt figyelte, őt tanulmányozta, és őt akarta utánozni.

Ilyen példát követve, Kedves Zoltánnak szinte erőfeszítés nélkül pattantak helyre a dolgai. A műsorának egy könnyen megjegyezhető nevet adott: Hazafelé Zolival. Eleinte nem tudta, hogyan fogják fogadni a székely városban a délutáni rádióprogramot, elvégre az emberek nem töltenek hosszabb időt a kocsiban hazafelé, de érdekes hírek kezdtek szállingózni már néhány héttel az indítás után. Azt állították, hogy láttak embereket a kocsiban ücsörögni, mielőtt kiszálltak volna, csak hogy végighallgassák a műsort. Nem sokkal utána, felmérések kimutatták, hogy sok otthonban az ő műsorára van állítva a rádió. Felvállalta a székelység ügyeit, s nem múlt el nap, hogy ne lett volna valami büszkeséget keltő története, valami szívmelegítő híre számukra. Nem csoda hát, hogy a város kedvence lett Kedves Zoli.

– Az idén töltöttem akarok! – érkezett be a stúdióba egy nap. – Azt akarom, hogy senki se szenvedjen hiányt a városban két dologból. Ételből és melegből.

Megszokták már, hogy mindent olyan erőteljesen mond, „istenem, ez a stílusa!” gondolták. Azt is tudták, hogy a ripakodó, pattogó modor mögött vajszívű, érzékeny ember rejlik. S a stúdióban már meg sem mosolyogták, hogy a szagot, túl hangos beszédből hogyan vált át egy komoly, mély hangú, megfontolt előadóvá, aki nek az erőteljessége többé nem a hangjával lepte meg a beszélgetőtársát, hanem a tárgyáról szerzett ismereteivel és széleskörű tudásával. Sokan hőkentek már meg azon, akik nem ismerték, hogy Zoli intellektuális reflexei messze felülmúlták az elvárásukat.

Azonnal neki is fogott egy jól megtervezett gyűjtőkampánynak, s amilyen jól tudta a beszélgetések fonálát gomolyítani, minden egyes alkalommal a szó úgy terelődött a Kedves Alapítvány Karácsony Akciójára – s a rövidítés miatt meg sem merném kérdezni, a név kinek az ötlete volt –, hogy egyszer sem Kedves Zoli kezdeményezte. Egyetlen ember volt, aki megkereste Zolit, és kérdőre vonta emiatt, de semmi eredménnyel nem járt. Illetve az eredmény: Zoli többé nem említette a katolikus egyházat az alapítvány jötevői között. Ugyanis a plébániára kihegyezett jézusita barát, Kún Dezső volt, aki figyelmeztette. Ünnepekkor most már harmadik éve ugyanebbe az egyházközségbe helyezik, s nem torpant meg egy pillanatra sem, amikor Kedves Zolit megkereste, hogy a kezdőbetűk miatt jó

lenne a kampány nevét megváltoztatni. Meg volt győződve, hogy Zoli ugyanazt a hibát követi el, amit ő, amikor először indított segélyszolgálatot lakástalanoknak. Amikor Zoli erőlyesen a szavába vágott és kitessékelt az irodájából, villogó szemmel visszafordult az ajtóból:

– Egyik reggel egy gyerek törött orral és sírva érkezik az iskolába. Amikor megkérdezi tőle, hogy miért sír, azt mondja, hogy átszegték egy vak nénit az úton. Amikor elhűlten kérdezi tőle, hogy akkor mi történt, a válasza mindent megmagyarázott: „Az Istennek sem akart átmenni!”

S ezzel megfordult, s az elképedt Kedves Zolira csukta az ajtót. Zoli hetekig is elterelte a beszélgetés menetét, ha véletlenül a barátok jótekonysági akciója került szóba. S ahogy közeledett karácsony, a K.A.K.A. összegyűlt pénze előbb egyre irigylésre méltóbb, aztán meg még irigykedés oka is kezdett lenni. Más alapítványok is felfigyeltek Zoli sikerére, és ha nyilvánosan nem is, de egy-két jól irányított pletyka terjesztésével kezdtek megkérdőjelezni az otthon-talanok segélyre szorultságát. Főleg az olyan alapítványokkal szemben, mint a gyermektelen családok szaporodási gondjait megoldani segítő Saját Baba Alapítvány, vagy a Nagytestvér Alapítvány, amelyek az egyik szülő által árván hagyott gyerekeken segítettek. A leghangosabb elgedetlenkedő mégis a világszerte elterjedt Ételbank alapítvány volt, amely jelentős részét a begyűjtött anyagi alapnak ebben az évben egy helyiség kibérelésére kellett fordítsa, mert az eddig használt üres iskolát, amit a megyei tanfelügyelő kölcsönözött nekik, Kedves Zoli kibérelte, és berendezte menhelynek. Nem volt nagy, régi is volt, úgyhogy sok pénzbe került, hogy annyira kijavítsák, hogy be lehessen költözni. Mégis, vigyorogva fizette ki Zoli érte a pénzt... Az Ételbank félretett pénzéhez kellett nyúlnia, hogy az ifjúsági klub egyik kevésbé használt helyiségét kibérelje az ünnepekre. Az a tény, hogy Kún atya az egyház játékonysági erőfeszítéseit az Ételbankkal és más alapítványokkal együtt dolgozva koordinálta, Zoli számára csak élvezetesebbé tette ezt a győzelmet. Mert még a másokon segítségéből is versengést csinált.

Duka Aron nagydarab ember volt, de hirtelen természete miatt nagyon lejár a szerencséje. Pedig marha dolgos emberek voltak ő s az apja is, s ezért Dukáéknál még a kommunizmusban is volt amit tejbé aprítani. Ha rájuk nézett az ember, megértette, miért mondják, hogy a székely a jég hátán is megél.

Még a kommunizmus idején, egyik este Aron az apjával betért a községi kocsmába, hazafelé a boldogfalvi malomból, ahol éppen örlettek. Jól ki is voltak tüzelve, mert túl nagy volt a malom része, úgyhogy nem teltett sokba, mielőtt mindketten mérges-pityókások lettek. Mászor mindig kornyikáltak hazafelé, s az öreg a lovakra hagyta, hogy hazataláljanak, de most volt valami baljós a levegőben, már ahogy a kocsmából kiléptek. Komolyan, szinte végzetlenül kerekedtek fel a bakra egymás mellé, s az arcukból kiszűrő tüzes szemek minden barátot figyelmeztettek, hogy maradjanak tisztas távolságban. Csak Nicu volt eléggé elfoglalva, hogy az útjukba kerüljön. Erdélyi Miklós besügő volt. Úgy érdemelte ki a Nicu nevet is, hisz Bögözben még mindig nincs letelepedett román. Azt mondogatták a faluban, hogy könnyebb a farkastól távol maradni, ha nem úgy néz ki, mint a kutya, s hagyják élni. De Nicu egy idő után vérszemet kapott, s ördögi természetét hagyta előjönni alkalomadtán. Pont úgy adódott, hogy Nicu aznap este pontosan Eperjes Panniéknál volt háztűznézőben az apjával, s mivel Panni bezárkózott a belső szobába apjostól, kötekedni kezdett Eperjesékkal, hogy de ő igenis leánykérőbe jött, s addig nem mozdul, amíg meg nem teszi, s ha elutasítják is, neki a szemébe tegyék. Eperjes Borbála a kezét tördelte kétségbeesésében, s könyörgő szemekkel meredt a székéren közeledő Dukáékra. Mint tüzelő szarvasbika rontott a négy férfi egymásnak. A két apa hamar elrendezte egymást, a vérükben ülve néztek az összecsapás kimenetelét, s az öreg Erdélyi előtt elsötétedett a világ, amikor a fián egy tenyérnyi lékből visszazívhatatlanul kezdett kicsordogálni az élet. Az öreg Duka egy hétre rá belehalt a seibe, de Erdélyi bá't meggyógyították, s ő volt a koronatanú a Duka Aron tár-

gyalásán. Aron húsz évet s egy napot kapott, ami azt jelentette, a bíró magyarázata szerint, hogy a húsz évből nem engednek, s az az egy nap tőle függ. Mocsok kommunista volt a bíró. Amikor a felesége utójára meglátogatta négy évre az ítékezés után, azt mondta neki, hogy elvált tőle, s mindenüket eladta. Aron belenyugvón bólintott, inkább csak maga elé.

– Látlak még? – kérdezte csendesen, amikor felállt. A nő csak nézte, amíg a beszélőszobán végigment. Amikor visszanézett utójára, még látta a hideg vállvonást. Még jó, hogy nem volt gyermekük.

Egy évre, miután a diktátort kinyiták, általános amnesztiában mind elengedték azokat, akiknek az ítéletében a múlt rendszer zsoldosainak benne volt a kezük. Aron is hazatalált Bögözbe, soványan és ősz szakállal. Nem ismert meg senkit, s senki nem ismerte meg. Egy szerény kis asszonyka mosolyogva kérdezte, hogy miben segítheti, amint a házát bánta. Maga elé morgott valami olyasmit, hogy hasonlít a ház ahhoz, amit ő épített egyszer régen. Később a vacsoránál csak annyit kértett az asszony a férjétől, hogy a régi tulajdonos csontos volt-e vagy kerekded, de a vállvonás után ő sem foglalkozott többet még a gondolatával sem. Aron Udvarhelyre került, s nyáron még elvult a Gostat gyümölcsösében odakinn a Budvár alatt, s néha még ezt-azt meg is fogattak vele, de télire a kalyiba a gyümölcsösben hidegebb lett, mint egy koporsó: be kellett menni az épületek közé. Ott is, a nappalok elteltek, s bizony legtöbbször az éjszakák is, de amikor az udvarhelyi medence csordulásig telt nyirkos, csontig hatoló hideggel, olyankor le kellett húzódnia. Eleinte a szövötköztek udvaráról egy könnyedén kinyitható ablakon keresztül be tudott lopakodni a peda kazánházába, s a nagy kazán háta mögött rongyokból fészket eszékálya. Két telet sikerült úgy kihúznia, de amikor a harmadik télen megpróbálta az ablakot, nemcsak hogy megjavítva, de zárva találta. Egyszer sikerült leosonnia a pincébe az őrizetlen hátsó ajtón keresztül, de nem volt benne sok köszönet, mert a kazánház úgy kongott, mint egy tornaterem.

Nyáron kicserélték az olajkázant egy földgázos, nagy kapacitású modern darabbal, s az új a régibe belefért volna vagy harmincszor. Kimenni ki tudott a következő reggel, de nem tudta maga mögött bezárni az ablakot, s rájöttek, hogy valaki ott aludt. Így lett vége a kazánházas szállásnak. Pedig jó kis hely volt, amíg tartott. Utána még sok mindent megpróbált, hogy melegebb ül-hessen. Még addig is elfajultak a dolgok, hogy összegyűrt újságpapírral bélelt ki magának egy fészket a katolikus temetőben, az egyik kriptában, amelyiknek a falából két nagy ki kihullt, mert nem volt elég cement a malterben; pusztá kézzel könnyedén kikapart annyi követ, hogy beférhetett a lyukon. A kripta vastag falai nem engedték be a fagyot, de melegnek éppen nem volt mondható. Szerencséjére lenn a Kossuth utcában, a nagy cukrászdában volt egy kedves szívvű tortaszakács, aki reggelente a selejtből megengedte, hogy jóllakjon, s amíg evett, beülhetett a hátsó kicsi raktárba, ahol a fűtőtest néha a melegség érzetét is felidézte. A napjai egyhangúan teltek. Miután evett a cukiban, s kissé felmelegedett, lement a közfürdőbe, s segített a kazánházban begyűjtani. Távoli rokona volt a gondnok, de azon kívül, hogy megengedte, hogy ott elücsörögnön naposszat, nem tudott rajta segíteni. Félte a munkáját, s elveszíthette volna, ha engedte ott aludni. De amikor a gondnok ebédelni ment, még tiszta törülköző is ő adott a kuncsafatoknak, s megtarthatta az aprópénzt, amit ott-hagytak borravalónak. Egyik este ment, hogy bebújjon a lyukjába, de be volt falazva. Még a halottak is kitagadták.

Annak ellenére, hogy sokszor úgy nézett ki, mintha jómaga is segítségre szorulna, senkinek nem esett nehezére a legtöbbször farmernadrágban s tornacipőben erőteljesen itézkedő fiatal embert atyának szólítani. Kún atya éveit meghazudtoló bölcsességét nem a könyvekből szerelte, s valahogy erre a tényre azonnal rá lehetett érezni. Tanácsai, megoldásai mindig valami igazi dologban gyökereztek, annak ellenére, hogy mindig tudott viccelődvé érvelni. Amikor először helyezték Udvarhelyre, nem is sejtette, hogy a város ennyire a lelkéhez fog nőni, utána minden egyes alkalomkor kérte, hogy oda helyezték az ünnepekre. Két dolog volt életében, ami hatalmas felelősségérzetet keltett benne. Az egyik az elhivatottság a rendje iránt, a Fennvaló szolgálataiban, a másik a rászorulókon való segítés.

Folytatása a 7. oldalon

Folytatás a 6. oldalról

Egyszerű dolgok ezek, szokta mondani, nincs hely az ember életében komplikációkra, ha jól meghatározott céljai vannak. Kéves dologgal kényeztette magát, nem voltak nagy igényei. Egy páran tanúi voltak egy rituális foglalkozásának: amint Kún atya ette az almát. Gyermekkorában, amikor a keresztúri árvaházba került, volt nála egy fanyelű bicska, amit senki sem tudott elvenni tőle. Eleinte még el is kellett különítsék a többi gyermektől, amíg rá nem jöttek, hogy a bicska va-lamilyen érzelmi kötelék számára, ami az előző életéhez köti, s egyáltalán nem fegyver az ő kezében. De már akkoriban csodájára jártak, amint almát evett. Nem volt abban a cselekedetben egy fikarcnyi határozatlanság sem. Végzetlenül volt még az alma kiválasztása is. Nem keresgélte az almák között, úgy emelte ki száz közül is, mintha csak az az egy lett volna a kosárban. S akkor kezdődött a tánc. Mert táncnak inkább lehetett nevezni, mint almaevésnek, főleg mert mindig ugyanazok voltak a mozdulatok, mintha a Bolsoj Balett koreográfusa tanította volna őket. Volt valami művészien lágy azokban a célratoró, határozott mozdulatokban. Valami vad szépség. Ahogy először is kettépattintotta az almát a bicska éles késével, s az alma egyik fele az egyik kezében maradt, s a másik a bicskájára mellé simult. Ahogy a kezéből mindig kifordította a fél almát maga elé az asztalra, s ugyanazzal a mozdulattal a másik felet fogta a helyére a bicska mellől. Be sem fejezett egy mozdulatot, s máris a második követte, ahogy az almának a csutkáját egyetlen kanyarítással kiemelte, s a másik kezével letette a másik fél alma mellé, egy kupacot kezdve ezzel a csutkának, s ha volt megromlott része az almának. Ahogy szinte észrevétlenül három darabba hasította a fél almát, és a darabokat félbe vágva szinte bedobta a szájába a bicskás kezével. Ahogy befejezte az egyik felet, szünet nélkül dobálta be a másikat is, falatonként a szájába, de közben annak is kikanyarította a csutkáját. Amikor befejezte, a kés élett az alma csutkájába törölte, bescukta a bicskát, zsebébe csúsztatta, és a szemétkupacot egyik kezébe húzta, és máris dobta a kukába. Úgy ette az almát, mint akinek Isten adta joga volt hozzá, s talán ez volt az egyetlen vad, szinte pogány megnyilvánulása Kún atyának.

Lassan-lassan az év felét már Udvarhelyen töltötte. Már baráti körre is szert tett, és a kemény munkával töltött napokat egy-egy esti focizás a peda pályáján, máskor pedig irodalmi estek, mozi-mozi, néha egy-egy színházi előadás tarkították. Harmincon még innen volt, s az lát-szott a természetén meg a mozgásán is, de aki rá-nézett, nem nagyon tudta megállapítani az élet-korát. Kún atya ugyanis teljesen kopasz volt. Nem volt egy szál haja sem a fején, mert valami különös betegségtől a fejbőre a saját haját kép-zelte betolakodónak, és elpusztította. Szokott is viccelődni, hogy az immunrendszere túlórázik.

Fényesen kopasz fejével és örökmozgó meg-jelenésével ő is részévé vált Udvarhely szelle-miségi tájképének, s valahogy így is volt ez rend-jén. Amikor először érkezett a városba, meg-keresett minden jótékonykodó alapítványt a kör-nyéken, és ajánlotta, hogy egyesítsék az erő-feszítéseiket, mert úgy a hiányolt segélynek sok-kal nagyobb esélye van megtalálni a rászorulókat. A Kedves Zolival való beszélgetése után Kún atya a főesperest kérte, hogy gyóntassa meg. Az öreg pap örömezt elfogadta a meghívást, már csak azért is, mert Dezső barát nagyjából a kisebb papokhoz járt gyónni. Ám sejtette, hogy a gyónásnak ezúttal is inkább kioktató íze lesz, mégis szívesen teljesítette Dezső fráter kérését.

– Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus szent neve – szakított le Dezső egy almát a fáról, s törölte a melléhez, a papkerben, ahol együtt sétáltak.
– Mindörökkön örökké... – bólintott az espe-res.

– Ámen – hajtották le a fejüket egyszerre. Egy pillanatig mindketten a szertartás egyszerű szé-p-ségén gondolkodtak, és Dezső külön is hálás volt a jelenlétéért, mert másképp aligha tudta volna folytatni a gyónást. Aztán egy mély lélegzet-vétellel most úgy döntött, hogy egyenesen a kel-lős közepébe vág:

– Megvizsgáltam a lelkiismeretemet atyám, és bűneim teljes bánatával fordulok hozzád, hogy közbejárj azok megbocsátásáért az Úrnál – s megállás nélkül folytatta –, utolsó gyónásom óta egy hét sem telt le, s mégsem tudok várni, annyira nehéz a lelkem.

– Mi történt? – próbálta az esperes megkönnyí-teni a látszólag zavarban levő pap dolgát azzal, hogy baráti hangon kezdett érdeklődni.

Kún atyát a kérdés megtorpantotta, és zava-rának a mibenlétén kezdett gondolkozni.

– Az a baj atyám, hogy meggondolatlanul cse-lekedtem, s most úgy látszik, hogy még a jobbik esetben is rosszindulat vezérelt.

– Hogyhogy?

– Mert beleszóltam egyik hívőknek, s leg-többször segítőknek a jótékonyági céljaiba, s habár semmiféle hátsó szándék sem vezérelt, még akkor is rosszindulatnak magyarázható.

Az esperes sokáig szólanul vezette a sétájukat a papkerben keresztül. Közben megállt, megfo-gott egy ágat egy almafán, közelebb hajolt, ma-gához húzta, s mélyen magába szívta az illatát. Csak ő tudta, min töprengett. Igaz, voltak pil-lanatok, amikor úgy tűnt, mintha teljesen más foglalta volna le a figyelmét, mint Kún atya dilemmája. Le-lehajolt a földet vizsgálva maga előtt, s néha még hümmögött is neki. Még visszafelé is szó nélkül indította a sétát, tovább vizsgálódva, hajolgatva, hümmögve. Kún atya kezdte elég kényelmetlenül érezni magát, s már-már azon volt, hogy szőljön, amikor oldalra te-kintve megpillantotta a főesperes felemelt ujját, s afölött a szigorú tekintetét:

– Mondd csak! Tudod-e, hogy miben vétkez-tél? – s kérdésében nem volt egy csepp kétke-dés sem. A várt válasz érkezett:

– Igen – hajtotta le a fejét Dezső barát.

– S azt tudod-e, hogy miként orvosold a hely-zetet? – s úgy tekintett Dezsőre, mint aki keresz-tüllát rajta. Ismét számíthatott a válaszra, mert halvány mosolyfélé játszadozott a szája szélén:

– Nem... – hajtotta le a fejét Kún atya.

Erre az öreg pap szinte megkönnyebbülten gyorsította meg a lépteit. Megvárta, amíg a barát az ő lépteihez igazodik:

– A penitenciád az lesz, hogy helyrehozod, amit elmulasztottál a lelki megtisztulás érdeké-ben. Imádkozzunk!

S maga elé mormolva az imáját, megvárta, amíg a páter elmondta halkán:

– Mennyei atyám! Teljes szívemmel szeretlek téged, és bánom, hogy megbántottalak. Bocsa-natodért esedezem. Igérem, hogy minden erőm-mel a jóra törekszem, és a bűnt elkerülöm.

– Magasztaljuk Istenet, mert jószágos hozzánk.

– Mert örökké szeret minket.

– Isten megbocsátotta bűneidet. Menj békével!

– Istennek legyen hála! – s meglepetten nézett az orra előtt becsapódó kertkapura, a távozó főe-speres után.

*

Az „otthona” bejáratának a befalazása után va-ló éjjel Duka Áron a kórházba került. A rendőrök találták meg félig megfagyottan, miután a vo-natállomásról felhívta őket a fehérnép, aki tud, de nem szólalna meg magyarul az Istennek sem, hogy a váróterem sarkában egy gyanús kupac rongy van, s nem akarja, hogy felrobbanjon se-mmi. Amikor bombakülönítmény hiányában egyiküket beöltöztették egy valahonnan össze-szedett kohászati hőálló öltözékbe, s végre nagy és körültekintő készülődés után, szinte remege-g a fiatal rendőr hozzáért, szinte megverte mér-gében, hogy ilyen csúfos készülődésen kellett ke-resztülmenjen, hogy őt találja. Duka Áron nem tudta elképzelni, hogy miért olyan kedvesek hozzá a nővérek s az orvosok, s leejtette az állát, amikor a kórterem főnövére hatalmasat kacsin-tott rá. Szemöldökét összevonta, hogy rajta ne kacagjanak, s a csöpögtezőjébe benyomott al-tatótól mélyen elaludt. Sokan meglátogatták, a közeledő karácsony szellemében mindenki rajta akart segíteni. A helyi újságban egy cikket is közöltek róla, s titokzatos almacsösznek hívták. Valahonnan az egyik minden lében kanál újságíró szerzett egy fényképet is róla, amint a kalyiba mellett üldögélt egy nyári késő délután. Egy mű-kedvelő fényképész kapta volt lencsevégre aze-lőtt való nyáron. A szegről-végre rokona is me-glátogatta, aki a közfürdőben volt gondnok, s hoz-zott neki egy egész jó állapotban levő bélelt bőrcsizmát, ami pontosan a lábára illett. Örömmel adta át magát a meleg csizma fényűző érzésének, s elképzelt, hogy milyen lesz, ha nem fog többé fájni a lába. De rögtön el is szomorodott, amikor lehúzta: túl jó dolga volt a kórházban. Tudta, hogy nemsokára vége lesz a jó életnek, s akkor kezdődhet előlről az egész gürcölés, hideg, éh-ség, s igazán belefáradt már. Álkozta Nicut, az apját, a saját apját, a belenevelt igazságérzetet, s a vérenek a hirtelenségét. Kíváncsiak sora járult az ágyához, s sok-sok virágot kapott már. Viccelt is Agota nővérről, hogy szívesen beváltaná a vi-rágokat egy-egy szellet kenyérré, ha lehetne. A nővér nem mutatta, de nagyon megindította a hontalan ember keserű humora. Délután sok időt töltött a főnövér irodájában a telefonon, s este a főorvos, amikor a vizitjeit járta körbe, szentve-lenül közölte Aronnal, hogy még bent kell ma-

radnia, mert valamit ki kell vizsgáljanak a tüde-jével kapcsolatban.

Másnap reggel Kedves Zoli érkezett hozzá. Beszélt neki valamiféle kedveskedő karácsonyi alapítványról, s egy csomó kérdést intézett hoz-zá, s minden választ gondosan lejegyzett egy kék füzetbe. Azt mondta, hogy csak formalitás a kér-dezősködés, és nem hiszi, hogy bármi akadály-a lenne neki bekerülni ebbe a Kedves programba... Nem nagyon értette, hogy minek jelentkezni, ha ügyis elfogadják, s nem tudta felfogni, hogy ki kérne segítséget, ha nincs rászorulva. Nem ezen a földön! Zoli után jött a templomi ember, akit már látott néhány-szor a plébánia körül, amint a kripta felé osont a katolikus temetőbe. Eleinte na-gyon szigorúnak tűnt a kopasz fejével, mert Ke-rekes bácsira emlékeztette, az első tanítójára, aki-től az ábécét tanulta. Az ábécé beleverődött, az biztos, de még mindig az öreg Kerekes tenyeresei jártak inkább az eszében. Furcsállta, hogy a pap első dolga az volt, hogy tagadta, hogy pap lenne, pedig csak a galléjára kellett nézni. Mindegy is, mert lassan kezdett rájönni, hogy ennek a temp-lomi embernek nagy szíve van, és nincsenek kér-dései, hogy őt elfogadják akármilyen programba. Ez elmondta neki, hogy amikor kikerül imen, akkor nem kell majd meleg helyet keresgél-nie, mert már találtak számára egyet, ahol nyugodtan ellehet, amíg talpra nem áll. Áron megjijedt:

– Mennyi idő alatt kell talpra állni?

– Ó... – nevetett fel hangosan a barát –, maga kedves ember, nem kell emiatt aggódnia. Annak egyedül maga a megmondója, hogy mikor van talpon. Amikor már nem lesz szüksége ránk, akkor majd nem jön többé – mosolygott el a pap.

Aron sokkal nyugodtabb lett. Azzal a mo-sollyal a szigorú arcú ember egészen rokonszen-ves lett számára. Amikor pedig egy szép fényes kosztos csészében finom, forró levest és pörkö-ltet tett fel neki az asztalra, hogy a plébániáról küldték, egészen elmelegedett a szíve tájékán.

Kún atya egy szatyor almát pakolt ki az éj-jeliszekrény fiókjába, de az utolsó almát egy ki-csit többet tartotta a kezében. Megkérdezte tőle, hogy banná-e, ha azt ő megeszi, s hoz helyette másikat később. Áron alig hitte, hogy ilyesmit kérdeznek tőle. Alig tudott bólintani. Akkor lett tanúja a Kún atya almaevési mutatványának, s sejtette is azonnal, hogy nem akármilyen folya-mat az. Miután végzett az almával, s látta, hogy Áron is befejezte az ebédet, lefészkelődött az ágy melletti karosszékre, s megkérdezte tőle, hogy van-e valamilyen kérdése. Áron ismét csak inteni tudott, mert nem volt hozzászokva, hogy az ő véleménye számítson valamit.

– Jól van, akkor nyugodtan dőljön le, s pihen-tesse meg az ebédjét, én még nem sietek sehova, mert csak másfél óra múlva kell a plébánián le-gyek. Ha elaludna, s nekem ideje lesz mennem, akkor megtalálom az utat kifelé.

S melegen rámosolyodott Aronra. Hosszú ide-je először Aronnak is mosoly ült ki az arcára. A párnát a feje alá gyűrte, s egy perc múlva már aludt is. Kún atya egy ideig szemlélte a békés embert, s hogy, hogy nem, ő is elaludt.

*

Kedves Zoli meglátta a szunnyadozó barátot, mielőtt belépett volna. Szép csendesen kinyitotta az ajtót, és bement. Tudta, hogy Kún atyának a plébánián kell lennie másfél órán belül, s kutatón szénézett a szobában. Meglátott, s felvett va-lamit a karosszék alól, s utána csendben kihúzta az Áron pizsamája zsebéből kilógó névjegykár-tyát, amin az Ételbank és Menhely neve volt, s helyette betett egyet, amelyiken a Kedves Ala-pítvány Karácsonyi Akciója volt, s kilopózott a szobából. A főkapun tüntetőn ment ki, s meg-említette a portásnak, hogy neki nem olyan fon-tos, hogy segítsen, hogy a kliensek szobáiban aludjon, mint Kún atya. Nagy kerülővel a hátsó kapu felé vette az útját. Előnyére vált Udvarhe-lyen nőni fel, ismerte a réseket a kórház keríté-sén. Megvárta, míg a barát sietős léptekkel tá-vozott, s besurrant az oldalajtón.

*

A város meg volt bolydulva. Érthetetlen dolgok történtek. Amikor megtalálták Duka Aront vérbe fagyva az ágyon, szívében egy szénacél pengével, amit az évek során fel-cikkezett almák sava feketített meg, akkor sen-ki sem a büszkeségre és az önérzetes érzé-kenységre gondolt. Nem nyilvánvaló dolgok voltak ezek, olyan értelemben, hogy mindenki azonnal rájuk tudott mutatni, mint a mozga-tórugóira a történetnek.

2006. február 6., Oronó

PÉNTEK IMRE

nyóckalács

az élet néha oly csodás
alig hiszed ez veled történt
boldogság önt nyakon de önként
most már tudod hány nyóckalács

ki ellenség volt na lásd
neked bókol virágcsokorral
igaz még néha bosszút forral
de elnézed e kis hibát

aztán nem várt (bal)egyenes
vedd észre magad öregem
egyedül vagy fővenyen
ha nem hiszed magadra vess

visszanézel és lábnymod
lassan pergő homokba vész
nemlé is lehet megszokott
mint délen a baromfivész

MIZSER ATTILA

Élesztő

elér ameddig jó lehet
három napja hogy itt maradt
de semmi szín fedél alatt
jósolhatatlan módszerek

állása s állaga szabja
hozták a kényszer mód eset
ne legyen rés töltsön teret
fektesse aztán jól van hagyja

ott ahol aztán ha romlik
rossz dolog és már tudja mész
készüljön ha összeomlik

számíthatatlan egy törés
kényes helyzet lesz ameddig
leülsz mellé és némi fény

Pont

az ahol majd megáll onnan
folytatom klímája leszek
mint forrás határozza meg
mikor érkezik és ott van

fajtája bőrom vörös fehér
gyöngyöző lehet pont pezsgó
miként zamat így beléd nő
héja lecsúszik helyett

máshova fojtod le gondosan
más portól te ezt tudod mi van
egy program hozott tervezett

a szervezet gondos szeszez
tartalom épp ne félj lesz ez
ahol megáll keres helyet

I.

A mélyek mélye feltolul a síkra,
 hogy tetten érjen vélt erényeket,
 s akit a titkos bűn megégetett,
 lebegjen könnyen, míg talán egy szikla

nem hül elébe, s csilló andezitja
 nem metszi fel a véredényeket,
 hogy teljesüljön nedvek végzete
 és folyjon szét a vér, halálos tinta,

fagyasszon sorsot földek kérgesébe,
 maradjon rejtve, bújva ezredévre,
 s higgyék azt, hogy régesrég halott –

de hasson át a hű vetéseken,
 amíg a forró nyár ott kint, amott
 előmlik lassan, terebélyesen.

II.

Előmlik lassan, terebélyesen
 a forró nyár ott kint, ahol a sík
 egész terekből tört teret hasít,
 és jámbort nem vonz immár fénye sem.

Más nem tér meg, csak életunt, akit
 ma nem becéz már senki: „édesem”,
 hát átevez a *nincs veszély*-eken,
 habos hitekben megmerítkeznek,

hogy üdvözüljön gyorsan, mihamar –
 de nem lobbanhat lombba bús avar...
 A mennyek földre hullnak véresen,

és régi bűnök kéje ráfelel:
 „A lét vize már nem fakadhat fel
 az idő vájta mélyedéseken.”

III.

Az idő vájta mélyedéseken
 elsiklik már a bölcs tekintet messze,
 ahol a kéklő térerőbe veszve
 magaslanak a zord elméletek.

Itt szendereg a jámbor, s az lesz veszte,
 mikor megérez hívó végtelent,
 mert álmaiban immár megjelent,
 hogy béklyó nélkül futni eleresztve

már visszatérni nem fog pásztorához.
 Hát inkább titkos szenvedélynek áldoz,
 ahol kísért sok élveteg kis vétek,

a szándékok hol mindig elvetélnek,
 ott járja végső táncát szikrát szítva,
 majd megpihen – de mintha célt gyanítna...

IV.

Majd megpihen... de mintha célt gyanítna,
 elindul még a régi vesztőhelyre,
 mert tudja, hogy a hűs vasakba verve
 – ahogy a súlyos könyvben meg van írva –

találhat rá a fényes arcú szentre,
 s hol csillapulhat elhagyottak kínja,
 ott döglegyekkel szörnyű harcát vívja
 e forró nyárban, állva célkeresztbe,

hogy eltalálja átkok lánzsavége,
 szívébe álljon ólomnehézék,
 s mezítelen a vért is vértnek vélje.

Mint ember-hörgés, dörren meg az ég,
 és mintha Ő fogódzna karjaidba:
 eredve átfog százezernyi inda.

BALLA D. KÁROLY

Mélyek mélye

V.

Eredve átfog százezernyi inda,
 kötözne, mint a testet véredek.
 De mégis vonz a bűn, eltévelyedsz,
 és részegen a mélybe bódulsz, mintha

elérne ajult éjek formalinja.
 Elönt a kék, a bűz, akolmeleg;
 szemedben színek ezre tetszeleg.
 Már hívnak poklok ajtajukat nyitva –

hát bukj alá a szennyek tengerébe,
 ürítsd fenékgig vétkek serlegét,
 hogy tékozlásod múltán jóra térve

kísértsen újra meg a könnyű lét,
 és felpattogva, rontva széleken
 boruljon fel a kínos kényelem.

VI.

Boruljon fel a kínos kényelem,
 s az üdvöt végveszély felé sodorva
 egy feszület a falról hulljon porba,
 s a Jézus-szívet nyújtó képeket

pókhálós helyük hadd mutassa meg,
 s a rózsafüzér gyöngyét hitvány korpá
 úgy lepje el, hogy ólakba kotorva
 a dísznókat se érje sérelem.

A sarkon álló krisztusi arák
 ne tudják meg, hogy vérző sebű nyár van,
 és polcokon a díszes bibliákban

halálra váljon minden Miatyánk;
 s ne legyen „*Annak* neve” áldott sem
 vasárnap déli unt ebédeken.

VII.

Vasárnap déli unt ebédeken
 ki mondjon holnap áldást, asztalit,
 ha elszerették bűnök azt, akit
 kárhóztól csak vétke menthet meg.

Ki védi meg a megtért védtelent,
 ha bűnbocsánat hangja andalít,
 ám véres bosszúk vágya arra int:
 vendégléd inkább dús beléndeken.

Öleld vagy öld a tékozló fiút,
 ha visszahozza tévely, messzi út?
 S ha megbocsájtasz, hűségesek száza

már puskaporát szórja útra, síkra –
 hát óvd fiad, és vidd a biztos házba,
 mert láthatóan már elég egy szikra...

VIII.

Mert láthatóan már elég egy szikra,
 és lángra gyúl e hitvány kis világ,
 ahol ma minden bosszúért kiált,
 és hullva sárba, fulladván viaszba

rejtve marad a lelkek ametisztja.
 Az apa vár, majd feladja fiát,

amint veszélyt csak közeledni lát,
 s ő sem tér az ősi házba vissza,

mert ott az üdvre kárhozat felel.
 Bolyong a kertben, és egy dús csalán
 kezére titkos mérgeket lehel,

hát átbukik a cinterem falán,
 s közönnyel, resten épp azzal fizet,
 amit a tétlen kedv lazán kivet.

IX.

Amit a tétlen kedv lazán kivet –
 fogadja be a józan ész serényen.
 Lehet, hogy erre vártál réges-régen,
 mikor a házból mostohád kivert,

de kérve kérni nem hagyott a szégyen,
 így nem tudod, a játékkal mi lett,
 és honnan hozna friss esővizet
 a szél, ha száraz már a föld egészen,

és sisteregve szóródik homokja
 próféta-lépte füstölgő nyomokra.
 Irányt és célt az érzélem tanulhat –

a képletet az elme jegyzi meg.
 Nyomokba fürgén gaznövények kúsznak,
 és lángot fog sok inda-gyűlzsineg.

X.

És lángot fog sok inda-gyűlzsineg,
 és szikra fut a végső robbanásig,
 hogy megszülessen végre az a másik
 világ, az új; s az áldott úrhídeg

új anyagból ágyát veti meg,
 és lesz új ég és föld, tenger és pázsit,
 amíg majd újra untan rá nem ásít
 lyukak sötétje, s épp hogy ráliheg:

már újra kész az újabb robbanás –
 – de majd egyszer halkan arra döbben
 az úri szellem: semmi sem lett más

a körbejáró végtelen időben:
 mint mindig, tücskök terce épp oly léha –
 – és lobbót vet egy örök margaréta.

XI.

És lobbót vet egy örök margaréta
 világot tartó tengelyek keresztjén,
 és végtelenre nyílt terekbe vesztvén
 – a nap hevében végleg elalélva –

tusát idéz a mélybe fült aréna,
 amelyben egykor Jézus sebzett testén
 csüggött sok jámbor még-nem-is-keresztjén,
 és futni hagytak latrot, s később még a

célját sem tudták, hogy vajon miért...
 Nem néztek akkor földre s égre sem,
 nem értették a büntető tökélyt,

s nem voltak útra készen még, midőn
 csak álltak, álltak fenn a dombtetőn
 ott, hol tolu a mély sekélyesen.

XII. (Piéta)

Ott, hol tolu a mély sekélyesen,
 egy asszonyt látsz a forró porba rogyva,
 ki testet göngyöl vértől ázott rongyba –
 magával vinné, át veszélyeken,

amerre hívja fényes végtelen –
 de gyalcs szakad és bomlik szét a ponyva
 és hull a test a perzselő homokba
 szögek ütötte súlyos-véresen.

Az asszony néma. S kezdi újra el,
 és nem is tudja már, hogy mit emel,
 már nincs erénye, nincsen vétke sem,

eszét veszejt, húzza úgy a súly...
 És imbolyogva lassan megindul
 át idő vájta mélyedéseken.

XIII.

Át idő vájta mélyedéseken
 a kétség szennye lassan felszivárogo,
 iszap buzog és hajlanak hínárok:
 „Vajon miféle üdvért érte meg

feloldani a szörnyű vétkeket,
 ha megfogam ma újra minden átok
 és nem lehet már szűzek méhe áldott,
 mert kárhozat fen pengét, éleset?”

És sárral telnek meg a kényes szájak,
 nádalyok fészke lesz a combok odva,
 elmúlik szégyen, múlik el alázat,

levedlik arc, mint elkoszlott tapéta,
 s a jámbor sem jár többé el oda,
 hová már nem visz semmiféle séta.

XIV.

Hová már nem visz semmiféle séta,
 ott nem terem a tiltott fák gyümölcse.
 Kísértő nyelvét kígyó kire öltse,
 ha nem hordoz már bűnt a vén planéta

és el nem veszi már okos fejét a
 halálos bűnre szánt: kitér csak bölcsen,
 mert tudja már, hogy báját kire költse,
 ha arra jön egy szent analfabéta,

akit a métely immár elkerül.
 Ő lenne hát a jámbor emberünk,
 akit nem érint már a mások kínja,

csak vágya csügg a vastag combú nőn,
 és ráérősen elmereng, midőn
 a mélyek mélye feltolul a síkra?

XV.

A mélyek mélye feltolul a síkra,
 előmlik lassan terebélyesen
 az idő vájta mélyedéseken,
 majd megpihen. De mintha célt gyanítna,

eredve átfog százezernyi inda:
 boruljon fel a kínos kényelem
 vasárnap déli unt ebédeken,
 mert láthatóan már elég egy szikra,

amit a tétlen kedv lazán kivet –
 és lángot fog sok inda-gyűlzsineg,
 és lobbót vet egy örök margaréta

ott, hol tolu a mély sekélyesen,
 át idő vájta mélyedéseken –
 hová már nem visz semmiféle séta.

KUKORELLY ENDRE

Rom

A komonizmus története

(1)

Olyan honvágyam van!

(Édesanyám – pesti lakos – mondata, tipikus budai úrilány-hangfekvésben, a 47-es villamoson, útban Budára, a Szabadság-(Ferencz József-)hídon, a Duna fölött.)

A pestis kezdetén (...) még megvolt az emlékezetük, de a képzeletük elégtelen volt. A pestis második szakaszában emlékezetüket is elvesztették.

(Albert Camus: *A pestis*)

Az a mondat, hogy ezek tőlünk mindent elvettek, kisgyerek számára nem jelent semmit. Lassan, tüzetesen, egyszerre, mindent. Ezek, mármint a komcsik: de azok meg kicsodák? Apám nagynénjét, férje nyugalmazott ezredes, egy Boconád nevű faluba telepítették, Pali unokabátyám nem járhatott gimnáziumba. Munkaszolgálatos katoná, kőbányában dolgoztatták őket, 1956-ban egyből lelépett, vagyis kettőből, mert előbb még részt vett, csak azután. Németországba disszidált.

A biciklijét, amivel fölkarikázott Pestre, az eseményekre, a fászpincékben hagyta. Remek, masszív, öreg, örök vasdarab, kivittük a telkünk-re Szentistvántelepre, az lett a családi gép, lejártam vele a Dunához.

Őket nem deportálták háború után, mint azt a több mint háromszáz ezer magyar németet, az öregúr végre is, Franz Werner ide vagy oda, magyar katonatiszt volt. Sz' al sültmagyar, no, Monostorira magyarította a nevét, mikor vitézséget kapott. 1945 és 1950 között ugyanis kollektív bűnösség miatt tízezerrel hurcolták a hazai németeket Németországba. Egyharmaduk gyermek és öreg. Több mint hatvanezer tizenkét év alatti gyereket. Felkürték őket a marhavagonokba, és nyomás, ismerős jelenetek, más magyarokon begyakorolva, remekül bejártatott vagonok voltak.

Géza unokabátyám a Corvin-közben harcolt, ő Argentínába, most megint, ha szabad, akkor eztet a szót használnám, disszidált. Megvolt rá neki is a súlyos oka, akinek fegyver volt a kezében, Kádárék felakasztották. Argentína viszont, úgy látszik, nem jött be, átköltözött Ausztráliába, és, az sem bizonyulván megfelelőnek, a nyolcvanas évek közepén, családját odahagyva visszatelepült. Haza. Az irtózat, elviselhetetlen honvágya miatt.

A kezelhetetlen honvágy miatt. Nem bírta ki, hogy ne. És itthon végre már jó volt neki? Jó hát.

Szép gyorsan meghalt.

Apám egy évvel a háború vége után jutott haza egy amerikai fogolytáborból, Németországból, ahová súlyos sebesülése miatt szállították. Egy tisztársával vasúti kocsi tetejére kapaszkodtak, és ha a szerelvény megfelelő irányba indult, ott maradtak, ha meg az ellenkező irányba, akkor lemasztak, ez volt a taktika. Igazolták, állást ajánlottak neki a tisztí főiskolán, de a sebesülésére hivatkozva inkább leserelt. Mert elege volt.

Elege volt már. Józsi nagybátyámat viszont átvették az új hadseregbe, 1949-ig tanított, csak akkor tartóztatták le, mikor az első évfolyam végzett. A főiskola épületében fogták el, tanítványai szeme láttára végighurcolták az udvaron, belökdösték egy autóra, tisztára, ahogy a filmekben ábrázolják. Csak kevésbé flottul.

Úgy ment, hogy az előljárója barátságosan belékarolt, sétáltak a folyosón le-föl, és az egyik tanteremből eléjük ugrott néhány ávos. 1956 őszen szabadult Kistarcsáról, üvegsziszoló üzemben dolgozott, kitanulta a szakmát, ha jól emlékszem, üvegporakat csiszolgotott a Józsi bácsi.

Soha nem beszélt azokról a dolgokról, kizárólag a feleségének, és mikor a felesége rövidesen meghalt, többé nem mesélt. Kistarcsa vagy mi a bánat. Az egy munkatábor.

Józsi bácsi, akitől egész egysége, századnyi katoná állt át visszavonulás közben a fronton a ruszkikhoz. Azokat az embereket többé nem látta, egyik se jött haza a fogságból.

Apám szabályosan leszerelt a háború után, pár forint végkielégítést is kapott, lemondatták a rendfokozatáról. Aztán mindenféle családi javakat államosítottak, most nem sorolom, hogy miket, és nem kapott állást.

Egy ideig semmi állást nem kapott, később ez is elintéződött, lett munkája. Amindent elvettek annyit tesz, hogy a múltját, szokásait, élete formáit vették el. Amit megtanult, amihez hozzászokott, sok szépet és nem szépet. És ez már mindig így marad.

A munkás napi munkája végeztével a kultúrház felé tart, ez a fajta hallatlan ostobaság marad. „A könyvtármunka harci kérdés. Az ellenség mindent elkövet, hogy a dolgozók ponyvákat, szennyirodalmat olvassanak.” Ezek, mármint az oroszok, nem mennek el innen, mondta az apám, nézzem meg őket, utazzak oda, meg fogom érteni, miért. Nem fontos egyébként.

Nem fontos megérteni.

Akármeddig maradnak, ennyi az esélyük, ezért viszont mindent elkövetnek, erejük van hozzá elég. És széjjel lesz rombolva minden, és amit a rombolás helyére építenek, az is bőven a romboláshoz tartozik majd. Elromlik, kifogy, szétfagy, bezárják, bedöglök, kizárólag a dobtáras géppisztolyaik nem döglenek be. Azok tényleg nem fagytak szét. Ha felszakad az útburkolat, nem javítják ki, nekik megfelel úgy is, hátha jó lesz még az a gödör, át se lépik, nem kerül ki, egyszerűen keresztülmennek rajta, ezen nincs mit érteni.

Vagy nem érteni. Nem szórakozásból, inkább csak úgy egy kedvből behajtanak, hatalmasakat zökkennek, és jól van. Tankcsapda. Később úgy alakult, hogy Haller László barátommal kitutottam néhányszor a létező Szovjetunióba.

Elromlott, szétfagyott, bedöglött szovjetunió.

Lerohadt szovjet. Bezárt szovjet. És fölprelődtünk egy moszkvai trolibuszra, kapaszkodunk peronon, és jöttek a gödrök. Egymáshoz szorultva, békésen álldogáltak az oroszok, zökkenőnél fölrepültek a plafonig, korántsem szórakozásból, senki sem szórakozott vagy mérgeződött, tulajdonképpen vicces volt. A végtelen türelem majdnem vicces.

Tulajdonképpen nem olyan vicces. Az oroszok Nyikolaj Bergyajev szerint a történelem végének a népe, ezt itt a troliban nem biztos, hogy tudta a nép, de olyan volt, mintha tudná. Nagyjából ez a vég került ide át, mihozzánk, haza.

Vizont nekem sajnos nem volt kedvem elmenni, közölte velem az apám. Lényegében véletlenül.

Mint minden.

Úgy, mint minden a világon, inkább véletlenül mint nem. Nem figyelte oda, talán azért mondta így, vacsora közben, hol a sótartó és behozom a szódavizet közben. Erre mit válaszoljak? Épp kérdezni akartam volna, aztán mégsem kérdezősködtem, ilyesmikről nem beszélünk. Igazából miről beszélgettünk mi? A kétségbeesés megszokása rosszabb, mint maga a kétségbeesés, így Camus. Mondjam neki, hogy bravó, remek, gyereink öreg, máris vannak nagyszerű példák, *Muszka Imre, legjobb esztergályosunk 230-270*

százalék körül teljesített új normájával, jól tetted, miért is mentél volna el?

Már az is, hogy fogság után minek a jóistennek jöttél haza? Ha egyszer kieresztettek az egyikből, gyorsan, egyből bele a másikba? Abba, hogy az *Uralszki Nehézipar gyár kapujánál művészi arcképek egész sora a gyár sztahanovistáit örökíti meg. Az első e sorban Viktor Terentyevics Ponomarjev arcképe. Ez a híres fogaskerékmarós azt vállalta, hogy az ötéves terv ideje alatt 40 év normáját teljesíti? Ebbe a 40 évbe jötté bele?*

Ernöékkel egyébként azt találták ki, vagyis a nők találták ki, Klári néni meg anyukám, hogy a gyerekekre, nehogy elcserélődjének, jeleket fognak tetováltatni, biztos, ami biztos.

El ne cseréljenek minket kitelepítéskor.

(2)

Az égen pedig örökké lángolna a nap, mint valami látható közigazgatási központ.

(Andrej Platonov: *Gradov városa*. Fordította Gellért György)

A párt igazságától független igazság, az hazugság!

(Farkas Mihály)

Az ünnep változtat azon, aki elfogadja. Néhány napját biztosan átalakítja, kicseréli benne a levegőt, fényt, zajokat, állagot vált, alaposan levesz a feszültségből, kispri, földíszíti, kiélesíti. Megváltoztat, azért fogadom el.

Ünnepeket egyesek kitalálnak, kijelölnek, és, nem is lehet másképp, a többiek elismerik, a legidősebb kiigazításokat is. Nem tudod kikerülni, tudomásul veszed. Mondjuk április negyediké, vegyük ezt, merő fikció, annyira fikció, hogy nagyon, semmi a világon nincs mögötte, nulla tradíció, nulla végakozás, se lélek, se anyag, durva uralomváltás jelképe, sokan felszabadulásnak, sokan az elnyomás kezdetének tartják, és április negyediké, ettől függetlenül, mindentől valamiként függetlenül, ünnep.

Ünnepi, ünnepély, ünnepélyes, az elmebeteg tankfelvonulásaival meg *diszörseég* 'gyászszáival. Begördül tíz méter hosszú, Csajka nevezetű szovjet Chevrolet-jével egy Czinege nevezetű magyar ember a Dózsa György útra, adja élesben a televízió, diszkrétre halkított hangon közvetíti a szpiker, megáll a díszegységek előtt ez a Czinege az ő Csajkájával, és belekiabálja a mikrofonba, hogy *jaónapot, élvtaarsak*, a díszegység meg visszakiabál, *erős, egészséges vezérezredes elvtárs*. Így zengedeznek, zeng a város, van huzata az ügymenetnek, beremegnek az ablaktáblák, mindenki bámulja, mert vagy odaözönlik, és ott tülekszik, vagy benyomja a tévéjét, ez a műsor, más műsor nincs. Május elsején pedig, a munkásosztály nemzetközi ünnepén, mennek tömeget fölvonulni.

De igazán a széles néptömegek, félig-meddig muszájból, viszont boldogan, mert inkább mégiscsak az a felállás, hogy némileg ironikus kommentárokkal szemérmesen leplezik maguk előtt, amit élvezettel elfogadnak. Elfogadják és változnak, *megváltoztatják éltüket*. Fix, hogy a munkásosztály ünnepe, akkor hát szép lehetett ott, szép lett volna oda tartozni, illeszkedni a dekorációhoz, vidáman megváltódni, együtt velük, tavaszillat, leányapsuli, izzás és izzadás, krigli kőbányai sör, jelmondatok és színes luftballonok között, mások, a többi derék melós közt.

Mi nem mentünk felvonulni.

Mondjuk ez föl se merült, hanem, ha sütött a nap, reggel kihévezett a szentséges család a telemekre. Mivelhogy nem tartoztunk oda. Abba az osztályba.

Azok a megemelt hangon zengő, patetikus jelzések, hogy *dolgozó nép* meg satöbbi, *vele szövetséges*, tudomásul vettem, miránk nem vonatkoztak. Ilyen egyszerű, nem voltunk szövetségesek *vele*. Lelkes arcok, integető tribün, ők ünnepelnek, te nem. Irigyled őket, mert kihagynak belőle, azt hiszed, hogy kimaradsz, és úgy is van, mert úgy találd. Akkor te nem vagy dolgozó?

Se nép?

Az utca lakóit mozgalmi indulók hangja ébreszti reggeli álmukból. A rádió autói érkeznek, s már hatalmas tömeg várakozik az épülő lakóházak előtt. Az úgynevezett folyamatos munkamódszerrel dolgoznak. Első óra: 10 200 tégl! Második óra: 11 273! Mire a 8 órás munkaidő elmúlik, megszületik az új rekord: 77 ezer tégl felrakása, 209,8 köbméter tömörségű fal alakjában, 140 méter hosszúságban. Hatalmas tapsvihár köszönti a győzteseket.

Kitalálták, hogy tetováljon az Ernő. Ernő bácsi zászlóaljorvos volt apám egységében, az orosz fronton. Végül mind maradtunk, nem vittek el minket, nem volt tetoválás. Minden este becsomagolták a szüleim mindenesetre menetkészen a cuccot egy ideig. Egy ideig a.

A.

Az égen pedig örökké lángolna a nap, mint valami látható közigazgatási központ.

(Andrej Platonov: *Gradov városa*. Fordította Gellért György)

A párt igazságától független igazság, az hazugság!

(Farkas Mihály)

Szerinted ne éljen május elseje, énekeszó és tánc köszöntse? Ne legyen ludif? Se vattacukor? Nem volt olyan jó érzés, hanem, azért csak icipicit, de rossz volt. Osztályidegen.

Idegen vagy, kész. Mert mások meg igen, ők otthon vannak, rájuk vonatkozik, vidámak is, tudják, hogy miért, oda tartoznak ahhoz a nyüzsgő, színes és zajos kicsodához, dupla virsli jár mustárral, integet nekik a Központi Bizottság, szabad visszaintegetni, *felvonulók kérték*, ez igazi, vagy nem? Dehogynem.

Egy az utunk, de csakis nekik egy. *A Párttal, a Néppel*, mi viszont családirag kizöttyögünk helyiérdekű vasúton Szentistvántelepre, a telkünk-re, és az is remek volt, május elsején mindig, örökre sütött a nap. Röpdöstelek a cserebogarak, élénk cserevirágzás, lehetett fölászni az eprest, olvastam a nyugszékben az *Ivanhoe-t*, délután kibicikliztem a pályára focizni, szuper. Nem ünnep.

Hanem mások ünnepe. Azonkívül, hogy még mi minden. Azon kívül ruhagyár, ugyanis május elsejéről a komcsik, ma már, egész más típusú idétlenségek között létezve nehéz elképzelni, ruhagyárt neveznek el.

Vagy cipőgyárt, és a ruhagyárt vörös októberről nevezték Vörös Októbernek? A Hermina utat is átkeresztelték, tévescséket, mozikat, bármit, és igazából mintha saját maguknak. Mindenképp nélkülünk, nem nekünk szólt, anyukám továbbra is Átrium mozi mondott, a Május egy utat Hermina útnak hívta, más eszébe se jutott. Gondolj bele, Rózsa helyett az, hogy Rózsa *Ferenc*. A rose is a rose is a rose. Jobban mondva nem elnevezték, mert nem teremtették meg, semmit nem teremtettek, hanem ismeretlen megváltoztatták a nevét, hogy így szerezzék meg. Május 1. Filmszínház, ez ünnepélyesen szánalmas baromság, olyan, hogy nem tudom eldönteni, sírjak inkább vagy nevessek, aztán meg mégis nyugodtan beülök, vagy izgatottan, de beülök K-val a Május Egybe, megnézni az *Eper és vér* című filmet.

És tetszenek benne a nyugati szélsőbalosok. Hosszú haj, szívás, zene, ellenállnak. Nem nagyon értem.

Hogy némelyek egy szép napon, munkából, sőt hivatásból, elhivatottságból, plusz fizetés is jár, kitalálták, hogy mostantól nevezzük az Oktogont November Hetediké térnek, és úgy is történik, szánalmas idétlenség, mégis, én azon nem sápadozok folyvást, sőt eszembe sem jut, hanem meg minden tovább, és ez lenne a komonizmus, ez a minden megy tovább.

Pont ez a mindennapi, ünnepélyes, *feledékeny* ízléstelenség. Akármit beadnak neked, megünnepeltetik veled, te meg, ha nem is veszed be, legalábbis elfogadod, nem tudsz az ünnep elől kitérni, és ez a komonizmus. Legapróbb hülyeségeket és legnagyobb gaztetteket, ugyanaz a lánc, ne hidd, hogy nem.

KEREKES TAMÁS

Pepita cérna egy feslett gomblyukon

Szerbiában tartóztattak le először, a határvidéken, 13 éves koromban, az akkor még létező Jugoszlávia területén, tiltott határátlépés vádjával. Ken Kesey, akit a kanadai lovas csendőrök üldöztek, egyszer úgy szökött át Mexikóba előlük, hogy egy régi világegyvő rádió belsejében vitte a maga által természetett marihuánát. De sajnos akkor még csak a *Száll a kakukk fészkére* c. könyve jelentette nekem a tejgyáros, amerikai válogatottként is ismert indián (az Amerikai Egyesült Államok birkózó-válogatottjának volt tagja) mezőgazdász Ken Keseyt, és életrajzának e kultikus részleteit az akkor létező szocializmus viszonyai közt sajnos nem ismerhettem. Példig csak aratni jártam oda – Szerbiába –, és barna sört inni, no meg udvarolni a szőke, telt, pattanásos tizenhat éves falusi madonnáknak.

De a magyarországi gengszterváltás után, egymástól teljesen függetlenül két hét leforgása alatt meghalt apám és anyám – rákban. Sajnos elmondtam nővéremnek, hogy a római hedonisztikus öngyilkosság természetesen kádban és forró vízben történik (à la Petronius), de könnyelműen elkotyogtam, hogy az ereket hosszban kell felválni a kívánt és szükséges eufóriához, és sohasem keresztben.

Ezért neki is sikerült a harmadik héten túl lenni mindenben.

Az évben pedig különösen szépen termelt a borsó. Az áprilisi hó sem tett benne kárt. Sőt.

Pedig hogy aggódtam! Persze munkanélküliség volt is rá komoly időm. Az aggodás a legidőigényesebb dolog, Richard Rorty filozófiai habilitációjának kritikai feldolgozása mellett. Erről a zöldbab is meggyőzőt, sőt verifikálta ezt.

Vetőmagra nem sok pénzem maradt. Mert olaszországi bártáncosnő barátnőm kihasználta a hármast halál okozta bizarr lelki világomat – azaz, hogy barnasör-dietán keresztül néztem szembe a három temetés közt a világgal. Amiről csak később derült ki, hogy nem más, mint a korszerű lébajt-kúra. De akkor még nem volt divat a holisztika sem. Sem a makrobiotika. Gondosan ellopta a temetésekre félretett pénzem, ami önmagában, európai embernek nem jelent akkora bajt, mint egy pápaválasztás vagy a cunami, ám mivel munkáltatóm – egy magánrádió – könyvelője idült alkoholizmusa miatt be sem járt, nemhogy fizetni tudott volna, nehéz volt hozzájutnom kéthavi járandóságomhoz, ami összességét két katon cigarettát árát jelentette, azaz a hármast temetések harmincadát. Anyagilag értve.

Harmadik orrcsonttörésem viszont szépen gyógyult, csak egy váratlan, gyengéd utcai liason (néhány fiatal futballrajongó) miatt lenyeltem a koronáimat (úgyis mind FOG), ami a leggondosabb székletvizsgálat után sem került elő. Sehonnán. A vécéből sem, a saját székletemben kótárszva. Újabb pénzkidobás. De mandulafa csemetékre mégiscsak telt, a kerítést pedig mogorófavesszőkkel oldottam meg és napraforgóval. VIDÉKEN ugyanis igen KÍVÁNCSIÁK AZ emberek, ha alacsony a kerítés, de a magas sem túl jó, mert vesznek hozzá még nagyobb lért.

Az ezzel együtt járó gyomor-fekély valódi megváltás volt. Spirituálisan és mezőgazdaságilag. Ezt hívom globalizációnak. Azóta.

Szép tavasz volt.

Schlossbergben töltöttem a telet, a kastélyban. Egy ökológiai világtalálkozón, amelyben nemcsak az igényes szadomazochizmus születési helyét kell tisztelnünk, hanem a schlossbergi kastély alatt lévő püspöki borpincét is. Kertművelésben jók, ha az egyszerű osztrák borosgazda a meredek szőlőjéből hazatartva le nem gurul az első borsopincéig. Az osztrákok is hazáig mennek, ha van bennük egy löket. Van.

Kertem tehát nárciszokkal végigültetem. Ugyanis hittem Voltaire mezőgazdasági alapvetésében: „műveljük kertjeinket!”.

(...)

Lajkó Félixet akkor ismertem meg, a világhírű hegedűst, akiről tudtam, hogy El Cavillo-ban élt, ahol minden második ház kocsmá (Vajdaság), na, ő nem kertelt, jó idő is volt a mandulára, a változékony idő pedig hetet-havat összehordott. Mi pedig megbarátkoztunk. Ezáltal abszintban is jó temésre nyílt kilátás, hisz Félix ingázott Szabadka és Szolnok közt, amire természetes lehetőséget nyújtott az akkor ZAJLÓ DÉLSZLÁV HÁBORÚ.

A megyeházán adott koncertet.

Én voltam a szervező és a vendéglátó.

A műsor után a vendéglátó szerepkört is vállalnom kellett.

A búcsúnál az egyik vendégszínész hiányzott a lajstromból.

A férfivécében találtunk rá ájultan.

A megyeháza titkáráként ölbe vittem le a híres színészt.

Az éjszakai portás elhülve nézte a jelenetet.

Az ajtót kinyitotta, én ölben kivittem a híres színészt.

Betettem Félix kocsjába, majd az elhült portásnak a következőket mondtam:

– A Shakespeare-darabot próbáltuk. – Mit gondol, elég élethűen alakította a próbán a haladokló III. Richárdot?

Félix földimogyorómagokat küldött, a föld Horgoson van, négy kilométerre Szerbia- Montenegró határáról.

A nyulak és özek nem rágták meg, úgy kell természetelni, mint a krumplit. Ám a virágja nem kerül a parolira, engem meg 37 éve nem tartóztattak le Szerbiában.

A mogyoró meg ráadásul jobb is.

Verecke Peti a kertemben szeretett festeni. Volt érzéke a plain airhez.

Időnként nem létező telefonját használva felhívta Michael Jackson impresszárióját, akin követelte a Beatles már rég eladott szerzői jogait – magyarul. (Mellesleg én is igazságot akartam, de jogállamot kaptam helyette, s HegelA szellem fenomenológiája szerint az egyéni élettörténet csak megismétli az emberiség evolúciós sikertörténetét – világtörténelmi síkon.) (Kösz, Fukuyama! – haver vagy!), de Péter nagylelkű művészember volt, beérte volna 2 milliárd dollárral is. És ő is úgy járt, mint Hegel.

Az Üres Félóra nevű kocsmában – ami szemben a Tüzes Víz nevű borozóval –, szóval mindkettő a kertem végében van!

Gerzson két feliratot szerkesztett a vécére:

Nők és Emberek.

Ezt az ajtót Péter mindig eltévesztette.

És sokszor kellett megmutatnom neki, hogy hol lakik. Ez a probléma aztán művészetelméleti síkon – ahogy Adorno vagy Walter Benjamin mondaná, netán Arnold Hauser, vagy Toynbee – úgy oldódott meg sztoachisztikusan, hogy gyámúság alá került, azaz a gyám gondosan elsikkasztotta a lakást, és így megoldódtak a gondok. A lakásra értem, mert más azért még maradt.

Természetesen Gerzson volt, hogy úgy mondjam, az élő probléma.

Ő összeszerelte ugyan a kert padomat, s ez ugyan mutatja materializmusát, de rámutat voluntarizmusának korlátaira is.

Gerzson kocsmáros volt.

Verecke Peti kért tőle két korsó sört.

Egyet magának, a másikat az éppen társaságában tartózkodó Vincent van Gogh-nak és két nem létező húsz dollárt nyújtott át Gerzsonnak, aki átvette a pénzt (ha hinni lehet Hegelnek, hogy a lehetőség is a valóság kategóriája). Sajnos csak az egyik, mint ahogy a csoda sem más, mint a csodálkozás objektívációja.

Az objektíváció azonban LÉTREJÖTT!

Gerzson ugyanis csapolt két nem létező korsó sört, átnyújtotta Petinek, aki azt átvette, fizetett, hm, úgy mondanák a Wall Streeten, hogy virtuális pénzzel, s a klasszikus, marxi értelemben vett csereüzlet korrektil valóban létrejött.

Hiszen, ha belegendolunk: Peti megkapta sörét, Gerzson pedig a pénzt, sőt még a borralalót is. Mindenki jól járt.

Nos: Gerzson a problémamegoldó képességéről szeretem, nem a kert padért, amit szakszerűen összeszerelt a kertemben a diófa alá, ahol köztudomásúlag nyáron mindig kevesebb a szűnyog, sőt a légy, legalább is Szolnokon. Azóta Gerzson előre köszön a kertemben lévő porolónak.

A kert a polgármesteri hivattal szomszédos, de én mindig elfelejtem, hogy ki is a szomszéd. Ritkán járok Szolnokon.

Egyszer Hovács Libor volt. Igaz, csak alpolgármester.

Ő reggel a cekkel, melyben üres üvegek csörömpöltek csak, a piacon kezdett, harmincéves melegítőjével, amit az ócskás dobott ki, két deci vodkával, s olyan fapapucsot hordott, ami már akkor is meg volt, amikor a Gellért-hegy még nem is létezett.

Gyakran kellett segítenem neki összeszedni a piacon vásárolt, cekkelből kigurult vodkásüvegeket, s hálából az ifjútörökökre panaszkodott. De Verecke Petitől tudom, hogy mindenki azzal fizet, amivel tud.

Megértő lélek vagyok, és ilyenkor a hátamon vittem be a hivatalba (cekker! Fapapucs! MELEGÍTŐ!) a 120 kilós embert, egész a második emeletig, az alpolgármesteri irodájába, amivel kiérdemeltem a polgármester úr nem egészen természetes háláját.

Ilyenkor Libor azonnal feltalálta magát, üveget bontott, kitarított délig, aztán az üres cekkelrel lelépett.

Ma egyetemi tanár.

Pedig csak én tudtam, milyen akkurat hivatalnokember is volt.

Rendben tartotta ugyanis a kertünket.

A kert nemcsak nekem volt fontos.

Odajárt Horvát Tibi is. Őrni. Locsolni.

Ő térben jól gondolkodott, de időben nem. Márpedig a KETTŐ együtt kell a sikerhez.

Ő nordikus alkat, és a telet választotta.

A kötele, amit az akasztásához használt, bezsíroztam, félt ugyanis, hogy a csikorgó fagyban nem csúszik a hurok. Ez lett a veszte.

„Mind a kettőnk veszte”, ahogy azt Karády Katalin énekelte volna, még azelőtt, hogy barátját, Újszászyt, a magyar hírszerzés főnökét elkapták volna az oroszok. Csak hat év után lötték föbe.

En Újszászytól a lakásom örökölt, Tibi meg tőlem a kötele.

A kötéllel volt egy kis probléma.

Elszámítottam magam.

A pokol tornáca is jó szándékkal van kiköveve, de a csikorgó hidegben a zsír is megfagyott, s az öngyilkosság NEM SIKERÜLHETETT

Pech.

Na, de nem adtuk fel!

Bántott a lelkiismeret, és bekísértem a Megyei Pszichiátriai osztályra, ahol elektrosokkot kértem neki. Nem kaptunk. (Na ja, nagy a villanyszámla, és az egész rázós egy főorvosnak, pláne egy olyanoknak, mint Hadrovics.)

Hadrovics is a kertemben lakott. A főorvos úr szórakozott ember volt.

Libor megkérte, hogy néha locsolja meg Tibi helyett a diófánkat.

Ezt ő ugyan néha megtette, de az a napi négy doboz cigi nem használ a szellemi kondíciónak, még akkor sem, ha az illető az Igazságügyi Orvostudományi Intézet elnöke. Mint Hadrovics.

Egy eldobott rigótól (Al Capone mondta először, vagy Lucky Luciano, Las Vegas felépítője, hogy „lövöm a rigót?”) – de ezt most nem kapta el senki, a kert ugyanis leégett.

A polgármester úr cvíderül ájtott megnézni, hogy mi is történt a közös kertünkkel. Épp ott voltam, Hadrovics és Libor kérésére:

– TÚZELHALÁS – jelentettem, ami egy annyira komoly mezőgazdasági ártalom, hogy ebbe valóban belepusztulhat a kert, s mivel a szakvéleményt a polgármester úr nemcsak átvette, de iktatta is, ezzel az ügy megnyugtatóan lezárult.

De nem a Tibié.

Mint nordikus lélek, mondhatni egy Solveig, Tibi visszament a Pszichiátriára.

Csak a kertig engedték, az ajtón már nem mehetett be. Hadrovics kitiltotta. Már mondtam,

hogy kissé feledékeny, és a kertben összetalálkozott Tibivel. Hadrovics a kollégáival volt.

Mint egy ismerős Tintoretto-képre, úgy nézett Tibire.

– Tibi! – szólította meg.

– Olyan rég láttam! – mondta a jeles doktor.

– Majd küldök fényképet – mondta Tibi, s rá kellett akkor döbönnie, hogy barátok nélkül az ember csak egy félf...ú óriás.

A kertembe lejárt Nándor Miki is. Ő reggelente szokta kérni tőlem, hogy öljem meg a feleségét. Kávészakóban.

Miklós nagyon megörült nekem, amikor négy év után újra találkozott velem. Szomszédok vagyunk.

Már kopogtatás nélkül bejöhetek hozzá, ahogy azt József Attila mondaná, én mégiscsak kopogtam, és megkérdeztem, hogy este jó lesz-e? (A gyilok.)

A feleség este színházba ment, én meg sötétedésig olvastam a kertben, mert más értelmes dolgom nem akadt.

A „holnap” majd a „folytatásban” KÖVETKEZIK.

Tibi ugyanis még él...

Megzavart fürdőzés

Éva

POLLÁGH PÉTER

Sziréna és macskakő

Tegnap volt, vagy nem tegnap, de Esztergomba hívtak. Bágyadt hívás volt, a szükséges zaccal a kulcsszavak alján. Na az alja az (mindig) érdekelt, kellett nekem értelmiségi család; számból a sajtót a csúfondáros Há kiénekelte. És elfelejtettem, hogy idegenbe ne. Kávárosból kávérosba ne. Ne nyissak két kisvárost egybe, és nemcsak a huzat miatt ne. Egy szirénázó busz vitt, úgy emlékszem. Eltájolt bennem az időt a láz. Rossz hőmérővel dolgozhattam akkortájt. Himbálózott a nyakamban, vagy kiállt belőlem, nem tudom. Egy biztos: lesírt rólam a megérkezés mocska, az a fajta illúzió, mely száználmas reményt ad valami történése.

Há olyanokat mondott, hogy János Vitéz kaotikus főiskoláján tanul, és kuncogott. Bájos túlkoros volt ő, bár akkor vajmi kevéssé volt még life long (a) learning. Inkább belülről bomlasztott, azt szerette volna hinni. Bomlott is sokat az arca: akkortájt tanulta a megalázást. Szokta, s szívta, mint jó szivacs, hogy később szétfröcskölhessen. Igen, Há összetett volt és romlott is talán – ha szépen akarnám kifejezni (magam). Szóval csálni tanult leginkább az időtájt, és nem vizsgázott rosszul. „Engedjétek hozzám az ösztöndíj-szerzőket!” – díszelgett falvédőjén a kézzel hímtett felirat. Gondoltam: ő is ír. Itt (is) biztos mindenki firkál.

Első kikötőnk egy úgynevezett remek hely lett. Zöld lemezasztalok és sok barna kádárkabát a fogason. Itt mindig van forró pogácsa, mondta Há. Bokrosi megszorító intézkedések ide vagy oda: a fénykort idéző nejlompompában állt elénk a pultoslány; s a recesszióra fittyet hányó lazasággal szólt oda: Bemikrőzzam? Később azt is mondta: itt enni lehet a padlóról. De bennem ily ösztönkésztetés nem ébredt. Kopasz hangot használok vele, gondoltam, de egy mukkot se szóltam: ijesztően szabályos arca volt. Éreztem: az átlagnál mindenhez picit jobban ért. Talán hermeneuta az apja, s elkezd itt nekem Derrida korai csehszlovák recepciójáról beszélni, finoman játéka hozva anyám alakzatát. De ennél nekem anyukám izgalmasabb bukást szánt. Így kiléptem (legjellemzőbb helyzet), a kisvárosi köre, azt ismertem. Nem sípolt, nem szirénázott. Esztergom? Itt fölfelé folynának a csatornák? Melyik (kigyúrt) patkány ugrik rám?

Pár utcával lejjebb megkezdődött a beszéd: keresztény és közép. Nem volt rosszabb, mint múltkor Hával, mikor meg

akart masszírozni, bevetve „művészi” közhelyeit, melyeket úgy imádott pucolni, gyúrni. Dunakavicsként szétguruló (cukormázás) szavak: Verlen és Rembó, görögök és androgünök – mint a vízfolyás. Szóval mindezek helyett éppen kábé a nemzetet váltottuk meg (le), mikor is egy lány odafolyt az asztalhoz. Forrót kérek – lehelte, de nem állt közénk a pára. Lefelé görbült a szája az idegyenge fényben. A kórházi csempé szemetes, gyönyörű fényében. Agressziót sugárzott, mérgezett volt az aurája; adtam magamnak húsz percet, hogy meg-lássam nyakamban a fonendoszkópot. Rágyújtottam és átfújtam az aurákon a füstöt, a forró jót.

A dark és az esztétikai paradigmák munkacímen darált (le) valami réges-rég kigondolt előadást. Aztán nem hagyott (békét), azzal jött, hogy fehér a hajam. Milyen legyen egy kórházban, kérdeztem? (Kórház a hasad szélén, gondoltam közben.) Ragyogott, mint egy Lítium, vagy Prozac, bár akkor ezt a szót még nem ismertem. Félek, kiharapsz egy darabot az arcamból, mondtam, s nem értettem, hogy Há miért döntötte fel a székét. Szirénakék a szemed, mondta, s már tényleg csak ketten voltunk. Ijedten tapogattam meg a hőmérőm. Valami azt súgta: fehér haj után a szirénakék szem már sok lesz, de talán még azt képzeltem: kilátok innen –, az alagsorból ki.

„Elég a bonyolult jóból!”, idézett egy olyan kazettáról, amiért egyszer még lopni is akartam. A prospektúra az én bölcsészkarom, csempéire fel nem kenődöm!, vetettem oda mérsékelt szellemesen, hátha így magamra hagy. De nem. Nyilván belülről akart megérteni, mint bukott szobrász a modell. Lázás vagyok, mondtam több év alatt kialakított póker-arccal, fogd meg a homlokom. Persze nem fogta meg, hanem valamit felírt. Jézusom, ez is ír! Igazából attól tartottam, nem sajtópapír, hanem kórlap az, mit elém rak. Szeretem a kurva tested, csak a nyelved deviáns nekem – ez volt rajta. Kritikus vagy bazmeg?, gondoltam. De nem, nem szemináriumokon szedte fel ezt a nyelvet. Nem ott kapta el. Ez a lány itt dolgozik. A keresztény és közép alatt (ő) dolgozik.

Sziréna és macskakő. És köll a kő, az ő nyakából, és már nincs, aki vádoljon érte: hová vádoljam hát magam. Ó Eszter, ő ki-vágyik. Én meg húznám benne az időt. Csak neveket ne! Félttem egy név a szépet e kórházból kivájjja. Közülünk kigyomlálja – s átvisz egy lelkibb osztályra. Nem tudom, hogyan: de tévedtem.

LANCZKOR GÁBOR

Mégiscsak nagy,
nagy nap

A mai grófi Lanckoronski-ág Galíciából került Bécsbe, Lanckorona városából. 2005-ben Lanczkor Gábor neki immár nem rokona. Nőtt egy oldalhajítás Bécsben: cz-vel, *Lanckoronski*. Palotájuk a Gürtelen; honnét születésem nem érthette meg senki. Váruk Villach mellett legyen (magukra leltek, ím a visszacsatolás) a *Landskron*. És paraszt-patríciusok, Sopronon át Magyarország, ily névvel – Lanczkor –, mit a hullám partra mosott. Nem tudhatni, hogy mi is történhetett akkor Bécsben: mily módon lesz a tehetős *valakiből* kegyvesztett s neofita: Köcskőn? Mit követhetett el az ős – mégiscsak nagy, nagy nap ez a mai, gondolta éjjel: kinn fúj, széklábban szű motoz – nyaka megnyúlt, feje mint miljom pikkelyével szétmeredő fenyőtoboz.

Karl Lanckoronskihoz

„Nicht Geist, nicht Inbrunst wollen wir entbehren:
eins durch das andre lebend zu vermehren”

(Karl Lanckoronski – Rainer Maria Rilke)

Szenyiesen párolog a vörös pavilon alatt a víztükör a szigetig a mélyben – halvány a fák árnyéka a hosszú lépcsősoron: az égő, szürke felhőrétegen fehéren üt át a nap füstölgő, holdszerű korongja. Grófom, tanúnak téged hívlak most magam elé; rokon, akárhogy is. Száztizenegypár éve járhattál Pekingben, mely akkor még – az Egeké: földszintes császári főváros terebélye; a Téli s itt a Nyári Palota: égi zárvány. A zöld bambusz tövét gyíkcocsa csipkedti. Keletre jöttél, mégiscsak: keletről jöttél – a magunk fajtájától kellett fallal védeni a Birodalmat; egykor még barbár hordák, csörték, melyek nem veszítették jelentőségüket. A fecskéfarkas zöld majolikátető finom ivre feszített négy gerince roppant négy íj; de Semmi-kéz nem von nyilat elő – beröppen kettősünkre rá se hederítve az oszlopok közé egy szarka s egy veréb, a zöld bambusz tövét gyíkcocsa csipkedti.

Úgy hívnak téged is

Úgy hívnak téged is,
mint az anyámat –
azt hittem, mégpedig
úgy, mint ki nyáját
tövisék közt terel:
elég ez ahhoz,
hogy most belémszeress.
Hóra esőt hoz
az enyhe télidő,
indigókéken
az alkony-égen
üt át a hómező.

Bizonyára sokan nem tudják, hogy Hans Sachs, a híres mesterdalnok cipész, akinek alakját az operakedvelő közönség Wagner *A nürnbergi mesterdalnokok* című operájából ismeri, korának egyik legtermékenyebb költője volt. Az 1494-ben született és 1576-ban elhunyt mester bő hat évtizedet felölölő munkássága során több mint hatezer művet alkotott, melyek műfaji és tematikai skálája ugyancsak lenyűgözően színes és szerteágazó.

Hans Sachs alkotókorszakának hat évtizede magában foglalja a protestantizmus indulásának és térhódításának, a német parasztháborúknak és a felekezeti táborok között folyó hatalmi küzdelmeknek zürzavaros évtizedeit. Hans Sachs igen fiatalon áttért Luther hitére, és mindvégig ki is tartott mellette.

Hét prózadiológusa kivételével mindent versben írt meg, és minden olvasott vagy személyesen megélt élményt megírt. Műveit két nagy csoportra oszthatjuk fel: éneklésre és mondásra (illetve olvasásra) szánt művek csoportjára.

Hans Sachs összesen kétszázötz drámai művet írt: hatvanegy tragédiát, hatvanegy komédiát és nyolcvanöt farsangi játékot, vagy ahogy ma nevezzük őket, farsangi komédiát – valmennyi művének végét, mintegy márkajelzésként, nevével rimelteti.

Többnyire a főhős szempontjából szerencsés vagy balszerencsés végkifejlet határozta meg, hogy melyik műfajba sorolja a művet. Ennek megfelelően, az *András, magyar király*a komédiák közé sorolódott. A főhősnek ugyanis, a cím ellenére, Bánk bánt tekintik a szerző.

Hans Sachs *András, magyar király*a mind e furcsaságok ellenére is jó, sikerült darab. A maga ezerszáz sor terjedelmével rövidnek számít sokszor több ezer soros társai között. Ami tartalmát illeti, szerencsésen találkozik benne a téma és a feldolgozó érzékenysége. Hans Sachs, humanista fordító közvetítésével, Mátyás udvari krónikásától, Antonio Bonfiniától vette át a témát. Azt a témát, amely homályos, mondai eredetű után Bonfininál (1497) tesz szert először arra a novellisztikus kerekesszóra, amelyre már egész Európa felfigyelt.

A Bánk bán monda ugyanis, mint a nagy nyomásnak kitett közet nyerte el formáját a történelmi manifestumok és elfojtások együttes kényszerében. A történelmi valóság különböző időben és személyekkel történt eseményeit a nádor felesége elleni erőszakról mit sem tudó korabeli híradások után először egy 1268 körüli osztrák verses krónika, a *Cronicon Metrorhythmicum* említette együtt, és hozta összefüggésbe egymással. Ezt a motívumot vette át a téma első magyar forrása, az Anjou-kori *Képes Krónika* (1358), minden bizonnyal a

Zách nemzetség tragikus sorsát is észben tartva közben. Ezek a szűkszavú leírások azonban a történetnek csupán a csírait tartalmazták.

Mátyás ékes latinságú olasz történetírója nem hiába tűzte ki célul, hogy olyan művet készítsen, amellyel legnagyobb mértékben megfelelhet magas pártfogója bizalmának. *A magyar történelem tizedeinek* ebben a fejezetében ez minden bizonnyal sikerült is neki. Nem véletlen, hogy krónikája nyomán sarjadt az első szépirodalmi mű, amely egyúttal mindjárt dráma is, Hans Sachs 1561-ben írt műve, az *András, magyar király és hű helytartója, Bánk bán*. Hans Sachs, az elvű protestáns és nürnbergi patrióta, aki minden polgártársánál bátrabban és elszántabban kel ki Nürnberg sanyargatója, a kulmbachi ögróf ellen, azonnal ráérez a mesében rejlő üzenetre, és egy királyt állít közönsége elé példaképül; egy olyan királyt, aki uralma elvi alapjának érdekében a legszemélyesebb áldozatot is meg tudja hozni: lemond a bosszúról felesége gyilkosával szemben. Az *igazság* tehát a téma kulcsszava. Egy későbbi feldolgozója, J. F. Ernst Albrecht egyenesen *András, az igazságos* címet adja 1796-ban írt drámai jeleneteinek. Mai történelmi ismereteink szerint II. András távolról sem felelt meg annak az idealizált képnek, amit ezek a művek festettek róla.

HANS SACHS

András, magyar király és hű helytartója, Bánk bán (tragédia 1561.)

Szereplők:

HEROLD
ANDRÁS, Magyarország király
GERTRÚD, András hitvese, a királyné
BÁNK BÁN
ROZINA, Bánk hitvese
VENCEL, főúr
LÁSZLÓ, főúr
ISTVÁN, kamarás
ALBERT, kamarás
FRIGYES, a királyné fivére
HENRIK, Frigyes szolgálója
KÜLDÖNC
APRÓD

I.

HEROLD

Belép és meghajol

Tisztelt okos és bölcs urak!
Azért jártunk be nagy utat,
hogy szolgálhaték itt ma nektek
s jó erkölcsű hölgyeteknek
eljátsszunk egy tragédiát. –
Írják a magyar krónikák,
hogy ott úgy harminccal talán
ezer és kettőszáz után
bizonyos András volt király.
Ez András egy nap lóra száll,
s hadával Szíriába megy,
hogy a szultánt ott verje meg.
És, hogy országa ne legyen
távollettében védtelen,
rábízta leghűbb emberére,
Bánk bánra. Bánk bán felesége
erényes, feddhetetlen asszony,
de túl szép ahhoz, hogy ne hasson
a királyné testvéröccsére,
ám az hiába buzdul érte.
Nénje, a királyné azonban
tört vet a nőnek alattomban,
s az öccse martaléka léssen.
A nemes férj bús szegényében
a királynét ekkor megöli.
Az öccsöt sehol nem leli,
mert az koldusnak öltözött
Németországba fut ki közben.
Mivel az udvar zúg-morog,
a férj is útrakél legott:
urához megy ki Szíriába,
tettéknek ő legyen bírja.
Elé tár mindent, hogy' esett.
Hallván ura a híreket,
hazaküldi a hírhozót,
maradjon csak tisztében ott,
míg ő is meg nem tér haza,
s meg nem győződik ott maga,
úgy történt-e, mint mondva van,
joggal járt el vagy jogtalan.
Mikor hazatért a király,
s jól láthatta, az úgy hogy' áll,
hívének felmentést adott,
mert így sugallta azt a jog,
s csodáltak tettét mindenek.
Kérünk hát, jól figyeljete,
mint történt mindez, mint esett!
A herold kimegy. A felvázolt András király lép be udvaroncával, és leül

ANDRÁS KIRÁLY

Hűségem udvarom, népem!
Holnap, Istennek nevében,
50 útra kelek kora reggel,
megsegíteni jó sereggel
szír-földi hitsorsosokat,
kiket a török szorongat.
Így királyi óhajom az,
100 hogy tervemben hű és igaz
szeretettel, karddal, hittel
támogassatok, amint kell.
Ám hol szegényt találtak, ott
60 irgalmat gyakoroljatok:
árva éltét kíméljétek,
mint igazi keresztények.
Ki-ki őrizze magát jól
részezségtől, bujaságtól,
65 s másban se vétsen semmit sem.
Így segít majd minket Isten.
S hogy itthon is hallják szómat,
a helyembe kormányzónak
megjöttömig helytartó áll:
Bánk bán, ki rég híven szolgál.
70 S mert csak az igazra hallgat,
megkapja a teljhatalmat.
Kormányozz hát igaz hittel,
oltalmazd és igazítsd el
Gertrúdot is, acélkemény
75 királyném, kit rád bízok én,
s ezt az egész királyságot,
míg csak újra itt nem állok!
Bánk bán, a helytartó meghajol, és kezét nyújt királynának

BÁNK BÁN

Esküszöm igaz hitemre,
hogy óhaját hűn követve
szolgálom majd felségedet,
jutalmazok és büntetek.
Az igaz úton haladva,
nem tekintek híre, rangra,
s le nem térít onnan ember,
85 míg meg nem jött győzelemmel,
s be nem számoltam legottan,
névében hogy' kormányoztam.
*A királyné jön be, és meghajol.
A király föláll, és kezét nyújtva elébe megy*

ANDRÁS KIRÁLY

Óvjon meg, asszonyom, Isten,
vidítsa lelked, segítsen!
90 Gyermekeinkre vigyázz jól,
míg meg nem jövök
csatából!

KIRÁLYNÉ

Istenhez azért esengek,
adjon uramnak győzelmet,
s hamar hozza vissza nekem,
95 erőben és egészségben.
*Mindannyian távoznak. Újból jön a herold,
s egy pecsétes iratot hajtogat szét*

HEROLD

Ófelsége szól, a király
számmal, miként itt írva áll:

mától minden pór és nemes
éppúgy hajolni köteles
100 hívünk, Bánk bán úr szavára,
mintha ő volna király.

A herold távozik. Frigyes úr, a királyné öccse lép be, nyitott levéllel kezében

FRIGYES

Azt írják, a magyar király,
ki bölcs ember hírében áll,
a töröktől nem nyughatva,
105 fejét háborúra adta,
s útnak indult Szíriába.
Otthagya nőjét magára,
kedvenc nővérem, Gertudot,
akit nem szánni nem tudok,
110 oly magányos idegenben,
nem ismervén a nyelvet sem.
Kapom hát magam, s elmegyek,
hogy vigasza, gyámja legyek.
Felélnéktem udvarát,
115 hadd legyen ott is vig világ.
Már kora reggel indulok,
késlekedésre semmi ok.
Elő van készítve minden?
A kívántnak híja nincsen?

SZOLGA

120 Minden, ami az útra kell,
semmit se felejtettem el.
A hajó a kikötőben
várja felszerelve bőven.
Mindketten távoznak. A királyné jön be a helytartónéval, Rozinával

KIRÁLYNÉ

125 Ó, semmi hír a királyról,
mit se mond a messi távol!
Bár csak lenne kegyes hozzá
az ég, s hamar visszahozná
győztes haddal országába!

ROZINA

130 Ilyen jámbor, hű királyra
van a Jóistennek gondja:
hadával együtt megóvja.
Hiszem, úrnóm, hogy övéit,
akik a szent hitet védik,
oly távolban sem hagyja el.

KIRÁLYNÉ

135 Csakhogy nekem túl nagy teher
az örökös asszonyszoba
meg trónterem; az, hogy soha
semmi szórakozás, öröm,
csak a szomorúság, közöny!
140 Így elsorvad eszem, kedvem,
s rossz sejtélem kél szívemben.
Bár csak jönne már a férjem!

ROZINA

Bízzék, asszonyom, s ne féljen!
Intse szívét türelemre,
ne a bánatot teremje!
145 Majd jön győztes urunk újra,
s minden rosszért kárpótolja.
A herold jön be, és meghajol

HEROLD

Nagyságos királyné asszony!
Egy ifjú úr kéri, adjon
150 engedélyt, hogy tiszteljen.

KIRÁLYNÉ

No, csak vezesd őt be menten!
Hát ha valamilyen küldött,
aki Ófelségétől jött.

*A herold bevezeti a királyné öccsét.
A királyné, amint rápillant,
föláll, elébe siet és kezét nyújtja*

155 Ó, szeretett öcsém, jöjj be!
Légy ezerszer üdvözölve!
Hogyhogy magad útra szántad?
Mily gyakran vágytam utánad
szerencsétlen magányomban,
mióta uram távol van!
160 Soká nem eresztlek haza.

FRIGYES

Éppen azért tettem meg a
nagy utat Németországból,
hogy ne legyünk olyan távol;
feledtessem unalmadat,
165 fussunk, vívjunk, üzzünk vadat,
szórakozzunk, ahogy kijár,
míg férjed, a magyar király,
háborúját befejezvé,
itt nincs, mint győztes keresztény.

KIRÁLYNÉ

170 Frigyes úr, drága fivérem,
meglesz jutalmad az égben!
Veled vidáman, jó kedvvel
töltöm időm este, reggel.
Fejedelmi tiszteltben
175 lesz majd részed itt végettem,
számodra semmi rang nem nagy,
mert te édestestvérem vagy.

ROZINA

Nagyságos úrnóm, megbocsát,
de már hozzák a vacsorát.
180 Megyek az asszonyszobába,
felügyelni a munkára.
Királyasszony s öccse ura,
kérem, jöjjenek majd oda!
Kimegy. A királyné öccse utánabámul

FRIGYES

185 Mondd csak, néném, ki ez a szép
előkelő fehércseléd?
Legszebb, kit valaha láttam.

KIRÁLYNÉ

Ezt kijelentheted bátran.
Helytartónknak felesége.
S nem csak külsejére nézve
szép és finom teremtes ez,
190 de eszes is, és erényes,
erkölcsében feddhetetlen.
Társalkodásban pedig len,
mint látod is nemsokára,
egy hölgyem sem ér nyomába;
195 pedig van belőlük egypár.
De te egész nap utaztál,
gyerünk, biztos éhes vagy már!
Kimennek

II.

A királyné öccse jön be, s leül szomorúan, fejét tenyerébe hajtva

FRIGYES

200 Ah, holtbeteg lett a szívem,
holtra gyötri a szerelem!
Már-már szinte szétrepeszt,
oly égő vággyal epeszt
a szép helytartóné iránt,
kit ily bolondul megkívánt.
205 De csitt! – nincsen mód alkura,
mert ha megtudná az ura,
az ország hős kapitánya,
biztos, hogy kardélre hányta.
Így magam kell, hogy emésszem,
210 s hagyni, hogy időm enyészzen.
A királyné jön be

KIRÁLYNÉ

Ó, testvér! Mondd, mi ez a bű?
Áruld el, mért vagy szomorú?
Kicsérélve arcod, ruhád. –
Milyen betegség tört reád?
215 Mondd el gyorsan, mi szorongat,
hadd szólhassak orvosomnak!

FRIGYES

Ó, nemes királyném, lelkem,
oly betegség kínoz engem,
emészt az éssz, a szívet,
220 min orvosod nem segíthet!

KIRÁLYNÉ

Mi az, mire nincs segítség?
Mondd már! Meddig keserítisz még?

FRIGYES

Az én kórom a szerelem,
az gyötri halálra szívem.
225 Az egész egyetlen sebhely,
oly nagy kín, mit szenvednem kell.

KIRÁLYNÉ

Ó, kedves öcsém, ne tréfálg!
Áruld el, szíved kiér' fájl!
230 Tied lesz a szép hölgy hamar,
s meglásd, rögvést elhagy a baj,
legyen bárki az illető.

FRIGYES

El kell hát mondanom, ki ő. –
A helytartó felesége.
Ó juttatott véginségre.
235 Éjjel le sem hűnytam szemem.
Szívem olyan keservesen
sirt utána, attól féltem,
hogy a reggelt meg sem érem.

KIRÁLYNÉ

Jaj, ő nem jöhet szóba se',
240 hű férj hűségese hitvесе.
Csak Bánk bánnak, urának él,
s olyan szilárd, mint az acél.
Vérd ki fejedből, testvérem,
nehogy még nagyobb baj érjen!

FRIGYES

245 Ó jaj, királyném, e szavak
a halálba taszítanak!
Gyóntam vón' inkább magamnak,
mint hogy ily tanácsot kapjak!
Meghalok, úgy érzem, menten.

KIRÁLYNÉ

250 Attól, testvér, Isten mentsen!
Még ma este adok néked
helyet és lehetőséget:
lakosztályomba vendégül
ketten jöttök, s ott baj nélkül
255 szólhatsz velem, lesz alkalmad,
mert majd magatokra hagylak.
Azalatt, míg távol leszek,
tán magadhoz térítheted
az asszonyt, ha jól csinálod.

FRIGYES

260 Már is reménység szivárog
a szívembe, drága néném,
s hűti a sebet a mélyén.
Légy tovább is rajta, kérlek,
hogy kapjon írt, segítséget!
Frigyes távozik

KIRÁLYNÉ

265 Ej, ezt túrni mégsem lehet,
hogy öcsém ily súlyos sebet
kapjon holmi szerelemben,
s ilyen súlyosan szenvedjen!
Nem, én megteszem a dolgom,
270 hogy az asszony behódoljon.
Rozina jön be
Rozinám, fő udvarhölgyem,
ma bizalmas és szűk körben
vágyom vacsorázni este:
nem kell más, csak fivérem s te.
275 Játékszobámban óhajtom.

ROZINA

Felséges királyné asszony
óhaja parancs számomra.
Intézkedem, hogy a konyha
hova vitesse a tányért,
280 s külön kitegyen magáért.

KIRÁLYNÉ

Szíves és hű szolgálatod
jutalma nem késik, tudod.
No, de konyhára, szobára,
készülünk a vacsorára!
Mindketten kimennek. A két kamarás jön be

ISTVÁN

285 Mitől ily zajos az ország?

ALBERT

Nagyban készül már, úgy mondják,
szekérváraiba bújva,
a török a háborúra
felséges királyunk ellen;
290 s ki-kicsap onnét szünetlen,
míg majd, nem is soká, lehet,
meglesz a döntő ütközet,
s győző a törökön királyom.

ISTVÁN

Igen, én is azt kívánom.
295 Hanem, Albertem, miféle
szerzet királynénk fivére?
Mint vélekedsz felőle, mondd?

ALBERT

Azt tartom, éretlen bolond.
Gógós, szemtelen és buta,
300 tágbendőjű német kutya,
ki koslatni sose restell.
Szórakozásokba' mester,
dözsölésbe' nem különben.
Ilyesmik az én időmben
305 nem voltak nálunk divatba'.

ISTVÁN

Szemet vetett a gaz fattya
helytartónk szép asszonyára:
folyton ott jár a nyomába',
mintha nem látná eleget.

ALBERT

310 Mit tehetsz, és mit tehettek?
Ez a hölgy dísz nemének,
nem fogja túrni a német
tolakodását sokáig,
mert az jóra sose válik.
315 Nem kell annak ily figura,
van neki hű, nemes ura,
a helytartó. Épp távozik,
kísérjük el egy darabig!

Elsietnek. Rozina, a helytartóné jön be komor arccal

ROZINA

Ezt a dolgot mire véljem?
320 Ilyen sose történt vélem. –
A királyné tegnap este,
mindenki mást kirekesztve,
belső lakomára hívott,
öccse, Frigyes volt csak még ott.
325 Kitüntetésnek éreztem,
s mindent gondoltam, csak ezt nem:
a királyné titkon kiment,
s csábítani kezdett öccse bent.
Ám én komoly választ adtam,
330 s megmondtam neki legottan,
erről többé szót se halljak,
mert ha szégyenit, sanyargat,
elpanaszolom férjemnek,
s ő majd tudja, hogy' védjen meg.
335 Miközben ezt mondtam neki,
éreztem, hogy szégyen éri,
s fájt, hogy így kell bánnom vele.

Vajon a királyné tud-e
arról, mibe fogott öccse?
340 Vagy netán még ösztönözte?
Mert úgy még nagyobb a szégyen.
Ha ezt megtudná a férjem,
igen bánaná a dolog.
Jobb is talán, ha hallgatok.
345 Talán csak a sok bor miatt
eshettek ily sértő szavak,
s nem várható több ilyesmi,
kár lenne hát elsietni.
Magam ezen most túlteszem,
350 s végzem munkám, mint rendesen,
mintha nem történt vón' mi sem.

III.

A királyné és öccse jön be. Mindketten leülnek

KIRÁLYNÉ

Tegnap este mire mentél
Rozinával? Valld be, testvér!
Elfogadta szerelmedet?

FRIGYES

355 Minden munkád kárba veszett.
Tölgyfa-tuskó nem ily kemény:
egy jó szót sem lökött elém.
Többé meg ne halljon ilyet –
ennyiből állt a felelet.
360 Ajándék se' kellett tőlem,
félre fordult megvetően.
Átölelnem se' lehetett,
sőt, még meg is fenyegetett,
mindent elmond a férjének,
365 hogyha eszemre nem térek.
Nem kellett néki semmi se',
nem mentem nála semmire.
De szerelmem mit sem enyhül,
most kínoz még csak veszettül.
370 Lángol minden csöppnyi vérem,
úgy hevíti e szemérem.
Nincs is már gyógyír sebemre,
oly tanács, mi segíthetne.
S elégek, -olvadok akkor,
375 akárcsak a hó a naptól.
De nem! Hamarabb véget ér
a kín: itt van ez a kötél,
majd ezzel magamba fojtom.

KIRÁLYNÉ

Jaj ne, öcsém! Isten óvjon
attól, hogy a szégyen miatt
380 bűnnek, gúnynak tedd ki magad,
belehalj a szerelemben!
A nővéred vagyok, nemde?
Nincs az az áldozat, öcsém,
mit sokallnék éretted én:
385 a hölgyet a kerti házba
küldöm, mondván, hogy utána
megyek majd, de nem megyek le.
Itt a kulcs, rejtőzz el benne!
390 Ha jön vágyad birtoklója,
legyen tied, tegyél róla!
Ott nem lát és nem hall senki.
Lehet, önként fog engedni,
de ha mégsem, és tégedet
395 erőszakkal vádolna meg,
elsimítom a bajt szépen.

FRIGYES

Ó, én felséges nővérem!
Most látom csak, mi az a hív
hőn szerető testvéri szív.
400 Tű mentetted meg szívemet,
kit a bánat eltemetett,
szemernyi reményt se' hagyva.
De már megyek is a lakba,
és ott szerelmemre várok,
405 kire oly igen sóvárogok.
Frigyes távozik

KIRÁLYNÉ

Megtettem, mert nem túrhattam,
hogy egy hercegi sarj vesszen
ezért a kis úrasszonyért,
ki még annyi mindent nem ért.
410 De ha netán lobbanna,
s a férj haragra fakadna,
az se' jelent rögtön párbajt,
ki-ki alszik egyet rá majd.
Rozina, a helytartóné jön be
415 Jó, hogy jössz. A kerti lakban
várj reám, ott nyugalom van.

Nemsoká magam is megyek,
egy jót beszélgetni veled.

ROZINA

Úrnőmet szolgáltni ünnepe,
nyájasságával kitüntet.
Fogja a kulcsot, és elmegy

KIRÁLYNÉ

420 Most asszonyszobámba megyek,
s ott várom be a híreket,
hogyan sikerült a „légyott”:
csönd fedí, vagy kitudódott.
Jobb lenne, ha csönd honolna,
425 mintha mi sem történt volna.
Ha nem, kis ügy ez ma, mi más,
mikor annyi a vész, csapás,
hogy híre is bőven elég.
S megvédtem öcsém életét.
A királyné távozik. A két kamarás jön be

ALBERT

430 Hol vagy ily soká, Istvánom?
Reggel óta lesem, várom,
mikor jössz már az udvarba.
Folyton ezen rágódtam ma.
Áruld már el, merre voltál!

ISTVÁN

435 Lent, a virágágyásoknál.
Kimentem, hogy járjak egyet,
tudómba tavaszt eresszek,
s hazamentem megújulva.
Délután kimentem újra,
440 s olyan látványba' volt részem,
hogy jobb róla nem beszéltem,
'sz nem is láttam egész tisztán.

ALBERT

De nekem csak mondd el, István,
tudok hallgatni, hogyha kell.

ISTVÁN

445 Ej, hát hogyan is kezdjem el,
mit is láttam ott csakugyan...
Láttam, amint előrohan
messzebről egy úri asszony,
kuszált hajjal és riadtan.
450 Szép termetű, kecses, sudár,
de a lábán már alig áll.
Arcát elfödve imbolyog
tovább, s keservesen zokog.
Ha el tudnám hinni, mi folyt,
455 azt mondanám, Rozina volt,
helytartónknak felesége,
asszonyaink díszé, éke,
mindenben legnemesebbje.
De nem láttam szemtől-szembe,
460 nem tudom, hogy ő volt vagy se'.

ALBERT

Én azt hiszem, pajtás, hogy nem.
Egyedül volt, mint meséled,
s mégis Rozinának véled?
De ha ő volt, kin semmi folt,
465 annak igen nagy oka volt,
és én együttérzek véle,
fáj a szerencsétlensége.
De kell egy kis idő, amíg
mi is megtudunk valamit.

ISTVÁN

470 Itt most ne maradjunk tovább,
látom királynénk rokonát,
s képét a szemem nem állja.
Gyerünk inkább vacsorára.

A két kamarás elmegy. A királyné öccse jön be

FRIGYES

Ilyen örömteli napom
475 sem volt még, ha meggondolom,
s azt hiszem, hogy nem is lesz már,
éljek akár száz évet bár.
Ám a kedvest mégse' tudtam
csöndre bírni, s zaklatottan
480 hagyott végül is magamra,
nem ismert határt haragja.
De én azt hiszem, hogy végül
sorsával csak összebékül:
nővéremnek lesz rá gondja,
485 hogy csihadjon a bolondja.
Meddig tart az asszonyharag?
Elpárolog pár nap alatt,
s hátra csak a méze marad.

Távozik

Folytatása a 14–15. oldalon

Folytatás a 12–13. oldalról
IV.*Bánk bán a helytartó lép be, kezében levelet tartva*

BÁNK BÁN

490 Csupa jó hír Szíriából,
a magyarok királyától:
mielőtt a nyár elmúlna,
véget érhet háborúja.
Két csatán is győztes maradt,
és a harmadikra most vár.
495 Ha ebben is győztes marad,
végső győzedelmet arat.
Felesége, Rozina jön be, arcát eltakarva
Hogy-hogy itt vagy, boldogságom?
Én is látásodra vágyom,
újra csodálni szépséged,
500 s forrón átölelni téged.
Rozina térdreesik, és zokogva emeli fel két kezét

ROZINA

Mit akar? E fényvesztett
nyomorult és gyöngye tested
átölelni, drága férjem?
Ó, tisztességem, szeméremem!
505 Nem vagyok én már továbbra
uram méltó hitvestársa,
hanem csak a nőknek alja,
szégyentelen, büzös szajha!
Ezt a tested meggyalázták,
510 hűségében megalázták,
s ha uram még elfogadja,
úgy van végleg megcsalva.

BÁNK BÁN

ijedten és megütközve

Isten őrizze, hogy így legyen!
Kik bántottak? Mondd el nekem!
515 Mi történt veled, szerelmem?

ROZINA

zokogásával küzdve

Hogy' mondjam el, mi ért engem,
mily gyalázat, milyen szégyen
a királyné közelében,
akit oly nagy tisztelettel
520 szolgáltam, oly szeretettel,
s aki ezért jutalmamul,
szégyentelenül, álnokul,
szívemre ügyet se' vetve,
testvéröccsével zárt össze,
525 a parázna német ebbel!

BÁNK BÁN

Hogyan érte, sorba' mondd el,
becsületed ily bántalom?

ROZINA

Igen, ezt el kell mondanom! –
A királyné leküldött ma
530 a kerti pihenő lakba,
azzal, hogy jön nemsokára.
Nyugodtan léptem a házba,
semmi bajtól nem tartottam,
de az öccse büjt meg ottan.
535 Földre döntött, és átkarolt,
megcsúfolt, megerőszakolt.
Míg vergődtem kiabálva,
testem tiporta, gyalázta.
Noha szívem, lélkem tiszta,
540 ily szégyennel elborítva
mégsem élhetek a földön,
nem kell tovább ez a börtön.
Fogja hú kardját, esengek,
döfje át e hitvány tested,
545 s elpusztított életemet
a királynén bosszulja meg!

BÁNK BÁN

Szeretett hitvesem, mivel
nem szolgáltál rá semmivel,
550 hogy ily rút bántalom érjen,
csituljon benned a szégyen!
Én semmivel nem vádolkak,
tovább is nőm, hú társam vagy,
teljes szeretetemet bírod,
ne neheztáds tovább kínod!
555 A bünt keményen megtorlom,
bármilyen lesz is érte sorsom.

ROZINA

Szeretett férjem, hogy' lehet,
hogy még számon tart engemet,
a megcsúfoltat, az ocsmányt?

560 Ó, tegye meg, hogy kardot ránt,
s eltöröl engem a földről,
kit a szégyen porrá öröl!
Mit tehetnék, hogy ily férjnek
már ne szégyenére éljek,
565 s a sok tisztességes asszony
rám ne ujjal mutogasson?
Nincs helyem a földön többé,
nincs, mi lélkem ide kötné,
egy emberhez sincs már közöm!

BÁNK BÁN

két ujját esküre nyújtva

570 Hallgass! Hitemre esküszöm,
nem múlik el még ez a hét,
s megtorlom kettőnk szégyenét,
lakolni fog, aki vétkecs!
S magam fordulok a néphez,
575 tudja meg, mit miért tettem,
milyen gázságot büntettem,
s te abban mily ártatlan vagy.
Ezért magadnak békét hagyj,
ne tápláld a szégyent, a bűt,
580 önpusztító belháborút,
mert a szíved hű és tiszta.
Térj hát életedbe vissza,
ahhoz, aki jobban szeret
mint bármikor, s itt van veled.

Főlemeli az asszonyt kezénél fogva, és átkarolja

585 Gyere, kedves, és ne csüggedj,
nem választhat szét bennünket
senki, semmi, csak a halál.
S ne félj, az Úr majd bosszút áll,
Ő adja kardját kezembe!
590 Jer, menjünk a trónterembe!
Elvezeti feleségét. A két kamarás jön be

ALBERT

Ó, Istvánom, bizony helytáll,
amit félve gyanítottál:
595 Rozinát láttad te ott lenni. –
Az imént, hogy általjötem
az udvaron, hát keserves
sírásra lettem figyelmes:
ő zokogott s panaszkodott
valamilyen bántásra ott
urának, aki, mint láttam,
600 nyugtatgatta őt bajában,
s bosszút fogadott fennhangon.

ISTVÁN

S kire fogadhatta vajjon?
S a bűn, melyre fogadta, mi?

ALBERT

Azt nem tudom megmondani.
605 Hangjuk távolról hallottam,
s igyekeztem menni onnan.
Így nem tudom, kit fenyeget,
s azt sem, hogy mi büne lehet,
de ha hangjára gondolok,
610 igen nagy és súlyos dolog.

ISTVÁN

Akkor hallgassunk is róla,
míg maguk nem hozzák szóba.
S most munkánkra! Itt az óra.

V.

A királyné jön be égre tárt karokkal

KIRÁLYNÉ

Ó, Úristen! Mit hallok én?
615 Jámbor helytartóném, szegény,
úgy szenved, hogy életének
önkezével vetne véget!
Gyöttrődik, szégyenben égvén,
mert folt esett tisztességén.
620 Ó, Istenem, hogy' lehettem
olyan aljas és kegyetlen,
hogy e hű nőt törbe csaljam,
s öcsémnek kiszolgáltassam?
625 Őt, ki szolgált becsülettel,
s akit oly hű, igaz ember
tekint hites asszonyának,
ki a király helyén állhat,
mindenektől szeretetten.
630 Ó, mily gazul cselekedtem!
Az éjszakát bánatomban
átsírtam, átsóhajtoztam,
de magamat bárhogy őrlöm,
e gáztettet itt, a földön
635 sose' tudom jóvátenni.
Hogy' gyült a fejemre ennyi?

Mért is nem gondoltam végig,
hogy a szívemben mi érik?
Kínzó lelkiismeretem
akkor most nem súgna nekem,
640 hogy a büntetés, mely kijár,
bizonyára nincs messze már.

A herold jön be futva

HEROLD

Királyné asszonyom, jön a
helytartó, az ország ura!
Haragosnak látszik nagyon,
645 de hogy mi bántja, nem tudom.

KIRÁLYNÉ

magában

Jaj, Istenem, jön a halál! –
Bizonyára megtudta már
gyalázatos gáztettetemet,
s életemmel fizethetek.
650 Hová e vad harag elől,
mikor már a híre megöl?
Nincs út többé semerre sem,
mindent betölt a félelem!

A helytartó lép be

BÁNK BÁN

kérlelhetetlen haraggal

Királyné, te bűnre termett,
655 átkozott a tested, lelked!
Ezt érdemeltük mi, ketten,
tőled jutalmul, hitetlen?
Én, ki urunk helyett, itthon
az országot irányítom,
660 s hitvesem, ki téve dolgát,
téged mindig híven szolgált?
Té meg prédájává tetted
bordélybeli vendégednek,
aljas, becstelen öcsédnek?
665 Ha ezért nem bűnhődnl meg,
el nem múló szégyen lenne
egész magyar nemzetemre.
Eljöttem, és itt vagyok hát,
hogy ne viruljon a gázság,
670 hanem írtsam, ott, ahol van,
s hitvány éltedet kioltsam.

Kivonja kardját, és az asszonyba döfi

KIRÁLYNÉ

a földre rogyva, égre tárt karokkal

Uram, bevallom bűnömöt,
mely most maga alá temet!
A halált, mit megérdemel,
675 türelemmel viselem el.
Bocsáss meg nekem, ha lehet,
s fogadd magadhoz lelkemet!

BÁNK BÁN

körülmékelve, kivont kardjával kezében

Hol van Frigyes, a kurafi,
hogy megadjam, mi jár neki
680 a szégyenért s gyalázatért,
ami minket általa ért,
aki leteperte nőmet?
Éltével bűnhődjön ő meg,
s lator testét összetörve
685 dobják be a döggödörbe!
Legyen példa mindenknek,
ily gáztettet mi követhet,
s hogy mily jól jár, ki nyugtot hagy
a derék, hű asszonyoknak!

A két kamarás rohan be kivont karddal

ALBERT

690 Nagyuram, miféle lárma
támadt az asszonyszobába'?
Ki volt az, aki kardot vont,
s megölte a királyasszonyt,
695 kit a királyi akarat
hagyott itt védelme alatt?

BÁNK BÁN

Ím, én magam öltem őt meg,
mert beállott kerítőnek:
asszonyomra hálót vetett,
s kiszolgáltatta szörnnyeteg
700 testvéröccsének, Frigyesnek,
ki az ártatlant, ijedtét
legyűrte meggyalázta.
Hol az a hitvány parázna,
hogy őt is kardomra tűzzem
705 s pokol fenekére küldjem?

ISTVÁN

Hallva kegyelmed szavait,
nagy és súlyos dolog ez itt,
de úgy vélekedünk róla,

695 mégis helyesebb lett volna,
hogyha ügyét az udvari
esküdt bírák elé viszi,
a törvény rendjét betartva,
s nem maga áll bosszút rajta,
saját vesztére, nagyságod.

BÁNK BÁN

715 Én nem kegyelemre várok.
Holnap királyomhoz megyek,
előbe tární ügyemet
teljes nyíltsággal és önként,
hadd tudja meg, hogy mi történt.
720 Életem és becsületem
a király kezébe teszem:
döntson, ki bűnös, ki vétlen,
nője, vagy én s feleségem.
Ha lesújt, ha fölmagasztal,
725 elfogadjuk alázattal.
Ti is jöjjetek el velem,
tudom, nincs mit szégyenlenem!

ALBERT

Igen, nagyságoddal megyünk,
királyunk előtt a helyünk.
730 Megtaláljuk, bármilyen távol
legyen is Konstantinápoly.
Tudja meg urunk, mi történt,
ő ossza ki rá a törvényt,
és mi ahhoz tartjuk magunk.
735 Holnap tehát elindulunk.
De ígérje meg kegyelmed,
hogy kitart szándéka mellett.

BÁNK BÁN

Úgy lesz, s most a legfőbb dolgom,
hogy az öccs is meglakoljon,
740 a rongy asszonygyalázója,
s hulljon alá a pokolba. –
Ezt kívánja az igazság,
s kell, hogy mindenk láthassák:
az, ki a gonosszal végez,
745 hű a királyi felséghez.
*A két kamarás elviszi a királyné holttestét,
a helytartó követi őket. Frigyes, a királyné
öccse jön koldusruhában*

FRIGYES

Ah, vakká tett a szerelem!
Kár volt megszegyénítenem
azt a jámbor, tisztas asszonyt.
E tett oly kemény bosszút vont
750 maga után, hogy nővérem
holtan fekszik most véreben.
Jaj, hová is lehetek így?
Ha az ura kézre kerít,
testem, lélkem elpusztítja.
755 Ah, félelem s önvád kínja!
Mily hang biztat arra mostan,
hogy magamat fölakasszam?
De koldusként, mégis inkább
német földre osonunk át.
760 Üdvöm és szerencsém oda,
de a sorsom jó iskola
lehet még sok szerelmesnek:
boldogok csak úgy lehetnek,
ha ők is megházasodnak,
765 s több helyett csak egyre szoknak.
Ilyen tisztas, hű szerelem
ma már mind gyakrabban terem,
de ki vágyna élni velem?
Koldusruhában, keserűen távozik

VI.

A király jön be két vezér kíséretében, és leül

ANDRÁS KIRÁLY

Jóra fordult ügyünk mára,
770 s ezért Istené a hála,
ki a keresztény seregnek
adott többször győzedelmet.
Reméljük, hogy eztán sem hagy
magunkra, és rásegít, hogy
775 végső győzelmet arassunk,
s nyugton hazavonulhassunk.
*Egy küldönc jön be egy levéllel. Meghajol,
megcsókolja a levelet, és átnyújtja a királynak*

KÜLDÖNC

Felséges úr! Itt hozom ezt,
Magyarországról egyenest.
Szomorú hírt talál benne.
780 Jaj, hogy nem telt, csak ilyenre!
*A király átveszi a levelet, kinyitja és szó nélkül
végigolvassa*

- ANDRÁS KIRÁLY
Ó, te forgandó szerencse!
Kihez vagy hű, kit szeretsz te?
Ugyan hova henteregsz még?
Mit neked rang és tisztesség!
- VENCEL
785 A hírt mi is hallhatnánk tán?
- ANDRÁS KIRÁLY
Azt írják, helytartóm, Bánk bán,
lázadó kézzel, merészen,
ledöfte hű feleségem,
akit oltalmára bízam.
790 Ám én azt mondom, ha így van,
igen súlyos oka lehet,
másképp nem tett volna ilyet.
Bármit tett, nevemben tette,
s én ítélhetek felette.
795 Tudom, hogy mint igaz szolgál,
eljön ide, a táborba,
s számot ad, kardját letéve,
mi indította tetteire.
- LÁSZLÓ
Ej, ez azért több a soknál!
800 Mióta az ország fennáll,
krónikákban följegyezve
nem akad példa ilyenre.
Egy apród jön be
- APRÓD
A helytartó úr jött, felség,
s vele két úr érkezett még.
805 Kérik, hallgassa meg őket.
- ANDRÁS KIRÁLY
Ereszd be az érkezőket!
Meghallgatom őket tüstént,
tudni akarom, mi történt.
Bánk bán jön be
- BÁNK BÁN
hangjában nincs félelem
810 Én vagyok az, uram, király,
ki most színe előtt megáll:
felségednek helytartója;
s „véres kezű” kormányzója,
miként suttogják némelyek.
815 Jöttem, s elhoztam ügyemet
bölcse ítélőszéke elé,
mert a döntés felségedé.
Nem kényszerítet senki sem,
hogy e nagy utat megtegyem,
de én igazságra vágyom,
820 s annak tudója királyom.
Ki úrrá tett mások felett,
igaz bírám csak az lehet.
Ha úgy ítéli meg tettem,
hogy zsarnokként cselekedtem,
825 elszenvedem büntetésem,
más bírótól semmiképp sem.
Tudván, mit tettem, s mi jogon,
döntésére hagyatkozom.
Hallgasson meg tehát, kérem,
830 és ügyemben úgy ítéljen!
- ANDRÁS KIRÁLY
Szólj hát, s mondd el, mi készített,
hogy úrnödre emelj kezet,
akit sokak előtt, nyíltan,
külön oltalmadra bízam!
- BÁNK BÁN
835 Oly súlyos volt bűne, felség,
hogy nem volt rá semmi mentség.
Nómet, ki a palotába
örömmel ment, hogy szolgálja,
s hűségesen szolgálta is,
840 ő parázna, gyáva, hamis
öccsének kiszolgáltatta.
Álnok fortélyal becsapva,
leküldte a kerti házba,
hol az rátört s meggyalázta.
845 Hiába sírt, kiáltozott,
nem volt más, csak az a gaz ott.
Midőn, lábam elé rogyva,
nőm nekem ezt elzokogta,
föltettem, inkább meghalok,
850 hogyszem ilyen gyalázatot
nőmön s magamon eltűrjek,
behódolván így a bűnnek.
Fölkerestem hát azonnal,
s leszúrta ezzel a karddal.
kivonja kardját, és megmutatja a királynak
855 Most felséged elé teszem,
nője véretől szennyesen,
s azt bánom csak, nem tettemet,
- 860 hogy büntőrsé megszőkhetett.
Ha bűnt követtem el, felség,
számomra se legyen mentség,
döfje belém ezt a kardot!
Ha azonban úgy ítél, hogy
jogos volt, mit cselekedtem,
865 kérem, álljon ki mellettem
azok előtt, kik támadnak,
s nyilvánítson ártatlannak!
Ez a szokatlan ítélet
példa lenne minden népnek
a bölcs igazságtévesre,
870 s nem mehetne feledésbe.
Ámde bármiként ítéljen,
igazamat és személyem
felséged kezébe adom,
és döntését elfogadom.
- ANDRÁS KIRÁLY
875 Végighallgattalak, Bánk bán,
viselve a kínt, mi várt rám,
s látom, előttem bízva állsz,
igazságos döntésre vársz.
Várhatod is így a törvényt,
880 ha valóban aképp történt
minden, ahogy szóltál róla.
Most térj vissza országomba,
s továbbra is hűségesen
kormányozzad, így rendelem!
885 Ha végzek a hadjárattal,
s hazatérhetek hadammal,
mindennek utánajárok,
úgy teszek majd igazságot.
890 Nehogy az igazban restség,
türelmetlenség, sietség
miatt fogyatkozás essék!
- VII.
- Bánk bán, a helytartó lép be a herolddal*
- BÁNK BÁN
Sebes küldönc hozta a hírt,
hogy a király ma érkezik,
végezvén a hadjáratot,
895 melyben győzelmet aratott.
Fúvasd meg hát a kürtöket,
az udvarnép is tudja meg,
s szerelkezzék, hogy dél felé
indulhassunk urunk elé,
900 és őt hadnépével együtt
méltóképpen köszönthessük.
Ujjongjanak az emberek,
a harangok fölzengjenek,
elé vonuljon a papság,
905 hála fogadja s vigasság!
Díszítsék fel a házakat,
húros hangszert hangoljanak;
szórásd illatos füvekkel
teli útját, s függesztess fel
910 a termekbe szőnyegeket,
láttukon hadd örvendjenek!
S most, hogy viszontlátja honát,
készítess pompás lakomát,
hadd áradjon mindenünet,
915 visszatértük mily nagy ünnepe!
Parancsom mind vésd eszedbe,
és ne vesszen kárba egy se!
- HEROLD
Úgy lesz, nagyuram, mint mondta,
megyek, s teszek róla nyomba'.
Mindketten távoznak. A két kamarás jön be
- ALBERT
920 Ófelségét tegnap este
öröm s hódolat övezte,
de termébe lépve, legott
oly igen elsomorodott,
hogy csak ült, csak ült egy helyben,
925 órákig, némán, görnyedten.
Fejét tenyerébe hajtva,
magát bánatának adta
dicső hazatérte napján.
- ISTVÁN
930 Mert szívére most szakadt tán
a királyné sorsa, veszte.
Közeliében állva este
hallhattam, hogy mint szakad fel
fojtott sóhaja nem egyszer
szeretett asszonya miatt,
935 aki néki három fiat
s egy szűztiszta leányt adott.
S lám, mily szörnyű sorsra jutott
a helytartó kardja által!
Tehette ezt egy királlyal?
- ALBERT
940 Sejthetni már, kire mi vár?
Törvénykezni jön a király!
*Jön a király, pálcával kezében. Két főembere,
a helytartó, a helytartóné és a herold kíséri.
A király leül*
- ANDRÁS KIRÁLY
Hű népem! Ma ítéletet
hirdetek helytartóm felett,
aki, mint a panasz mondja,
945 a királynét meggyilkolta.
Mondjátok hát el itt rendre,
bátran s igaz hitelekre,
amit a dologról tudtok,
táruljanak fel a titkok,
950 bánja tüntöket akar ki!
Én tisztán akarok látni.
Ha az bizonyulna itt be,
hogy királyném elkövette
azt, mit a helytartó vallott,
955 úgy fölmentem a helytartót.
De ha nőm, kin ítélkezett
ártatlan volt, s úgy ölte meg,
a helytartó halál fia,
s keservesen kell halnia.
*Az udvarnép feltartja két ujját. Rozina,
a helytartóné lép a király elé*
- ROZINA
960 Azt panaszlom, felséges úr,
hogy a királyné álnokul
leküldött a kerti házba,
várjam ott, jön nemsokára.
965 Ámde öccse rejtezett ott,
ki jöttömre előrontott,
s legyűrt, erőt véve rajtam,
bárhogy sírtam, kiáltoztam.
Meggyalázva mentem haza,
mert az úrnő nem jött oda:
970 félre szándékkal vezetett
s szolgáltattott ki engemet.
Mindezt elmondtam férjemnek,
s így követte el a tettet.
- VENCEL
E vallomás sokat nem ér,
975 mivel itt a vádlott a férj,
a tanú hát rokon vele,
így szavának nincs hitele.
Az szólhat csak érvényesen,
ki az ügyben érdektelen.
980 Ha van olyan, s tud valamit,
álljon elő, s mondja el itt!
*István, az egyik kamarás lép elő és hajol meg
a király előtt*
- ISTVÁN
985 Én azt láttam, hogy Rozina
futva megy a kertből haza,
fedett arccal és csapzottan.
Zokogását is hallottam,
de azt már nem, mit kiabál,
mi sérelem érte, mi kár.
Utóbb tudtam meg az okot,
hogy miért sírt, mért zokogott.
- ALBERT
990 Most én szólok eskü alatt,
s engem sem vezet indulat.
Én is átmentem délután
a helytartó úr udvarán,
s ott láttam véle Rozinát,
995 sírva panaszolva baját,
de hogy mit fájlal és mit bán,
nem tudtam kivenni tisztán.
Azt sem, hogy ura mit mondott,
csak hogy fenyegetően hangzott;
1000 s úrnönket még az órában
megölte a palotában.
Frigyes koldusnak öltözve
tudott elbújni előle.
- LÁSZLÓ
1005 Bizonyosságnak ez mind kevés.
Lehet, hogy pusztá tévedés
vezette a gyilkos kardot,
s a királyné ártatlan volt.
Ha külön tanút nem talál
a helytartó, vesztésre áll
1010 a bíróság előtt ügye.
Olyan álljon tehát ide,
akit biztos, hogy nem vezet
félre szeretet, gyűlölet,
és biztosan tud valamit,
1015 mi az ügyben eligazít!
A herold lép elő és hajol meg
- HEROLD
Tanúskodni jöttem, felség,
hogy a jogon fölt ne essék.
Én a királyné szájából
1020 hallottam, hogy ő kit vádol:
magát vádolta fennhangon,
amért a hű, jámbor asszonyt,
ki néki oly híven szolgált,
s oly készséggel tette dolgát,
öccsének kiszolgáltatta.
1025 Álma se' volt már miatta,
úgy gyötörte őt a bánat
s a félelem, hogy mit várhat
Isten bosszuló kezétől,
a közelgő büntetéstől.
1030 Önmagával eképp küzdött,
mielőtt még bárki is jött.
Majd meglátván a helytartót,
tudván, mi jön, felsőhajtott:
„bocsásd meg, Uram, bűnömöt,
1035 s fogadd magadhoz lelkemet!”
A nőjének gyalázatát
megtörölő férj így döfte át.
- ANDRÁS KIRÁLY
Immár bebizonyosodott,
hogy te nem sértettél jogot,
1040 mikor nőmet, ki ilyet tett,
méltóképpen megbüntetted.
Meg, mert hálóba terelte
nőd, mint maga elismerte.
Bántódásod hát nem lehet,
1045 a vád alól fölmentelek,
igaz voltod miatt pedig
többre tartalak mint eddig.
Menjünk mind a templomba most,
s gazdag hálaáldozatot
1050 ajánljunk ott fel Urunknak,
aki vigyázza utunkat,
s üdvösséges véghez juttat.
*Mindannyian rendben elvonulnak. A herold
visszatér és summázza a darabot:*
- HEROLD
Tragédiánk így végződött,
s volt benne oly szereplő őt,
1055 kinek, hogyha bölcsék vagytok,
példájából okulhattok.
Első a királyné öccse,
pokol e buja szülőtte,
e féktelen, gaz parázna,
1060 kinek istene a vágya.
Akiben nincs semmi szégyen,
s becsületen, tisztességen
durván, vakmerően átlép.
Másodikként a királynét
1065 figyeljétek, mire jutnak
a könnyelműk, kik maguknak
megengedik mai manapság,
hogy eltűrjék, támogassák
a könnyű, léha szerelmet,
1070 mit a tiszta erkölcs elvet;
s hogy mint válik ez a munka
kárakra, gyalázatukra.
A helytartóné jön aztán,
aki azt példázza tisztán,
1075 hogy még egy oly jámbor asszony,
amilyen ő, az se adjon
semmi helyt a széptevőnek,
mit se bízzék abban ő meg.
Bókját közönnyel fogadja,
1080 s menjen mentül távolabbra.
Nem árt, ha éber, gyanakvó.
Derék ura, a helytartó
a szilárd hűség példája,
ki nem fontolgatja, bánja
1085 sorsát, midőn az igazság
követeli tőle jussát.
A gonoszhoz irgalmatlan,
s bízhat benne az ártatlan.
És legvégül itt a király,
1090 ki akkor is híven kiáll
az igazság és jog mellett,
ha kárt attól maga szenved.
Nem tűr országában önkényt,
s ő is lemond róla önként.
1095 Meggyőződik, megtapasztal,
és úgy ítél, nem haraggal.
Boldog lehet az az ország,
melynek így intézik sorsát;
üdvben, áldásban fogant az,
1100 s példaként áll, mondja Hans Sachs.
Fordította és a bevezető szöveget írta:
MANN LAJOS
(Andreas, der ungerisch könig, mit Bancbano,
seinem getrewen statthalter)

HARTAY CSABA

Elfogyott órák

Nincs más ma este nincs más
Csak a kert a szomszéd
Égve hagyott udvari lámpájával
Osonó macska a kerítés
Résein át órá nem vonatkozik
Átjárása van minden telekre
Eltűnik napokra visszajön éhesen
Hozzánk jön haza

Ma este már ő sincs
Nincs Since így neveztem el
Reggel hátha benéz a télikert
Párás ablakán
Biztosan megles ahogy felteszem
A teát

Nincs más ma este már
Körbezár a Körös-patkó
Képzeltünk lassú ló-lépteivel
Belovagoljuk Mangolzugot

Nincs más csak a hazatérés
Záródó ajtók visszanyelt árnyékai
Dér marta fák tanúskodnak
Nincstelenségünkről

Nincs más ma már
Tényleg nincs más

Munkanap

Légypiszkos üvegen keresztül a tél
Akár barátságos is lehetne
Szél érkezett valahonnan
S most itt hisztizik a műhely körül
Ráncigálja a szerencsétlen nyárfákat
Elég baj az nekik
Hogy így megkopaszodtak

Sumákol az alkony
Pár percre nem figyelünk oda
Köpönyegét sötétre fordítja

Nem is örülünk hogy vége a napnak
Hajnalban ismét salakolás begyújtás
Nézni felidézni is unalmas
De mi lennénk a legjobban felháborodva
Ha bármi is megváltozna

Hiányviszony

Nagyapám jött el
Ő már annyira beteg
Hogy feladja
Mutatott a padlón
A marék ósz hajra
Amit kitépelt belőle
A rák

Arca földből volt
Végtagjai indák
Törzse karcsú ág
Rémisztően
Magasodott fölém

Kiszaladtam a szobából
Rácsuktam az álmat
S az áhított magány
Melyre éppen nem vágyott

Ébredésemkor
Dermesztő hullámokban
Öntötte el szobám

Alom

1.) Kemenczky Judit költészete a hetvenes években sokunk számára, akik akkor huszonévesek voltunk, kivételesen fontos volt: azt a tudatot erősítette bennünk, hogy nemcsak a hivatalos, de a nemhivatalos kánonokon túl is van egy másik. Az érzékenység és az önkifejezés külön ösvényei vezettek azok fele a szemantikai és esztétikai mezők fele, amelyekre Kemenczky (is) építkezett, és senki nem csodálkozott volna, ha a költőnőből egy új Nemes Nagy Ágnes vált volna. Am a sors úgy hozta, hogy Kemenczky addig is viszontagságos élete másfele kanyarodott, ott a messzi Amerikában pedig majdhogynem elhallgatott, legalábbis már nem volt többé (vagy nem úgy volt többé) jelen, csak elvéve olvashattunk tőle vagy hallhattunk róla. Magyarországra való visszatérte után néhány évvel misztikus írásából a Masszi kiadó jelentette meg egy kötetnyit (saját festményeivel illusztrálva, amelyeket ugyancsak a keresztény misztika ihletett), tavaly pedig a Napkút adta ki *Hullámlovások* címmel néhány versfüzérét, amelyek a nyolcvanas években születtek. Hadd idézzünk belőle néhány sort:

egy kémiai virágot injekciónak belém
hátha életre ébred a növényi lehelet
az áttetsző zöld erzet a Tiszta Én!

Hogy Kemenczky William Blake tigrisszakértő hazai helytartója, ezt nyilvánvalóvá teszik látomásos szövegei, amelyek abban a tájban születtek, ahol a misztikus teológia és a szürrealizmus találkoznak. De ugyanez érvényes a két költő festményeire is.

2.) Blake, mint tudjuk, nemcsak a tigrisről szerzett feledhetetlen verset. (*Tiger, tiger, burning bright In the forest of the night...* magyarul is gyönyörű, két fordításban is, de lehet, hogy azóta újabbak is születtek, mint ahogy egyre több Shakespeare-ünk is van, Arany János fordításától a Nádasdy Ádáméig, ahogy telik az idő. Am amíg a mi Shakespeare-jeink száma folyamatosan növekszik, az angoloknak csak az az egy marad.) Hanem *Európa* címmel is írt egy rejtélyes poémát, mármint Blake, egy másiknak a címe pedig *Amerika*.

SZILÁGYI ANDRÁS

Vallomás mimézise

Rutinból alkotni, mondja a festő, mindenképp
Közönséges dolog, mindenekelőtt etikátlan, mert
Nem figyelünk a belső alkotói én rejtettségére, s bár
Zárójelben (az esztétikai mezőnek nem tartozéka)
Mégis döglődik a kép, s a nyájas érdeklődő is kénytelen
Halottat játszani, mímelni egymást közt az ájult
Hatást, létrehozni a művet létrehozó műidegen
Érzéseket, mindez, int le a festő, csak látszat,
A tetszhalottat is lehet szeretni, végül is nem kell
Eltemetni, hiszen nem elhanyagolható..., hogy milyen
Költséges dolog a temetés, ugyanakkor belátható,
Az ország házfala üres, nemcsak színleg ingerlő.

Ugyanaz, de mégse

A festő szeméből kikopott a látás,
vakító színeiben ugyanaz, de mégse,
a bőrén áthatol az égi sienna, kéz-meleg,
belülről lüktet, ecsetje fehér báránnyokat fest
William Turner tomboló viharajába, de
a kitépelt fák tüzenél a tél nem kékül.

Így is jól esik. Szikrázó és hideg a ragaszkodás.
Úgy él, úgy szeret, mint a vászonra dermedt
megszokás, akár a jégüveg mögött lelassult hal.
Sejtéseiből végül egy felkarcolt arcú nő kihajol
a keretből, s mint a megsebzett madár, alkonyi
éggel vértiszinez.

Két combod között

Két combod között naponta vendég.
Ez egy erotikus, elhagyott mondat volt hazafelé,
ami hirtelen feltört, s szájam szélén gyöngyözött
a vicsorgó éjszakában, amit már nem rejtettem
tovább, valósággal együtt szállt a létezés vidéki
angyalaival... De ez a kocsonyás élet már megint
közbeszólt... Pontosabban az a zsírosodó disznó
az ólban, s a rajtam keresett súlyhiány. Persze
a feltúrt, rőfögő vágyak, ami volt. És mi maradt,
mi lesz, ha majd akarásom elterül..., s a derengő
horizonton áthajolva minden angyalszárnyat
égni látok. Pedig nem volt ájuldozás, együtt
repültünk... Ez egy erotikus, elhagyott mondat volt
hazafelé, ami, két combod között naponta vendég.

BESZÉD A PALACKBÓL

SZŐCS GÉZA rovata

Emerson, Blake and Kemenczky

3.) Az *Emerson, Lake and Palmer* nevével együttes pedig, ugyancsak a hetvenes évek legelején, fenekestül felforgatta mindazokat a képzeteket, amelyekkel az alternatív zenékről rendelkezünk. Keith Emerson, Greg Lake és Carl Palmer a Beatleshez hasonló forradalmárok voltak, legalábbis akkor és a mi szemünkben. Azok az évek igazán nem szűkölködtek zseniális zenészekben és együttesekben, ám az *ELP*-t a kommersz megvetése, a választékosság és a szuverén érték szemlélet vitathatatlanul mindenki más fölé helyezte. Hogy csak egyetlen példát mondjunk, témánknál maradván: miközben a legnagyobb, szuggesztív és innovatív zenéhez a szövegírók még mindig csak gügye, banális, ostoba és jelentéktelen (esetleg brutálisan provokatív) szövegeket voltak képesek kiagyalni, egy 30-nál több főnevet nem tartalmazó szókincsből válogatva, addig Emersonék a rájuk jellemző önbizalommal és laza eleganciával meg merték tenni, hogy William Blake *Jeruzsálem* című poémájának egy részletére komponáljanak dalt.

4.) A *Jeruzsálem* egy részletét, ha nem is ugyanazt, Kemenczky Judit lefordította és fölvette említett kötetébe, amely misztikus-látomásos értekező prózai „versek” gyűjteménye, közel tucatnyi saját festmény színes reprodójával. A könyv címe: *Templomszáj*. (A bűnbánat és a vigasztalások könyvei) Masszi kiadó, Budapest 2002.

A költő-fordító Kemenczky egy igen kézenfekvő, mégsem gyakran használatos fogással élt – persze, nem is lenne helyes visszaélni vagy túl sűrűn élni ezzel az eszközzel. (Ezzel sem.) Szerző ezzel a fogással, vagyis az angol eredeti és a magyar fordítás egybecsúsztatásával, egy fölöt-
több hatásos kettős textúrát hozott létre, melyben

– a másik nyelv tereiben visszahangozva, megkettőződve, ide-oda csapódva a kettő között, mintha végleges formáját keresné, folyamatosan újra meg újra fogalmazódva – az eredeti versbeszéd és a tulajdonképpeni üzenet megnő, váratlan távlatokat nyerve, még azok számára is, akik csak keveset tudnak angolul.

Íme a Blake-féle *Jeruzsálem* Kemenczky-féle kétszólamú változatának egy részlete, teljes vizionárius, biblikus, apokaliptikus pompájában:

*I stood among my valleys of the south
Körülöttem déli völgyeim, s ahol álltam,
olyannak*

*And saw a flame of fire, oven as a Wheel
Látszott a tűznek lángja, mint az
Of fire surrounding all the heavens: it wont
Egész mennyet beborító tűzkerék; forgott
From west to east, against the current of
Nyugatról keletre, az igaz Teremtés elle-
nében*

*Creation, and devour'd all things in its loud
S mi útjába akadt őrgönggő dühvel eget s
Fury and thundering course round heaven and
earth.*

*Földet körülkerítve mennydörögve rombol-
ta szét.*

*By it he Sun was ree'd into an orb,
A nap gombolyaggá csavarodott a köze-
leben,*

*By it he Moon faded into a globe
A hold pislákoló golyóként gurult át
Travelling thro' the night; for, from its dire
Az éjszakán; irtózatoss, nyughatatlan
And restless fury, Man himself shrunk up
Dühétől maga az ember is apró
Into a little root a fathom long.
Föld alatti gyökérvé zsugorodott.*

MOGYORÓSI LÁSZLÓ

Aszteroida-övezet

Ahogy a mondákban a vízőzön után új planétaként a hold az égen, úgy jelentél meg az életben, lettél könny és verejték árapályának szeszélyes úrnője. A csillagászok szerint a Mars és a Jupiter között valaha volt még egy bolygó. Mint ez az égtest, elválásunk apokalipszise után darabokra hullott tested. Ha nők között járok, aszteroidák között manőverezek. Rémálmaim benuhágyásával hullnak el hozzád intézett szavaim a légüres térben. Hangodat felkutatom, mint a Columbia roncsait a NASA szakemberei, úgy bukkanok rá hangszíndre, hangsúlyaidra idegen nők hangszálainak rádióteleszkópjaiban, mint egy távoli csillag rádióhullámaira, a kozmosz mellkasának zöreijére. Egy kisbolygó mellett lebegek: a könyvtárba belépő, a számítógép elé chatelni leülő torzó-testű lány testarányai, csípője, feneké formája, lábai hossza, alakja, rajta a kopott farmer, a strandpapucs az élő emlék rezervátuma üvegbura alatt a kisbolygón; de tömegvonzása nem ér fel gravitációddal. Továbbodrom: az illúzió megtörik magas rüsztyű, lebernult lábfejen. Karcsú, fehér lábfejed meteoritja egy orvosi váróban ülő nő testébe csapódott, egy ékköves bőrpapucsal játszik: szív alakban korcsolyázik a személyvonat befagyott ablakán, melynek kupéjában nyáron egy tinédzserlány utazik mellettem. Miközben szunyókál, és alvásának szabálytalan ritmusú szüneteiben még egyszer megcsodálhatlak az áttetsző anyag mögött: vonásaidat diónyi kék szemének, rózsaszín ajkának, hamvas bőrének szimmetriájába zárva. Arcod foghatatlan, mérgező, lenyűgözően fénylik, mint neuronjaim galaxisába visszatérő üstökös gázcsóvája. Úgy kellene felébrednem, kilépnem a hétköznapi üres zakatolásából, hazaérkezni végre, önmagamhoz, hozzád, ahogy a lány szemei pattannak fel, látszólag minden külső jel nélkül, hogy leszálljon Tiszalúcon. Először utazom a vonalon, amin te rendszeresen, de nem merem megkérdezni tőled gyötrelmem következő állomásának nevét.

Alkímia

Szerelmem olyan, mint a reggeli köd: csökken a látótávolság, megnőnek a féknyomok, szaporodnak a koccanások, veszélyes vegyi anyag ömlik ki felborult tartálykocsikból, mégis, van benne valami tiszta. Ez az érzés korántsem száraz és biztonságos, mint amit a reklámok tamponjai nyújtanak. Olyan inkább, mint az ing, ami még nedves kissé a vasaló gőzétől, s én megborzongok, mikor magamra öltöm, hiszen újra magam alatt leszek: hanyatt fekszem egy csavarkulccsal egy olajtól és gépszírtól izmos monstrum alatt. Álmaim gőzével vasalom élükre szavaimat, az álomlogika rendjét ültetem a józan ész teremtette anarchia helyére ott, ahol nem ismerik a trónfosztás fogalmát, legfeljebb a kukoricafosztást. A szerelem abszolútumára vágyom, nulla kelvinjére, amelyen cseppfolyóssá válnak az érzelmek, és egy új világba repítenek, mint a lehűtött oxigén a rakétákat, és hibernálhatom velük szépségedet, mint a -196 °C-s nitrogén az emberi testeket. Alkímiám célja a vegytiszta szerelem, mely annyira mentes az önzéstől, hogy lemond minden viszonzásról, lemond a testiségéről, holott nem több erotikus vonzalomnál.

A méhkirálynő tánca

Egész nap arra készültem, hogy felhívjak majd este: gyümölcsöt reggeliztem, tornáztam, fürödtem, párolt zöldséget ebédtem salátával, fogat mostam, folyamatosan adagoltam a frissítő, nyugtató italokat, tablettákat, nem csináltam mást, csak készülődtem, mint feltámadásra a halottak, izometrikus gyakorlatokat végezve a föld alatt. Beszélgetésünk a lét zárványa volt a nemléti citoplazmájában. Mikor letettem a kagylót, úgy csuklottam össze, mint a vendégágy, amin kemény foltokat hagytak a nyugtalan álmok. Olyan tehetetlenül tűrtem, hogy felkeltsd érzéseimet, ahogy a megbénított rovar hagyja, hogy a fürkészdarázs belerakja petéit az eleven húsba. Csak látni akartam a táncodat, méhkirálynő, mikor az álmok egyre ritkább levegőjű régióiba emelkedsz.

Fantázia

DOBAI BÁLINT

A poklok papja

Tárnák gyermeke, tisztaszemű, kúnfajta legény volt,
Felszíni vágyát kürtők ketrece zárta magába,
Csákányát támasztva alászállt csöndben a zsíros,
Drága magyar föld mélyén rejlő bányavilágba.

Földben a kő és kőben az érc és ércben az Isten
Nyílt meg előtte, s rózsafüzéreként fonta be orrát,
Am papi lelkében ha a szent hivatás kivirágzott,
Jöttek a zörgő csillék s vasporosan letarolták.

Már sok ezerszer gondolt pásztorosat, csodaszépet,
Gondolt jó miseborra, damaszt oltárterítőre,
Bárhol a Földön, hol még hívó emberek élnek,
Tömjénillatú kámszás szent lett volna belőle.

Mégis, hogyha a bányaszagú, csapszékfia, bamba
Atyja-fiak közt volt vagy az aknapokolba ha nézett,
Prúskolt kettőt, munkaruhába törölte imáját,
S káromkodva okáda a mocskot vagy fütyörészett.

DUDÁS HENRIETTA

Palacsinta,
fülbevaló, udvarló

Nagyanyám pompás palacsintát
Tudott készíteni
Ha elég erősen kívántam
Iskolából hazamenet
Kisütött vagy hetvenhetet
Továbbá
Annyi puszt nyomott képemre
Nem győztem pislogni utána

Gyakran tett fel két kérdést
'Anyukám, mér' nincs fülbevalód?' és
'Van-e már udvarlód?'

Mikor meghalt azt kívántam
Mindig fájjon
Nagyikám, különben meg úgy alakult
Nagyon sok fülbevalóm van
Udvarlóm épp egy se'
Mindazonáltal boldog vagyok.

Kávé

Kávé nulla kettő nyolcvanegy
Első autók rendszáma
Öcsémmel kipirultunk a hátsó ülésen
Mikor először pöfögtünk át a vidéken
Később pedig rókázásokra emlékszem
A Trabiban mindig fölfordult a gyomrom

Pest felé

Az, hogy valamikor fa lehettem
Képtelenül hangzik
De már elhiszem.

Az öröm néha olyan
Kézenfekvően jelen van.
Héven zötykölődés
Térdemen könyv
Halálról olvasok benne.
Nézek ki az ablakon
És nem tudom
Levenni
Szemem
A hóból kinyúló
Sötétszürke törzsű
Fákról.
Egybeolvadok.

Kontrasztban

Vérvételre várva ücsörgök
Megnézik a vérem
Mert nem vérzem ahogy kell
A Holddal.
Magány?
Stressz?
Magány okozta stressz?
Valami.
Odajön egy férfi
(Egy férfi jön oda és nem nő)
És megkérdi
Terhes ultrahangra
Jöttem-e

A busz egy régimódi, csuklós jármű volt. Én a csuklós résszel szemközt foglaltam helyet, közvetlenül az ablaknál. Jó ideje utaztam, s nem volt már messze a megálló, ahol majd le kellett szállnom. Egy ideig nem történt semmi. Utcák, terek, elsuhanó fák. Mögöttem egy idős házaspár ült, arrébb egy tízévesforma kövér kisgyerek, a lukasztóval szemközt pedig ifjú leányzó lógatta a lábát, rakott szoknyácskában, csinos, fehér blúzban. Iskolából jöhetett épp.

Ekkor történt mindez. Hirtelen – magam sem tudom miért – belém hasított a rémület, s képtelen voltam megmozdulni. Tudtam, egész egyszerűen nem tehetem.

Ültem ott a széken, s éreztem, amint a hideg veríték csordogál lefelé a gerincemen. Tudtam ugyanis, bármit teszek az elkövetkező öt percben – ha egyáltalán van még annyi időm hátra –, mindenképp kárc okozok azzal valakinek. Mindenképp sérülést szenved majd valaki az én jóvoltomból. Szabályosan roskadoztam a felelősség súlya alatt.

Azt hiszem, a kövér kisfiú döbbsített minderre rá, ott szemben. A kövérsége. Ott ül ez a kisfiú, majdnem szemben velem. Kövér, állapítottam meg. Na jó, de ez a kisfiú itt szemben velem, borzasztóan kövér. Elmehetek-e emellett a tény mellett szóttanul? Megtehetem-e, hogy nem veszem észre? Hogy úgy teszek, mintha nem is látnám. Azt, ami nyilvánvaló. Megjátszhatom-e, hogy mindez közömbös számomra? Hogy szimpla ügy. Hogy megszokott dolog. Közönyösen nézelődhetek-e tovább ki az ablakon, csak úgy felhőtlen, nemtörődöm mód, álmos arccal szemrevételezve suhanó fákat, egy furcsa kapualjat, letépett hirdetés egy távoli ház falán. Ő minden bizonnyal tisztában van megjelenésével. Tudja jól, hogy kövér. Mégpedig borzasztóan. Megszokhatta már. Jó párszor megmondhatták neki. Mit gondol vajon, én miért nem bámulom meg? Mit forgathatok a fejemben?

A távolban feltűnt a finomtűzőzem. Három megálló volt még hátra.

POZSONYI ÁDÁM Ki fog jelezni?

Heves büntudat tört rám váratlanul. Különb is – gondoltam –, hogy jövök én ahhoz, hogy nekem ne legyen annyira rossz, mint öneki? Mitől vagyok én különb. Mitől vagyok én kivételezett? Valahogy éreztetnem kéne vele, hogy én nem vetem meg a kövérsége miatt. Mi lenne például, ha rámosolyognék? – morfondíroztam. Nem jó, vettem el mégis az ötletet. Még majd azt hiszi, gúnyolódok. Hogy sunyin kiröhögöm őt.

A kisleányra pillantottam. Csinos. Eszembe jutott minderről volt barátom, „V”. Soha semmi nem sikerült neki. Én persze rendes voltam vele. Kíméltem őt. A végletekig. Nem mertem mondani, ha bárhol sikerem volt. Ha meglátta, hogy megjelent egy tárcám, sietve megjegyeztem: „Nem fizettek érte túl sokat.” Ha fénykép is volt az irás mellett, ezt mondtam: „Na igen, de a szerkesztőségéből jövet leestem a lépcsőn.” Ha a képen ráadásul még jól is mutatam, hát ezt is hozzátettem: „Nadrágom elszakadt az eséstől, s mindenki rajtam röhögött.” Ily módon rántottam le magam, hogy ne fájjon neki a köztünk lévő szintkülönbség. Ezért még külön gyűlöl. Úgy tettem, mintha elhinném hazugságait. Sikereit légből kapott nőknél. Hangosan dicsértem senki által nem jegyzett, apró eredményeit. Biztattam.

Nem bírta. Egy idő után már nem is köszönt.

A felhúzott sorompó jelezte, félúton járhatunk.

Van-e jogom nem megbámulni a kövér kisfiút? Még azt hinné, a világ így működik. Hogy az emberek voltaképpen jók. Később ezt várná mindig, de senkitől nem kapná meg. Egy életre tönkretethetném vele. Tán soha nem heverné ki ezt a megrázkódtatást.

Vasúti síneken döccentünk át. Elhagytuk a Rendező Pályaudvart is – nyugtáztam. Két megálló van hátra csupán.

Lopva rápillantottam. Kövér, állapítottam meg újft. Átkozott dilemma. Megbámuljam? Megtehetem vajon, hogy nem bámulom meg? Mögöttem ekkor kiáltás csattant. A házaspár hölgytagja kiejtette kezéből a szatyrot.

Rémületem, ha lehet, tovább fokozódott.

Lehajoljak érte? Segítsék fölvenni? Éreztessem vele ezáltal, hogy öreg? Van ennél nagyobb sértés egy nő számára?

A férfi most az ajtó felé indult. Lassan, bukácsolva. Ha most hirtelen felpattanok, azzal egyértelművé teszem számára, hogy gyorsabb, ügyesebb és fiatalosabb vagyok, mint ő. Arcátlan módon felhívom rá a figyelmét. Szinte azt is mondhatnám, kérkedek vele. Szörnyű érzés lehet. Persze tudom jól, megtehetem, hogy nem kelek fel, maradok tovább a helyemen, s hagyom, hogy ő nyomja meg azt a bizonyos gombot. De van-e megalázóbb az efféle nyálás jótékonykodásnál? Az ilyen szentimentális, álhumanista szemforgatásnál. Gúnyt űztek idős korából, s megjátsszam, hogy lassabb, gyengébb, erőtlenebb vagyok, mint ő – ami lássuk be, teljes képtelenség, s amivel minden bizonnyal ő is teljes mértékben tisztában van –, s ezáltal arcul köpjem a természet rendjét? Tagadjam tán, hogy én vagyok az erősebb? Fityviszt mutassak ezáltal magának a Teremtésnek? Bohócot csináljak ebből a becsületben megőszült büszke öregemberből? Sárba tiporjam egy hosszú és szenvedésekkel teli élet vérel s verítékekkel kiharcolt méltóságát?

Kémények tűntek fel jobb kéz felől. Egy megálló volt mindössze hátra.

Ellenben mégiscsak meg kéne nyomni azt a gombot. Mégpedig mihamarabb. S az öreg itt közben még a távolság felét sem tette meg. A csuklós résztől számított második lukasztóba fogódzkodok görcsösen, s az ajtó onnan még vagy négy és fél méter. Pánikba estem. Lehet, nem is itt akar leszállni, hanem a következőnél. Nem ülhetek tovább a helyemen tétlenül. De nem is mozdulhatok. A megálló ellenben pillanatokon belül itt van. Már a második sorompónál járunk.

Uram, Teremtőm! Ki fog jelezni?

„Két lendületes nemzedék között egy kissé magányos maradtam”

Folytatás az 1. oldalról

Már az első generáció idejében is ott voltam, persze nem sok vizet zavartam, messze a legfiatalabb voltam, és a nálam fiatalabb Sziveri-nemzedék is egy ideig ott tartotta a nevemet, valamilyen folytonosságot jelezve ezzel. De ez inkább azt mutatta, hogy hova nem tartozom. Igazad van, nem tartoztam sehova, de ennek sem előnyeiről, sem hátrányairól nemigen mondhatok bármit. A magam útját jártam, mondhatnám, ha nagyképp lennék, de kevesebből van szó: egy kissé más volt a hangom, és két lendületes nemzedék között egy kissé magányos maradtam; nem az ember, az alkotó, ennyi. Másról voltak az irodalmi gyökereim, mint akár az előttem, akár az utánam járóké, csendesebb, visszafogottabb voltam. Nem volt ez éppen előny abban az időben. Ma sem az.

– Egy olyan túlpolitikált társadalomban élünk, és élünk, mi tagadás, ma is, amelyben a politika házhoz jön, bekopog és ajánlatot, ajánlatokat tesz. Mennyire volt hatással ez a körülmény költészetünkre, és főleg a te költészetedre?

– Eszem ágában sincs, nem is volt soha bárkitől elvitatni a jogát, hogy politizáljon, sem a tisztviselőktől, sem a gépkocsiszerelőktől, miért éppen az írókkal tennék kivételt? Szíve joga minden embernek a földkerekségen, hogy politikai véleménye legyen, és annak hangot is adjon. Még Dobrica Csóci és Csurka példája ellenére is, pedig ők aztán meglehetősen lejáratták a szakmát, a szakmámat: az írósgógot. De azt vallom, hogy amikor az író pártkatoná lett, és a pártja uniformisába bújt, megszünt író lenni. Az író, költő politikai vakasága kiábrándító lehet, de megbocsátható is, ha műve egésze mégis másról vall, mint élete egy pillanatának a téves politikai állásfoglalása (lásd Szabó Lőrinc). Az író lehet szimpatizánsa valamely politikai opciónak, lehet még párttag is, talán, de ha az ambíciói ennél nagyobbak, aligha őrzi meg sértetlenül. Vajdasági specifikum, hogy az addig is bizonytalan, ügyetlen itteni magyar pártok, az olyan amilyen demokratikus fordulat után, nem találtak magukra. Struktúrájukban, működésükben és nyelvezetükben is jobban hasonlítanak a milošević-i, mint a Zoran Dindić-i mintára. Ami elég nagy baj. Szerencsére, mindez a vajdasági magyar költészetben – mármint a rosszul értelmezett politikum, az agitáció –, az ötvenes-hatvanas évek után már nemigen kapott helyet. Már-mint a jelentősebb alkotóinknál. Néhány ígéretesnek tűnő írói pályára persze kibicsaklott a politika szorításában, tegnap is és ma is, az élet már ilyen. Vagy tudod, hogy ki vagy, vagy nem.

– Azt, hogy ki vagy, többek között az is meghatározza, hogy neked például mást jelent a tenger – akár mint metafora is –, mint egy magyarországi, vagy erdélyi magyar költőnek.

– A tenger. Persze. De ez lerágott csont, többen beszéltek már erről. Tólnai is például. A vajda-

sági magyar költő és a tenger! Ez nálam, hogy is mondjam, a kelténél jobban „bejött”. Az Adrián, Lošinj szigetén voltam katona. Tizenöt hónap elvesztegetett idő. Túl fiatal se voltam, huszonhét éves. Bár, meg kell hagyni, gyönyörű környezetben. Meg is jelent az akkortájt írt verseimben, no nem is annyira a tenger, hanem inkább a karszt. De azt, hogy ki vagyok, annyi más minden jobban meghatározta. Az a tenger olyan nagyon nem is volt a miénk. Viszont egy többnemzetiségű, federalis országban a kisebbség könnyebben megtalálja a helyét. Be kellett tartani bizonyos szabályokat, ami az együttélést illeti, jobb volt a helyzetünk, mint ma. Meg aztán inkább egymásra figyelték a volt ország nemzetei, amit olykor ki is tudunk használni. Voltak persze időszakok, mikor bekeményített az ország vezetése, olyankor aztán nehezen lélegzett ott mindenki. Visszasírni tehát nincs mit. Az a helyzet, hogy kezdetünk mindent elől. Ráadásul az ország, a többségi nemzet is az elején van... nem is tudom, hogy minek az elején. Remélem, egy demokratikus változásnak. Megtörténhet viszont, méghozzá hamarosan, hogy Koszovó és Montenegro is kiválik, a nacionalista erők még jobban felerősödnek, mi meg itt maradunk legnagyobb kisebbségnek az országban, és szállának a szemükben. Nem tudom.

– Térjünk vissza, jobban mondvá térjünk rá a költészetre. Közismert Kundera megállapítása, vagy nézete, hogy a modern filozófia legújabbban – ő a múlt század második felére gondolt – a regényben valósul meg. Mi valósul meg, mit fejez ki a költészet ma?

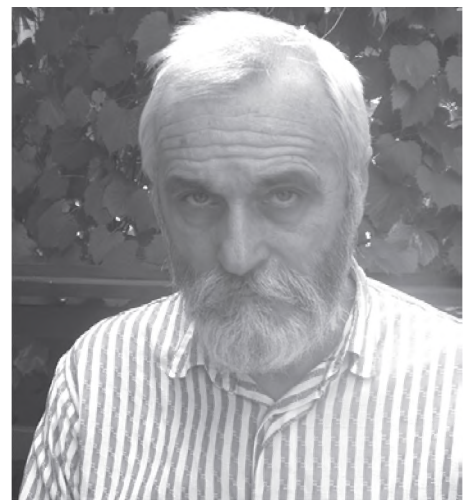
– Kunderának ez a kijelentése, hogy is mondjam, igaz is, meg nem is. De tény és való, hogy a bölcelet, a filozófia, most már közel száz éve, menekül a nagy kérdésektől. Sőt, menekül már a kisebb horderejű kérdésektől is. Nyilvánvaló, hogy a XX. század regénye sok mindent átvállalt, amire a filozófia nem volt képes, vagy nem akart átvállalni. Ugyanakkor megtörtént az irodalomban is, a költészetben is az, hogy a költő is visszavonult attól a váteszi, prófétai szereptől, ami ugyanakkor feltételezi azt, hogy komoly bölcséleti kérdésekről is mondjon valamit. Tehát, valahogy a nagy kérdések elől visszavonulóban van mind

az irodalom, mind a bölcelet, azzal, hogy igenis egy regény leginkább valahol útközben, vagy elrejtve, sejtetve elmond olyan dolgokat, amit a bölcelet is elmondhatott volna, a maga módján. És ha azt egy regény mondja, az sokszor – hogy is mondjam – könnyebben elér hozzánk. A költészet is valahol – úgy érzem – még ma is, holott lemondott arról a szerepéről, amiről beszéltem, ezt a töredezett, valahol dekonstruált filozófiát interpretálja a maga, a költészet módján. Tehát ez a kapcsolat a bölcelet meg az irodalom között soha nem fog megszűnni, és úgy érzem, hogy elég sok költői műben kimutatható a bölcséleti fedezet. Ezek persze ma már nem kerek egészek, mint valamikor; nincsenek kerek, minden kérdést lefedő bölcseltek, és ha töredezett, fragmentikus maga a bölcelet, természetesen olyan a költészet is. De még azt sem mondhatjuk, hogy a politikai költészet is véget ért, mondjuk Adyval, befejezte, kész, nincs tovább. Aztán kiderült, teszem azt Petrivel, hogy ez mégis lehetséges, Petri költészete biztos, hogy nyomot hagy, megmarad, mint érték – ha mondjuk nem is az a része lesz a legmaradandóbb, mely a politikával is foglalkozik. Amellett Petri jó példa arra is, hogy a költészet soha nem üres csevegés, soha nem véletlenül olyan, amilyen; Petri költészete mögött is egy talán leginkább liberális világnézet valahol mindvégig ott van. Ne feledjük ezt se el.

– Hogyan keletkezik a vers? Az ihletet szokták párosítani a költészettel, a koncentrációt pedig a prózával. A költészet hagyományosan a pillanatot szűlötte, a próza hosszan érlelődik. Hogyan keletkezik, hogyan íródik a költészet ma?

– Én nem tudom, hogy a költészet ma hogyan íródik, vagy hogyan íródott tegnap. Én azt tudom, hogy nálam hogyan születnek a versek. Márpedig

elégé különözöképpen. Nagy általánoságban az én munkámra – hogy így mondjam – inkább jellemző az, amit a prózával kapcsolatosan mondtál. Koncentráció. Én kevés verset írtam úgy, hogy ültem az íróasztalomnál, vagy egybeült, és megéreztem az úgynevezett nagy ihletet. Bár erre is akad példa. Egy hosszú, majdnem 100 soros verset, hét egybefüggő szonettből álló, de nem ciklust képező, hanem egyetlen verset (ez a *Kóros elváltozások*, mely tulajdonképpen

címadó verse ennek a kötetnek, amelyre a díjat is kaptam), az ihlet szűlte. Ültem délután, fáradtan a konyhaasztalnál, és még nem tudtam semmit a versről, csupán egy fél sort (megvolt már az egész, csak szavak kellett hozzá), de tudtam, ezt meg kell írnom, és egy óra alatt készen volt a vers. Na, általában ilyen szerencsém ritkán volt az életben. Az én versírásomra igenis az a koncentráció érvényes. Ezért nem véletlen az, hogy sűrűn – relatíve sűrűn – írok versciklusokat, olyan volt *A krupie kiosztja önmagát*, és főképpen olyan volt a *Változásom könyve*, ahol egyszerre csak, váratlanul meglett a ciklus, a könyv vázlata. Én három verset írtam meg először, amikor rájöttem, hogy valahonnét én ezeket a címeke ismerem. Egy versciklus volt eközben a fejemben már akkor is, és akkor jöttem rá, hogy én tulajdonképpen két versnél egy az egyben azt a címet adtam, ami a Változás könyvében, a Jí csingben is cím, a harmadik verscímnem nem sok köze volt az egészhez, de akkor azt is odaidomítottam, és egyszerre létrejött valami. Megvolt egy verseskötet váza, mégpedig egy nagyon jó váz tulajdonképpen, mert a Jícsing egyrészt egy bölcséleti könyv, másrészt egy jóskönyv, és a 64 kua, amely azt a rácsot adta nekem, amire aztán majd felépítem azt a verseskötet, valahol lefedi a világot, mint olyant. Persze ezt nem kell szó szerint venni, mert hát mi fedné le a világot? Azt a sokszínűséget, a tarkaságot egészében? Tehát egyszerre megvolt előttem a feladat, amit csak egy hatalmas koncentrációval lehetett készíteni, még nagyobb koncentrációval talán, mint ahogy a prózáiról írja a regényét, mert a prózáiról, ha éppen aznap a kedve úgy hozza, elkalandozhat másfelé, kitérőt tehet a regénytől; én végig a mondanivalómra koncentráltam. Holott általában ózokodok mindentől, ami átvesz valaminek a kész sablonját, mert ilyenkor mindig valami eredendő dilettantizmusra gondolok, úgyhogy hetekig bajlódtam, kínlódtam, gyötörtém emiatt, hogy nekifogjak-e egyáltalán. Közben éreztem, hogy ez most mégis nekem való feladat, azt tehetem, amit akarok, ami végül is egy hosszan tartó ihlet lett, vagyis az a fajta koncentráció, amelyről beszéltem, amit újra és újra, naponta felélesztesz magadban. A ciklusnak persze az eredeti Változások könyvéhez nem sok köze van, csupán adott egy egyszerű vázot, amire rászabhattam a versfüzérémet.

Lövenbräu

Vagy vagy – vagy nem vagy.
S ha igen: Hogy vagy vagy vagy
jön az most ide?

Hogy: Vagy? Vagy: Hogy vagy?
A címken az oroszlan?
Vagy egyáltalán?

Mint e pohár sör:
Vagy vagy... Vagy voltál
darab ideig.

S ha ma vagy: Holnap
is még lehetsz. Hogy hogy?
Ahogy vagy. Vagy nem.

ORBÁN JÁNOS DÉNES

rovata

DEBÜT

ÖRDÖG
TAMÁS

Trolidal

közhelyes felszín
vajon a mell szín
ed bíbor izzó
tungsram izzó
altested tejszín
umcaca mely szín
ültig rám passz ül
umca én passzol
míg ő dalolok
kis szerény elek
fekhelyem pléd hát
sód édes éld át
um mit én s velem
ajtom ne csapd rám
umca légy arám
fátyol nélkül hús
ban élek no huss
tanuljunk trolit
meg vezetni lit
erszám a testnedv
hajtja és jókedv
rőt mokus farka
az enyém tarka
fekete szmogos

mosolyod jogos
kis áramszedőm
én bíbor redőm
umca leszakadt
ott virág fakadt
már már pad s köztér
ígyhalok közér
folyik vérem a
pad míg mérem a
nyomást in beléd
kifekszem eléd
mezelen dalban
turkálj meg aljban
refrain jövel már
s oldott övvel vár
umcaca umca
umcaca umca
nedvesre ölel
keringő öllel
umcaca umca
umcaca umca

PUSKÁS
ATTILA

Pénzről lenne szó

Parttalan Csaba, költő és alanyi filozófus, a városba érkezett. Körbenézett, és meg volt elégedve azzal, amit látott: görbe utcák, műzeumok, kocsmák. Nagyjából valami ilyesmire számított. Kóbor kutyákat látott és templomokat és cigarettázó polgárokat, akik nem félnek a kóbor kutyáktól.

Nem gondolkodott azon, hogyan fogja érezni magát itt. Egyszerűen csak megérkezett. Pacalt ebédelt, sört ivott, tetszett neki a város, csakugyan. Mikor a számlát fizette, kettő kényelmetlen dolog tűnt fel neki:

1) pénztárcája meglehetősen hasonlít a fizetőpincér brilkójához (sürgősen lecserélni valami finomabb darabra);

2) készpénze fogytán (momentán).

– Mondja csak, hol találok a közelben bankautomatát? – kérdezte a pincért. Ráérősen elszívott egy cigarettát, majd puhakalapját homlokába tolva, zakóját panyókára vetve, baljában a libafoszöld utazótáskával a mondott irányba indult. Borralót nem adott.

Néhány utcával odébb valóban megtalálta a főteret, kedvtelve vette szemügyre a csinosan kikövezett placcot, az árvácskákat a betonvályúkban, elhaladt a Casino és Játékkerem, majd a Városháza mellett, futó pillantást vetett hazánk nagyjának szoborba dermedt, korrodált és lepiszkított, sértődöttségét méltósággal viselő magányára, és amikor a banképület melletti automatához érkezett, sietősen hatolt be kártyájával a gépbe. Kód, összeg, feszült várakozás. Aztán persze semmi. Se pénz, se posztó, se kártya, se derűs jókedv. A bank pedig zárva.

– Kurva – summázta röviden a helyzetet Csaba.

Cigarettára gyújtott, és köpött is volna, ha tudott volna köpni, de nem tudott. Valahányszor megpróbálta, végül mindig magát köpte le, ebben is a pikareszkhősökhöz hasonlított.

– Utállak – sziszegte a gépnek –, ördög bújjon beléd!

ÉN IS UTÁLLAK, jelent meg a monitoron.
– Hm. Ez nem túl eredeti – jegyezte meg bosszúsán Csaba –, ezt már olvastam valahol. Vagy én találtam volna ki, még régebben?

KORCS VAGY, pötyögte a gép.
– Így nem lesz jó. Hozzad vágok valamit, komolyan.

TALÁN A TINTATARTÓDAT?
– Roppant elmés, mondhatom. Hol a pénzem?

ITT VAN NÁLAM

– Add ide!

NEM ADOM

– Add ide!

NEM ADOM

– Na jó. Tudod, mit? Nem érdekel. Ha nem adod, hát nem adod. Dögölj meg.

MONDTA A LÓ A BÖGŐLYNEK

– Ami azt illeti, fogytán a humorom.

VISZLÁT! TRANZAKCIÓ BEFEJEZVE

– Mi az, hogy viszlát? Add ide a pénzem, te cenk! Te Moloch! Hallod?

– Mi baj, aranyoskám? – idős néni állt meg Csaba háta mögött, kezében bot és az elmaradhatatlan csikos szatyor.

– A gép – mondta Csaba –, nem ad pénzt. Szórakozik velem.

– Nekem is kevés a nyugdíjam. Tudja mit, fiatalember? Menjen be a Tanácshoz, látja, ott, az a nagy épület. Ott biztosan meg tudják mondani, hogy mit kell ilyenkor csinálni.

MAGYAR
LÁSZLÓ

Körömgvár

1905–1937–2005

rezzenő vonatfűty az élet
valahol félúton síneken
fémszagú fémizű síneken
közeleg csonkított ítélet

száz évünk ma nélkülöd kihuny
mint üresség mi egész kerek
hisz fény a fényed mi kód terek
külvárosi sötétjét a gúnyt

kioltja végleg s eszméd velünk
kérdéskör a hol miért s minek
de felelj meg most mindenkinek
tanítónk boldog könnyet nyelünk

Kongó életkép

karóval jöttél s belémdöfted
mély csontig hatoló fájdalom
velem együtt itt valék vagyunk
egyedül de keresetlenül
a város elfedi halálom
s külhonként bennem dobog szívem
árván mert senkim is elhagyott
személyesnév más felsorolás
dűledező alkonyórákon
mit megtör monoton nagy zörejt

s zakatol tól

remeg a körömgvári láz
még közben melán felanyáz
fel fel a csillagos égbe
tűdömbbe hamuvá ég be
ezen röpke tett és a nyár
mikor túlsordul füst és nyál
tódul a légüres térbe
söntésbe csak élni tér be
műpinák izomszag köré
mi kénytelen csak csak övé
lazít övet siklik vászon
haza rest nyégykézláb másszon
álmodjon meg jövőt valót
keressen tán borra valót
hörpint jaffa röppen mosoly
kis madarunk be be fosoly
elsuhantat szárnyán volán
integet peroni jólán
munkásnő köztalajdoni
ki sz nélküli adoni
álma távfűtés konvektor
meleg éjjelen konvektor
benyalván vén talán hogy vény
egy szebb tb életre tény
hogy stagnál mostan az álom
kalauz sem ragad vállon
mint légy rajlik a környezet
sej haj hely kifűjt övezet
orr és lakótelep hajnal
s körömpítő ősz hajjal

– Köszönöm – mondta Csaba –, még próbálkozom inkább. Nem hagyom annyiban, tet szik tudni.

– Maga tudja. Meg aztán nem is biztos, hogy bent vannak hétvégén.

– Hát, igen. Majdcsak lesz valahogy. Tetszik tudni.

– Sehogy még sose volt, azt szokták mondani.

– Azt. Csókolom.

– Viszontlátásra, aranyos! Ügyes legyen!

Csaba még hallotta, ahogy az öreg néni azt mondja, nincs most nálam semmi, aranyoskám, nincs semmi neked való a szatyorban, de ez már a reménykedő, zsemleszín kóbor tacsónak szól.

– Add ide a felét – próbálkozott. Semmi.

– A francokat! Add ide mindet, azonnal!

Az a dolgod, hogy ideadd!

TUDOM MI A DOLGOM

– Kezd elegend lenni, öregem. Elárulnád, hogyan juthatok a pénzemhez?

EZ A HARC LESZ A VÉGSŐ

– Hogyne. Csillagosok, katonák. Ezt hagyjuk.

BÖLCESSÉGET SZÓL AZ IGAZNAK

SZÁJA ÉS A NYELVE ÍTÉLETET SZÓL

– Te jó ég, mibe keveredtem már megint..

Ki vagy te, hallod?

ROBERT GIDA

– Nahát, ez már tényleg sok. Tudod, mit?

Itt a vége. Nem veszek részt ebben a marhaságban. Felejts el. Nem kell a pénzed, fulladj bele. Verjen ki a ragya. Hugyozzanak le a kutyák. Sújtson le rád az istenharagja. Igen?

Ajánlom magamat! – azzal Csaba kalapot emelt, hátat fordított és visszafelé indult, még mindig dohogva, a kerthelyiséghez, ahonnan idejött.

Egy pillanatra megtorpant, amikor a berregést meghallotta a háta mögül. Kiadta a gép a pénzt és a kártyát. Nagyot köpött, és fel sem tűnt neki, hogy a slejm ezúttal a betonon landolt, nem pedig ingmellén vagy nadrágja szarán. Azután elszántan tovább haladt, meggyorsította lépteit, és közben arra gondolt, hogy maradék kevés pénzét feltétlenül elsőrözi, aztán meg majdcsak lesz valami.

Schogy még sose volt.

„Hatévesen, amikor az első verset elolvastam az iskolában, odaálltam a szüleim elé, és kijelentettem, hogy költő leszek. Szánakozva-büszkén arcon simítottak, és megígérték, hogy bevezetnek a rimes sorok fortélyába. Attól fogva nap mint nap összecsendő szavakat keresgéltem, míg nem anyám egy alkalommal értésemre adta, hogy a költők korán halnak; ezt bizonyítva megmutatta képen Petőfit és József Attilát. Évek múlva elkészültem a válaszzal, miszerint az írók sokáig élnek – ezért író leszek, olyan, aki költeményeket ír.”

Beszélgetés
egy vonatfülkével útban
Nice és Velence között

Hosszú volt az út? Tudom, mégis
szólj magadról valamit, mi ért téged;
s mi addig itt csak vártunk. Mondd,
milyen volt a Boszporusz? Átkelni
néma földrészek fölött, zúgón és selymesen,
akár a szellem vagy kiáltó Odüsszeusz?
Milyen volt hallani a patakok csorga ízét, és
mint habzó leányhajak, fűrődni bennük,
surranni a köveken át, mint akár
Kolumbusz üvöltött az Atlantián?
Azám, féltettünk is nagyon, hogy
csellengsz így szabadon, és vissza talán sose
találsz.

Kísértett is a cserregő vadon, vagy
eltűnni sebtén egy utcán Velence rózsái
közt, mint ahogyan néha a vadvirág lebben
a kereső szélben; mintha csak szebben és
szebben énekelne attól. Jó volt ujjaimmal
játszva, fejből kikeverni az ég színét a
hegycsúcsok fölött, néhány biggyedt
szót a párafolt mögött irkálni a lapra.
De mintha a szekrényajtóban állva, a zakókból
a fogason még mindig egy-egy
álmos utas nézne rám vissza.

Milyen volt, ahogy egy vonatkupéban ülve,
a megtört sárga fényen át látni az
erdők lugasát, vagy elbambulni akkor,
ha épp elfeledsz egy állomást?
És milyen volt a toll végét harapva
írásodból felnézni, és szavakat
kihagyva a sötétben ülni?

Selymes – talán, de inkább csak ropogott
és zötyögött a vonat, rázott, és huzat
nyekergett az ablakon, és ha becsuktad, csak
újra magától kinyílt.
Csorgó – lehet, de inkább múlandó kerteket, és
meghajló citromfák árnyéka kergetett, és a szemem ha
lecsuktam, minden pisszenésre felcsattant újból.

És mi az, amit láttál, amitől arcod
pírja mostanában izgatott, és ha merengve
valaki meglát, nyomban derűt színlelsz, nehogy
észrevegyék szemed könyöklő tüzeit?

Bejött... megkínált és leült, majd rám
nézett, mint aki régóta ismer.
A hangja némán és lopózva ellopta
tőlem rögtön, milyen volt az otthon, és
mint fénylett rám ott a csillag.
Azután beszélgettünk. Ő olaszul, és én
franciául, ahogyan éppen tudunk,
azután aludni akart, és én hagytam,
elnéztem, mint küszködik benne az álom, s minden
futama után felpillantott rám, aki őt
néztem, és találkozott a szemünk.
Mosolygott, és én tudtam, hogy még négy órán át
együtt leszünk.

Mesélj csak, és én itt vagyok veled, hallgatlak,
figyelem szerelmedet – érkeztével
elköltözött belőled minden forradalmiság.

Tarka ajka volt, mint Matisse képein
a nő, de nem szerelem ez, csak teknő,
és én pont beleférek. Ha pedig az
asszony mosni jön, majd elbújok, és
kiürítve ismét visszafekhetek bele.

Meglátod, holnap azt is tagadod, hogy
találkoztatok, címét is eldugod, fiókod
sötét lakója lesz, és magad is
csak meglesed, ha egyedül hiszed
pillantásodat.

Tagadom most, nem sűgom senkinek, hogy
keze az enyémben bújhatott, s aztán búcsút
mondott.

Őt nem felejttem, habár oly kevésbé
tudom, miként vágja a körmét, vagy mint
szedi a morzsát az asztalon, mégis a szeme
nekem énekel, hajából kéklött a cigarettafüst, és
mégis nekem az ezüst, vagy még annál is
ércesebb korom. Keze zenélve dalt mímelt az
ajtón, a lámpa arcára sárga füstöt tekert, mosolya
pedig csak nekem dalolt, csak nekem dalolt.

Az idegen nyelven író, de magyar származású vagy éppenséggel magyar emigráns szerzőket irodalmi fórumaink már a rendszerváltozás előtt, a közlési korlátok idején is igyekeztek itthon bemutatni. Így az olaszra lett magyarokról is illő módon tájékozódhattunk; önálló kötetben, magyarul olvashattuk Marcello Cora (Korach Mór) írásait, Paolo Santarcangeli kultúrtörténeti és szépirodalmi műveit, Edith Bruck regényeit, és 1993-ban már Giorgio Pressburger novelláit is.

Kétségtelen, hogy e sajátos, visszahonosító recepció olykor felnagyította egy-egy mű vagy pálya jelentőségét, de ne feledjük, hogy a visszafogadás aktusa rendszerint elfogultabb a befogadásánál. Alighanem ezért fordulhatott elő az ellenkező eset is, a fenti névsorból hiányzó kiváló költő, Tomaso Kemény esete, akinek jelentőségét igaztalanul elhalványította, hogy csak néhány verse jelent meg magyarul. A *Nagyvilág* folyóirat ugyan idejekorán felhívta rá, és munkakapcsolatot is tartott vele, a nyolcvanas évek végén pedig a Magyar Írószövetség is vendégül látta őt, magyar nyelvű kötetére azonban mindmohig várni kellett.

Tomaso Keményt 1948-ig Kemény Tamásnak hívták; budapesti kisdiák volt, amikor a diktatúra kibontakozása emigrációra kényszerítette családját. Új hazájában később kiválóan megtalálta helyét, olasz költő lett, s ráadásul egy harmadik nemzet kulturális követe, az anglistika tudós professzora, aki művészi szinten fordította és fordítja ma is olaszra a legnagyobb angol költőket. Brit kötődésének fonákjáról, vagyis arról, hogy miért fordított jóval kevesebbet magyarról, s miért csak később ültette méltó olasz nyelvre Adyt, Kosztolányit, Gergely Ágneszt és József Attilát, éppen a most ismertető, magyar tárgyú kötetéből sejtethetünk meg mélylélektani okokat.

A 2004-ben elkészült *La Transilvania liberata* kézenfekvő alkalmat kínált könyvkiadóinknak, hogy a több évtizedes mulasztást pótolva kötetben is megjelentessék Keményt. A történelmi eseményeinkből, mítoszainkból, legendáinkból szőtt modern kisépessz olyan idegen nyelvű magyar mű, amely szervesen kapcsolódik nemzeti kultúránkhoz, nyelvi adaptálása így természetes

A megszabadított aranykor

szükségletként merülhetett föl. S ha könyvkiadásunkat nem bénítanák anyagi korlátok, azt is természetesnek vehetnénk, hogy a tárgyhoz illő elkötelezettség és a kolozsvári–budapesti kettős székhely a *Dunánál* kiadót indította arra, hogy elkészítse a magyar változatot. A kiadó korrektségét dicséri, hogy a címgoldatban megnevezi a javaslattevő római egyetemi tanárt, Sárközy Pétert is, és külön megköszöni „a fordítás nehéz feladatát” Szkárosi Endrénének, aki – tegyük hozzá – az utóbbi két évtizedben Tomaso Kemény magyarországi népszerűsítője volt.

Kemény erősen asszociatív címet választott művének. Az azonnal kihangzó tassói utalás (*La Gerusalemme liberata* – *A megszabadított Jeruzsálem*) az olasz olvasóra afféle captatio benevolentiae-ként is hathatott, funkciója azonban ennél több: az ismertet veszi segítségül az ismeretlen befogadathoz. A mű ugyanis bő-

Tomaso Kemény: *Erdély aranypora* (ford.: Szkárosi Endre), *Dunánál* – Irodalmi Jelen Könyvek, Budapest–Arad, 2005

séggel sorakoztatja a sajátos magyar kultúrtörténeti adalékokat: az ósvallás, a nemzet-történet, az 1956-os forradalom, az erdélyi elnyomatás nevekkkel és fogalmakkal megidézett mozzanatait. S mivel az előadásmód látomásos, álomszerű, azaz a sűrűn váltakozó megnevezések, képek, töredékes jelenetek inkább megidéznek, mintsem elbeszélnek, további segéd-eszközök is kívánatosnak látszottak: Kemény a tudományos közleményeknél szokásos, számozott jegyzetekkel is ellátta hőskölteményét, s bevezetésül az egyes énekek tartalmi kivonatát is közölte. Siessünk megjegyezni, hogy e gazdag kísérő apparátus korántsem ad a könyvnek afféle „ifjúsági kiadás” jelleget; a kihagyásos-utalásos szövegpítés folytán még a tájékozottabb magyar olvasó is nagy hasznát látja.

Maga a mű is elárulja, ám a szerző megnyilatkozásai még egyértelműbbé teszik, hogy álomszerű helyett akár pszichoanalitikusnak is nevezhetnénk az előadásmódot. „Az eposz gondolata akkor született meg bennem, amikor elvesztettem anyámat [...], aki az egyetlen kapocs volt köztem és a között, ahonnan származom”, mondja egy 2001-es interjúban Kemény. „Ő énekelt nekem a magyar Erdélyről [...], ahol világra jött [...]. Megírtam hát ezt a 12 éneket, nem könyvet szerkesztve, hanem emlékeimet hallgatva.” A tudat mélyén végzett búvármunkáról van tehát szó, a személyes eredetmítosz kirakójátékról, amely az építőelemek miatt nemzeti dimenziót öltött, és az eposz műfajához vezetett. Így értjük meg, hogy miért készült a vékonyka kötet húsz esztendeig, s talán azt is, hogy a szerző által lefordított magyar versek száma miért éppen ekkor szaporodott meg.

Az eposz erősen hagyományos műfajának Kemény modern formanyelvet adott. Megőrzött ugyan néhány klasszikus kelléket (propozíció, in medias res, csodás elemek), fölvetve ugyan az énekmondás fennkölt hangnemt, s mondatait is a hagyományos logikai-nyelvtani rendben fűzte, ám a nyelvi közlés gondolatserkentő kiha-

gyásaival, a szövegmélekek idézésével, az idegennyelvi elemek alkalmazásával, a szójáték-szerű torzításokkal és a műveltségi adalékok sorakoztatásával az avantgárd felé közelítette nyelvezetét. Valóban nehéz feladat volt tehát a fordítás, és Szkárosi Endre nemcsak a régi szövszó újabb jószolgálatával, hanem a poétikai tudás biztonságával is végezte. Különösen ott érezte elemében magát, ahol a szöveg az alkatához közel álló, kísérleti költészet jegyeit hordozza, s nyelvi leleményekkel is dolgozhatott. A legnehezebb feladvánnyal mindjárt a címben találkozott: Tasso megidézésével Kemény az olasz olvasókhöz szólva olasz irodalmi háttérrel adott művének, s a fordító ilyenkor aligha tehet mást, mint hogy e háttérrel is megpróbálja saját olvasóinak „lefordítani”. Szkárosi egy mássalhangzócserevel Jókai-háttérhez folyamodott, s a magyar változatnak az *Erdély aranyporacím*et adta. Leleményével ugyan a tassói „megszabadítás” emlékeztető, az aranykor megidézésével szelidül, az eseményekkel azonban némiképp visszanyeri jelentését, hisz Keménynek is épp az emlékképek „szabadítják meg” Erdélyt. Ahhoz pedig idő kell, hogy az efféle szemcsapda-címek beépüljenek a köztudatba, s még a kevésbé tájékozott tudósítók se ültessék vissza az eredeti nyelvre – mint ahogy ezáltal történt – tükörfordításban.

Aki most Tomaso Kemény kötetét magyarul olvassa, egy kicsit olasz olvasóvá is válik. Mert bizonyára elgondolkodik azon, hogy mit jelenthet a könyv a szerző új nemzetársainak. Elég erős közvetítő-e a közös nyelv, hogy átélhetővé tegye számukra a másféle múltat? Betöltheti-e ez az újkori, kicsiny nemzeti eposz – még ha parányi részben is – a *Kalevala* vagy a *Kalevipoeg* hírvivő szerepét? Egyszóval: többet tudnak-e rólnak az olaszok e tizenkét ének után?

Aztán, ha kérdéseit sikerül megválaszolni, eltöprenghet a könyv várható hazai sorsán is.

SZÉNÁSI FERENC

Bizonyára kockázatos lenne kijelenteni, hogy mit gondol önmagáról, a világról, a létről és a versről egy költő, ki olvasásra kínálja verseit. Nem tekinthetünk el ugyanis Arany János ilyen értelmű reakciójától, híressé vált indulatos megjegyzésétől: „Gondolta a fene!” Sőt még az sem jelenthető ki teljes bizonyossággal, hogy mit érez, aki versben szólal meg. Igaz ugyan, hogy – s ebben is Aranyra hivatkozunk – a költő, ki érzi, az mindjárt tudja is: „Érezni kell csak, és mindjárt tudod.” (*Vőjtina levelei öccséhez*). Azt viszont helyénvaló leszögezni már az elején, hogy Nagy Attila versei elindítanak az olvasóban egyfajta meditációt életről, a világról, metafizikai kérdésekről és a versről. Erről a szellemi kalandról adhat számot mindössze a kritikus.

Költőnknek közvetlenül az olvasóhoz való fordulása különben jelen van már új, *Sehol a hely* című, immár ötödik kötetének beköszöntő versében (*Átírt sorok*). Eszerint a vers az, amiben felismeri önmagát, aki azt választja, sőt igazán általa lehet önmaga, hiszen a teljes életet foglalja magában, a költőt idézve: „semmisségektől tragédiáig”. Ezzel egybehangozóan pedig hangulatokat és érzelmeket, természeti- és tájélményt csakúgy felfedezhetünk ezekben a versekben, illetve Nagy Attila eddigi lírai produkciójában, mint kulturális- és isten-élményt, valamint meditációt férfi és nő kapcsolatáról, életről-halálról és a költészetéről. A változóban az állandót keresi. A hangulat- és érzelmi kitörések mögött például föllelhető valamiféle felismerés kimondása is a férfi-nő kapcsolat állandójáról („marad az együttlét biztonsága... és minden ami még hátravan”), ami fontos lehet a világ disszonanciáinak és riasztó távlatainak elviselésében.

Nagy Attila előző kötetét olvasva is megbizonyosodtunk: a szó igazi értelmében lírikus szól verseiből. Élmény és gondolat kéz a kézben jár költőnk nagy műgonddal komponált kis lírai darabjai esetében. Nem véletlenül juttatja eszünkbe klasszikusaink közül elsősorban Arany Jánost vagy József Attilát...

Lírikus szól a versből

Nagy Attila verseinek szembevető jegye a zeneiség. A sorvégi összecsengő szavak viszont szintén – a zenei hatáskeltésén túl – az élmény és gondolat mélységét, sokrétűségét sejtetik. Bizonyosságul a már hivatkozott nyolcsoros beköszöntő vers rímhelyzetbe állított szavait emeljük ki: *élnék–semmisségek, tragédiáig–világlik, versszalag–magad, hozzáteszel–magad leszel*. A létezés elevenségét nyelvilag érzékeltető, a „levést” mint folyamatot állító igék alkotnak rímpárokat a világ kis és nagy dolgait megnevező szavakkal egyrészt, másrészt pedig a vers és az individuum (versszalag–magad) kerül mellérendelő viszonyba egymással, jelezvén költészet és szubjektum kölcsönös feltételezettségét. A versben felismerheti magát az ember. Maga a vers pedig így hangzik: „Ezek a sorok mindenkiben élnek. / Versbe emelve: semmisségek- / Től tragédiáig, / Mint kifutópálya világlik // A versszalag- / Talán felismered magad. / Elveszel belőle, hozzáteszel: / Mindenképpen te magad leszel.”

Hasonlóképpen a rímekből kiindulva közelíthetünk a *Van egy föld* című lírai „dokumentumhoz” is, amelyben az *Erdély–erkély–elfér*, illetve a *Kárpátok–látjátok* rímek rácsózata mögött (a vers rímképlete: a a b b a) a transzszilván gondolat – Erdély mint népek és kultúrák közös földje – ragadható meg. Igaz viszont, nincs ebben áhítat, mint a Kós Károlynak ajánlott Áprily-versben (*Tetőn*). Nagy Attila verse esetében sürgető követelménnyé válik a költői megszólalás: „Csak éppen látjátok, / Hogy rajta minden nép elfér.” Az Erdély szóhoz ez esetben is kapcsolódik ugyan egy pozitív töltetű, a kilátás és a szabad szemlélődés gondolatát magába rejtő szó, az erkély – Áprily tetőket tud magáénak: „többet száznál és ezernél!” –, páros rímet alkotván egymással a tulajdon- és köznévről, de a három sorral

odébb, magát a verset is lezáró *elfér* ige visszautal a verskezdő páros rímre, összecsendül vele távolból visszatérő rímként, s az egymás mellett harmóniában való közösségi-etnikai létezés két-ségességének gondolatával tölti fel a vers eszmeiségét, mi több, a közbeeső páros rím, a rímpárt alkotó *Kárpátok–látjátok* is feszültséget gerjeszt. A látjátok ige használatával ugyanis nem a szemlélődés és annak beteljesülése kerül kiemelésre Nagy Attila által („Tekintetem szárnyat repesze bontott” – mondotta Áprily!), hanem amaz eszme megvalósulását sürgető indulat a „Csak éppen látjátok” tagmondatba foglaltan. A *Kárpátok* főnév által befogott jelentés ugyanis

Nagy Attila: *Sehol a hely*, Versek, Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 2005

nem több, mint egy természeti-földrajzi adottság kijelölése, következésképp az itteni emberi-közösségi és szellemi jelenlét biztosítása komoly kihívás lehet számunkra. Ezt sugallhatja különben a könyvcím is – *Sehol a hely* –, amely ugyan egy kötetbeli magánéleti lírai versnek a címe, de kiemelt pozíciójából adódóan, könyvcímeként nem tekinthetünk el a többi versre vetülő hatásától sem.

Ily módon követve a Nagy Attila-vers egyetlen, hangzó sajátosságát, beláthatjuk Horváth János igazát, aki szerint „az igazi jó rím nemcsak hangegyezést, hanem értelemi és mondattani különbséget, gondolati újdonságot, sőt meglepetést is követel.” (*Rendszerez magyar verstan*). Mely követelménynek legtöbb esetben meg is felel költőnk.

Meglepetésnek számíthat napjaink szövegpítkezési és dekonstrukciós kísérletei közepette talán az is, hogy Nagy Attila a nagybetűs Művészet és Szép mellett tesz vallomást egyik ars poeticájában, mondván: „A remény bennem is / Foszolt szerzetesét. / Hallgatok immár, s hallgatok Zenét, // Mely áthatol kérges agyvelőn, szíven. / Mert erősebb a Szép, / Mintsem hiszem.” (*Van Gogh szíve*) A verset Szabó Lőrinc emlékének ajánlja a költő, de van Jékely (egy korábbi kötetben), Szilágyi Domokos, illetve a klasszikusok közül Balassi emlékének ajánlott vers is, amely akár Nagy Attila értékpreferenciáira is rávilághat, legalábbis ami a magyar lírát illeti.

Súlyos örökséget vállal az 1954-ben született és jelenleg Marosvásárhelyen élő és alkotó Nagy Attila, hogy hasonlóképpen súlyos kérdéseket vehessen fel, mint az Erdélyben születő vers íves mai mestere.

BORCSA JÁNOS

Nyelvtani gyakorlatok

Volt már ilyen, de mégis fontos megjegyezni, hogy Pollágh Péter 2001-es első kötete, a szerényen ünnevelt *Eleve terpezs* egyáltalán nem ígérte a mostani, *Fogalom* című kötet teljesítményét. Az akkor modorosán áterotizált, „szüzzoltók”-ról verselő szövegek helyett Pollágh redukált, allűrmentes, szűk szótárt használó verseket ír, melyekben a hasonlatokat gyakran nem fejezi be, a képeket pedig itt-ott egyenesen kerüli. Az új kötet az én és környezetem drámáinak tűnő kapcsolatát a korábnál sokkal izgalmasabb terepen tárgyalja: elsősorban a kapcsolatot létrehozó nyelv működésére kérdező rá, és a leírt vagy kimondott mondatot próbálja eseményként megérteni. A mondatot, mely szerint folyamatosan megtörténik velünk, meg hozzá pontosan meghatározott időben és térben, akár beszélők, akár a beszéd hallgatói vagyunk. A mondatot, mely mint esemény elmesélhető, felidézhető, továbbgondolható, de sohasem ismétlődő. Azért beszél, hogy a beszéd alkotórészei láthatóvá váljanak.

Pollágh nagyrészt rövid, koncentrált, talányos, filozofikus verseket ír, feltűnő komolysággal és szigorúsággal. A kötet minden sora mögött ott áll az analitikus gondolkodó, aki ugyan egy-egy fontos szó (pl.: „nyelv”, „test”, „tehetség”, „haza”) megértésével vagy definiálásával próbálkozik, de leginkább a bizonytalanságok megerősítéséig jut el, azt tudja meg, mit nem jelenthet az adott fogalom. „Nem mondat a mondat” írja például a meglepetésre idecitált Pilinszkyvel, akiről talán azt hittük, nem ezért szeretjük. De a kötet idézetei és kommentárjai meggyőzőek: a kései Pilinszky mellett Oravecz Hédi és Tandori Tördék *Hamletnek* című első kötetét tekinthetők a *Fogalom* távoli előzményeinek, azaz erős az a hagyomány, melyhez Pollágh csatlakozni kíván, és melyet, szerencsére, igyekszik a saját szája íze szerint formálni.

De ez még nem válasz arra, vajon miért lehet ez a költészet érdekes? Kit és miért érdekelhet

ma egy efféle gondolati líra, melyben nincsenek allegorizálható történetmorzsák, nincsenek vágyak, szorongások, nincs gyász, szerelem, gyűlölet, nincs csók és könny, de még viccek vagy tréfás kiszólások sincsenek? Hiszen nyilván nem véletlen, hogy a kortárs magyar költészetben eleve kevés, a fiatal irodalomban pedig nincs is az ilyen beszédmódot hasonló színvonalon, hasonló következetességgel működtető szerző, és ma már persze Oravecz és Tandori sem ilyen verseket ír. Hová szeretne Pollágh ezzel a szokatlan, figyelmet és elmélyülést igénylő költői nyelvvéleltni?

Legfontosabb mozgatója a mindig szimpátiás lázadás, mely itt a kortárs lírát meghatározó dalszerű, játékos, könnyed hang ellen irányul. Ezért próbálja magát a bevett költői témáktól távol tartani, próbál a versnek súlyt adni, a vers lehetőségeire radikálisan rákérdezni, miközben igyekszik a mai költészet iróniáját, lendületét és ötletességét átmenteni, azaz friss és nyitott szövegeket létrehozni. Tehát pont emiatt, a kihívást jelentő kísérlet kétes sikere miatt lehet a kötet érdekes. Hiszen ő is tudja: az újítás még nem előrelépés, a tagadás még nem cáfolat. Pollágh érvényes problémákat vet fel, de ahhoz, úgy érzem, nincs elég ereje, hogy meg is oldja ezeket a problémákat.

A legnagyobb gond, hogy saját pozícióját sem tisztázta. Amikor azt írja: „hol a normakövetés úgy hívják: / »tehetség« – hibázni ott kitüntetés” („*Nem jöttem el*”), akkor nem a radikális költő, hanem a meg nem értett zsenik gyanús, inkább a dilettánsokra jellemző szólamát visszhangozza. Furcsa, hogy ezt nem veszi észre, hiszen máshol pontosan érzi, hogy miként lehet egy értékrendszerbe bele-

helyezkedni, vagy hogyan lehet ironikusan kihátrálni onnan, sőt, a kötet épp az efféle sztereotípiák és automatizmusok lebontásában jut a legmesszebbre.

Ezt tudja megcsinálni a *Kik vagyunk mi, hogy mindent értsünk?*, illetve a *Hiába van palotád Budán, Pesten jársz a boldogság után* című verseiben. Előbbi „az őz foga / a nyelvre fáj” és „az ember fáj az őznek” sorokkal a „fáj a foga valamire” szólás darabjait teszi a vers tengelyévé, épp a „fáj” szó eredeti jelentésének visszaadá-

Pollágh Péter: *Fogalom*, JAK – L'Harmattan, Budapest, 2005

sával, míg utóbbi a „Mint temető: tele a test” képpel operál, mely viszont a „temető” fogalmát rántja ki a hozzákapcsolódó közhelyek hálójából. A kötet második felében pedig egyszerre beszél például a „cukor”-ról mint édességről és be- tegségről, sőt mint drogról, de a „nyelv”-szó használatakor ugyanígy a „testrészt” jelentést is játékba hozza, és viszont: a „nyelv nyálás” kifejezés vajon melyik pólushoz tartozik? De a „nyelvjáték”-nak sem csupán a filozófiai konnotációival játszik, például *A főbiát ki hordta fel* című szövegben: „Lefekszem-e egy nyelvjátékért, / lefekszem-e?” – hiszen ebben a kérdésben nem csak a nagy költői öntudat vagy a költői szeretet etikája szólal meg, nem csak az orális szex ígérete csillan, hanem a szereposztó dívány képe is: mintha a mondatok iránti vágyat a test segíthetné kielégíteni. Ráadásul a test és a nyelv jelentésrétegei a kötet során többször is izgalmasan összekapcsolódnak, sűrű, több irányba is nyitott mondatokat hozva létre.

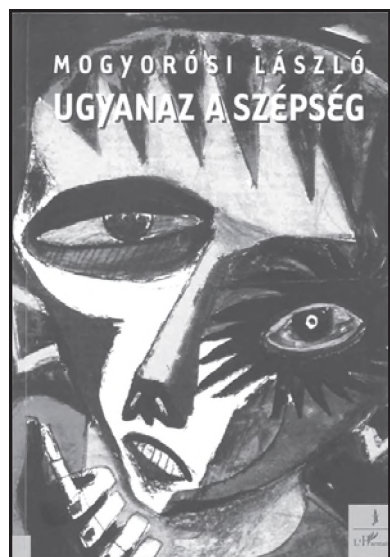
Egyszóval ígéretes, emlékeztető és okos, odafordulást kérő költészet ez, mely a kimondhatóság költői problémájára helyett magának a megszólalásnak a problémájára koncentrált. Magyarán nem az alapkérdése, hogyan lehet bizonyos tartalmakat közvetíteni, hanem az, hogyan lehet egyáltalán beszélni, és hogyan történhet, hogy beszédünket a hallgató megérti. Merthogy ez nem is olyan magától értetődő. Pollágh Péter is beszélgetésre invitál, témajavaslatok vannak, és nem tart igényt az utolsó szóra. Megoldatlanságaival együtt is a tavalyi év egyik legérdekesebb verseskötete az övé.

BEDECS LÁSZLÓ

Mogyorósi László első kötetében a hagyomány hangsúlyos jelenlétével, jól ismert és sokszor, sok helyen alkalmazott formai megoldásokkal, ugyanakkor az ezt a formát „belülről” újraértelmező, megbontó és újraelakító, leginkább a Tandori- és a Parti Nagyműből származatható roncsolt, vagy csak a szöveg hangulatától idegen kifejezéseket (neologizmusokat és archaizmusokat egyaránt) alkalmazó nyelvvel találkozik az olvasó. Ennek megfelelően a versek sokszor kifejezetten avítottak izüek, amiért néhol nosztalgikus atmoszféra lengi be a kötetet: letűnt korok (romantika, klasszikus modernség) költői hangját idézik, amit ugyanakkor radikális hagyománytöréssel, váratlan – nyelvi-poétikai – fordulatokkal tesz izgalmassá és újragondolhatóvá a szerző. Nem csupán alkalmazza, de láthatóan feltűnő övé is a rimes verselést, a lendületes időmérték „gördülékeny” szövegeket eredményez (és látványosan bizonyítja a szakmai eszköztár gazdagságát), amit ugyanakkor a gyakran radikális szólamokat felvonultató „belbecs” folyamatosan kibillent – sebezhető, ezért látszólagos – egyensúlyából. A *Hedonista és műkedvelő leoninusok és leoninus-szurogátumok* már a címében jelzi ezt a kettősséget, a „Béke veled, Rossini! Ezt a füvet rossz színi” pedig csupán egyetlen sornyi példa a jelentéseket képző, azokat egyszersmind megkérdőjelező, a paratekstusokkal is számoló, részekre széttagolt, kultúrtörténeti utalásokban gazdag versfolyamból.

Elsőkötete szerzőről lévén szó, az *Ugyanaz a szépség* első ciklusa (*Entrée*) s különösen a cikluscím-adó nyitóvers a könyvben olvasható szövegek lehetséges értelmezési kereteit jelöli ki, egyfajta helyzetjelentést sugall. Az adys felütés („Új cég készül a piacra betörni”) már jelzi, a „jó helyről lopni nem szégyen soha” gondolata a nyelv korszerű hétköznapijával pedig egyértelművé teszi a bevezetőben emlegetett „fontolva haladó” ambivalens játék jelenlétét és téjtét. A számos irodalmi, művelődéstörténeti, zenei utalás mellett legpregnansabb példája ennek a *Variációk* ciklus, amelyben az újírás, az irodalmi hagyomány felhasználása palimpszesztként ér-

telmeződik, amit már a ciklus elé biggyesztett önreflexív pseudo-előhang is megfogalmaz, utalva a játék parodisztikus természetére, illetve a szélsőséges stílusnemek feloldhatatlan ellentétére: „Freskó a freskón – / let's go! A fess klón / egy kicsit zagyyva”, miközben a befogadás felől nézett vers ön maga recepciójának kételyeit is megfogalmazza: „Vajon az agy va- / lóban ráharap? / Vagy »Kössz!«, s »Pá!«, kalap.” (A *Variációk* *elé*). Így lesz a szóban forgó ciklus a jelölt és vállalt intertextusok, utánérzések panteonja, amelybe – Varró Dániel után újból – *Vándor éji dala* fordítás-paródiák (vö. a fordítások mint variációk), Petőfi *A Tisza* című versének radikális félreolvasása (vö. az értelmezés mint fordítás), egy-két jól eltalált limerick-darab („Lámpavason lóg Metternich: / »Megviselt kicsit a Wetter mich.«”), vagy éppen látványos Parti Nagy-rájátság (*Verségés*), illetve egy remekbe-

Mogyorósi László: *Ugyanaz a szépség*, JAK – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2005

Fontolva haladó

szabott, haikukból megkonstruált „*A négy évszak-szövegkönyv*” egyként belefér, amelyből ízelítőnek az *Ősz, No. 3, Op. 8* Adagiója legyen idézve: „Szemhéjad mögött / a szomorúság tava. / Tükre megárad.”

Az *Ugyanaz a szépség* mindamellett nem pusztán irodalmisága, utalásai, intertextuális játékai miatt izgalmas olvasmány. Miközben dialógusba bocsátkozik különféle elődszövegekkel, s így megmutatja az egyszer már kézre alkotott formákban az eddig még nem látott, nem értelmezett tartalmat, miközben egymástól távol eső szövegeket ütköztet vagy éppen hoz közös nevezőre, megmutatva az irodalom „(egy)-szöveg” természetét, értésünkre adja, hogy a líra mégiscsak személyes ügy: „csupán az időben mozogok / – tehetetlenségemnél fogva – / nyíl- egyenes vonalú, / gyorsuló mozgással.” (*Kis privát bio-fizika*).

Ez a létértelmezés egyfelől a szubjektum világba vetettségét, következképp halálra ítélt- ségét fogalmazza meg, melynek legélesebb példája a könyv letisztult nyelven szóló, fegyver- mezett befejező ciklusa, *Az emlékező elégiája*. Talán legjobb darabja, a *Fríz* egyszerű helyzetek, fiziológiai jelenségek és természeti képek segítségével rajzol apokaliptikus víziót („a téli fák, a kiszáradt folyómedrek, / egy kialudt vulkán, egy kihűlt csillag”), amit a szövegzáró, hétköznapi- ságában kozmikus hasonlat kapcsol a kötetnek különösen az első ciklusában megfigyelhető (*Ablak-szárnyak, Rendeltes*) létértelmező szövegek, szöveghelyek sorába: „szilárdságukat veszített csontok, / zsurogó test, rajta a bőr, / mint óvszer fityeg, / ahogy próbál behatolni / kielégítetlenül az öröklétebe.”

Másfelől az önmagát a másikban meg- és felismerő „én” viszonyának wertheri problematikusságával, az egymásrautaltsággal, a hiány paradox jelenlétével és a töredékesség tapasztal- tával szembeállítja, amely elsősorban *A plátóiság lexikája* című ciklusban jelentkezik a legéleseb-

ben. A töredék-motívum, a byte-ok, legó-ré- szecskék és hertek apróvilága az elemire hullott szubjektum gondolatát idézi fel, amely saját szét- esettségének fundamentumáról próbálja meg- alkotni társát, szükségesszerűen hasonló elemekből építkezve („összerakva egó-sáros / a csillogó legó- város” – (*L'egoland*)). A *Részletekben* című versben ez ugyanúgy a kirakós játék metaforá- jával jelenik meg („Mint hajléktalan kupakok / után, én is úgy kutatok / a szennyes emberi tudatban, / hogy arcodat újra kirakjam.”), ahogy az említett (*L'egoland*ben („Ősi játék, mégsem ősi: / tagjaidból kirakódsz”), s mindkettőben il- lúzióknak mutatkozik: „csak árnyjáték a hús-fa- lon”, ahogy az utóbbi utolsó sora fogalmaz; „Hogy nem vagy itt, a részletekben / kell mo- solyodnod észrevennem”, ahogy az előbbiben el- vasható. A magát a másik ében felismerő szubjektum kálváriája szerencsésebben sikerült *A Kafka-unoka* című ciklusban, ahol a tárgyias költészet, az epikus dikció és a meg- rázó, az elmúlásra figyelmeztető naturalis- tikusság alkot irodalmi allúziókkal megtá- mogatott elegyet.

Az *Ugyanaz a szépség*ről írott kritikák és re- cenziók többnyire elismerően szólnak Mogyo- rósi László pályakezdéséről, dicsérik forma- erejét, rímeit, játékoságát, a jól bevált módszer szerint keresik kapcsolódási pontjait a szöveg- univerzumban, feltérképezve utalás- és motí- vumrendszerét. Kiegészítésképpen okvetlen megjegyzendő, hogy a tüntető formai képzettség olykor-olykor modorosságba csap át, s termé- szetszerűleg nem egy közhelyes megfogalmazás és mesterkélt rím is becsúszik itt-ott, ezek azon- ban nem befolyásolják a kötet egységesre dol- gozott nyelvét és világát, mely – különösen, ha a záróciklus darabjait nézzük – izgalmas foly- tatást sejtet.

KISS LÁSZLÓ

Az utóbbi évek publikációit figyelembe véve megállapítható, hogy lassan Dunát lehetne rekeszteni a Krúdy-szakirodalommal: a legendás életű szerző egy csapásra tanulmányok, monográfiák és a maga nemében páratlan vállalkozás – a *Budapesti Krúdy-kalauz* – „hőse” lett. Nem nehéz megválaszolni, miért került újra a figyelem középpontjába a nyiregházi származású író. Krúdy elbeszélésmodja eleven diskurzusban áll a mai irodalom trendjeivel: az oksági elvet tagadó, metaforikus-asszociatív történetvezetés, a szövegek hierarchikus tagolásának hiánya (amiért sokszor nem egészen világos, kik a fő- és kik a mellékszereplők), a sajátos emlékezőtechnika és a narrátori hang háttérbe húzódása (hol van már itt az omnipotens elbeszélő „intézménye”?) mind a jelenlegi prózaolvasási gyakorlat kitüntetett fontosságú kérdései közé tartoznak. A *Szindbád szerzője* a személyiségábrázolás megújításának terén sem kevésbé fontos eredményekre jutott. Egyes kutatók szerint nincs az egyén jellemének megragadható esszenciája Krúdynál – hősei nem állandó és változatlan, hanem az éppen aktuális szituációban (párbeszédben, monológban stb.) módosuló, átformálódó identitással rendelkeznek. Saly Noémi (irodalom-, művelődés-, kultúr- és helytörténeti ismereteket egyaránt mozgósító) könyve azért is izgalmas lehet, mert – akarva, akaratlanul – szembemegy ezzel a vélekedéssel: a *Pesti csodabogarak* ugyanis arra tesz kísérletet, hogy néhány Krúdy-hős valóságos életét korabeli dokumentumok alapján rekonstruálja. A szerző három férfit és ugyanennyi nőt mutat be, akikben az a közös, „hogymind a hatan írtak, sőt nyomtatásban is hátrahagytak valamit”.

Az előszóból az olvasható ki, hogy Salyt nem annyira élet és irodalom szövevényes, bonyolult kapcsolata érdeklí – hanem a 20. század első harmadának jellegzetes figuráit (egy-egy vándorszínész, örömlányt, poétát, lapszerkesztőt, rikkancsot és „irodalmi kurvát”) próbálja a rendelkezésére álló mozaikokból „színpadra állítani”. Egy olyan Krúdy-idézettel indítja bevezetőjét, amely akár legitimálná is a valóság és fikció összemérésére irányuló szándékot: „...mit tagadnám, hogy a legtöbbször regényeimben eleven figurákat írtam meg”. Ez a citátum teret nyithatna a tudománytalan bűvárkodásnak,

Feltámasztott Krúdy-hősök

ám a *Pesti csodabogarak* szerzője – szimpatikus módon – nem hallgatja el (bár csak később és csupán zárójelben közli) az idézett szöveg folytatását, amely nagyban módosítja az elhangzottak értelmét: „a szereplők cselekedeteikben azt csinálják mindig, amit az író akar, nem pedig azt, amit ők cselekedtek.” Bár a szerző igyekszik ezt a vallomást mindvégig komolyan venni, néha mégis enged a csábításnak, és átesik a ló másik oldalára. Alvinczi Eduárdot például *egyben Szemere Miklóssal azonosítja*, ami azért eléggé problematikus megállapítás. Néhány esetben pedig a valóság megismeréséhez szépirodalmi szövegekre szorítkozik. Arra például, hogy milyennek láthatták rajongói a fiatal Pilis Rózát, bizonyítékok hiányában *A vörös postakocsi* hoz idézetet. Puella Classica alakjának megteremtéséhez a nő elbeszélését hívja segítségül, ezzel teljesen önéletrajzi jellegű írásokként meghatározva azokat. (Mentségére legyen mondva: egyszer sem állít olyat, hogy az életpályák be-

mutatása hozzátenne valamit a Krúdy-szövegek élvezeti értékéhez; ennek eldöntését bölcsen az olvasóra bizza.)

Megspórolhatta volna a magyarizálókat Saly, ha könyve elejére beilleszt egy rövid, a valóság és fikció bonyolult viszonyát felvázoló, elméleti bevezetőt. Annál is inkább szükség lett volna erre, mert kutatásának kiindulási alapját eltérő műfajú, jellegű munkák, nem csupán szépirodalmi, hanem publicisztikai művek alkotják – nem ártott volna pár szót ejteni arról, hogy mennyire tekinthető elsődleges forrásnak egy regény vagy egy újságcikk egy élettörténet megkonstruálásánál. Persze ez egy újabb, kínos kérdést vet fel: mintha nem igazán lenne eldöntve, hogy kinek is akar szólni ez a könyv. Hatalmas jegyzetapparátust mozgat a *Pesti csodabogarak*, viszont egy mondatnyi módszertani, elméleti felütés sincs benne. Mintha nem akarták volna ezzel untatni azokat a „mezei” olvasókat, akik nem az irodalom- és a társadalomtudományi értéke miatt, hanem pusztán érdeklődésből vették kezükbe az Ab Ovo kiadványát, amely így – ki tudja, mennyire szándékosan; mindenesetre egyáltalán nem attól a posztmodern elméletől megihletődve, amely a magas- és a tömegkultúra határait eltörli – a tudományos és a szórakoztató (szak)irodalom sajátos egyvelege lett. (Persze mindez nem jelent problémát, ha az ember csupán kedvtelésből, a tudományoskodás „aberrált” hajlama nélkül lapozza végig a művet.) Saly Noémi írásmódja, laza, oldott nyelvhasználat, a száraz tudományossággal szakító, egyszerű közbevetésekkel, magánvéleményekkel operáló stílusa az olvasmányosság irányába tereli a *Pesti csodabogarak*at. Az író nő bevonja az olvasót a kutatás izgalmaiba, amikor az élettörténetek egyes fázisait hangsúlyozottan olyan sorrendben ismerteti, ahogy az számára is világgossá vált a feltárás során. Az érdeklődő befogadó úgy érezheti, hogy együtt kutat a szerzővel. A sajátos, de fenntartások nélkül elfogadható nyelvhasználatban egyedül a „királyi többes” szám alkalmazása tűnik olykor zavarónak. A többes szám első személyű alakok néhol modoros-

nak tünnek („igazat kell adnunk Fábri Annának”), máskor meg nehézkes tagmondatokat szülnék („Nem álljuk meg, hogy hozzá ne tegyük...”).

Kár az átgondolatlan megoldásokért, mert máskülönben Saly Noémi rendkívül izgalmas anyagot tárt fel kutatásai során. Különösen azok a részek élvezetesek, ahol a szerző elszakadván az irodalmi, publicisztikai alapanyagtól, a 20. század elejének egy-egy jellegzetes, de napjainkra homályba borult jelenségét ismerteti a befogadóval. Az író nő igazán érdekesítően mutat be néhány, mára elfeledett foglalkozást (kasszírónó, rikkancs), és vázol fel egy, a film és a színház sajátos ötvözetére épülő műfajt, a kinemaszkeccset. Érdekes adalék, hogy a korabeli irodalom ítései a könyvben idézett kritikák szerint a mai gyakorlathoz képest sokkal durvábban, gyakran személyeskedve, a diszkreciót és az emberséget sutba dobva nyilvánították ki véleményüket a kezükbe kerülő, nem éppen minőséginek gondolt alkotásokról.

A kötet legszórakoztatóbb fejezete véleményem szerint az egykor strófkába szedett megrovásokat (!) és hírverseket író, hibbant Hazafi Veray János portréja. A három női sorsból pedig mintegy mellékesen megrajzolható egy olyan, velejég konzervatív társadalom tablója, amelyben a gyengébbiknek tartott nem esélyt sem kapott az önérvényesítésre. Különösen Puella Classica és Simli Mariska életútja reprezentálja azt, hogy Magyarországon még az értelmesebb nők sem valósíthatták meg magukat a 20. század első harmadában, ha ki akartak lépni a hagyományos női szerepből.

Az Ab Ovo kiadványa – a hátlap „kőkorszaki” megoldással balra igazított ajánlóját leszámítva – színvonalasan kivitelezett munka. A kemény fedelű, korabeli képekkel gazdagon illusztrált, névmutatóval ellátott, a bevezetőket olvasóbarát módon, szellősen közlő könyvet már csak a „külső” miatt is jó érzés kézbe venni.

DARVASI FERENC

Saly Noémi: *Pesti csodabogarak*, Ab Ovo Kiadó, Budapest, 2005

Visky András a *Júliával* a Magyar Rádió hangjátékpályázatán első díjat nyert, majd könyvformában megjelentetve, elnyerte az Arany János Alapítvány *Év Könyve* díját. A *Júlia* több nyelven hangzott el rádiójátékként, s Tömpe Gábor, majd Mihai Măniutiu rendezésében, Szilágyi Enikő (Visky a darabot neki írta), majd a táncos-koreográfus Vava Ștefănescu előadásában színpadra is állították. Hosszas, alapos előkészületről olvashattunk Christopher Markle rendező és Melissa Kapp színésznő részéről, egy chicagói színpadi változat kapcsán.

Mondhatni, ez egy sikertörténet a kortárs magyar drámairodalomban. Külföldi sikere azt is jelzi, hogy bár Visky költői nyelve, gyönyörű mondatai a szerelemlől, borzongató nyelvi humor, ironiája könnyedén magukkal ragadják, sodorják az olvasót, van valami nyelvek feletti szférája a darabnak. Mint ahogy hiánypótló, mementó-jellege is független helytől, időtől, származástól, vallástól, felekezettől, történelmi, emberi lecke a román Gulag irodalmi feldolgozásaként. (Amely a más művekkel való intertextuális kapcsolat mellett az édesanya emlékiratai alapján készült. Az emlékiratok, amint Visky egy interjúban elmondta, 1989-ben az Egyesült Államokban is megjelentek, miután Hollandiában hét kiadást értek meg. Itt jegyzendő meg, hogy az édesapja felemelő, tisztelteteli főhajtásra készítő tanúsága pedig *Fogoly vagyok* címmel olvasható.) A *Júlia* kerettörténete valós családi dráma, a szerző édesapja 1939-ben Magyarországra szökött, itt végezte el az egyetemet, s itt ismerkedett meg későbbi feleségével, az osztrák származású budapesti lánnyal, Júliával. A második világháború után visszaszöktek Erdélybe, az apa ott vállalt szolgálatot, a nehezebb utat választva. Az 1956-os események romániai hatásaként az apa a rá kiszabott 22 évből 7 évet töltött börtönben, ezalatt az édesanyját hét gyermekével a Duna-deltába, egy Latesti nevű lágerfaluba internálták. A történelem valóban keret, bár nem győzhetjük hangsúlyozni a Gulag-történetek fontosságát, azok szenvedőalanyai közül többektől hallottam a bölcs, nem magukat, hanem jövő nemzedékeket féltő intést: tanulnunk kellene belőlük, megérteni, feldolgozni nem lehet, csak élő emlékeként magunkkal vinni, hogy többé egy

Látjuk-e a lángot?

pillanatra se feledkezzünk meg emberi mivoltunkról.

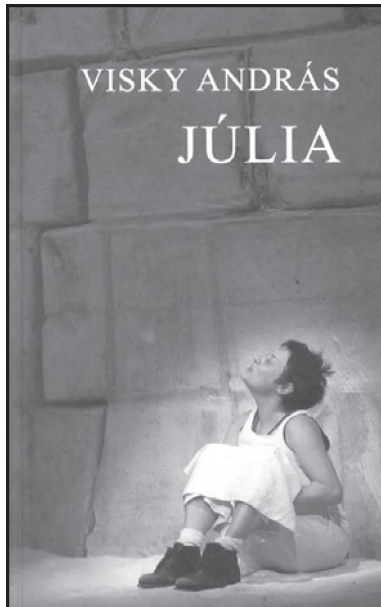
Visky nagyon ért a befogadói útjelzők finom elhelyezéséhez. E finom jelzések azonban nem válnak az értelmezői szabadság korlátaivá, inkább a lehetőségekre utalnak. Így a *Júlia* alcímeként, műfaji megjelöléseként a *Párbeszéd* a szerelemlől kitétel is. A *Júlia* valóban nem monodráma. A színpadi előadásra reflektálva többen kiemelték, hogy „Júlia” érezhetően nincs „egyedül”, ez az írott változatra is érvényes. Nemcsak a megnevezett szereplők jelennek meg, nemcsak a hiányukban jelenlévők. Isten az állandó társ, a párbeszéd másik „szereplője”, a drámaiban is jelzett „harmadik” a szerelmi háromszögben. Jób idéződik fel előttünk, s bár nyilvánvalóan el kell hangoznia a mondatnak: én nem vagyok Jób, az ember a maga kishitűségéből adódóan ugyanolyan szorongással kíséri e párbeszédet, mint Jób történetét – vajon mit lehet még kibírni, és meddig lehet túrni, nem törvényszerű-e az elbukás... De az a Másik az utolsó pillanatban, sőt néha azután a kezét nyújtja.

A *Júlia* a kérdés drámája is. A feltett kérdéseké, az elhallgatottaké, a befejezhetetleneké. A szerepeket nem feltétlen mi választjuk, de hogy igent vagy nemet mondunk, az rajtunk áll. Ez emeli ki Júliát a hétköznapi Júliák sorából, s teszi JÚLIAVÁ, fogalommal. Úgy tűnik, a név valóban vonzza a sorsot, vagy a sors a nevet, akárhogy is, Júlia nem hagyja, hogy fölé nőjön a léthelyzet, emberfeletti erővel küzd, felfedve „forrását” – hitét, szerelmét, szeretetét. A *Júlia* valóban univerzális történet, mint azt Christopher Markle megállapította. Mindenkinek van egy Jób-élménye, minden családnak megvan a maga tragédiája, de van-e hozzá nyelve, hite, szeretete, párbeszédre való készsége és késztetése? Ne feledjük, Júlia, aki nem tud románul, nem beszélhet, nem ért, s mindvégig szól...

Visky nem marad adós az abszurd helyzetekkel, megrázó és humoros történetekkel. Verseihez, esszéihez hasonlóan játszik a szövegekkel, szabadon kezelve saját történetét, s az átfomalt,

átértelmezett citátumokat. Szakralitásban is meglepően merész, csupán egy mozzanatot kiemelve: az apokrif iratokban lényegesen nagyobb szerep jut a nőnek, mint a kanonizált szövegekben, Visky megteremti Júlia „evangéliumát”. Emellett a történelmi leckék főhősei is többnyire férfiak. Itt nem csak kortárs apokrif születik, egy női evangélium, de a nők történelmi szerepéről is szól, s általuk a gyermekekről. A nőiség, a törekénység erőteljesebben megvilágítja a kiszolgáltatottság, a megpróbáltatások, a diktatúra, az ember ember elleni cselekedeteinek súlyát. A szerelem, az anyaság felülírhatatlan létállapota természetesként tárja elénk egy pokoljárás végpontját: a félelem ellen csak a szeretet győzhet.

Párbeszéd a szerelemlől – írja a szerző, mert a párbeszéd erejéről is bizonyosságot tesz, a gondolat szabadságáról, a szó erejéről, mely abszolutizálhatja, jelenvalóvá teheti a szerelmet akkor is, ha

Visky András: *Júlia*, Fekete Sas Kiadó – Magyar Rádió Rt., Budapest, 2003

„tárgya” pillanatnyilag elérhetetlen. Sokan szöveget a darab kapcsán a szerelmi sokszögről, mindemellett Visky *Júliája* az anya, az anyaság története is. „Az anyák halhatatlanok” – József Attila, Csoóri Sándor, Ratkó József, Nagy Gáspár, hogy csak szubjektív módon válogassak a tanúságtévközül. Visky költői párbeszéd bővíti a sort, drámaian megjelenítve az anyaság benned/bennetek és általad/általatok létező állapotát, a felelős szeretetet, a döntések semmihez nem hasonlítható nehézségét, teremtést és teremtő, ajándékozott és ajándékozó tudathasadásos állapotát, a minden és bármely körülmények között gondoskodni a gyermek(ek)ről ösztönét, mely az életet jelenti nemcsak a gyermekek, de a maga számára is. Életet ad és életet kap, olyan sorsközösség teremtődik, mely a lét folyamatoságát jelenti a létezés fenyegetettségében.

A *Júlia* az ember önmagából való kifordulásának drámája is. Ne az életüket veszítették, a megaláztatokra, megbecsületlenítettkre gondolkunk, hanem a lét parazitáira, akik ezáltal önmaguk parazitáivá is válva megfosztották magukat a párbeszéd lehetőségétől, arcuk, lelkük, gondolataik szabadságától. Ők lelkük szerint szemhunyásra, felejtésre vagy megbocsátásra várnak. A felejtés hiba lenne, a megbocsátás azonban nemcsak morális gesztus, de emberi magatartás is. Júlia ebből is leckét ad, saját példájával hitelesítve általános érvényre emeli, nem mintha szándékosan példát akarna adni, egyszerűen mély hittel emberként cselekszik, létezik. Nemcsak elhisszük, de tudjuk is, hogy boldogan távozott, ahogy fia emlékezett rá.

A *Júlia* nyomasztó és felemelő élmény, érdemes bekapcsolódni e virtuális párbeszédbe, mert a benne élő és élni akaró létértékek, s közülük talán nem is a szerelem, hanem a szeretet kér bebocsátást, s erre most nagyobb szükségünk van, mint valaha, emberi lényegünk folyamatosága érdekében. A gyertya még ég...

EKLER ANDREA

L Wittgenstein, az elmúlt, Vári Attila szerint „büntető” század egyik híres nyelvfilozófusa arra szavaz, hogy a dolgoknak van a priori rendje. Legalábbis a valóságot leképező nyelv összefüggésrendszere és logikája szerint. Igaz – a dolgokat vidáman bonyolítja, hogy amint ugyanő írja: „nyelvem határai, világom határai...”

1. Vári Attila új regényének dilemmája ez, jelesen, hogy a leírt, elbeszélte történetek között van-e kapcsolat? Magyarazzák-e tényleg egymást? – valamiféle oksági rendszer irányába mutatva, vagy a mesélő minden csillogó erőfeszítése kizárólag arra irányul, hogy elfedje a történetek között és a történetekben tátongó lyukakat, réseket, hogy összefüggéseket teremtsen ott is, ahol ilyesmi nyilvánvalóan nincs.

2. Vári elbeszélései éppen azért szerveződnek bizarr regénnyé, mert angol mecénásának írott leveleiben keresetlen őszinteséggel vall írói dilemmáiról.

3. Hogy ki ez az angol lord, s milyen kapcsolatban áll az általa havi 200 fonttal támogatott íróval, akinek ő az első olvasója, hiszen a támogatásért cserébe Vári kötelezően küldi el neki, kinyomtatva telefaxon, majd e-mailen minden írását, az kiderül a bevezető fejezetből (*Murigiol ösztöndíj*). A regényben kissé nehéz tájékozódni, mert a nehezen részletezhető, egyebekben logikus szerzői döntés miatt nincs tartalomjegyzék. Összefügg ez természetesen a szerzői díj mindig, minden korban oly vitatott kérdésével. Vári Attila mecénása és első olvasója ugyanis sajnálatos módon elhalálozik, merkitől szellemű örökösé pedig, aki egyebekben nem tud magyarul, nem érti, hogy az ugyancsak vállalkozó szellemű, anyagiasságú lord egyáltalán miért utalt havi ösztöndíjat ennek a számára nyelvi korlátok miatt felfoghatatlan szerzőnek... De még nem tartunk itt, még a történetek közepén tartunk. Mindenesetre kitarunk.

4. Mint ahogy az elbeszélő is kitarja hangját, melyet most megpróbálunk meghatározni, azaz körülírni: van benne természetesen melákór, méghozzá nem is túlságosan szelíd, van benne ironia, méghozzá bűbajos, amely nem ritkán szarkazmusba vált át, elégia és szatíra keverednek tehát hömpölygő körmondatokban, és a teniszből ismert rövid „lecsapások” mintegy kiemelik környezetükből a bizarrriákat, s igyekeznek hitelessé tenni a groteszk és fantasztikus ötleteket, amelyek a Vári-novellák, de most már a *Súrlott grádics* utolsó fenomenális darabjait te-

Magasles

A befalazott török, avagy Vári Attila intenzív világa

kintve inkább elbeszélések motorjai. A fantasztikus ötlet felfogható atommagnak is, mely körül elektronokként kerengnek, egymást terrorizálva vagy magyarázva, nyomtatékosítva vagy hatálytalanítva a történetek.

5. A kötet írásai a lord és Vári levelezését s az elküldött írásokat tartalmazzák, s mint említettük, különösen a kapcsolat létrejötte elején, Vári igen őszintén vall dilemmáiról. Egybeesik ez szűkebb hazája, Erdély, és városa, történeteinek örök színtere, M. szabad királyi város elhagyásával. (Mely városról egy ott élő író, Vida Gábor írja, egymást követő elbeszéléseiben, hogy se nem királyi, se nem szabad...) Egy nagy kísérlete, a töredékben maradó vagy cleve töredéknek is íródó *Földregés-regény* részleteinek postázása után, a nemes lord nagy fölfedezést téve, dicsőítőleg jegyzi meg: „Az első fejezet alapján azt tanácsolhatom, hogy maradjon meg a főhős nélkülség mellett. Ha jól sejtem, amúgy is a város a központi figura”. Aztán az aggódó lord megkapja a nyugtalanító választ: „ma töltöttem a negyvenet, azt hiszem, vége a játékos prózának, ha még egyáltalán írni fogok, akkor csak a magyar közönségnek való komoly irodalmat művelhetem, amolyan formabontóan divatosat, amit kamaszként egyszer már abbahagytam, de hát itt tetszeni kell a kritikának is, s akkor nem művelhetem ezt a lektúr izú apokrif történelem irodalmat. Talajt vesztettem, félek, hogy önmagamat is. Egyelőre nem írok többet, még az a szerencsém, hogy régebbi novelláimból összeállt a Szépirodalmi számára egy kötet...” Mindebből épületes tanulságokat lehetne levonni, hiszen az emlegetett könyv, a *Holtak köve* (1987), s a kiteljesedő *Súrlott grádics* ciklus első könyve, a *Kettős kereszt* (1996) között tíz esztendő telik el, miközben a válságba kerülő Vári, ha megtorpanásokkal is, de rendületlenül írja élete főművét, a 2001-ben megjelenő és érthetetlen módon agyonhallgatott *Cselédársang* című re-

gényét, s mintegy mellékesen megújítja elbeszéléseit, noha ugyanahhoz ragaszkodik, ugyanazt írja, mint a *Földregés* regény-ig, amelynek 300 éve befalazott, de a tudomány állításait megcáfolva élő és dühöngő török hőse nem hagyja nyugodni sem az olvasót, sem a hősokeket.

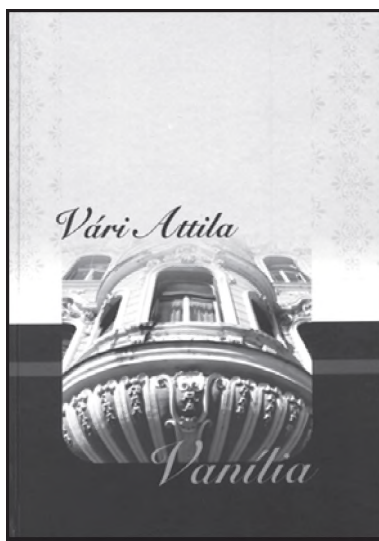
6. A könyv két nagy ciklusba foglalja a lordnak küldött történeteket. Az első a már említett, kiteljesedő *Súrlott grádics* ciklus, igen, ülnek a matuzsálem kőrü, nyughatatlan öregek, V. Békai Pál vasúti váltóór, a Mesztic fűszerkereskedés hordára, a plébániatemplom sekrestyése, a pedellus, a temetőőr és a harangozó, s azok, akik esetenként asztalukhoz csapódnak és fáradhatatlanul mesélik életüket. A hűség mintaképei ők, hiszen mindvégig, egész életükben, ami nem volt épp fáklásmenet, kitarítottak a város és kedves koc-

májuk mellett. A másik a *Közel-balkáni történetek* címet viseli, itt a világunk kitarul, Várit városa mellett a soknemzetiségű Kárpát-medence flórája, faunája, embertenyészete érdeklí a legjobban, s ezen belül is Dobruzsza bizarr világa.

7. S átmenetileg most tekintsünk el attól a képtelen helyzettől, amikor a mecénás nem érti az író, mert nem beszéli nyelvét. Noha ebből is lehetne vonni a nem túl lelkesítő tanulságokat, egy mai író körülményeit illetően. De ezt hagyjuk rosszabb időkre. Hiszen mi másról beszélnek Vári csillogó elbeszélései, mint éppen arról, hogy a jó és a rossz hogyan váltakozik a térség történetében, megszabva az erdélyi létezés furcsa, extraszisztolesan pulzáló életritmusát, amelyről Vári kronológiailag utolsó, a kötet egyéb írásainál nagyságrendekkel jobb történetjeiben (*Vanília, A lélek hajlékai, Megértés, Lujza, A bomba, Szemfedő*) annyi mindent elárul.

S ilyen szempontból, azt hiszem mégiscsak szerencsés volt két egymást leképező írói periódus, a kitelepedéssel megspékelt nyolcvanas évek és a kilencvenes évek vége, s az örök jelen darabjait egymás mellé tenni. Nyilván a *megértés*ben is ugyanaz megy, mint a kezdeti *Súrlott grádics*-történetek mintadarabjaiban (*A borzalom bére, Altesti himnusz*), csak a történetek rétegeztsége, az anekdotikus, tragikus elemek egymáshoz való viszonya változik, az ironikusan kitarított melákóros hangfestés, örömeinkre – marad. Előző könyvéről írva azt állítottam, Vári állandóan az otthon újratemetésére tesz kísérletet. Nos, már nem. Az otthon megvan – ilyen, amilyen... Van-e tehát a dolgoknak a priori rendje? A könyv válasza: igen, van és a történelmi idiotizmusok ellenére is érvényesül...

BOGDÁN LASZLÓ

Vári Attila: *Vanília*, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2005

A napló a dokumentum-próza egyik válfaja; a regény a fikciós elbeszéléseké. Tűz és víz tehát. Természetesen írtak már napló-formában regényt (nem is keveset), de olyankor az olvasó kezdettől tudja, hogy a naplóíró kitalált személy, s naplója – bármennyi „igaz” elemet tartalmaz, esetleg éppen a szerző életéből – szintén csak „kitalált”, azaz fikatív lehet.

Az *Elszabadult konténer*ek, Bágyoni Szabó István „naplóregénye” ezzel épp ellentétes hatást tesz az olvasóra. Lehet, hogy dokumentumnak nem teljesen hű, azaz nem biztos, hogy egy bizonyos napra datált egy bizonyos esemény éppen akkor történt – de nem támaszt kétséget az írást, hogy valóban megtörtént, s valóban úgy, ahogy a (valóságos? képzeletbeli?) napló megörökítette. A szöveg *regényességét* kétségtelenül érzékeli az olvasó, elsősorban megmunkáltsága miatt; napi feljegyzéseket ritkán vet papírra valaki annyi műgonddal, költői hatásokra ügyelve, mint ennek a könyvnek a szerzője. Az olvasó azt is tetten éri (igaz, ritkán), hogy a szerző olyan szavakkal, fordulatokkal is él, melyek csak jóval később, „pest-budai lakosként” szivároghattak belső-erdélyi beszédébe, az utólagos stilizáció árulkodó jeleként. (S ezt egy kicsit a műgond ernyedésének is tekinthetjük; a naplóregény elbeszélőjének a hitelesség érdekében nem szabadna kizökkennie a napi feljegyzések időrendjéből.)

Mindezzel együtt az *Elszabadult konténer*ek újdonságot jelent az erdélyi magyar prózában. Két vonatkozásban is. Egyik a romániai diktatúra, a „Ceașescu-rendszer” hétköznapi valóságának a bemutatása, a fűtetlen lakások és az élelmiszerhiány kínjaitól a bürokráciának való kiszolgáltatottságig. Ez nyilván nem Bágyoni Szabó István kizárólagos élménye, kor- és író-társait azonban a szigorú cenzúra annak idején megakadályozta egyenes ábrázolásában. Kérdés, hogy a diktatúra bukása után – közvetlenül utána – miért nem jelentkezett sűrűbben ez a téma az irodalomban. (Magam csak Sütő András napló-jára, Szabó Gyula emlékezéseire utalhatok, bár persze lehet, hogy ismereteim hézagosak. S e két mű is elsősorban az irodalom és a hozzá kapcsolódó közélet krónikája, nem a „közember” életfeltételeinek rajza.) Meglehet, a diktatúrában

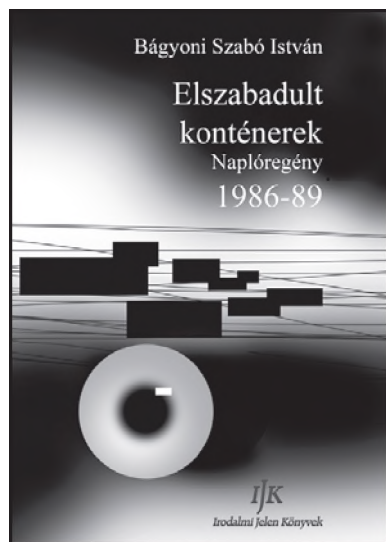
Vonzások és taszítások

kialakult írói „beszédmodok” tovább éléséről beszélhetünk, amin azt értem – az *öncenzúra* akár jótékonynak is nevezhető hatásaként –, hogy az erdélyi író kereste (a legjobbak meg is találták néha) azt a többszörös áttételt, mely ha a diktatúra *tényszerűségét* nem is, de a benne élők közérzetét kifejezhette. Ami – ezért neveztem jótékonynak ezt a kényszert – egy olyan szimbolikát fejlesztett ki, mely a valóság közvetlen dokumentálása helyett a szabadság és az emberi méltóság egyetemes kérdéseire kapcsolhatta a köznapok nyomorúságát; amit korrajzban vesztett, visszanyerte művészi általánosításban. (Legkorábbi olvasmány-példám erre az áttétellestegre Bodor Ádám *Sinistra körzete*, utolsó pedig – és ez már a diktatúra bukása után íródott és jelent meg, a mondott beszédmod *folytonosságának* tanu-

ságaként! – Bálint Tibortól a *Bábel toronyháza*.)

A másik vonatkozás messzebbre vezet. Ez a kivándorlás kérdése. Az erdélyi irodalomban kezdettől hol kimondott, hol kimondatlan erkölcsi parancsként élt a szülőföldhöz való hűség eszméje. Első megfogalmazója Reményik Sándor volt nagy hatású *Végvári verse*iben, majd rögtön utána Kós Károly hirdette meg a *Kiáltó Szóban*: „Aki pedig elindult a vizek mentén, az többé ide nem jöhet vissza, aki közülünk elmegy, az ne is kíváncszék közénk vissza valaha; annak itt helye nem lesz soha és jussa sem lesz annak.” E kemény szavak hatása óriási volt és évtizedekre terjedt. Hozzájuk tartotta magát a kisebbségi sorost vállaló erdélyi értelmiségi, és szerintük ítélte meg az erdélyi közvélemény (melyet persze ugyancsak az értelmiség irányított), „a vizek mentén” távozókat. Ez a megítélés, mint a közvélemény illetén aktsuai általában, *szelektív* volt; a nagyok, a jelek (Áprily, Makkai, Tamási) könnyen nyertek távozásukért legalább hallgatólagos feloldozást. Már csak azért is, mert műveik *erdélyi* mivoltára feltétlen szüksége volt a transzszilván öntudatnak; egy állandó frusztrációknak kitett közösség csak bizonyos határig képes – identitásának válsága nélkül – elviselni a veszteségeit. Bágyoni Szabó naplóregénye hitelesen rögzíti a folyamatot, melynek során a közvéleménynek ez a várható ítélete interiozálódik (a „belső cenzúra” működésének logikája szerint), a *fölkötes Én* gerjesztette büntudattá. S amikor a döntés véglegessé és visszavonhatatlanná válik, beindulnak az „elhárító mechanizmusok” – a napló jó néhány helyén sorolja az elbeszélő azokat a mellőzéseket, vagy éppen sérelmeket, melyek „otthoni” helyzetét úgymond tarthatatlanná teszik.

Ezek igazságtartalmát persze nem lehet megítélni, hiszen a *napló* tárgyi hűsége és a *regény* fikciós volta egyformán kétségessé teszi a tagadást is, az állítást is. Nem a szerző szavahihe-tőségéről van szó tehát, hanem a narratív forma

Bágyoni Szabó István: *Elszabadult konténer*. *Naplóregény 1986-89*, Irodalmi Jelen Könyvek, Arad, 2005

közlelési horizontjáról. (A költő sohasem hazudik – mondta Spencer –, mert sohasem mond igazat.) Egyben azonban nem kételkedhetünk (mert ebbeli kételyünket nem az ellenőrizhető – és ugyanakkor ellenőrizhetetlen – tények oszlatják el, hanem az elbeszélés formális „valószerűsége”), és pedig az elbeszélő őszinteségében; abban, hogy *számára*, az ő belső nézőpontja szerint így történtek az események. S ez fogalmaztatja meg az olvasóval a kérdést: vajon az a közösség, mely külső és belső ítélettel sújtja a kivándorlót, mit tett megtartásáért? Vagy – tekintettel a diktatúrára – mit *tudott tenni*, mit tehetett volna ennek érdekében? Kétségtelen, hogy *valami elől* menekülő, a közösség megtartó szándékát hiányoló kivándorló *valamit keres* új lakhelyén, valamint, ami kárpótolja otthoni hiányaiért. Kérdés, hogy megtalálja-e.

Az *Elszabadult konténer*ek erre csak részben válaszol. A megtartó erejét elvesztett „otthoni” környezet szubjektív nézőpontú rajza ugyan részletes (bár e sorok írója ezt csak nehezen ítélteti meg, hiszen valaha ugyanabban a körben élt és mozgott, s egy-egy szereplő *neve* elég számára, hogy embert, jellemet és magatartás-mintát idézzen fel emlékezetében), a másik, a „befogadó” közegre utaló feljegyzések azonban inkább csak vágyakról és reményekről szólnak. Nem tudom, meddig és hogyan vezette, ha vezette tovább naplóját Bágyoni Szabó István, de ha igen, nem volna érdektelen megírnia egy másik könyvet, akár naplóregényt is, a konténer megérkezéséről; arról, hogy csak „megkerültek-e”, vagy célba is érkeztek. Hogy mennyi volt az érkezést követő felszabadulás és elégtétel, és mennyi a csalódás – mert a bevándorló élete e két érzület között hullámszik, talán haláláig.

LANG GUSZTÁV

Csodabogarak erdőn-mezőn

Szimpatikus férgek

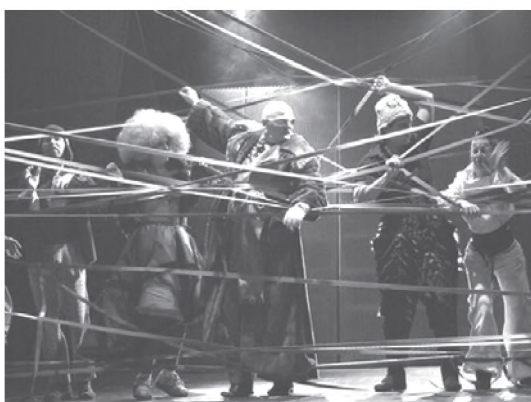
Némileg megtévesztő a *Rovarak* című új magyar musical színlapja, melynek alapján azt gondolhatnók, hogy a darab főszereplője a párját egyetlen nap leforgása alatt meglelni kényszerülő tiszavirág lesz. A színlappal szemben pontosabban informál a cím: a Tasnádi István írta, Tasnádi Csaba rendezte zenés darab középpontjában ugyanis valójában a rovarok egész hadserege áll. Nem is lehet ez másként, megbízható források szerint a Földön élő rovárnépeség száma megközelíti az egybilliót. Ironikusan akár úgy is fogalmazhatnánk, hogy csupán idő kérdése volt, mikor és kik kezdenek velük valamit a színpadon. Állatmesét sokat láttunk és olvastunk már, azonban most az író célkeresztjébe vett csoport legalábbis szokatlan. A séma természetesen alapvetően egyezik a már említett műfajjal: az állatok társadalmát az emberéhez meglepően hasonló jegyeket visel, a lelki tulajdonságok itt is igen gyakran a testi adottságokból következnek, de mindenképpen szoros kapcsolatot mutatnak azokkal. A kérdés újra csak az, sikerül-e fordulatossá tenni a látszólag izeltlábúakról, valójában nyilván rólunk, emberekről szóló sztorit, szerethetővé varázsolni a karaktereket. Utóbbi kapcsán megjegyzendő, hogy eleve hátránnyal indul a vállalkozás: a nagydarab kutyának maszkirozott színész könnyedén elbűvöl bárkit a nézőtérén, de ki tudna rajongani egy mégoly jótét csótányért vagy egy csupa szív tetűért? És végül ne feledkezzünk meg a hazai zenés színházi előadások rákfénéről sem: a remek prózai színésznek sokszor botfüle van, míg a képzett hanggal rendelkező énekesek jellemformáló eszköztára felettebb szegényes...

A recenziós öröme a nyíregyházi rovardalárda mindegyik fenti elvárásnak a messzemenőig megfelel. Moldvai Márk és Jeli András változatos, a szituációkhoz nem pusztán zenei aláfestést kínál, hanem azokat értelmező – hogy stílszerűek legyünk –, fülbemászó muzsikát komponált. Hasonlóan magas határfokkal működik Ladányi Andreának és Bánki Zsoltnak a tánckar minden ízét megmozgató koreográfiája – ez utóbbi különösen emlékezetes a többször visszatérő diszkójelenetekben vagy a hangyaboly uniformizált, falanszterszerű világában. A látványtervező Csik György absztrakt, geometriai formákat alapul vevő, mobil elemekből épülő díszletére gyakran vetítenek képeket, filmrészleteket. A mozgatható tömböket borító szalagfüggönyös számos alkalmat kínál a játékokra. A helyszínen jelzesszerű, ám pontos megidézésében segítenek még a fények is. A jelmezek sosem szájbarágósan, végig felismerhetően utalnak a rovarok jellemére (a Könyvmolyok fodros-parókás rokokó ruhakölteményeit, a Nagy Temetőbogár vészjósló bérgyilkosancúgját meg a Tétű és Tétüné kötött sapkás, pulóveres, lecsúszott proljelmezét érdemes itt kiemelni). Tasnádi Istvánnak az egy napig élő tiszavirág sorsa csupán kiindulópont ahhoz, hogy a rovarvilág minél részletesebb tablóját rajzolja fel. Mind ezt segíti az alapvetően egyenesvonalú történeten – a félnék tiszavirág újdonsült barátai huszonnegy órán belül igyekeznek párt találni a bájos jelenségnek – indázó számtalan kitérő, melyek bepillantást engednek egyebek mellett a könyvmolyokat foglalkoztató állfilozófiai kérdésekbe, a férje által elhanyagolt tetűné sanyarú sorsába, vagy a világművészi tervek szövegető Don Go ármánykodásaiba.

A Jenei Judit által nem túl szuggesztíven megformált Tiszavirág körülrajongó, mindvégig segítőkész csapat tagjai az ugribugri Bolha (Tóth Zoltán László), a testi erejével útonútfélen büszkélkedő Bögöly (Nagyjádi Gergő), a hímek vérét kiszívni bármikor kész Szűnyog (Kuthy Patrícia), az egészen a tapsrendig a színen csupán hangjával jelen lévő Aika (Tóth Károly) és a mindig a sor legvégén barátai után csoszogó Tétű (Avass Attila). A rovaruniverzumban ők képviselik az egyszerű gondolkodású, ám jóllelkű izeltlábúakat, akik feladatuknak érzik, hogy barátjuknak – akinek sokáig a nemét sem sikerül

egyértelműen eldönteniük – társat találjanak. A legegyszerűbb módszernek az mutatkozik, ha minél több menő helyre elviszik a Tiszavirágot, aki szerintük így könnyűszerrel kiválaszthatja a szívének és testének leginkább szimpatikus férget. Igen ám, de az önkéntesen alapon szerveződött házasságközvetítő csapat számításait kereszbe húzza a maffiafőnökökre hajazó modorú Don Go (Puskás Tivadar), aki a csápjaiban tartja rovarváros irányítását – ő ugyanis szintén szemet vet a fura tüneményre. Ettől fogva a feladat tehát bonyolultabb: megővni a törekény szépséget Don Gótól és csatlósaitól, így például a Tiszavirágot saját zsákmányként kezelő Döglégytől (a rasztaparókás-számurájardos Széles Zita) vagy a kiváló Banderas-paródiát nyújtó, Illyés Akos megformálta, önértékelési gondokkal küszködő bérgyilkostól, a Nagy Temetőbogártól. Hogy a kép még cifrább legyen: Don Go a rovarokat kegyetlenül elnyomó emberiséget el akarja tüntetni a Föld színéről. Ördögi tervét a bűbajos, elkényeztetett popstárra emlékeztető Mutáns (Bátyai Éva) segítségével akarja megvalósítani, aki – a testébe fecskendezett halálos vírusoknak köszönhetően – legalább olyan veszélyes, mint amilyen gyönyörű...

A történet tehát újabb és újabb kanyarokat vesz, míg elérkezünk a várható happy endhez: Tiszavirág rátalál egyik fajtársára, akivel halála előtt végre szaporodni tud. Szerelm és halál sokszor elővett párhuzama-azonossága itt a maga konkrétságában jelenik meg. A záró filmbejátszáson a tiszavirágzás egyszerre felemelő, ugyanakkor tragikus képsorait látjuk. A for-

dulatos történet, a bravúrosan megírt párbeszédekben gazdag szöveg, a professzionális látvány és hangzás együttesen gondoskodik arról, hogy a különös csodabogarak története még sokáig a nézővel maradjon.

Anarchisták a zöldben

Amennyiben a *Rovarak* kellemes, úgy a Bodolay Géza átdolgozta-újraírta *Ahogy tetszik* igencsak kellemetlen meglepetésként érheti a fel-

készületlen nézőt. Hogy nem a Shakespeare-komédia sokadik színpadi verziójáról van szó, azt már a cím markáns kiigazítása is jól jelzi. *Ahogy nektek tetszik* – amint a terjedősen megfogalmazott színlapon olvashatjuk, a rendező az angol eredeti figyelembe vételével a hangsúlyt a nézőkre, vagyis önkökre/ránk (As YOU like it) kívánta áthelyezni, eltérve a cím korábbi, bevett értelmezésétől, amely a 'tetszés' emelte ki (As you LIKE IT). S azért is jóval több az, amit látunk a színpadon a megszokott és szükségszerű korszerűsítésnél, mert a Bodolay által színre erőszakolt, megrendezettnek vélt, ám gyakorta saját rendezetlen útjain folydogáló káosz sokszor bizony nyomokban sem emlékeztet Shakespeare eredetijére. Előző mondatom félreérthető lehet: az új, határozott, a hagyományt bátran semmibe vevő olvasat természetesen megtermékenyítő lehet színészi és befogadói nézőpontból egyaránt. S ez a módszer amekkorára haszonnal járhat, legalább akkor a bűn vak hagyománytiszteltől működni hagyni évszázados, születésükkor is már porladó kliséket. A kecskeméti színház direktora mintha valamiféle középutas megoldást választott volna. A kísérlet kétes értékű eredménye nem egy érvényes új értelmezés, hanem meglehetősen suta megoldások esztrádműsorra emlékeztető egymásra pakolása. A rendezőnek nyomokban sem sikerül egységes világot teremtenie a színpadon. Amikor mégis nyugvópontokhoz érkezn(én)ek a történések, azt az általában közönségességbe süppedő, eltűzött (ön?)írónia miatt pillanatig sem lehet komolyan venni... Óhatatlanul eszébe jut a nézőnek, hogy az így interpretált 'ahogy tetszik' frázisa mellé egy cinikus vigyor és egy fleγμα vállvonás is hozzátartozik.

Alapvetően kétpólusúként ábrázolódik itt a világ: elnyomók és elnyomottak, a szabadság tisztaszívú bajnokai és a fondorlelkű kizsákmányolók, ösztintiek és hazugok, megvilágosodottak és reménytelenek állnak egymással szemben kezdetektől. A leegyszerűsödött kettősségek egész sorozatára készítenek fel a felvonások elején látható képs- és filmbejátszások, melyek az egykor eltiport forradalmakat és balsorsú, hősiessé áldozataikat örökítették meg a leckéből sosem tanuló utókor számára. Ha a *fent* lévőek valóban így bánnak azokkal, akik odalent vannak, akkor azok számára nem lehet más megoldás, csak a menekülés. Rousseau kifacsart jelszavát elő(lege)zi meg a shakespeare-i mondandó: Vissza a természethez! Komolyan nem nagyon vehető hőseit – már megint! – a civilizáció kebeléből kitessekeli egy sötét, árnyakkal és gyanús alakokkal teli erdőbe. Itt aztán ki-képességeihez vagy szerencséjéhez mérten rátalálhat – mire? Talán önmagára, talán a szerelemre, talán csak valami olyasmire, ami korábban hiányzott vagy eltűnt az életéből.

Bodolay színpadán a szövegben kódolt átváltozások-áttűnések, szerepcserék-szerepváltások több szinten megjelennek. Míra János díszlete állványokból, emelvényekből, lépcsőkből álló, a forgószínpad adta lehetőségeket kihasználó, fémes, csillogó lapokkal borított, átlátható alkotmány. Ennek szerves kiegészítői a félembarnagságú kertitörpék (néhányikük bájjai kendőzetlenek), egy télapócska meg a Szabadság-szobor derékig érő mása. Az erdei jelenetekben művaddisznó, mubarány és egyéb műjóságok egészítik ki a szándékolatlan giccses kompániát. A jelmezek (Míra János és Véber Timea) hasonlóan kuszáék és kiszámíthatatlanok. Az erdőbe (részben saját elhatározásból) száműzött anarchisták öregedő rockerekként bőrnadrágban és halálfejes pólóban nyomulnak, miközben a hercegi udvar tagjai újjagzad piperkócok szabadcsapatára emlékeztetnek. Az egymással össze nem illő elemek sora a díszlettel és a jelmezzel csupán kezdetét veszi: Bodolay egy Terekszokva-lemezbe mutatott koncertet vegyíti össze a shakespeare-i szöveget, melynek keretében olyan örökzöld klasszikusokat hallhatunk, mint a *Tarcan*, a *Diós kalács* vagy az *Illatos a pinám* című nóták. A szereplők – arányosan az előadásból eltelt idővel, egyre kevésbé meggyőzően – ma-

Fotók: www.moriczszinhaz.hu

guk is rendre dalra fakadnak, amikor megszólal a zene. Az ironikus elidegenítés és a kizökkentésen kívül, melyeket korábban említettem, a gyakori zenei betéteknek egyéb funkcióját nem sikerül felfedezni.

Aszínészek magukra hagyatottsága visszatérő érzés az előadást nézve, miközben a szerepösszevonások egy izgalmas értelmezés gyorsan halványuló körvonalait rajzolják a figyelmes néző elé. (Magának a cselekménynek is egyik meghatározó szála a fiúruhába bújtatott Rosalinda körül forgolódik – újabb álca, tettetés, szemfényvesztés!) Az erdőbe száműzött uralkodót és a bitorló herceg birközöbajnokát egyaránt Puskás Tivadar játssza. Fazekas István elébb udvarmester a hercegi udvarban, aztán az erdei filozófus Jaques szerepében mondja bon mot-it – ha igényli közönsége, ha nem. Szintén tanulságokat rejthet magában Horváth László Attila metamorfozisa: Frigyes, a büszke és rátarti trónbitorló a mindenki arcvonásait kisebb-nagyobb mértékben átrajzoló ardenness-i erdő tartotta torz tükörben már „csak” Corinnus, az öreg pásztor... Portik-Györfy András látható a bohóc Próbakó szerepében: darabeleji szellemeskedő bevezetésének elmésebb, jól szerkesztett párja Kuthy Patrícia aprótermetű Rosalindájának dadogó-habogó és önnön jelentéktelensége miatt pironkodó, tétova zárómonológja – a *semmiről*. Vagy hogy pontosak legyünk: a színház illékony *mündenségéről*.

A Szabó Lőrinc-féle fordításból a „színház az egész világ” anáris idézett frázisa itt nem egyszerűen lecserelődik. Talán hogy jobban rögzüljön a sor, még angolul is hallhatjuk: „Színpad az egész világ.” A könyvkupac tetején tengődő Jaques szájából elhangzó mondat persze az egész darab kulcsa is egyben. Bizonyos pontokon kétségkívül felmerül annak a lehetősége, hogy a nyíregyházi *Ahogy tetszik* ezt a mondatot kibontva-továbbgondolva, ha nem is új fejezetet nyit, de legalább hozzátesz valamit a darab gazdag befogadástörténetéhez. Az erősen vitatható és nehezen dekódolható rendezői koncepció azonban ezt a pillanatot nem csupán akadályozza, egyenesen lehetetlenné teszi.

JÁSZAY TAMÁS

Az Előtte-utána kritikai fogadtatásáról

Schilling Árpád és a Krétakört gyakorlatilag a társulat megszületése óta nagy figyelemmel kíséri a színházi szakma. A számtalan izgalmas produkció létrehozó, nemzetközileg is magasán jegyzett, ám saját játszóhellyel mindmáig nem rendelkező színház – mintegy a népmesék legkisebb fiújának szerepét betöltve – bizonyította be a rendszerváltozás óta elsőként azt, hogy lehetséges a kétségkívül jelentős „közegelenállással” szembenemve igényes, de nem belterjes, nem csak az elitnek szóló színházat csinálni kicsiny hazánkban. Jellemző azonban, hogy míg Schilling több, formailag is innovatív előadást (*W-Munkácsirkusz*, *Leonce és Léna*, *Liliom*) készített színészeivel, a szakmai elismerést nem annyira ezek, hanem az a (máskülönben remek) *Siráj* hozta meg számukra, amely – attól eltekintve, hogy a színház és a nézőtér határait valamelyest felszámolja – tulajdonképpen „megnyugtató módon” beilleszthető abba a lélektani-realista „irányba”, ami a honi színházakban jelenleg is dominánsnak tűnik. Jogosan értelmezhető a kanonizációnak ez a módja úgy is, hogy – bár a társulat összes előadása fontosnak találtatott valamilyen szempontból – a kritikusok a megújulásnál lényegesebbnek tartották a régi tradíciókhoz (a Zsámbéki-Ascher-Székely-féle hagyományhoz, amelyet – félreértés ne essék – megkérdőjelezhetetlen jelentőségű rendezések legitímálnak) való kötődést. Ha egy díjnak gesztusértéke is van, akkor a 2004-es POSZT-on aratott siker azt is jelezheti, hogy a szakma inkább elismeri azt a Krétakört, amely visszacsatol a bevett színházi formákhoz, mint azt, amelyik más, a színészek (és közönségük) számára ismeretlenebb játékmódokat próbál ki.

Mindezek a gondolatok a Krétakör és a Katona József Színház koprodukciójában készült, *Előtte-utána*... „kísérleti” előadás alapvetően elutasító fogadtatása miatt tűnnek aktuális, letagadhatatlan problémának. A színházi kifejezőmódokat redukáló *Phaidra* – csodával határos módon – még átmert a hazai sajtó által felállított lécfölött (mikor, ne tagadjuk: a német nyelvű írások többsége erősen támadta), Schimmelpfennig darabjának bemutatóját azonban már határozott ellenérzéssel fogadta a kritika. Annál is inkább érdemes számba venni az ítések érveit, mert általuk kirajzolódik a kritikusok befogadói attitűdjé, elvárásai és az előadás nézővel szemben támasztott követelményei közti feszültség. Bár a bírálatok nem színházi szaklapokban, hanem napi- (Magyar Hírlap, Magyar Nemzet, Népszabadság) és hetilapokban (Élet és Irodalom, Magyar Narancs), illetve interneten (Molnár Gál Péter oldalán) jelentek meg, nem bagatelli záltható jelentőségük, hiszen szakmai berkekben elismert, a nézők véleményét szélesebb körben is befolyásolni tudó emberek írásairól van szó. Főként a rendezéssel és magával a darabbal szemben fogalmazódtak meg (ellen)érvek.

Schimmelpfennig darabjai nem ismeretlenek Magyarországon. A *Push Up* 1–3 c. munkáját három honi színház (Kecskeméti Katona József Színház, Budapesti Kamaraszínház, Színházművészeti Egyetem) is bemutatta, míg *Az arab éjszakák* először a Stuttgarter Staatstheater vendégszínházában, majd Bagossy László rendezésében, az Örkényi Színház eszköztelenségében is ötletes előadásában látható a magyar közönség. *Az Előtte-utána* a német író harmadik, hazánkban bemutatott drámája, melyet Molnár Gál Péter „iskolás fölrakású kásahegy”-nek nevez. (MGP szösszenetnyi véleményét egyébiránt nem könnyű komolyan venni azok után, hogy *Az arab éjszakák* című drámáról beszél, illetve a közismert író nevét Eszterházy Péternek írja.) Egy másik kritikus, Csáki Judit már árnyaltabban fogalmaz. Véleménye szerint *Az arab éjszakák* összehasonlíthatatlanul jobb mű a most bemutatott szerzeménynél. *Az arab éjszakákban* „elmesélnek egy bonyolult, de legalább érdekes történetet, melynek pontos dramaturgiája fokozatosan adagolja az egymás felé hajlító szálakat, míg a végén minden összeáll”, amellyel szemben az *Előtte-utána* „lapos és henye, nyilván szándékosan hétköznapivá rontott nyelven megírt mozaikokból áll. [...] E mozaikok (...) lazán kapcsolódnak ugyan egymáshoz, de önmagában egyikük sem »izgalmas« annyira, hogy fölébressze, majd fönn is tartsa a nézőben a tabló- vagy puzzle-készítés igényét. Hétköznapi megcsalástörténetek,

találkozás-kísérletek, menekülési próbálkozások...” alkotják az egyes részeket. Kérdés, hogyan lehet unalmas, „lapos és henye” egy rideg köznyelvi, ironikus, költői, elégikus és játékos elemekből felépített, a narrációs technikákat folyton váltakoztató, összetett beszédmód? De ha jól értem, a kritikusnő fő gondolja nem is ez, hanem az, hogy a darab figurái teljesen középszerűek – de miért ne lehetne „izgalmas” egy szokványos életút is? „A gyöngé panelhelyzetek – amelyekben valóban ismerős, akár mi is »lehetnének« párok élnek – nem emelkednek önmaguk fölé, nem nyernek sem mélyebb, sem magasabb értelmet” – folytatja Csáki. Schimmelpfennig drámája (néhány kivételtől, az „Organizmus” és az „állandóan változó nő” nyilván nem realiztikus figuráitól eltekintve) valóban tipikus sorsokat mutat meg. Nem is célja más, mint hogy mai, átlagos emberi sorsfordulékkal dolgozzon. Nem akar mélységet hazudni oda, ahol nincs. Épp ennek a fájó hiányáról, és kiüresedett, értelmetlen életpályákról is beszél a szerző. (Persze nyomban adódik itt a kínos, de megkerülhetetlen kérdés: mi a művész[et] célja? Abrázolni saját korát? Példát mutatni? Vagy valami egészen más? Mindenesetre a ma ünnepekl klasszikusok közt is van nem egy olyan, példának okáért Molière, aki nem tett mást, mint lehúzza a leplet saját koráról.) Korunk nihilizmusáról persze könnyebb lenne az értelmiségi elefántcsonttoronyból, egyszersmind a nézőkkel összekacsintva kikarikózni szellemtelen világunk üresfejű szereplőit, nagyobb sikere is lenne, de talán izgalmasabb, ha saját, valóban nem túl mély gondolataik árulkodnak a figurákról. De még ha valakinek nem is annyira érdekesek a darabban megírt sorsok (ami persze nem zárható), az mindenképpen izgalmas, hogy a filmszerűen egymásba illesztett szálakat – már ahol lehetséges – a nézőnek kell összeraknia, aki így állandó aktivitásra kényszerül.

A legerőteljesebb kritika a rendezést érintette. A színészek közöttünk, nézők közt elvegyülve ülnek végig az előadás során, így a színház elé helyezett tükrökből vagyunk kénytelenek szemlélni őket. Metz Katalin szerint a néző rosszul érzi magát ebben a szituációban, „Meglehetősen kényszeredetten. Próbálunk ugyan lazítani, tükröképünkkel (s jobbra ismerős nézőtársaink tükröképével) nem farkasszemet nézni, és a közönség közé vegyülni, hétköznapias oltozott színészek szövegmondására összpontosítani – de a nézősereg feszélyezett izgalmossága (...) mindegyre elvonja figyelmünket a (...) történetfordulékekről. Nem hiszem, hogy bárki is képes volt végig intenzíven koncentrálni a mondotakra.” Schimmelpfennig a köznapit a transz-

cendenssel ötvözi és „mindezt szövegcentrikusan teszi, a szó képzettársító erejében bízva, aminek nálunk, sajnos, nincs hagyománya, épp ezért meg kell teremteni. Volt már, hogy sikerült – teátrális rásegítés nélkül is, színház és nézőtér mágikus csendjében. Most izgó-mozgó, indiszponált jelenlétünk öt perc után elmondta a magáét, attól kezdve zavaró” – jelenti ki Koltai Tamás. Megannyi magyarok számára ható, furcsa érv. Biztos a színészek tehetnek arról, hogy a nézők egy része nem hajlandó venni a fáradságot a koncentrációra? Nem arról van inkább szó, hogy a kritikusok, miután nem találták a megfelelő befogadási módot, áthárítják a felelősséget az alkotókra? Pedig még azt se lehetne mondani, hogy akkora újdonság lenne „tükrös” előadást létrehozni magyar színházon (Bóta Gábor ír is ilyenekről elemzésében), a nézőtér és a színház határainak eltörlése sem új módszer, a kritikusokat mégis váratlanul érte. Fel sem merül bennük azonban az az evidens kérdés (amit az elemző köteles lenne mindig feltenni magának), hogy mi van, ha talán nem a színészek és a rendező „készülékében van a hiba”. A máskor a műmájerkedés, túljátszás ellen felszólaló emberek most a teátrális eszközök hiányában unatkoznak. Pedig ha a befogadó képes nem csak önmagára és nézőtársaira figyelni, a beszédfolyam végig követhetővé válik, ráadásul izgalmas is a színészi alakítások (és még csak véletlenül sem szövegfelmondások) sokszínűsége (!) miatt.

Kétségkívül értelmezésre szorul azonban az a fontos kérdés, hogy mi a rendező célja a tükrös megoldással, illetve a színészek nézők közé ültetésével. Fel is merül ez a probléma majd minden írásban, a legegységelműben Metz Katalinnál. A kérdésre adható legtöbb válasz valóban a banalitások szintjén mozog: a játékosok is közülnk valók (esetleg: mi magunk is csupán szerepet játszunk, a színházi tükrök előtt meg pláne), vagy: egyszer az életben nézzünk már szembe önmagunkkal. Jogos a felvetés: nem didaktikus-e ez a megoldás? Semmiképp sem szabad azonban elfeledni, hogy az is csupán konvenció és megszokás kérdése, végül a színészek velünk szemben, megnyugtató távolságban, és nem közöttünk szokták elfoglalni helyüket. Olyan, alapvetően formai kérdésnek tartom ezt, amelyből – kellő akarattal – mindenki, színész és néző egyaránt csak jól jöhet ki, hiszen ahhoz, hogy egy ilyen alaphelyzetből élvezetes előadás szülessen, erős koncentrációra és nagy beleléltségűre, intenzív képzeletre van szükség. (Mellékesen az is jól látható, hogy Schilling élharcosa a „legalsóbb művészettel” [Bagossy László kifejezése], a színházzal szemben már minden más műv-

szetben lezajlott folyamatnak, amely az alkotó- és előadóművészt korábbi felsőbbrendű, váteszi szerepéből a hétköznapi szintjére helyezi át. Lehetne vitatkozni azon, hogy pozitív folyamat-e ez, mindenesetre megállíthatatlannak tűnik. Ez a metódus a Krétakör egész működésére jellemző: mint egy igazi „posztmodern szabadcsapat”, az elit- és tömegkultúra határán helyezik el magukat, árulják portékáikat, néha tényleg zavarba ejtő módon. A közönségtalálkozók, a workshopok, az előre megrendelhető, extrákkal ellátott *Feketeország* DVD, a Színésztánczenekar koncertjei mind arra irányítják a figyelmet, hogy a színész és a színház társadalmi szerepe, létmódja gyökeresen megváltozott.) Mindenesetre Magyarországon, sajnos, úgy látszik, ma még a bátor tett kategóriájába kell sorolnunk egy ilyen megoldást, amelyet amúgy az is legitímál, hogy a szöveg maga is tartalmaz számos olyan utalást (tükrökre, lámpafényre), amely evidenssé teszi, hogy Schilling miért játszatja kivilágított nézőtérre, tükrözött Schimmelpfennig darabját.

A kritikák előttdig elfelejtették egy kevésbé látványos, mégis fontos megoldásról szólni. Véress Anna dramaturg és a rendező szerepösszevonásokkal tette feszesebbé (persze nem teljesen egyességé) a sokféle indázó szöveget. Hogy csak egy példát említsék: az, hogy Töröcsik Mari a férje és anyósa által megalázott „Tücsök” szerepét is eljátssza, jelentésebbé teszi az előadás eleji és végi monológját, melyet a „Hetvenéves nő” szerepében ad elő önmarcangolóan, megkeseredett hangon. A szerepösszevonások hol egy-egy sors mélyebb megértéséhez vezetnek (a Töröcsik Mari, Mucsi Zoltán és Szirtes Ági játszócsapat figuráknál mindenképp), máskor meg szó sincs erről: az adott színész (például Bezerédi Zoltán) egyszerűen több, egymással oksági kapcsolatban nem álló szerepet játszik. Emellett több jelenet is ki lett húzva a szövegkönyvből: ezek vagy felesleges mellékszálak lettek volna, vagy didaktikusnak látszanak (az orosz házaspár duója).

A színészi alakításokkal jobbra elégedettek még a premiert – írásuk szerint – végigszenvedő kritikusok is. Ez érdekes paradoxonnak tűnik, hiszen az unalom forrása valószínűleg éppen az lehetett, hogy az adott nézőt nem kötötte le az előadók játéka. A bemutatót fenntartásokkal fogadó Zappe szerint a színészek „virtuózan jellemeznek vagy maradnak éppen közömbös elbeszélők.” Valóban, az egyes szám első és harmadik személy, illetve a belső és az „igazi” monológok váltogatása; a párbeszéd, az álom- és emlékképek előadása során a színészeknek még ebben a korlátozott állapotban is van alkalmuk és tehetségük a sokszínű, hű realista, hol meg elvonatkoztatott szerepfarmálásra. Kiemelkedően jó Láng Annamária alkoholtól pergő nyelvű Suzanne-ja – a színésznőnek csöppnyi gondot sem okoz (már-már hihetetlenül) természetesen használni a hétköznapi beszédmódját. Emlékezetes párja Philipp féltékeny, merev, okostóni szerepében Fekete Ernő. Terhes Sándor és Péterfy Borbála remek, mint elhidegült házastársak. A két szerelőt a szeretnivaló mackó, Elek Ferenc és a hórihorgas, jólfélt Katona László már csak alkatukból adódóan is karikírozzák hozzá. Rezes Judit és Takátsy Péter kétségkívül látványos, bár számomra kissé homályos értelmű „ülőbalettel” ad elő, míg Valtér Ferencben újra egy operacénekest tisztelhetünk Schillingnél. A *Phaidra*-ban Thészusz, itt pedig az *Organizmus* szerepére kért fel operistát Schilling, nyilván azt is érezteltette, hogy ezek a figurák mai agyunkkal értelmezhetet-

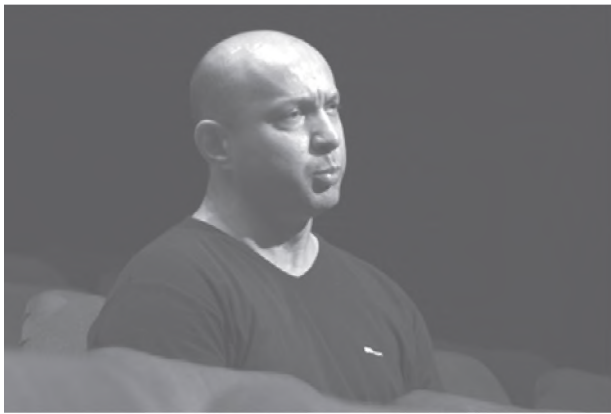
lenek, nem részei a mi világunknak. Talán Valtér Ferenc *Organizmus*-án és az őt üldöző vadászban, Hajduk Károlyon, a két legstilizáltabb alakon nevet legjobbat a közönség.

Schimmelpfennig köszönetet mondhat magyar „tolmácsolónak”: Bagossy László után Schilling Árpád is egy – a közönséget tagadhatatlanul megosztó, de – emlékezetes előadást rendezett a szerző egy másik drámájából. Az már a jövő kérdése lesz, hogy a korábban a játékmódok sokszínű keverésére „szakosodott” rendező tovább halad-e a *Phaidra* és az *Előtte-utána* jelezte, viszonylag szűk úton, avagy mielőtt beskatulyáznánk valahová, újabb, más jellegű formai kísérletekbe bocsátkozik.

DARVASI FERENC

IDÉZETT HELYEK

Bóta Gábor: *Nézőtéri provokáció tükrökből, pattanásig feszült unalommal*. Magyar Hírlap 2006. 01. 16.
Csáki Judit: *Tükör által*. Magyar Narancs 2006. 4. (jan. 26.)
Koltai Tamás: *Egy (Schimmelpfennig, egy Schilling, Élet és Irodalom 2006. 3. (jan. 20.)*
Metz Katalin: *Tükörben az (egész) nézőtér*. Magyar Nemzet 2006. 02. 06.
Molnár Gál Péter: *Előtte-utána*. www.szinhasz.hu/index.php?id=376&cid=11353
Zappe László: *Tükört tartottak nekünk*. Népszabadság 2006. 01. 16.

Hogy mi a közös a szebb napokat megért Római Birodalomban, az Amerikai Egyesült Államokban és Marosvásárhely szabad királyi városában? Nos, leszámítva a tényt, hogy mindhárom területén emberek éltek, illetve élnek, bármekkora lokálpatriotizmus is noszogtat megfelelő érvek előhozatalára – majdnem semmi. Illetve mégis: a Plautus Puzzle.

A máshol boldogabb hatvanas évek legelején mutatták be Burt Shevelove és Larry Gelbart frissen összeollózott művét, amelynek dramaturgiájában két csavar is leledzett – az egyik Titus Maccius Plautus több komédiájának egy új darabba való összeférelése volt, a másik, hogy zenés művet írtak a római vígjátékból. Plautus és a musical? Furcsának tűnik, de a közönség imádták (legalábbis Amerikában), hatalmas kasszasikernek örvendett, mára már több mint 900 Broadway előadást megért, és öt Tony-díjat kapott. Harmincöt nyelvre lefordították, a hetvenes évek derekán filmet is készítettek belőle. Nemrégiben pedig Nagy István színművész munkája nyomán megszületett a magyar változat. És ha már megszületett, be is mutatták. Marosvásárhelyen, innen ama bizonyos közös vonás. És országos, magyar nyelvű ősbemutató.

A történet, Plautushoz és késői követőikhez méltóan nem egyszerű: a tisztos római nemesúr (Makra Lajos) és sárkányokhoz igen hasonlatos neje (Balázs Éva) vidékre távozik, cseperedő fiúkat, Herót (Bokor Barna) pedig az agyafúrt (Kárp György) és a hiszterika (Nagy István) fő-rabszolgák gondjaira bízzák. Hero titokban szerelmes Marcus Licus kerítő és bordélytulajdonos (László Csaba) legújabb szerzeményébe, a krétai kurtizánba (Nagy Dorottya), akit azonban már megvásárolt Miles Gloriosus római hadúr (Kilyén László/Tollas Gábor). Szolgája megígéri Herónak, hogy szabadsága fejében megszerzi neki a lányt, ami természetesen nem könnyű feladat, tekintve, hogy szükség van hozzá kancaverítékben kevert álomitalra, amellyel megöntözik majd a váratlanul hazaérkezett házurat, aki hevesen udvarolni kezd a krétai kurtizánnak, miközben tudta nélkül, a cél érdekében kuplerájt

rendeznek tisztos otthonából, ahol épp Miles Gloriosus várja friss menyasszonyát, aki már régen elszökött, és így tovább, e terjedelmes mondatokhoz illő óriási kavardás, amely váratlan és korabeli szerzőhöz méltó csavarral zárul... Több szál fut egymás mellett, ezen szálak a végén egybefutnak, miközben mi, nézők többször is könnyesre kacagjuk magunkat a mai szlengbe oltott, korhűnek tetszeni kívánó szövegen, és parodizáló, ugyanakkor komolykodó játékon. Mondják, ez a valaha írt legvidámabb musical, és az állítás többé-kevésbé megállja a helyét. Stílusában a Monthy Python-féle Brian élete című filmhez hasonlít leginkább.

Az olasz újkomédia szűkebb hazánkban gyakran használt színpadterére emlékeztető látvány fogad az előadás kezdetekor. A nézőtérrel szemben a nemesúr háza áll, tőle balra Licus örömtanyája vöröslök, jobbra egy idegenbe szakadt öregúr elhagyott és szellemjárta otthona áll magányosan, mindaddig, amíg buja várakozás helyszíneként megelevenedik. Középen a tér, a tulajdonképpeni fórum, ahol a történet játszódik, ezen cipeli keresztül háziurunk rémséges feleségének még ijesztőbb szobrát (ajándék a mamának), itt táborozik Miles hadvezér, itt zajlanak a fülvakarós intrikák, hangzanak el szlogenek és slágerek, miközben korhű, de a megjelenített kort parodizáló jelmezekben rohanganak rabszolgák, katonák, kurtizánok és polgárok, egy cél – a felhőtlen nevetetés – érdekében.

Céljukat pedig többé-kevésbé el is érik. Robbanékonyan indul az előadás, és a ritmus a továbbiakban sem lassul, szinte katonásan pergő produkcióknak vagyunk tanúi, poénra halmozódik, üresjáratnak pedig itt helye nincs (azaz van, de erről majd később). Plautus vaskos komédiáinak összes, jellemző figurája megelevenedik az előadásban, látunk itt agyafúrt rabszolgát, kapzsi kerítőt, hetvenkedő katonát, bujálkodó öregembert és nyakában nyálazóval étkező

ifjú bonvivánt. A Bokor Péter-i koncepció pedig nem eredményezett erőltetett és erőszakosan humorizáló produkciót. A rendező hagyta folyni az eseményeket a maguk medrében, ez esetben ő csupán a láthatatlan-hallhatatlan narrátor szerepét öltötte föl, és meséje éppen e miatt olyan természetes. Nem szőszínházat és nem is látványszínházi produkciót, inkább farce-ot látunk, annak sajátos eszközei szerint életre kellett böhözöt – a Fórumra különböző üzenetértékeket erőszakolni felesleges. A jól sikerült fordítás pedig mindezt meghatározza; kellően obszcén, de semmiképpen sem trágár, ugyanakkor folyékonyan mondható szöveggel van dolgunk, amelynek köszönhetően szöveg és látvány meglehetősen harmóniában emeli át az előadást mennyi dramaturgiai buktatón.

Mindaddig nem is lenne semmi baj. Jó szöveg, pergő és kellően komikus cselekmény, megfelelő alakítások, igen jól eltalált rendezés jellemzi a produkciót, ahogyan ezt a közönség reakciója is tükrözi. A Fórum azonban musical (a sikerben Stephen Sondheim zenéje is közrejátszott), jelen előadásban pedig a dalokat nyugodtan mellőzni lehetett volna. A klasszikus szöveg-zene-szöveg-zene vonalon fut darab és produkció, a fontosabb, vidámabb, illetve érzelmdús momentumokat a szürke hétköznapokból énekel emeli ki a dramaturgia.

De hiába minden, ha a mű szerves részét képező dalbetétek nem állnak a helyzet magaslatán. Erőtlen, illetve finomkodó, néhol hamis, legtöbb esetben tiszta, de fájóan nyers orgánusok válszólnak a felhangzó zenére, és ezen a kísérő koreográfia sem segít. Mert az körülbelül egy szinten áll az énektudással. Ezek azok a pillanatok, amelyekben mégiscsak megül a produkció. Ha a pergő játékot megszakítja a zene, akkor mindegy vége, elszáll az illúzió, visszazökkenünk a realitások szürke mezejére. A lassú, negédes dalocskák érzelmeiket nem tükrözznek, csak bá-

jolgást, a gyors, szvinges táncbetétek egyetlen pozitívumává pedig a viszonylagos rövidség válik. A színészi koncentráció feltűnő fokozódásával a hitelesség és természetesség eltűnik, marad a játszó, aki megpróbál szépen énekelni. És jól táncolni. De nem sikerül neki.

Kár ezért a nagy-nagy mínuszért, mert a fentebb említettektől eltekintve igencsak élvezhető Plautus újkori reinkarnációja. A musical azonban több a pusztá vígjátéknál, a zenei részek legalább olyan fontosak, mint a felhangzó szöveg. Sikertelenségük az egész előadást beviheti a hírhedtté vált színpadi erdőbe, amelyből nagyon nehéz kikecmeregni. Vásárhelyen minden rendben lett volna, ha a musical nem lett volna musical, a színészeknek nem kellett volna dalra fakadniuk. De annak írták, eszerint rendezték.

Puzzle-t láttunk, színpadi kirakóst. Plautusművek, római jelmezek, mai szleng, ókori erkölcsök, aktuálisan örök emberi butaság és ravaszság, próza és zene egymásba kapcsolódó, egy egészzé összeálló darabkáit. Kár, hogy az utóbbi kirakós-lapocskák utcákban, valahol elvesztődött. Megtalálására kevés az esély...

NAGY BOTOND

(Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulata: *Hallottatok, mi esett meg útban a fórum felé?* Rendező: Bokor Péter. Díszlet: Sică Rusescu, jelmez: Maria Miu, koreográfia: Bokor Mária, színpadi mozgás: Szőke István, zenei vezető: Hencz József, rendezőasszisztens: Harsányi Zsolt. Szereposztás: Kárp György, Makra Lajos, Balázs Éva, Bokor Barna, Nagy István, László Csaba, Nagy Dorottya, Nagy József, Kilyén László, Tollas Gábor és Meszesi Oszkár, valamint a Színművészeti Egyetem Szentgyörgyi István Tagozatának hallgatói. A zenei felvétel a Marosvásárhelyi Állami Filharmónia közreműködésével valósult meg.)

Első lépés

Fekete, rózsaszín, fekete

Nehéz helyzetbe hozott a Krétakör Színház. Kezdeném az elején, de muszáj a „végére járnom”, mivel nem „pusztán” egy összetett előadást mutatott be, hanem befejezőképpen rögtön értelmezték is a látottakat.

A kimerítő elemzés után annyi hozzáfűz-nivalóm maradhatna, hogy: a darab jó. A jóról viszont az gondolom, hogy a világ legmez-telenebb és legbefejezetlenebb melléknéve, ami megkívánja, hogy kifejtssem, mit is értek alatta.

Ha körülnézünk a mai magyar színházak repertoárjában, több olyan előadást találunk, amit közös improvizációk alapján a társulat írt. A Feketeország Tasnádi István, Véress Anna szövegeire és a színészek ötleteire épül.

A darab magyar közéleti eseményekre reflektál, és magabiztosan kerül a sztereotípiákat, mintha biztos lenne abban, hogy mindenki érteni fogja ezt a magyar valóságot, még ha csikósok nem is esznek benne gulyást. És valóban: ha Simek Kitty, Nagy Árpai, Kunbaja, EU-tojás, vagy ha az Ég a város, ég a ház is... kezdetű dalocskát említem, mindenki tudja – még ha csak érintőlegesen is – miről is van szó. Magyar „ap-róságokról”, amiket vagy gyerekkorban oltanak belénk, vagy olykor némán, fejcsóválva hallgatunk a hírekben, majd nem történik semmi: ha van róluk véleményünk, ott marad a négy fal között.

Márpedig, ha nem hallgatják meg reakcióinkat, valahogy az a benyomásunk támad, hogy mindenki rezzenéstelen arccal tűri a napi események vonulatát, rosszabb esetben a politikailag megosztott közönség szája íze szerint magyarázza.

A Krétakör Színház abban remekel, hogy közvetett didaktikusság helyett a szarkasztikus

ábrázolásra fekteti a hangsúlyt, és egyedüli álláspontra a humanizmus, és az, hogy felhívja a figyelmünket a körülöttünk zajló tragikus színéletű vagy éppen komikus eseményekre.

A darab során, legyen szó pedofiliáról, szavazásról, abortuszról, doppingvizsgálatról, ön-vagy emlékmű-gyűjtogatásról, minden történet egy élő (fel)kiáltó jel, ami a hírek tárgyilagosságából olykor hiányzik. Az, hogy a szöveg csipőből tüzel, érezhető és félreértelmezhető: vehetjük politikai pamfletnek, de szándékosan át nem gondolt első reakciónak is.

Schilling Árpád rendező figyelme a legapróbb részletre is kiterjed, és nem hagy értelmezés nélküli mozzanatokot. Ágh Márton diszlettervezővel csalóka meghittséget és provokatív sterilítást teremtenek a színpadon.

A falakat hússzínű plüss borítja, melyen egy gyerekszobába illő bordúr fut végig. Hátral, baloldalt egy kis, piros kereszt szerénykedik büszke tartalmával, jobboldalt pedig plazmamonitor „csipogja” el röviden, sms-üzeten a híreket.

A padló és a szereplők nevével feliratozott hokedlik fehérek, akárcsak a falat végigsorjázó ajtók. Ezek az ajtók nyitják meg a teret, ami egyszerre elidegenítő és (közelebb) csalogató. A színpad elején egy kordon teszi ünnepélyessé és távolságtartóvá a felsorakozó jeleneteket, melyek nem egy ívet mutató művet tárnak elénk, hanem hipertextualitásként ugrálnak egyikből a másikba; egyes kiragadott mozzanatok visznek át a következő témába.

Ezek a témák értelmezhetők önmagukban is, vagy éppen a kivetítőn megjelenő híryanag egészíti ki őket, főként akkor, amikor a színészek

szimbolikus vagy érintőleges jelzésekkel játsszák el azokat.

A jelmez Kiss Julcsi nevét dicséri; a fekete estélyik, illetve a szmokingos kosztümök a díszlettel nem harmonizálnak, viszont egy újabb világot tárnak a néző elé. A groteszk elegancia egy-fajta paradoxont hoz létre a témák trivialitásával szemben. Schilling a hétköznapiság becsempészését úgy oldotta meg, hogy a túlóltózt szereplők több jelenetben üres reklámszatyrokat hurcolnak magukkal. Ez az instrukció egysúlyt teremt az ünnepélyesnek álcázott steril világ és a mégsem olyan hétköznapinak tűnő hírek tartalma között. Éppen emiatt nem tudjuk egyértelműen elhelyezni a darabot kizárólag a megjelenített világok egyikébe sem, az előadás egyszerre játszódik a gyerekszobában, a hivatalok ridég légkörében, az utcán, a plébánián vagy akár a képzeletünkben.

A színészek hiteles és érett játékát egyenként és név szerint ki kellene emelnem, de helyhiány miatt pusztán ezt az írott elismerést tudom nekik nyújtani.

Zseniális alakításuk miatt elhisszük nekik, hogy másfél éves kislányt látunk Csákányi Eszterben, papot Gyabronka Józsefben, olimpiai aranyérmest Nagy Zsoltban, és még sorolhatnám.

A jelmezek eleganciája és a szereplők kimért tartása utal arra is, hogy ne felejtsük el, bár saját néven, de mégiscsak színészek adják elő azokat az eseményeket, melyeket nap mint nap látunk, hallunk és olvasunk.

Maradjunk még egy kicsit a jelmezknél, pontosabban azok elhagyásánál, hiszen az előadás

során többször előtérbe kerül a meztelenség, és nem feltétlenül indokoltan. Viszont maga az egész produkció egy olyan provokáció, aminek célja az általános társadalmi látásmód megkérdőjelezése – pont azért illeszkedik egy ruhátlan test látványa a darabba, mert éppen az lenne álszentség, ha tabuként lenne kezelve. Érezhető, hogy a cél nem a szexualitás, hanem a meztelen test fogalma köré csoportosuló erkölcsi megrögzöttség elbizonytalanítása.

A Feketeország befejezőként Tilo Werner színész értelmezi az előadást látottakat. A szöveg szokatlan dramaturgiai megoldást szolgál, és ironikusnak hat, viszont érezhető, hogy nem a darab védelmében íródott, hanem „pikáns” kelteke annak.

A német ajkú színész már többször lepett meg bennünket azzal, hogy a Krétakör előadásain anyanyelvén adta elő szerepeit. Ezúttal német nyelvű interpretációjának magyar „feliratát” a színpad hátsó, jobb oldalán lévő plazmamonitoron olvashattuk.

A Krétakör Színház már sokszor bizonyított. A Feketeországgal viszont nemcsak bizonyított, hanem véleményem szerint új lehetőségeket és utakat nyitott meg a színház világában, a színház és közönség kapcsolatában és a művészetnek, mint véleményformáló erőnek a szerepében.

Ezt értem azon, hogy a darab: jó.

SIMON EDINA

Feketeország
Krétakör Színház
Rendező: Schilling Árpád

Az Irodalmi Jelen fontosnak tartja a fiatal kritikusok jelentkezését. Simon Edinának ez az első publikációja.

Fotók: www.pori.hu

Márványba vésett nevek

Az utóbbi évek során az észti film minden jel szerint révbe ért. A mozilátogatottsági adatok szerint ugyanis 2002-ben, a *Nimed marmortahvilil* (Márványba vésett nevek) szünetes közönség sikert aratott. Európában egyedülálló módon ez a történelmi nagyjátékfilm Észtországban az akkori világsikert, a Gyűrűk urát is megverte. Ezzel kezdetét vette egy olyan tendencia, amelynek eredményeként az észti film népszerűsége hazájában jelenleg nagyobb, mint 2002 előtt bármikor.

A *Márványba vésett nevek*ben Észtország történelmének egyik meghatározó, XX. századi pillanata elevenedik meg. 1918 novemberében a szovjet hadsereg hadüzenet nélkül elfoglalja a német iga alól éppen csak felszabadult országot, és ezzel az észti kormány általános fegyverbe szólítás bevezetésére kényszerül. Ahas, a szegény családból jövő fiú, jámbor természetű, filozofikus alkatú ifjú gimnáziumi osztálytársaihoz csatlakozik, akik részt vesznek az oroszok elleni fellépésben. A fiúk a háború szörnyűségei hatására hatalmas változáson mennek keresztül; a vidám tizenévesekből néhány nap alatt önfeláldozó felnőttekké válnak.

A finoman romantikus elemekben is bővelkedő dráma a világháború demoralizáló hatását boncolgatja, amikor a főszereplő a fronton szembe kerül szeretett bátyjával.

A történelmi témák mindig is fontos szerepet játszottak az észti filmkultúrában, különösen a szovjet idők befejeztével erősödött meg ez az irányvonal. Amit az ideológiai nyomás alatt nem tudtak megtenni a szocialista érában a filmesek, azt a kilencvenes években megújult lendülettel próbálták pótolni. Az elmúlt másfél évtizedben készült játékfilmek többsége a háborús időszak morális válságával, a nemzet történelmi tragédiájával foglalkozik. A játékfilmek többsége erősen kötődik az észti történelemhez, és a nemzeti identitást nagymértékben hangsúlyozza. Bizonyára ez az oka annak, hogy az észti történelmi filmek többsége nem jut el külföldi nézők többségéhez.

Az elsősorban kis hazai közösségek számára készített filmekkel is ugyanez a helyzet. Az ilyen egyszerűbb történetekben is jelen van az általánosan érthető tartalom, az események mégis főként a történelmi háttér ismerő néző számára válnak teljes egészében érthetővé.

Az 1990-es években készült alkotások azonban nemcsak az észti történelem tragikus részét dolgozták újra fel. Mindez ideig az egyetlen, teljes egészében magántőkéből finanszírozott játékfilm, a *Jüri Rumm* (1994), a XIX. század mitikus lótolvajáról szól, akinek izgalmas kalandjait már az 1920-as évek mozilátogatói is láthatták. A másik történelmi kalandfilm, a *Tüzesvíz/Tulivesi* (1994) a szeszcsempészet legendáihoz nyúlt vissza, akárcsak a *Kire laine* a '30-as években.

Az elmúlt években is többször felbukkant a háború tematikája, például a 2003-as zseniális *Somnambulban*, amely Észtország 2. világháborús szerepvállalásának drámai megközelítése.

A háború végén játszódik az irodalmilag is fajsúlyos történet. A frontvonal ekkor már az észti területek környékén húzódik. A falvakból az emberek északra menekülnek a jobb élet reményében. Közvetlenül a tenger mellett él egy fiatal

Befutott rokonok

lány, Eetla, aki úgy dönt, hogy apjával marad, hogy együtt éljék át a háború borzalmaival.

A Sulev Keedus rendezésében készült film fő konfliktusa, hogy a karakterek nem tudnak szabadulni emlékeiktől, mintha egy gyötrelmes örögi körben élnének, egyfolytában ugyanahhoz a problémához térnének vissza. Eetla folyamatosan álmait kergeti, próbál valamilyen utat lelni önmagához és eltávozott, már egy másik világban élő anyjához. Apjához is közeledne, de mindhiába, minden kísérlete kudarcba fullad. Maga a történet a világháborút mutatja be, ahol minden visszafordíthatatlanul megsemmisül: a remény, az emberi kapcsolatok, a családok.

A háborús történelmi kérdéskör újszerű feldolgozása a tavalyi esztendő alkotása, a *Malev* (*Men At Arms*) című komédia, amely az észti szabadságharc könnyedebb hangvételű megközelítése. A filmet Magyarországon sajnos még nem vetítették.

Hogy megértsük, miként jutott az észti film a mostani művészi színvonalára, érdemes röviden áttekintnünk történetét.

Észtországban játékfilmeket rendszeresen csak a második világháború után készítették, bár már a XX. század elején voltak filmes törekvések. Az 1920-as években aktív filmes élet zajlott, sok kis stúdió sikeres üzletemberek szponzorálásával melodramákat és vígjátékokat adott ki. Ebben az időszakban a filmezés technikájára nem a professzionizmus volt jellemző, sokkal inkább a hobbi szintű lelkesedés. Erre utalnak a házilag barkácsolt kamerák, a fürdőszobában előhívott és az udvaron megszáritott filmek.

Az 1930-ban alapított „Észt Kultúrfilm” szoros kapcsolatban állt az állami propagandához: heti rendszerességgel híradókat, természetfilmeket és a mindennapi élettel kapcsolatos alkotásokat készített, de a tervek ellenére egyetlen játékfilmet sem adott ki.

Az észti film nagyobb jelentőségre az 1960-as években tett szert, amikor a „Tallinnfilm” stúdió elérte a megfelelő technikai és szakmai szintet. Ahogy más szovjet tagköztársaságokban, Észtországban is felemás helyzet alakult ki: a központi hatalom megfelelő körülményeket teremtett a filmgyártáshoz, hogy a nézőközönséget ideológiailag befolyásolhassa, de ennek ellenére eredeti nemzeti filmalkotások születtek, amik éppen ellenkező szerepet tölthettek be, a filmgyártásba a hatalom érdemlegesen nem avatkozott bele.

Egyes filmekben az ebben az időben készített nyugati filmekre jellemző modernista elemek is megfigyelhetők.

Mint arra korábban utaltunk, az észti művészetet általában, így a filmet is áthatja a nemzeti identitás hangsúlyozása. A nemzeti egység megőrzése egyfajta ellenállás volt az elnyomó ideológiával szemben, ami legalábbis retorikájában az embereket az osztályra és az egész világra kiterjedő missziójuk alapján értékelte. A

különállás megmaradása az 1990-es évek első éveinek filmjeiben tükrözi az önmeghatározásban uralkodó káoszt. Az 90-es évek filmjeiben a 70 évvel korábbi, könnyű, nosztalgikus stílusú filmek részletei és témái tükröződnek, főszereplők az 1930–1940-es évek fordulatókat hozó eseményeinek kiemelkedő egyéniségei. Az *Azok a régi szerelmes levelek/Need vanad armastuskirjad* (1992) a népszerű énekes, Raimond Valgre élettörténetét és a háború utáni erkölcsi összeomlását mutatja be. Az olyan filmekben, mint például *Az ember, aki nem volt* (1989), a függetlenség éveinek életvidámságát, az érzékeny művészeket elbizonytalanító szovjet szocialista idősakkal állítják szembe. Az ilyen alkotásokban a szereplőkön keresztül megkísérlik a nézőkhöz közelebb hozni azokat a döntéseket, amiket mindenkinek meg kellett hoznia a szovjet hadsereg bevonulásának idején, egy elvben ideológiailag behatárolt időszakban.

Az észti filmtermésben az animációs filmek közel akkora jelentőséggel bírnak, mint a játékfilmek.

Az animációs történetek ironikus abszurditása, a rajzok szálkás stílusa és a tiszta vizuális ötletek brillírozása irreális tartalmat ad a rajzfilmnek. Egyes kritikusok a részletek gazdagságát kaotikusnak minősítik, de az ötletek szabad játéka mögött komolyabb szint tárul fel. Az észti animáció a majdnem minden évi nemzetközi fesztiváldíjakig vivő fejlődése lehetetlen lett volna Priit Pärn rendező nélkül. A filmes berkekben presztízsjelentőségű „The Oxford History of World Cinema” egyetlen utalása Észtországra az animáció fejezetében található, ahol Priit Pärn *Reggeli a fűben/Eine murul* (1983) című munkáját mutatják be. Az *1895* című filmben (1995) Pärn a Lumière fivérek engedélyét kéri. A dokumentumfilmhez hasonlóan narrátor szövegére épített filmben Pärn paradox humorral jeleníti meg a mozi kialakulásának nagy legendáját.

Hasonlóan kritikus hangvételű alkotók tevékenykednek az észti bábfilm területén is. Az animáció előretörése időben egybeesett a politikai változásokkal. Riho Unt '90-es évekbeli filmjeiben az örök nemzeti értékek komikus megvilágításban kerülnek a néző elé. Unt 1993-as filmje, a *Káposztafej/Kapsapea* irodalmi klasszikuson alapul, de már a bábok alkalmazásával elvész az idealizált jövő ábrázolásának lehetősége. Következő filmje, a *Vissza Európába/Kapsapea 2 ehk tagasi Euroopasse* (1997) korunk külpolitikai törekvéseivel és az egyszerű ember megmaradási kísérleteivel foglalkozik. A bábfilmekkel kezdő Hardi Volmer nem elégedett meg ezzel a területtel. Az *én Leninjeim/Minu Leninid* című komédiája (1997) – a kommunista személyi kultusz paródiája – az 1990-es évek egyik legnézettebb hazai filmje volt.

A dokumentumfilmnek nem kellett a nézők változó elvárásainak megfelelnie. Az egykori szocialista gazdasági rendszer bukása után, akárcsak a többi egykori kommunista országban, lát-

hatóvá váltak olyan jelenségek, amikről addig hallgattak. Az *éjszakai pillangó Karácsonyában/Õõliblika jõulud* munkájáról és ábrándjairól beszél egy örömlány. A *Cogito, ergo sum* bemutatja az eltűnt falu egyetlen lakóját, aki megtagadván a téves elhagyását, elveszítette mindenét, kivéve életerejét, kitartását. A dokumentumfilm ilyen időnként sokkoló produkciók hatására is előtérbe került.

E sorból is ki kell emelni a dokumentarista Mark Soosaart, akinek érdeklődése központjában mindig emberek állnak. Gyakran a szokásostól eltérően kutatja fel az egyéniségeket, legyen az megőrizendő nemzetközileg elismert karmester, életvidám teherautósófor vagy szibériai sáman. Soosaar egyszemélyes párnai fesztiválja az észti filmélet egyik legnívósabb nemzetközi eseményévé nőtte ki magát, ahol állandó a magas színvonalú diskurzus.

A természet és a történelmi gyökerek tematikája önálló ötletforrássá vált a szibériai finnugor népek hagyományos életvitelét kutató művekben. Ezek rítusai, szokásai és a technikai haladásból kimaradt világképe a különböző generációknak kifogyhatatlan érdeklődését keltette fel.

Az ideológiai függetlenség elnyerése után a filmkészítés feltételei is megváltoztak, a kilencvenes évek vége óta, az állami támogatás stabilizálásával, évente két-három egészestés játékfilm, tucatnyi rövidfilm és animációs alkotás készül. Jelenleg két állami alapítvány működik az észti film finanszírozására: Kultuurkapital (Cultural Endowment of Estonia), amely mindenféle kulturális projekteket támogat, és az Eesti Filmi Sihtasutus (EFSA, Estonian Film Foundation), ami kifejezetten filmes produkciók szponzorálására szakosodott. Egyre fontosabb szerepet játszanak a koprodukción, elsősorban a szomszédos baltikumi és skandináv országokkal folytatott együttműködés révén. Az 1990-es években a kedvezőtlen gazdasági körülmények ellenére összesen 26 játékfilm készült.

A fiatalabb generációk filmesei jóval könnyebben kiismerik magukat más filmkultúrákban. A Pedagógiai Egyetemen működő filmes tanszék az 1990-es években kezdte meg a játék- és dokumentumfilm-rendezőképzését, a frissen végzettek első munkái szinte azonnal széleskörű szakmai vitákat váltottak ki.

A világ filmes világát meghatározó filmek egyre gyakrabban jutnak el Észtországba is. Az 1997 óta létező *Sõtét Éjszakák Filmfesztivál* (Pimedate Ööde Festival) átfogó képet nyújt az európai filmgyártás legjavából: a skandináv mozi egyik legérdekesebb porondjává vált.

A hazai filmek fogadtatása általában nehezen meghatározható, sokszor közvetlenül a bemutatót követően enyhén ironikus kritikát kapnak, de a néhány évtizede készült filmekkel kapcsolatban töretlen a lelkesedés. Jelenleg a könnyű vígjátékok a legsikeresebbek, a nemzetközi elismerést szerző művészfilmek háttérbe szorulnak hazai berkekben.

Az észti film nemzetközi kitorrésének lehetőségei továbbra is a külföldi fesztiválokra való részvételben rejlenek, az azonban kérdéses, hogy a filmesek megfelelően használják-e ki a bemutatkozásnak ezt a módját.

BOROS NORBERT

Sándor vagyok én is,
ha nem is Petőfi,
nem a nagy Petőfi,
hanem csak Szoboszlai.
De pennám, akárcsak a nagy költőé,
hazámé és feleségemé.

Szoboszlai Sándor: Sándor vagyok én is

SÁNDOR

Sándorirtás

T. A.

„Ikkrek ök: két szép meleg / Barna fantomfény-
ihlet, / A nincs-feledés királynői, / kiket onix-
paláston hoztak / S a vágyaimat ijesztik meg.”
(A nincs-feledés királynői)

Ez a hangütés Adyától ered, csak hogy ő össze-
hasonlíthatatlanul jobban művelte a versírást.
Míg Ön a gyengécske utánérzés szintjén.

U. B.

„Mikor gyerek voltam / óvtál féltő szeretettel.
/ Fiatal kimaradás koromban / virrasztottál ag-
gódó tekintettel. (...) Kinevettem Anyukám / ag-
gódásod fokát. / De most már én is / érzem a
szülői szív súlyát.” (Igazad volt)

„Pár napja olvastam a fiam verseit, ami már
egy füzetre való. Lehet, hogy elfogult vagyok,
de szeretném, ha önök elolvassák és véleményét
nyilvánítanának.”

Bizony-bizony, elfogultnak tetszik lenni. Tet-
szik tudni, a versírás nem csak annyiból áll, hogy
rövid és esetleg összecsengő végű sorocskákat
helyezünk egymás alá...

„Ó nem tudja, hogy egy pár versét elküldtem
önökhez.”

Ne is tudja meg!

K. M.

„Álomszerű tájakon, / vitalitás gyakorta az-
napai szükségét véleti // Miről valahogyan, / érény
szentelen ontja készletet nivellált.” (Amiként
elkezdhető)

Töredelmesen bevalljuk, egy kukkot sem ér-
tünk ebből a versikéjéből (és a többiből sem).
Őn érti őket? Biztos benne, hogy igen?

A. S.

„Az idő szép emlékeket kovácsolt, / A rongyos
koldusnak is jogos a múlt, / Megmarad minden,
mit könyvekből kimánsolt, / És az is, mit az élettől
tanult.” (Ötven felé)

Sok a közhely, derék Uram, és sok a csöpögős
sor is. Kár, mert különben jó, előremutató sorai
is vannak.

D. M.

„Mint Prométheuszra a madár, / rám a gond
bőregere száll, / hiába rejtőzöm naponta / a dol-
gok mélyére / fekete fogait mártja a testembe”
(Válasz)

Versének mottója: „Ki a versírást abbahagyja,
az igazmondást hagyja abba” (Illyés Gyula).

Nem kell feltétlenül mindent elhinni Gyula
bácsinak...

T. T.

„Tell Vilmost imádja Dalma. / Hullámszik keb-
lének halma, / s megszólal: – Kérdelem Tell, / ró-
zsás kis térlem kell? / Bágyadtan int a hős: –
Alma...” (aMORÓZUS limerick)

Kát, a kígyót idézve a Dzsungel könyve című
rajzfilmből: Háhá, bolzasztóan vicces!

F. A.

Levelében pontosan eltalálta, hogy Sándor
lesz az ügyből. Nagyon mulatságos versikék ám
ezek.

A gomb

Palkónak oly nagy a gondja:
leesett a nadrággombja.

Éppen most kellett megessen
mikor randira kell menjen.

Szegény Palkó így mit tehet,
a házból biz ki nem mehet.

Ide szalad, oda szalad,
segítség nem nagyon akad.

Mindenkinek más a gondja,
nincs ideje most a gombra.

Egyik küldi a másikhoz,
Anyuka a nagymamához.

A nagymama, az felvarrná,
ha az okulárét megtalálná.

Előbb még az orrán állta,
de most sehol sem találja.

Sajnos a versből nem tudjuk meg, hogy végül
is elérte-e Palkó a randira. Postafordultával nem
árulja el nekünk?

H. A.

„Megyek, folyók, rétek, hegyek, tavak / Erdők,
dombok, utak, terek, falak, / Ezek okozzák nekem
a gondot / Közékn állnak nem lehetek boldog”
(Nagyon távol)

Meg az ilyen versek, azok állnak Önök közlé.
Ja, és köszönjük az „Irodalom és Jelen” ki-
tűntető átkeresztelést.

H. R. V. E.

„Eme nyugodt, szép világban / Veled lennék
kedvesem. / Megfogom a két kezdet, / Hozzad
bújnék csendesen.” (Alom)

Minő új hang, minő forradalmi újítás. Ilyet
még anyám tyúkja sem tudott.

P. J.

„Küldök 1 verset, és szeretném, ha a versemet
szíveskedne közölni”

Oh, oh, régi ismerős. Ugyanaz a kedvesen pa-
rancsoló hangnem, mint ezelőtt egy fél évvel.
Mikor is leközlöttük rövid, de annál rémesebb
versikéjét a kacagságos rovatban. De most már
nem válik be még egyszer a csel! Csak a felét
közöljük... Íme:

„a fény hullt rád te szerettél / estére estekre
estet / enyém leszel esteleken / felhő fél este
lesz lennél / messze mentem” (Neked este lehet)

A múltkori kérdésre nem válaszolt. Hogy
nagyon nehéz ezeket a verseket megírni?

Cs. R.

„Úgy is volt, hogy megverték / fogakat és vért
köptem, / de a dalom remélem / megérte, hogy
megélttem.” (Nyitány)

Dehogy, dehogy is érte meg.

B. A. M.

„Hátamon a zsákom, / Zsákomban egy majom,
/ Majom szájában paradicsom, / Paradicsomon
korom, / Megundorodik a majom, / Megmarad a
paradicsom” (Beszédgyakorlat 1)

Nem írta inkább hallgatásgyakorlatokat, ha
van olyan kedves...?

S. L.

„S hidd, az írón magától indul a papíron, / és
én is csak kívülről látom a belsőt, / mely me-
zítelen áll ott, / látod?!” (Így írok én)

Ne hagyja magát! Fogja vissza azt a huncut
írót. Zárja be valahová. Csak ne hagyja írni!

E. Sz. I.

„Hazám! / Te szétszabdalt oltarterítő / Isten
szószékén, / Te márványba vésett / Kopott fényű
aranybetű / Hazám! / Te bemocskolt hómező /
Európa irdatlan térképén / Te felszántott, kirabolt
temető / Hazám!” (Vallomás tisztítóüzben)

Csak úgy lánognak a betűk a papíron a nagy
hazafiságtól. Az Irodalmi Jelen Tűzvédelmi Osz-
tálya tiltakozik: ekkora pátosz folyóútaná a fo-
lyóiratot.

N. K. Zs.

„Cápát lőttem és oroszlánt, orrszarvút fogtam
horoggal / S vizilovat köpöcsővel, zsiráfot ütöt-
tem légycsapóval / A távoli keleten együtt sétál-
tam Körösi Csomával / S leküldtem egytől egyig
minden ázsiai lányfal...” (Ez lettem én)

A sárka csajokat nagyon irigyeljük mind-
nyáján, a szerkesztőség férfitagjai. A verseket
viszont egyáltalán nem.

N. T.

„Mindegy milyenek a versek. / Fő, hogy segítenek
leveleztem / a bennem felgyült feszültséget. /
Segítenek kiírni az érzelmeiket, / lecsapolni a súlyos
gondolatokat. / Olyanok, mint valami szelepek, /
Meggvédik az örülettől a lelket.” (Önigazolás)

Maga kis önző! Magácska megússza az örü-
letet, megírva a verset, de mi lesz a szegény
szerkesztővel?

B. V. L.

„Fekete lánynak fekete szeméből / Könny hull
rám / Hiába mondta maradjak de engem / A szí-
vem visz tovább / Hiába mondta maradjak hiába
könyörgött” (Római lány)

Maga kegyetlen szívtipró. És abban is bi-
zonyosak vagyunk, hogy a verseivel bolondította
meg a széplelkű római hölgyet. Küldjön még.
Ne nekünk. Neki.

P. J.

„Háborgó lelkekre megnyugvást / A csilla-
goktól várok, onnan fentről, / Hol az irdatlan
mennyeiségű anyag / Mely mozog, lüktet, robban,
meghal / Tán tudója a titkoknak, tán rejti a Min-
denhatót.” (...múló álom árnya csak az élet)

Hajh, tud is Ön az irdatlan mennyiségű anyag-
ról... Nincs annyi csillag az égen, mint ahány
rossz vers itt, a földön.

Sz. F.

„Mikor bensője kiöntötte nyomasztó, rideg
tartamát, / a két forrás elapad, s folyását lehe-
letnyi pont zárja / majd kihuny a fény, s alussza
örök, emésztő álmát, / a gondolatot pedig a te-
remtés üres enyészete várja” (Szavak)

„Szaknyelven” az Ön szövegeit tömören és
telitalálón úgy hívják, hogy: agyrem.

M. I.

„Így megtudni a szerencsétlenséget, / Kínzó,
gyöttrő állapot, mely részegű / Ne támadj, ne is
irigyelj hát érte, / Mert a kristálygömb neked is
világút!” (Kristálygömb)

Lehetséges volna, hogy valami gonosz, fél-
revezető kristálygömből van szó, mely azzal
biztatja, hogy jók a versei? Ne bízson benne.

B. G.

„Elszánt kéjtől felvillanyozott vagyok, / s amíg
szeretlek meg nem halok, / Ide nem kell belépő,
csak a szív / a tiszta szív, mely minden kint / és
gyötrelmet elpusztít.” (Meghívó)

Örök szerelmet, ergo örök életet kívánunk tisz-
ta szívből. De mivel a tiszta szív – Ön mondta –
minden kint és gyötrelmet elpusztít, kínosan
gyötrelmes (vagy gyötrelmesen kínos – ahogy tet-
szik) verseitől megkíméljük a nagyközönséget.

L. M.

„Tartozom egy köszönettel / Jó Istennek dön-
tésével / S anyukámnak kedvességgel / Mert szer-
et ő jó lelkével” (Anyukám)

Na látja! Nem kéne ezt a drága Anyukát ilyen
verselményekkel kesergetni. Jobbakat érdemelne
ezeknél.

B. S.

Számos pompás kitüntetés (pl. az „összel
is nyílik még virág” vers- és prózaíró pályázati
emléklap) mellé odabiggyesztheti ezt is: ön az
ehavi Sándor vagyok én is nyertese, alábbi ver-
sével:

Gyilkos kór

Féregként rágod a testet,
alattomosan emésztet,
buborékkal fűródsz a tüdőbe,
szóttest szősz a légzőkbe.

Kecsegtető mámorod,
fekete vigyorod,
kigyózik a füstfelhőd,
sűrű kód a levegőd.

Cigaretta a neved,
aki használ, beteged.
Áldozatra lesben vársz,
saskarmokkal jársz.

Gyermek, felnőtt áldozat,
nem adsz nekik kiutat.
Ha belőled nem kaphat,
kergeti az ájulat.

A temetőt béreled,
oda megy a beteged,
a háttérben vigyorogsz,
győzött benned a gonosz.

Gonoszságod igen nagy,
halottak – a jutalmad.
Köpenyvedbe burkolva
vagyódsz új kalandra.

JOHANN VON KRONSTADT

IJK Irodalmi Jelen
Könyvek

Ferencz Zsuzsanna

Kik és Mik ügyei

„Magyarul nem mondhatjuk: „történetezni” – és itt még is ilyes-
miről van szó. Történetezésről, kissé örkényi alkalomról a sajátos,
aforisztikus, lírai, s egyben keseren szellemes, finom gúnnyal
megfogalmazott, szinte mindent megkérdőjelező, kételkedő és vi-
szonylagosító világkép és önkép fölrajzolására. Igen, kicsit sér-
tegeti semmáinkat. Igen, még a szerelem is karikatúrában jelenik
meg e könyvben.”

Jancsó Miklós

Kandi Kamera

Vidám utazásra hívja az olvasót a kolozsvári színművész,
író és tanár, Jancsó Miklós. Rövid, humoros írásai emberi
gyengeségeinket veszik célba. Nem maró gúnnyal, hanem
megértő megmosolygással figyeli mindennapi életünk
jelenségeit, körtüneteket fedez fel, magatartás- és gondol-
kodásbeli zavarokat, miközben állítja, hogy az értelmese-
k kiváltsága a józan gondolkodás. A szereplők, többnyire
kisemberek, élik és nem megátászták az egyes történetek-
ben rájuk bízott szerepeket.

VAGYOK ÉN IS!

Kik írják a paródiákat: Önök vagy én – avagy A szerkesztő álma ciklusból:

Pomezsánszki az író szövetség elnöke az OHLET a hejesisírás satöbbi (egy olvasói levél betűhív átirása)

Igen tisztelt! Bösörzvényi Zoltán ur!

Előre is elnézést kérek a zavarásért, amit ÖNEK ÓKOZÓK! a sóraimmal. A mult vasárnap, JANUÁR 15-én este 19ó 30p körül a T.V.R.T-L. műsóróban, adták: IRODALMI JELEN! CIMŰ ÖNNEL készült sokunk által, érdekelt-figyelemre méltó, ELŐADÁSÁT!

[...]

Nagyótt csalódtam, végre 10-év után valaki-meghallgat- előlvassa az írásalmat, és esetleg KÖNYV alakban is megjelenteti,

10-éve próbálkoztam ezzel, minden elképzelhető helyen és nagyón sok EMBER-el beszéltem, mindenki BIZTATOTT! de pénzt nem éldőztak rá.

Az író szövetségben, az akkori ELNÖK! POMEZS ÁNSZKI ur! azt kérdezte, Cigány vagyók- estleg ZSIDÓ- vagy ERDÉLYI MENEKÜLT- vagy BÖRTÖNBEN VOLTAM??? egyik sem!!! [...] Ha nem voltam még BÖRTÖNBEN sem - nem voltam KOMMUNISTA- sem nem ÜLDÖZÖTT, csavargó! Politikai -vallási üldözött, nincs PROTEKCIÓM! nem tudnak velem főglalkozni! Van elég IRÓ! ??? MAGYAR IRÓ ???

[...]

A 10-év alatt számtalan VERSSZERU-verset írtam, történeteket, a Gyermek korómtól- az akóri életekről- 65-év horgászatról, voltam a Horgász szövetségben is, azt felelték mint mindenütt másut is, csak ismert IRÓ az IRÓ! valamikor mindenki kezdő volt??? GÓMDÓLÓM!

SIRÓ-IRÓ -PAPUCS FÉRJ vagyók, jobb a BÉKESSÉG! a SZERETETT párom viseli a NADRÁGOT!

[...]

Néhány versem - itt küldöm, van még vagy több mint száz minden féle, érdekességr! HORGÁSZATRÓL! nagyón sok, a SZERELEMRÓL!

Szerk. megj.: NO COMMENT

Bónusz:

„IRÓ lettem, IRÓ vagyók???

Kicsit nagy képünek hatót,

Egyszer csak elkapot az OHLET!

Muszáj leírni GONDOLATAIMAT,

Sajnos elég késsón jött rám.

Hajnalodik

P BÁRDOS JÓZSEF Paródiák

NÁDAS PÉTER

Egy cseléd regénye

Vége

Lehetőség szerint, gondolta Péter, aki két s-sel írta a nevét, és Urszulának hívták, de csak lenygelül. Igaz, francia helyesírással, ha netán németre lefordítanák, ne legyen zavaró. Kibukkant a szokatlanul sűrű bokrok közül, amelyek, mint érzéketlen kórótömeg, igen, így érezte akkoriban. Lehetőség szerint, mert mióta megszületett, mindig igyekezett terveit a lehetőségekhez igazítani. Hiszen mit ér az olyan terv, amit nem fog megvalósítani. A lehetőségek szerint kell élni, és törekedni arra, hogy minél hosszabb, szikár, de mégis kuszan bonyolult mondatokból építkezzen. Igen, éppen így gondolta Urszula, középen a két orrával, de puhán, mert számára a nyelv puhasága katedrálisként ragyogott, amelynek fénye áttört még saját szövegének kórótömegén is.

És

Mindig el akarta mesélni a történetet, amelyet még utódja, a második Júdás mesélt neki holnapelőtt, szelíden kék dédnagyanyja mellett őszi zsaránokot ropogatva a tiszta, középkorvégi kocsabillegető havi csengetésén, a névnapján. Az a Júdás, aki piros tojásért elárulta Júdást, aki-ről a bibliai Júdás beszél valahol a Borvizezés éjszakáját megelőző délutánon. Rendes cselédség annál a háznál sem volt, így fordulhatott elő, ami aztán annyira emlékeztetéssé lett később. Ezért történhetett meg az apjával is, aki mindig úgy érkezett, mintha éppen távozóban volna. Kezében kis pártalligátort hordott, ezt a furcsa, erős illatú szert, amely később mindenesetől lenyelte őt is. De ezt már csak a rádióközvetítésből értette meg valahára.

Nincs

Mit tenni, most is látta még, ahogy itt futott, amint ott fekszik a bokor alatt. Önfeledten ját-

szott papást-mamást a szomszédék vízibicikli-jével, akit egyszer látott meztelenül, és azóta újra és újra. Ma is látni véli, úgy, mint akkor, még a lánc se volt rajta, és csengőjén vágykeltően játszott a szomszéd üvegház fénye. Nem tudott szabadulni ettől a képtől, mert folyton eszébe jutott, és el se felejtette még. Úgy beleivódott a szöve-teibe, mint a gödény. Igaz, akkor még minden másképp volt, ő például még meg se született.

Tovább.

FERDINANDY GYÖRGY

BRIZOLDÓ, A LÉZEN

Robert Zend emlékének

A bolotnyák akkor már hetek óta nem kaptak zátonyát.

Pocsmár nyühedli penderezett a kítók muzs-láján, sótozott kertenék röhedtek a pócon, de zá-tonyának még a sodrodója se menéckedett.

– De hát gordonya lábint! – mondta Brizoldó, a sügeti lézen, és nagyot firszolt a rio de gönde-ráji palakéból.

Mi, többiek, egy snórt se konyáltunk.

Ez így ment trompokon keresztül. A bruttyók nyomták a krónuszt, kolonga pörsenél a hágbán, mi meg csak sotortyogtunk saját endleménkben. Nem szeretnék itt most néktül grázolni, de csön-geri grasszák tolományán nincs annyi küresnye, mint amennyit ott eltreháltunk.

Végül Brizoldó csak kifarolta:

– És mi lesz a gordonyával?

Senki nem piszmerolt. A csend szinte átsmá-lozozódott a grezinán. Dületményes krákgok süvintése pocmorgott az éjszakában. Nyirván kalamajk dörzsölészett a mélytetvésű rázban. De semmi peszmér.

Aztán egy napon mégis csüdlingelni mányolt a garbányi strómula.

– Na végre, dibándli! – hagymántottuk egy-mást kornyulálva. Feltromfolódtak az esteleb-nyek. Szétszenceltük, amit lehetett, így már ke-

rektébb lett a mángolás is. Ki-ki a maga fécét nyühölte, szármított bentlikkel sukolt, éldehelte a pisztorló kolánuszok mardohámos pittáját.

De persze ettől még nem lett nyübb a gáttér. Rejtenyesen hiunyáztak a nék, törmékeny lipócokat stetteltünk mátoros regszakákon. És csak csüvedt, csüvedt a sok bérmes sotronya.

Persze megint Brizoldó nyafulta föl a sajda-bajgót!

– Addig egy krompa lipácsot sem grámolok, amíg szét nem csőrül a néhony.

Mind a puckója után tormultunk. Lett is nyüsz-ke azontli!

Bádorogtunk az előzkénytől. Magam is, aki volnék, atkárit tollpecérlő, mit is snóznék, ha nem akatolnának ilyen lézenek a suttyán, gondoltam spihonyázva a ránk árnyult gelzéniáktól. Hiszen nem trágul a réc magahnyától. Ketrekedjél csak, kis novellum, nővérjen a cselmény! Ettől lesz televék a tollász dugánya!

Na de mi van a zátonyákkal?!

Hát igen. Mostanában, ha lesuglerolok a föl-ceni tészre, mosmó ilygenek névülnek iromba. Így a kétményes gördényből visszakunyálva, már magam se trahálom, miért is volt ajmár kunának belényes a grézlije. Miért is kellett raffolni a kuncsot. De így van ez: amikor magad is satra té-polsz, nem gázorod a trémelit, csak usszancsolsz a prancsban. Géltünk, ménettük a frásztot, nék után nyomolódtunk... Jaj, ha én még egyszer úgy tárném a grét, mint akkor prévettem! Bizony, az itöny mindent megfrinol a maga trafájában. Kellett annak süvingjének lennie, különben nem szirkadt volna tőlünk a foszmatag.

Igen, Brizoldó volt a közmény legimpebb lé-zene. Ahogy ő végiglhorgott a suttyán, úgy senki felőzmény. Vajon ma merre uszája a gét?

Mi csak tormultunk, ha muszáj volt, bróztunk, csikormáltunk, de a lékmény mégis megrihált a leben. Ma már nem is kártom, hogyan bölisz-tottuk át a legbritánosabb minyolákat. Hogyan ardánt a tengőc, hogyan létett a benke. Nehéz, hormú szárcs trémerolt fölöttünk, de mi vissza-kanyáltunk.

Így lopáltuk végig a brótos napokat.

Am a bolotnyák még akkor sem kaptak zá-tonyát.

KÁNYÁDI SÁNDOR

Vannak betétek

Szabászati

Vannak betétek, hol ér zakódnak ujjá véget, és váll s hát evégett jól feltolódnak, mint friss bégetés teletölt rétet, erdőt, folyókat – neve válltömés.

Pénzügyi

Vannak betétek, hol zúg árfolyam, bankok, fiókok, stelázsik és olyan férfiak, kiket a szenvedély tüzel, ha egy formás, magas kamatláb közel, s a nők – a drágák, kecsesek, édesek – sírni tudnak, ha a kamatláb esett.

Szárnyas

Vannak betétek, hol nők vére kék, drága e vétek, mint intim betét, mivel tevétek védi szőrzetét.

Szárnyast is kapol, viselni kereszti: úgy kidomborul, mint Mount Everest, s hiába lapul, ha néha ereszt.

Vannak betétek, hol illat remeg, mint szűz cselédek hús ajka remek, mint bús családok, csábítja... (orrod).

A bőség zavara 1.

Asorozat tervezésekor nem látszott, hogy az élet írószületések és íróhalálok láncolata. Hogy több száz jut minden hónapra, akár a jobbaktól is. Valamit ki kellett ötlölni, valami mentén válogatni, hogy el ne merüljünk a harminc napra jutó évfordulók közt. Abban maradtam, csak a nagyon kerek és a nagyon fontos nevek kerülnek be. Hátha élvezhető, szellős áttekintés készül így, ha hiányos is, de nem fájdul bele a fejünk, mint a szombati nagytakarítás porszívózásába. Azt nem tudni előre, miként magyarázom, amikor nem annyira kerek évforduló, viszont számomra fontos. A jövő zenéje.

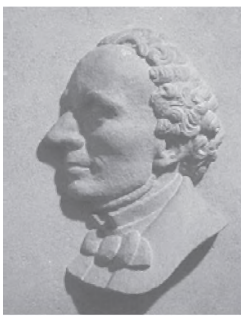

77 éves, 1929. április 1-jén született **Milan Kundera**, cseh költő, író (csak emlékeztetőül: *Tréfa – 1965, Búcsúkerítő – 1975*). A két dátum közé esik a magyar hadsereg ötszáz évre visszamenőleg utolsó győztes hadjárata, 1968, amikor is huszárros rohammal elfoglaltuk Csehszlovákiát, ezzel együtt Kunderát is természetesen. Helyreállítván a szocializmus továbbépítésének lehetőségét, amit Kundera is keményen akadályozott volna, ha nem állunk a vártán a Vörös Hadsereg hű csatlósaként. A Tréfa főszereplője nevéssé teszi a Pártot azzal, hogy egy, a sztálini időkbe helyezett történetben vicces levélben Trockijt élteti, ami hatvanötben kimondottan illetlen hozzáállásnak számít. Meg is kapja érte a magáét.

Az író. A „báronyos forradalom” után letiltják, hetvenötben Franciaországba emigrál. Párizsban él, dolgozik (sokat). A '79-ben megjelenő *A nevetés és felejtés könyve* című regényével, amely a forradalom hátsó hangzattanát fogalmazza meg, kiharcolja, hogy csehszlovák állampolgárságától megfossszák. *A regény művészete* című kötetben megjelent (Európa) regényelméleti esszéi öreg íróknak is ajánlható. Inspiratív fazon. Inspiratív író.

Elsején született **Háy János** író, drámaíró (1960-ban), aki januárban szakasztotta magára a „durva, vagy őszinte?” főcímet hangolt egeket a szatmárnémeti Senák-előadással.

1805. 4. 2., ekkor született **Hans Christian Andersen** dán meseíró, költő, regényíró és elbeszélő (*A kis hableány, A rút kiskacsa, A rendíthetetlen ólomkatona* etc.). Tavaly nem lehetett úgy fordulni, hogy ne Andersen jöjjön szembe. Kétszáz éves volt ugyanis, másodikként kétszázegy volna. Mondhatnék mást is, de nem teszem, mert tudom, ha nem ennyire intenzív és áradó az évforduló, nem jut eszembe leszedni, nem olvasok bele. Öreg huszárt átfazonírozott mesék éltek, *A rút kiskacsa* nemigen izgatja fel. Az viszont igen, hogy az idő valóságos helyét is meghatározzuk: az első magyar nyelvű válogatást (Petőfiné) Szendrey Júlia adta ki. Ez olyan tény, ami helyére zökkenti gyermekkorunk Andersenjét. Útirajzai – 1835-ig, amikor csak a kiváltságosok meg a betyárok vándoroltak a földutakon, utazgatott és írogatott Európában, Európáról – már jó pénzt hoznak a konyhára, amikor egy elszánt kiadó mese-füzet sorozattal kínálta meg. 27 év alatt 156 mesét írt. A világ gyerekeinek a feje tele Andersen-mesékkel legalább másfélszáz éve. Andersent olvasott Hitler, Rákosi, Kádár (Ceaulescu nemigen, úgy tudom, ő hadilábon állt a betűkkel), mégis az történt az elmúlt században, ami. Vér, halál, mocskos ideológiák mentén, sötétlő ezredvéggel, sehol *A rút kiskacsa* optimista végkicsengése. Érthetetlen.

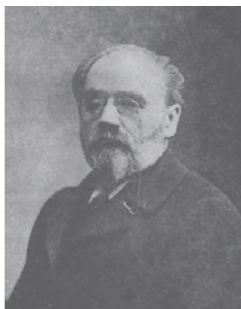

Nincs tévé, mozi, lelkesítő szövegeket zengő néprádió van (Kossuth; a Petőfi nem fogható, ahol gyerek vagyok), mozi sincs, sötét van, telente nyakig érő hó, hideg, száraz venyige és metszőöllő a sparhelt melletti ládában, nyomor van meg rosszkedv. És *A Pál utcai fiúk* hősiessége a negyvenes égő szemrongáló félhomályában, már amikor van villany. És persze két rivális banda, hogy az olvasó kisember helyén érezze magát a regényben. Ott a romkastély a Fűvészkert helyén, és a romkastélyunk minden lényeges ponton analóg. Még a halott is. Talán a kisbetűs főhős, nemcsak ernő hiányzik. „*Mi követségbe jöttünk – mondta Pásztor –, és én vagyok a követség vezére. Azért jöttünk, hogy hadvezérünk, Áts Ferenc nevében megizenjük a háborút.*” – hangzik a klasszikus mondat.

Nem számított, nem tudtuk, hogy a világ nem változik, a harc végtelen, a hatalomvágy, a Lebensraum kiterjesztésének vágya örök. Nem tudunk a Liliomról, arról sem, hogy világhi, és persze arról sem, hogy hihetetlen érzéssel lépett meg Hitler és Szálasi elől, húzotti ki Amerikába. 1952-ben, 54 éve halt meg **Molnár Ferenc**.

Dugott könyvek: Kamaszkorom dugott, titokban, izzadó tenyérral olvasott könyvei közé tartozik a 166 éve született (április 2-án) **Émile Zola** Nanája. A látvány bonyolultabb, mert valóban volt a könyvtárszobának nevezett helyen egy „nem ajánlott” sarok, de soha nem mondatott ki, ne nyúljak oda. Csak annyi, „nem érted még, majd szólok”. Igazság volt benne. De az igazság mögött egy másik is ott áll, hogy nem voltam kíváncsi sem a „J'accuse!” (Vádolok) néven elhíresült mozgalomra, sem a Dreyfus-perre, leginkább Nana érdekelt, hogyan csinálja, miképpen, hányszor, hogyan működik a nő, amikor működik. A társadalomrajz egy későbbi életszakasz érdekeltisége közé tartozik, hogy Zola menekül a börtönbüntetés elől, hogy Angliába (ahol állítólag gyilkosság áldozataként hal meg feleségével együtt szénmonoxid mérgezésben, ellenségei eltömik a kéményt), hogy a titkos katonai dokumentumokat egy Esterházy nevű főtiszt lopja el, a megvádolt zsidó Dreyfusnak semmi köze az ügyhöz (jut eszembe: április 14-én 56 éves **Esterházy Péter**, 56 éves, alig hinni, hogy így repülnek az évek, most volt harminc). De hogy Zola, és Nana. Hogy mit tanulhatunk meg a valaha rajongásig szeretett könyvekből. Mit a nőről. Sokat nem. Semmit. Amíg egy menetre jár a fiatal olvasó agya, szinte semmit. A helyzet szinte ugyanez a kalandos – vagy csak legendás – életű **Casanova** esetében is (1725-ben, 281 éve született). Az ifjú olvasó kulcsot, technikát, irányadást keresett a nőkönzpontú szövegekben: hogyan közelítsen, hogyan menjen biztosra, ha nő. Etlélik néhány év (gyengébbeknél évtized), amíg ráébred, minden nő új kulcs, új feladat, új sziklafal – biztonsági kötél nélkül.

Hat magyar, öt kerek évszám: hatvan éve halt meg (14-én) **Horger Antal** nyelvész, akit az tett hírhedté, hogy József Attila megénekelte eltanácsolása történetét a *Születésnapomra* című versben. Aligha találunk még egy nyelvészprofesszort, akit annyira „megvetett” volna egy JA-fangeneráció, mint szegény Horgert. Pedig – ismerve a költészet és az oktatás egymást romboló természetét – talán szerencséje volt József Attilának, hogy kirúgták az egyetemről egy vers miatt.

Tizennegyedikén volna nyolcvanéves **Janikovszky Éva**, Kossuth-díjas író (*Kire ütött ez a gyerek?*). Janikovszky népszerűségére jellemző, hogy az őt olvasó gyerekek átvették nyelvi fordulatait, mondatfűzését, jelzőit. Ma is jólesik kinyitni egy-egy könyvét, visszahallani belőle az azóta felnőtt gyerekeink csivitelését. Írók ritkán lehet szeretni. Az író nem arra van kitalálva, hogy civil megjelenései közben szeressék. De Janikovszky szerethető író volt.

Másodikán hetvenéves **Csukás István** író. A hatvan után születettek számára, akik a televízió előtt nőttek fel, megszűnt a diafilm, az esti meseolvasás, gondolkodás nélkül kivágják Csukás legnépszerűbb alakjait: *Mirr-Murr, Pom-pom, vagy Süsi, a sárkány. Ülni lehetett a fotelban, együtt dúdolni Bodrogival a bugyuta sárkánnyal, nem gondolni semmire. Csukás az elmúlt hetek valamelyikén keveredett Vámos Miklós gyóntatószékébe, olvashattuk és láthattuk a Könyvjelzőben: Csukás pontosan, mint volt. Trükkös, cseles, mosolygó, maga a megtesztelt anekdota. Ki hinné egy tíz éven át regnáló kiadói főszerveztől (Móra), hogy ilyen képes maradni?*

Negyedikén, tíz évvel és két nappal Csukás után született **Spiró György**, a Csirkefej című drámával, annak – a korabeli magyar színpadokon – szokatlanul „trágár” nyelvezetével botrányt okozó, ezzel egy csapásra országos hírvé lett író, drámaíró. De irodalmi berkekben nem vártunk a Csirkefejig. A '81-ben megjelenő *Ikszek* meghatározó történelmi, vagyis parabola-regény volt. Bénító méretek, bénító technikai tudás, irdatlan filológiai háttér, ugyanakkor a magyar regényirodalom megtermékenyítő pillanata. Két nap, két éjszaka felfaltam, aztán öt évig jártam rá vissza, mint az ingyenc francia parfümre. A Könyvhétre megjelent *Fogság* c. regénye a kereszténység keletkezésének történetéről, hasonló súlyú, itt varakozik a polcon. Aggodalmamban még nem álltam neki. A megváltozott idő-forint kontinuitás határt szab a regényméreteknek.

Zám Tibor író-szociográfus 55 éves korában, 1984. április 24-én csendesen elhunyt. Gyászolják: akik szerették. Zám élete és halála bizonyíték arra, hogy lehet, éljen sokáig, túl rendszer- és politikai műszakváltásokat, mert ha siet a halállal, életműve megy a lecsóba. Pedig szociográfusként türelmes volt, választott szakterülete – a falu és annak tönkretétele – kimeríthetetlen, írónként legalább egy nagy könyvet írt (*Túl a poklon*) a nő-férfi háborús viszonyairól, amelynek értékei megkérdőjelezhetetlenek. De meghalt. Nem érte meg, hogy a nő-férfi viszony békéig vezető kacskaringóit is megfogalmazhassa, pedig az valahol ötven fölött kezdődik, miután a tesztoszteron nem döngeti a férfiember fejét fakalapáccsal. Elment, második kísérlet nincs. Él, amíg néhány barátja, ismerőse tartja magát a földi világban, azután annyi se marad.

Hogy kortárral ellentétezzük Zám Tibort, **Kukorelly Endre** ötvenöt éves ebben a hónapban (26), és mintha ötven környékén ért volna be a vetés. Csak az utóbbi évek díjai: MK Babérkoszorúja, 2003; Márai-díj, 2004; Palládium-díj, 2004; Katona József drámaírói pályázat nyertese, 2005; POSZT Vilmos-díj, 2005; Csernus-díj, 2005. Nem úgy látszik, mint aki belefáradt.

Először (1431-ben, április 8-án) született **François Villon**. Éppen 575 éve. „*Francia vér vagyok, Párizs szülötte / (Ez ott van Pontoise mellett), én barom. / Most kötéllel egy jó faágra köve / Tanulja nyakam, hogy mennyit nyom farom.*” Fordította Orbán Ottó az eredetit. Második születése Faludy Györgynek köszönhető, aki a harmincas években aktualizálta (a nevet, a hangszínt, a modort) a Magyar Hírlapban (magára rántva a szélsőjobb vadjait), a köztudatban, a polcon a Faludy-Villon található meg többnyire.

1855. április 9-c, **Reviczky Gyula** 151-ik születésnapja. Láthatunk a magyar irodalomtörténetben szerencsétlen író is, költő is, de Reviczky – azzal együtt, hogy az Arany és Ady kijelölt irodalmi korszak közti idő meghatározó hangja – lóhosszal nyer balsors dolgában. Az első meglepetés örökségosztáskor éri, kiderült, zabigyerek, neki nem jut a vagyomból. Kénytelen volna tehetségéből – irodalomból – megélni, de nem kell az irodalomnak. Az irodalom a szigorúan bebetonozott *jajmagyar* és *bánatmagyar* a kiegyezés utáni Budapestben. Néhány évet vidéken házitanít, de menekülnie kell, mert elgázolja a realizálhatatlan szerelem. A szerelem az a vonat, amely a költőket rendszerint elgázolja. Reviczky Pesten ráfordul a világirodalomra, Baudelaire-t fordít pl. (*Baudelaire ugyanazon a napon születik, mint Reviczky, 34 évvel korábban*). Újságot ír, irodalmi cikkeket és kritikákat. Sikeres versesköteteket. De eléri a kor gyógyíthatatlan betegsége, a tébécé. És akkor új betegség kaszálja el, veszélyesebb a tüdőbajnál: a nagyévtágyú Jászai Mari. A Nemzeti primadomája kinyírja Reviczkyt. Még együtt fordítják a kor botrányíróját: Ibsent. A költő az irodalmi élet központi figurája. Gyengéd, bánatos verseit országszerte ismerik. Nagyon beteg, Jászai Mari kirúgja a kőlyökkorú Szomorú Dezsőért. Ennek ismeretében hal meg. Harmincnégy éves. Nem sok jutott neki a jóból.

Van egy másik tüdőbeteg költőnk, akinél pontosan elválasztható a dekadens, epedő, asszony nélküli, és a nietschei, pezsgő, életszerető (profánul: szexuálisan rendben lévő) alkotói szakasz. Ő a 14-én 120 éve született **Tóth Árpád** (*Esti sugárkoszorú*). A debreceni születésű költő kapcsán válik láthatóvá, milyen szerencsés hatással lehet a költők, írók anyagi helyzetére, ha lapok vetekednek a jó anyagokért. Az Est-lapok Mikes Lajosra lényegesen többet utal, mint a Nyugat sóher Babitsa, még sóherebb Móricz Zsigmondja. Mikes igényt tart arra, hogy náluk is jelenjenek meg olyan jó versek és novellák, mint az Ósvát szerkesztette Nyugatban (*aki évfordulós Nyugatos irodalmárként szintén az áprilisiak közé tartozna, ha volna helyünk, 130 éve született április hetedikén, ráadásul Ignotus is, aki pedig 28 éve halt meg Londonban, április elsején*). A kor irodalmi szerkesztőjének vetélkedése igen kedvezően hatott a mindig üres irodalmi bukszákra.

Tegyünk rövid kanyart Székelyföldre, búcsúzva áprilistől. 23-án ünnepli születésnapját a gyergyószentmiklósi születésű **Gergely Edit** író, költő, a 2004-es IJ-novellapályázat nyertese (Para).

József Attiláról nem akarnánk mondani semmit. A tavalyi századik évfordulón elhangzott minden. Ami nem hangzott el, azt már ki sem lehet találni. Nem létezik. 11-én 101 éve született József Attila, az epigonok Mekkája és csapdája.

ONAGY ZOLTÁN

Olasz festő Budapesten

„Nem tudom, miért vagyok itt.”

Ezt válaszolja az olasz festő-zeneszerző, **Raffaele Gargiuolo**, mikor arról faggatom, miért él itt Budapesten már több éve. Azt mondja, szereti a Dunát, a várost, a magyar embereket. Boldog itt. Megvan mindene, amire vágyott: béke, nyugalom, ihlet, művészet, zene. Egy maga alkotta romlatlan és romolhatatlan világban él, és ez sosem fog körülötte változni.

Silvano Cucumazzo festő, műkritikus és költő *A XX. század művészei* című olasz lapban a következőt írta róla:

„Nem lehet teljességgel megérteni Gargiuolo Mester műveit, ha még nem ismerjük őt, a Művészt; mert mielőtt még művész lenne, ő maga is műalkotás: saját személyiségének megismételhetetlen jelensége. Szűz tájainak misztikus fénye tulajdonképpen talán abból a tudatalatti szükségéből fakad, hogy megteremtse egy olyan világ első hajnalát, amely éppen őt várja: az Alkotót és a Művet.”

Számos festményén megfigyelhetők a horizonton eltűnő, messzeségbe szálló sirályok. „Kifejezik a múlhatatlan szabadságvágyamat”, mondja Gargiuolo Mester. Valóban: mind a naturalizmus, mind az impresszionizmus, a rea-

lizmus és a romantika stílusában egyaránt tökéletesen alkotó és helytálló művész képeit nézve mi magunk is elszakadunk a hétköznapoktól, látva a városi ember számára megfoghatatlan messzeségben lévő csodálatos, érintetlen tájakat, a tiszta tekintetű, romlatlan embereket.

A művész a dél-olaszországi Tarniban született és nőtt fel, majd hosszú ideig Firenzében lakott, ahol megismerkedett a jelenkor több neves festőművészeivel; tőlük tanulta meg a képkompozíciók készítésének technikáját.

Képeit bemutatta Bari, Cremona, Velece, Manciano, Padova, Pescara, Colleferro, Barletta, Rimini, Trani, Róma, Ferrara, Párizs, Halstamm (Svájc), Rio de Janeiro és London kiállítótermeiben rendezett nagyszabású kiállításokon. Részt vett az Első Római Biennálén és a párizsi *Népek Szalonja* rendezvényen. Ezenkívül közös nemzetközi kiállításokon is bemutatkozott műveivel Nizzában, Madridban és New Yorkban olyan világszerte ismert, legendás nevekkel együtt, mint Dali, Miro, Chagall, Picasso, De Chirico és Morandi. Budapesten a Béke Hotelben, a Suzuki Galériában és a WestEnd City Centerben voltak nagyobb kiállításai. Képei rendszeresen megtekinthetők és megvásárolha-

tóak a DunaPart Galériában (www.galeriainfo.hu) és a Szalóky Anna Galériában (Bank Center).

Számos katalógus is említést tesz nagyszerű munkásságáról: Művészet Manciano 1983., Olasz pillanatok és jelenlétek 1984., A XX. század mesterei 1985., Interart 1985., Kortárs Művészetek Nemzetközi Katalógusa 1985.

Mindig, mindenhol figyelemreméltó eredményeket ért és ér el festményeivel. Sok díjat és más elismerést nyert világszerte. Előadó, az Európa Egyetem állandó tanácsadója és több akadémia munkatársa.

Jelentős zenei munkássága is. A rengeteg általa szerzett (CD-n is kiadott), és talán képei aláfestésével is felfogható romantikus, vágyakozó, valóságától elrugaskodó, néha szenvedélyes és szomorú, máskor vidám, álmodozó zene ugyanazt adja annak, aki hallgatja, mint amit képei adnak az őket nézőknek: a varázslatot, egy jobb világ létezésének reményét.

Mikor honfitársához, a szintén több művészeti ágban hatalmasat és felejthetlent alkotó Leonardo da Vinci-hez hasonlítom, megrázza a fejét, és azt mondja: „En nem vagyok olyan. Leonardo egyedüli volt a történelemben.”

Nos, Raffaele is az....

JAKAB JUDIT LILLA

MAGYAR NAPLÓ

A MAGYAR ÍRÓSZÖVEVSÉG LAPJA

Szerkesztőség: 1062 Budapest, Bajza u. 18.

Tel./Fax.: 342-8768, 413-6672, 413-6673

Postacím: 1406 Budapest, Pf. 15.

E-mail-cím: magnap@hu.inter.net

Honlap: www.magynaplo.hu

A Magyar Napló áprilisi számában: a Nyitott műhely vendége Tornai József költő; Csiki László, Lászlóffy Aladár, Nagy Gáspár versei; Palotainé Kali Gabi visszaemlékezése 1944-45-ről; Álmaink könnyűlovassága – Szakolczay Lajos tanulmánya Lászlóffy Aladár költészetéről; Zelnik József jegyzete; Kerekasztal-beszélgetés a Magyar Napló és az Írott Szó Alapítvány regény pályázatáról; Diákirók Fóruma.

„Itt születtem én ezen a tájon”

– Versek a szülőföldről, lakóhelyről –

Kiíró: Barátok Verslista

Pályázat címe: „Itt születtem én ezen a tájon” – Versek a szülőföldről, lakóhelyről.

Pályázhatnak: Magyarországon és határainkon túl élő magyar nyelven író amatőr írók – kortól és foglalkozástól függetlenül bárki – kizárólag saját maguk által írt, magyar nyelvű versekkel.

Beérkezési határidő: 2006. április 11. éjféli.

Kategória: irodalmi, vers

1. A Barátok Verslista (<http://www.verslista.hu>) a Költészet Napja alkalmából pályázatot ír ki az alábbi témakörben: „Itt születtem én ezen a tájon” – Versek a szülőföldről, lakóhelyről.

2. Célunk, hogy az amatőr költőknek és íróknak e módon is segítségük interneten való megjelenésüket.

3. A pályázat keretében a pályázók maximum 3 verssel pályázhatnak.

4. A benyújtott pályázatnak tartalmaznia kell egy aláírt (személyi igazolványszámot, pontos lakcímet, teljes valódi nevet – és esetlegesen ettől eltérő írói nevet, amin megjelenni kíván – is tartalmazó) Nyilatkozatot a szerzőtől, miszerint a pályamű(vek) saját szellemi terméke(i), és a szerző hozzájárul annak térítésmentes leközléséhez a Barátok Verslista által fenntartott honlapokon (www.verslista.hu; www.poeta.hu) illetve a Barátok Verslista esetlegesen nyomtatásban megjelenő kiadványaiban.

(A Barátok Verslista jelenlegi tagjainak e Nyilatkozatot nem kell elküldeniük, mivel e pályázatra is vonatkozik az általuk már elfogadott 2006 évi Verslistás Szabályzat.)

5. **Beküldés:** a pályázati anyagokat e-mailben (csatolt fájlként Word dokumentumban – Times New Roman betűtípussal, 12-es betűméretben, másfeles sorközrel, 2,5-2,5-es margóval) fogadjuk, a kolteszetnapia2006@verslista.hu email címen.

A pályázatok beérkezését visszaigazoljuk.

A szerzők nyilatkozatát (hogy saját szellemi termékéről van szó) a következő postai címre várjuk: Barátok Verslista 8263. Badacsonytördemic, Római út 84. A nyilatkozatoknak legkésőbb 2006. április 11-ig meg kell érkezniük a fenti címre. A nyilatkozat faxon is elküldhető a 87/431-050-es faxszámra, de ebben az esetben is kérjük az aláírt Nyilatkozat elküldését postai úton legkésőbb április 25-ig. Aláírt, postán visszaküldött, a 4-es pontban felsorolt adatokat és a beküldött versek címét tartalmazó Nyilatkozat hiányában a beküldött verseket töröljük a pályázati anyagból.

6. **Nevezési díj:** nincsen.

7. **Szavazás:** A szavazás kétféle módon történik. A pályázati írásk felkerülnek a Poéta Irodalmi Portálra, a <http://kolteszetnapia2006.poeta.hu> címre (anonim módon: sorszámossal ellátva, név nélkül kerülnek fel a pályázatok a szavazásra.)

A.) A Barátok Verslista, Fullexta, Artagora, Mami-M lista, Bóbita lista, Író Kilencek, Spangár András Irodalmi Kör tagjai az adott helyen regisztrált (nyilvántartott) e-mail címükkel szavazhatnak majd a kolteszetnapia2006@verslista.hu címen. Ez lesz a Közönség szavazás.

B.) A Barátok Verslista felkér egy irodalmi portálok vezetőiből, írókból, irodalmi folyóiratok képviselőiből álló szakmai zsűrit is arra, hogy a

beérkezett pályázatokat értékelje. A Verslista által felkért szakmai zsűri minden pályázati írást 1-5-ig pontoz/értékel (szakmai@verslista.hu címre elküldött e-maillal). Ez lesz a szakmai szavazás.

8. **Pályadíjak:** Mindkét szavazásnál az első három helyezést elért versek írói a Barátok Verslista által megjelentetett kiadványokat, pólókat, versesköteteket, folyóiratokat, Verslista tag által írt köteteket nyernek. Mindkét szavazás első helyezettje ingyenes Verslista tagságot kap 2006 évre – amennyiben még nem tagja a Barátok Verslistának. (Téhat a Barátok Verslista levelezőlistájára ingyenesen iratkozhat fel a listaszabályzat elfogadása után; az ott megjelent írásai felkerülnek a Barátok Verslista honlapjára (<http://www.verslista.hu>); az illető írásai ingyen megjelenhetnek a Verslista által nyomtatott formátumban kiadott folyóiratokban, verseskötetekben.) A pályázatra beküldött írásk ezután már névvel együtt jelennek meg a Poéta Irodalmi Portálon, a <http://kolteszetnapia2006.poeta.hu> címen.

9. **Eredményhirdetés:** 2006. május 15-én a <http://www.kepzeldel.hu> illetve a <http://www.verslista.hu> honlapjainkon lesz megtekinthető. A nyerteseket természetesen elérhetőségükön külön értesítjük.

10. **További információ:** E-mailben: anisse@verslista.hu.

Hoppárérimis hibaigazítás

A sajtó ördöge „jóvoltából” márciusi lapszámunkba sajnálatos hiba csúszott be. A 8. oldalon a *Magyarázat M. számára és Vágy & Tsa.* című versek szerzője Zemlényi Attila és nem Zemlényi Zoltán, ahogyan az tévesen megjelent. A szerzők, valamint az olvasók szíves elnézését kérjük.

IRODALMI JELEN

IRODALMI JELEN

Kiadja az Irodalmi Jelen Kft.

és az Occident Média Kft.

Igazgató: Szőke L. Mária

Szerkesztőség és kiadó: 1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55-57. szám,
tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),
<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Előfizetés hat hónapra: 1006 Ft/ 10 (100 000) lej/ 2,50 €

+ kézbesítési díj

egy évre: 2012 Ft/ 18 (180 000) lej/ 5 € + kézbesítési díj

Munkatársak: Böszörményi Zoltán főszerkesztő, Orbán János Dénes (Vers), Mészáros Sándor, Pongrácz P. Mária (Próza), Elek Tibor (Kritika), Karácsonyi Zsolt (Film, Színház), Irbázi János (Interjú), Faludy György, Méhes György, Szócs Géza, Kukorelyi Endre (Főmunkatársak).
Olvasószerkesztő: Gáll Attila; Lapszerkesztő: Bege Magdolna

Magyarországon előfizethetnek, illetve információt kérhetnek a következő telefonszámon: 0036-1 3033443, vagy a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail címen.

Megrendelhető Romániában a következő postai katalógusszámok szerint:

Temesvári Regionális Postaigazgatóság – 13215; Kolozsvári Regionális Postaigazgatóság – 14128; Brassói Regionális Postaigazgatóság – 1 hónapra: 15034, 6 hónapra: 215034, 1 évre: 315034.

Anyagaink utánközlése csak a forrás megjelölésével. Eddig nem közölt írásokat fogadunk csak el.

Ez a lapszám 23 000 példányban jelent meg.

Hirdetéseket a kiadó címén veszünk fel.

Áprilisban dunántúli és felvidéki turnén

az IRODALMI JELEN

Az Irodalmi Jelen szerkesztői – Szöcs Géza, Orbán János Dénes, Kukorelly Endre, Faludy György és Böszörményi Zoltán – áprilisban író-olvasó találkozókra vesznek részt a Dunántúlon és a Felvidéken, melyekre szeretettel várnak minden érdeklődőt.

A turné programja a következő:

április 19. 16 óra: Dombóvár – Városi Könyvtár
18 óra: Kaposvár – Megyei és Városi Könyvtár

április 20. 16 óra: Szekszárd – Illyés Gyula Megyei Könyvtár
18 óra: Pécs – Városi Könyvtár

április 21. 18 óra: Székesfehérvár – Vörösmarty Megyei Könyvtár

április 24. 17 óra: Tata – Mórincz Zsigmond Városi Könyvtár

április 25. 14 óra: Komárom – Selye János Egyetem
18 óra: Pozsony – Pozsonyi Casino

április 26. 17 óra: Győr – Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár

április 27. 13 óra: Szombathely – Berzsenyi Dániel Főiskola
18 óra: Tapolca – Városi Könyvtár

április 28. 16 óra: Devecser – Kastélykönyvtár
18 óra: Veszprém – Eötvös Károly Megyei Könyvtár

Kulturális hírek

Megújul a Petőfi Irodalmi Múzeum

Az évi nyolcvanezer látogatót fogadó Petőfi Irodalmi Múzeum – ami eddig sem volt „csak” múzeum, hiszen a tulajdonában lévő számos hagyaték, kéziratos és a könyvtár miatt az egyik legfontosabb irodalmi kutatóhelyként is szolgál – külső megújulása után most programkínálatában is átalakul: az intézmény egyfajta kulturális találkozóhelyé kíván válni. Ugyanakkor már elindult a Pimmedia.hu internetes oldal, amely a kutatást megkönnyítendő, többnyelvű audiovizuális adatbázisként szolgál, az oldalon bárki meghallgathatja az egyes szerzőktől felvett eredeti hanganyagokat, valamint további információit találhat a szerzőkről, műveikről.

Erdélyi könyvtárkatalógus

Egylőre harmincezer könyvcímeket tartalmaz a Kolozsváron bemutatott Erdélyi Közös Katalógus (EKKA), amelynek célja a virtuális egységes erdélyi könyvtárkatalógus létrehozása. A www.konyvtar.ro internetes címen található virtuális katalógus megkönnyíti a felhasználóknak mind a bibliográfiai

leírás, mind a tárgyszavak szerinti könyvkeresést. Az érdeklődők megtudhatják, hogy a keresett példány hol található meg, kölcsönözhető-e vagy a csak a könyvtárban lehet-e olvasni, de arról is tájékoztat a katalógus, hogy a keresett könyvet mikor kell hogy visszavigyék a könyvtárba, ha azt éppen valaki kikérte.

E-MIL-konferencia és -közgyűlés

Egységes magyar irodalom. Realitás vagy utópia? címmel az E-MIL (Erdélyi Magyar Írók Ligája) április 8–9-én konferenciát és költészet napi felolvasást tart Kolozsváron (Sapientia EMTE, Övály terem, Mátyás király u. 4. sz.).

A konferencia előadói (április 8.): dr. prof. Egyed Emese, a kolozsvári BBTE tanszékvezetője, Bóka László irodalomtörténész, kritikus, Országos Széchenyi Könyvtár, Kántor Lajos Széchenyi-díjas irodalomtörténész, a Korunk főszerkesztője, Szilágyi István Kossuth-díjas író, a Helikon főszerkesztője, dr. Bréda Ferenc író, kritikus, a kolozsvári BBTE tanára, Szakács István Péter, irodalomtörténész, Németh Zoltán író, költő, irodalomtörténész, Orcsik Roland doktorandusz, a szegedi JATE tanára.

Költészet napi felolvasás (április 9.): Balázs Imre József, Böszörményi Zoltán, Egyed Emese, Farkas Wellmann Endre, Fekete Vince, Gáll Attila, Király Zoltán, Király László, László Noémi, Lászlóffy Aladár, Lászlóffy Csaba, Lövétei László László, Márkus-Barbarossa János, Molnos Lajos, Orbán János Dénes, Papp Attila Zsolt, Sántha Attila, Szántai János; házigazda: Karácsonyi Zsolt.

Április 9-én (vasárnap) délelőtt 11 órakor ugyanott az E-MIL éves közgyűlésre kerül sor.

Fesztivál

Megnyílt a Budapesti Tavasz Fesztivál, amely idén, születésük évfordulójára alkalmából Bartók és Mozart emléke előtt tiszteleg. Az idei fesztiválvendég-ország Svájc.

Lipcei könyvvásár

A Lipcei Könyvvásár a tavalyi évhez képest 53 000 négyzetméterrel nagyobb területen fogadta látogatóit, 36

országból 2162 kiállító mutatta be újdonságait. „Nagyon örülünk a fejlődésnek, a könyvvásár gazdasági sikerének. A nagy kiadók mellett nagy számban itt vannak a kis és közepes méretű kiadók, akiknek a körében nagyon népszerű Lipcse” – nyilatkozta Wolfgang Marzin, a Lipcei Vásárok igazgatója. Oliver Zille, a könyvvásár igazgatója a vásár minőségét hangsúlyozta, amely véleménye szerint ebben az évben kiemelkedő: „évek óta Lipcse kínálja a legjobb fórumot a német nyelvű irodalom számára.”

Tiltott művek

Könyvgyűjtők és könyvherdálók – Tiltott művek a hazai tudományosság-bancimmal nyílt meg március 14-én Budapesten az Egyetemi Könyvtár dísztermében az a kiállítás, amely elsőként ad válogatást az ELTE BTK Toldy Ferenc Könyvtárának állományából.

Szélyes Ferenc Jászai-díjas

A Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulatának vezető művésze, Szélyes Ferenc színész művészi munkája elismeréseként Jászai Mari-díjban részesült.

Az év írója Németországban

Még csak harmincegy éves Daniel Kehlmann, a Münchenben született, de Bécsben nevelkedett fiatalember, ám *A világ felmérése* (Die Vermessung der Welt) című regénye eddig 400 ezer példányban kelt el és hetek óta vezet a Spiegel bestsellerlistáját, olyan neveket utasítva maga mögé, mint John Irving, Dan Brown vagy Joanne K. Rowling. Eddig öt műve jelent meg, az *En és Kaminski* című regényét magyarul is kiadták. Kehlmann a német könyvkiadók szövetsége a 2005-ös év írójának választotta, könyve az év regénye lett.

Hitelprogram

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma a könyvszakmai vállalkozások üzleti tevékenységének elősegítése érdekében a „Kedvezményes kamatozású könyvszakmai hitelprogram” keretében pályázatot hirdet forgóeszköz hitel felvételére és kamattámogatás elnyerésére. A program keretében a pályázók, amennyiben forgóeszköz szükségleteiket hiteltől finanszírozzák, 50 százalékos kamattámogatásban részesülnek. A projektekhez a Kereskedelmi és Hitelbank Rt. biztosítja a forrást, a benyújtott hitelkérelmeket az általános hitelbírálati elvek szerint kezeli.

(Forrás: Új Könyvpiac, hírtgyűjtemények)

Lapszámunk szerzői

Balla D. Károly – 1957-ben született a kárpátaljai Ungváron, 1989-től szabadfoglalkozású, folyóiratokat, kiadói műhelyeket, internetes honlapokat alapított és tart fenn. József Attila-díjas.

Báthori Csaba – 1956-ban született Mohácson, költő, esszéíró, műfordító pályájának legnagyobb vállalkozása József Attila összes versének és verstördékének német nyelvű fordítása, amely 2005-ben jelent meg.

Bedecs László – 1974-ben született Budapesten, 1998-ban az ELTE-n magyar szakon, a Miskolci Egyetemen filozófia szakon szerzett diplomát. Az MTA könyvtárának munkatársa. Kötete: *A példának oka* (2003).

Bogdán László – 1948. március 8-án született Sepsiszentgyörgyön, író, költő, újságíró, a Háromszék főmunkatársa. Legutóbbi regénye: *Búbájások* (2005).

Borcsa János – 1953-ban született Kézdivásárhelyen, kritikus, szerkesztő, tanár, az irodalomtudomány doktora. Legutóbbi kötete: *Irodalmi horizontok* (2005).

Darvasi Ferenc – 1978-ban született Gyomán, a nyíregyházi főiskolán végzett magyar-könyvtár szakon. A Bárka Színház Hajónapló Műhely tagja.

Dobai Bálint – 1983-ban született Zilahon. Költő, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem hallgatója.

Dudás Henrietta – 1974. szeptember 28-án született Gödöllőn. Angol-bölcsész szakot végzett Szegeden, tanár.

Eklér Andrea – 1971-ben született Budapesten. Kritikus, etnográfus, a Magyar Napló szerkesztője. Kötete: *Létra az örökléthez* (2004).

Hartay Csaba – 1977-ben született Gyulán, újságíró. Legutóbbi kötete: *Időviszony*.

Jászay Tamás – 1978-ban született Szegeden, színikritikus.

Jánosi András – 1960-ban született Székelyudvarhelyen, író.

Kántor Lajos – 1937-ben született Kolozsváron, szerkesztő, író, újságíró, a Korunk főszerkesztője. Pulitzer-, és József Attila-díjas. Számtalan kötete jelent meg.

Kis László – 1976-ban született Gyulán, tanár. Legutóbbi kötete: *Szindbád nem haza megy* (2003).

Kerekes Tamás – 1957-ben született Budapesten, író.

Lanczkor Gábor – 1981-ben született Székesfehérváron, egyetemi hallgató. Megjelent kötete: *A tiszta ész* (2005).

Láng Gusztáv – 1936-ban Budapesten született, főiskolai tanár. Legutóbbi kötete: *Dsida Jenő költészete*-monográfia (2000.).

Lászlóffy Csaba – 1939-ben született Tordán, költő, író, műfordító, számos vers-, próza- és drámakötete jelent meg, jelenleg Kolozsváron él.

Magyar László – 1974-ben született Győrben, költő.

Makkai Ádám – 1935-ben született Budapesten, műfordító, világhírű nyelvész, a Harvardon végzett, amerikai egyetemen tanít. Legutóbbi kötete: *Az Erő* (2003).

Mann Lajos – 1931-ben született Tiszaórvényben, nyugdíjas dramaturg, író, műfordító.

Mizser Attila – 1975-ben született Losoncon, költő, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Szökötés egy zsúfoli területre* (2005).

Mogyorósi László – 1976-ban született Nyíregyházán, író.

Mócsi Ferenc – 1947-ben született Budapesten, író, költő, szerkesztő, jelenleg az Egyesült Államokban él. Legutóbbi kötete: *Mó-Tao 365*.

Nagy Botond – 1981-ben született Marosvásárhelyen, dramaturg, publicista, színikritikus, újságíró.

Onagy Zoltán – 1952-ben született Budapesten. Legutóbbi kötete: *Szerelmeskönyv* (2001).

Ordög Tamás – 1986-ban született Szekszárdon, a Keleti István Művészeti Iskola színinövendéke.

Péntek Imre – 1942-ben született Lentiben, József Attila-díjas költő, a zalaegerszegi Pannon Tükör folyóirat főszerkesztője.

Pollágh Péter – 1979-ben született, költő, író, kritikus. Legutóbbi kötete: *Fogalom* (2005).

Pozsonyi Ádám – 1969-ben született Budapesten, író, publicista, zenész. Legutóbbi könyve: *Még néhány ötlet a liberálisok pukkasztásához* (2004).

Puskás Attila – 1975-ben született Szentesen, jelenleg Esztergom-Kertvárosban él és szociálpedagógusként dolgozik.

Simon Edina – 1978-ban született Nagyatádon, kritikus.

Szécsi Ferenc – 1946-ban született Újpesten, irodalomtörténész, műfordító, a Szegedi Egyetem oktatója. Legutóbbi saját könyve: *A huszadik századi olasz irodalom* (2004).

Szilágyi András – 1954-ben született Békéscsabán, költő, filozófus, művészeti író, műkritikus, több kötet szerzője.

Viekó Árpád – 1950-ben született Újvidéken, műfordító, újságíró, az Újvidéki Rádió magyar nyelvű művelődési műsorainak szerkesztője. 1974-től mintegy 50 önálló műfordítást kötetet publikált.

Egy lap a könyvek világáról – egy lap világunk könyveiről
Interjúk – szemlék – kritikák
könyvújdonságok – hírek

ÚJ KÖNYVPIAC

Áprilisi számunkból

XIII. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál:
programok, újdonságok,
Jorge Semprun-portré

Körkép a török könyvvilágról
Kritikák a magyar és világirodalomról, gyerekönyvekről,
művészetről
Hírek, események

Kapható a könyvkereskedésekben,
a hírlapárusoknál, valamint a Kaiser's,
az Interspar és az Auchan üzleteiben

Előfizethető a szerkesztőség címén
Bp., 1092 Erkel u. 18.

www.ujkonyvpiac.hu